

NOVELLEJA

KIRJOITTANUT

MINNA CANTH

II

HELSINGISSÄ, 1892

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

NOVELLE

MINNA

MINNA

KUOPIOSSA,

KUOPION UUDESSA KIRJAPAINOSSA, 1892

SISÄLLYS:

Lehtori Hellmanin vaimo (1890)	siv. 1.
Mutta mitäs tapahtui (1890)	” 79.
Epäluulo (1891)	” 93.
Eräs Puijolla käynti (1891)	” 129.
„Vanha piika“ (1891)	” 157.
Agnes (1892)	” 177.

Lehtori Hellmanin vaimo.

I.

eminaarilla oli lupapäivä. Kello kymmenen e. pp. lähdettiin miehissä yhteiselle huviretkelle Ronnin mäelle, noin 3 tai 4 virstaa kaupungista etelään päin.

Anni Kemppainen oli jo kello kuudesta saakka ollut Selma Varénin luona neulomassa Selman sinistä leninkiä, joka edellisenä sunnuntaina oli repeytynyt. Hänen mielestään Selma siinä leningissään oli kaikkein somin, sen vuoksi hän välttämättä tahtoi saada sen hänelle kuntoon täksi päiväksi. Itse ei Selma siitä ollut milläänkään. Yhden tekevä hänestä, jos olisi pannut vaikka ruskean leninkinsä.

Mutta Anni ei sitä hyväksynyt. Sinisen hänen täytyi panna, välttämättä sinisen. Hänsen kyllä korjaisi ja laittaisi. Selma saisi olla vallan huoletta.

Ja niin Selma olikin. Häntä melkein hiukan harmitti, kun Anni niin aikaiseen tuli ja

herätti hänet. Mutta ei hän sitä raskinut näyttää sentään, kun tiesi että toinen teki sen pelkästä hartaasta ystävyydestä ja halusta saada häntä loistavimmaksi »tähdeksi» päivän huvimatalla.

Niinpä hän vaan hienosti hymyili, kun avasi ovea Annille ja kiiruhti sitten heti takaisin lämpimään sänkyynsä peitteen alle. Anni sai itse raapaista tulta, tikut olivat pöydällä, kynttilää likellä, neuvoi Selma. Sitten hän katseli ympärilleen, ei nähnyt leninkiä, mutta arvasi sen olevan kaapissa ja haki sen sieltä esille. Neulaa ja lankaa ja sormustin oli hänellä laukussa mukanaan.

Hiljaa hän koetti olla, että Selma saisi nukkua. Vilkaisi kuitenkin aina sänkyyn päin, nähdäkseen vieläkö hänellä oli silmät kiinni.

Kiinni ne olivat ja Anni luuli hänen nukkuvan. Siinä hän yhtäkaikki erehtyi. Selma ei enää päässytkään uneen, kun oli kerran valpastunut. Muuten hän vaan piti silmiään ummessa ja ajatteli siinä yhtä toista taikka ei oikeastaan mitään.

Huone tuntui hänestä kolkolta, kahvia teki mieli, mutta sitä hän oli pyytänyt tuomaan vasta kahdeksan aikaan. Valo vaivasi hänen silmiään.

— Harmi, että tuo Anni . . .

Hän katsoi sinne päin. Näki keltaiset hiuk-

set ja suoran jakauksen keskellä päätä. Kuma-
rassa hän istui, oikea käsi ahkerasti nousi ja
laski, — pitkältäpä se hame oli revennytkin.

Anni samassa kohotti päätään ja tapasi
Selman silmät.

— Ka, valveillahan sinä oletkin.

— Valveilla.

— Tiedätkös, kyllä tästä hyvä tulee.

— Mutta paljon siinä on työtä. Olisit
antanut olla.

— Ei tässä niinkään. Pian minä tämän
saan. Ja sitten sinä olet nättinä tänä päivänä.

— Hm . . .

Anni sihtaili neulan silmään lankaa. Selma
katseli häntä. Ihmetteli taas niinkuin usein
ennenkin, ettei hänellä ollut lainkaan kulma-
karvoja, taikka olivat ne niin lyhkäiset ja vaa-
leat, ettei niitä semminkään näkynyt. Silmät
eivät olleet hullummat — terävät ja vilkkaat,
siniset väriltään. Iho oli valkea, posket aina
laajalta punaiset, kasvojen muoto oli säännötön,
nenä kippurainen. Ei hän kaunis ollut, Anni
raukka, se täytyi myöntää. Hyvä tyttö muuten.

Selmaa hän tavattomasti ihaili. Ei ollut
hänen mielestään Selman vertaista koko maail-
massa. Hän oli kauniin, komein, hienoin ja
etevin kaikista. Ei hänessä milloinkaan tavan-
nut mitään rumaa tai epämiellyttävää, eikä hän
liioin koskaan puhunut tai käyttäntynyt sopi-

mattomasti. Aina hän oli älykäs, aina viehättävä, aina erinomaisempi muita.

Ihme ja kumma, mutta Annin silmissä kaikki esineetkin, jotka kuuluivat hänelle, tulivat ikäänkuin pyhitetyiksi. Saivat kohta toisen merkityksen, toisen leiman. Jokapäiväisyys katosi, jotain runollista, kaunista, hienoa tuli sijaan. Niinpä esimerkiksi tämä huone, jossa hän asui. Eikö se ollut erikoisempi, kuin kenenkään muun nais-oppilaan huone?

Missä se erikoisuus oikeastaan ilmaantui, sitä hän ei tosin niin tarkkaan selville saanut. Ylipäättään vaan kaikessa, ihan kaikessa, hän itselleen vakuutti.

Anni jumaloitsi Selmaa, siinä pääasia. Hänen toiveensa, halunsa, pyrintönsä, tunteensa kaikki tarkoittivat Selmaa, aina vaan Selmaa, ei milloinkaan häntä itseään. Selman puolesta hän oli mustasukkainen, Selman puolesta hän vihasi, Selman puolesta hän tulisesti taisteli kadehtijoita ja pahansuopia vastaan. Eikä hän niin välittänyt vaikka tuimempiakin iskuja antoi, se oli kaikki luvallista, mikä tapahtui Selman tähden.

Toverit sanoivat Selmaa kiintotähdeksi ja Annia hänen kiertolaisekseen.

Siitä Anni viis, antoi heidän sanoa vaan, mitä ikinä halusivat.

— Saapa nähdä — Anni purasi säikeen

päätä, kiersi sitä hyppysillään hienommaksi ja sihtaili uudelleen. Saapa nähdä eikö lehtori Hellman taaskin puhele eniten sinun kanssasi. Se kun pistäisi Nanni Sirénin vihaksi.

— Ole vaiti. Tuskin sinne lehtori Hellman tuleekaan. Mitä huvia hänellä siellä olisi?

— Tulee. Minä tiedän, että tulee.

— Mistä tiedät?

— Sanonko?

— Sano.

— Hän on sinuun rakastunut ja sen vuoksi hän tulee.

— Anni!

Ääni oli nuhtelevainen ja katse myöskin. Mutta kasvoille nousi hieno puna, joka todisti ettei nuhde sydämmestä lähtenyt.

— Minä panen pääni pantiksi —

— Voi, sinua! Kuinka sinä saatat uskoa, että lehtori Hellman —

— No, juuri lehtori Hellman —

— Saattaisi rakastua johonkuhun oppilaasen. Tietysti hänellä on paljon suuremmat vaatimukset.

— Perästäpäin kuuluu, sanoi torventekijä. Ei kiistellä. Mutta sanopas minulle yksi asia. Mitä sinä oikeastaan pidät lehtori Hellmanista?

— Minä asetan hänet äärettömän korkealle. En kunnioita ketään niin paljon kuin häntä.

— Niin, niin, sen kyllä tiedän, mutta —

— En voisi ajatella hänessä mitään vikaa. Hän on niin täydellinen, että — että oikein peloittaa.

— Mutta voisitko rakastua häneen? Voisitko ajatella häntä sulhasena, miehenä —?

— Hyi, Anni!

— Mitä hyi? Saatat sen nyt minulle sanoa.

— Enpäs sano. En virka mitään, koska olet noin tuhma.

— Elä virka — minä sitten odotan vaan ja katselen.

Pukiessaan Selma kuitenkin ei voinut muuta ajatella, kuin tuota mahdollisuutta, että heidän arvokas, ylevä uskonnon-opettajansa, lehtori Hellman, tosiaankin olisi häneen mieltynyt. Niin suurta kunniaa — uskalsiko hän sitä toivoa? Ei, ei!

Mutta kuitenkin?

Suuremmalla huolella kuin ennen hän nyt järjesteli pukuaan. Ei se tarkoituksella tapahtunut, noin vaistomaisesti vaan. Ja kun Anni sai hameen korjatuksi, kiitti hän innokkaammin, kuin toinen olisi odottanutkaan entiseen välinpitämättömyyteen nähden.

Muuttui sitten yhtäkkiä puheliaaksi ja avomieliseksi.

— Tiedätkös, Anni, minkälaiseen mieheen minä voisin rakastua?

— No, anna kuulla.

— Semmoiseen, ja ainoastaan semmoiseen, johon voin katsoa ylös. Hänen pitää olla minua niin paljon korkeammalla, etten kykene näkemään hänessä mitään puutteita, enkä mitään vikoja. Eikä hän saisi koskaan osoittaa mitään heikkoutta, ei koskaan antaa syytä moitteelle.

— Hyvänen aika — semmoista ei löydy kuin yksi maailmassa — lehtori Hellman.

— Joko sinä alat taas?

— Sanopas, tiedätkö toista? Minä en ainakaan.

— Ole vaiti!

Selma huiski häntä hansikkaallaan korvalle ja nauroi.

He läksivät seminaarin pihaan, jossa muut jo olivat koolla.

— Kiintotähti ja hänen kiertolaisensa, suhahtivat siellä toverit toisilleen heitä nähdessään. Muutamat juoksivat Selmaa vastaan.

— Ollaan me yksissä, Selma.

— Ollaan vaan.

— Ja tiellä mennessä kerrot meille taas jotain hauskaa romaania.

Selma oli tunnettu mainioksi kertojaksi toverien kesken, hän osasi välistä viedä heitä mukanaan niin, että unhottivat koko maailman. Olisivat voineet kunnella häntä yöt ja päivät yhtämittaa.

— Niin, Selma, teethän sen?

— Sittepähän nähdään. Miten juohtuu mieleen.

Mutta Annin tuumiin se ei oikein soveltunut.

— Mitä te aina Selmaa kiusaatte? Antakaa hänen huvitella vapaasti niinkuin muidenkin.

— Mitä se sinuun kuuluu, Anni. Eihän sinun tarvitse kuunnella, mene toiseen komppiin.

Selma oli siksi huvitettu kertomistaidostaan, että hän mielellään suostui sitä tekemään, milloin vaan pyydettiin.

Enimmiten hän kertoi heille noita romantiikan aikuisia, Marlittin, Emelie Flygare-Carlénin y. m. romaaneja, sillä ne olivat jännittävämpiä ja niissä oli enemmän mielikuvitusta. Uudemmaa, realistista kirjallisuutta hän ei kärsinyt, niissä oli liian paljon kuivaa, jokapäiväistä todellisuutta, ja sitähan oli jo elämässäkin yltäkyllin, mitä sitä tarvitsi enää kirjoista etsiä.

Toverit olivat samaa mieltä. Kaunokirjallisuuden tuli olla kaunista, ihanteellista, sen tuli viedä heitä tosi-elämästä pois uinailujen maailmaan, jossa voisivat haaveilla vapaasti suloisessa hurmauksessa. Eihän runous muuten runoutta ollut!

Tällä kertaa Selma sepitti heille romaanin omasta päästään, mutta niin sujuvasti ja varmasti hän sen kertoi, etteivät toverit sitä ollenkaan huomanneet.

Miesoppilaat kulkivat edellä ja lauloivat.

He jättääntyivät jälkeen, että voisivat paremmin kuulla Selman kertomusta, joka taaskin oli heistä ihmeesti hauska. Siitä ei tosiaan olisi hennonut sanaakaan hukata.

Suurenmoisen rakkauden historia se tietysti oli. Sankari, Almanzor, vakava, nerokas, miehuullinen. Moraalisessa suhteessa niin paljon korkeammalla kaikkia muita, ettei voinut veratakaan. Ja sitten hänessä oli jotain salapeleistä, jonka perille ei kukaan oikein päässyt. Hän, nimittäin, ei rakastunut kehenkään. Kaikki naiset häntä ihailivat, jumaloitsivat. Hän vaan pysyi kylmänä.

Mutta hänelle oli kerran unessa ilmestynyt enkeli.

— Minä olen Zuleima. Vartoo minua, oli enkeli sanonut. Ja sitä Almanzor vartosi.

Seitsemän vuotta oli jo kulunut siitä ajasta. Almanzor alkoi käydä surumieliseksi, mutta hän vartosi — vartosi yhä. Monen nuoren tytön sydän murtui rakkaudesta häneen, mutta Almanzor ei horjunut. Hän luotti enkelin lupaukseen, eikä katsahtanutkaan naisten puoleen, sillä enkelin kasvoja ei ollut kellään. Mutta kaihoa hän alkoi jo tuntea, kiihkeästi hän halusi lupauksen toteuttamista.

Silloin hän kerran meni metsästäämään. Oli kaunis syyskuun päivä niinkuin nytkin. Hän kulki yksin metsässä.

Äkkiä kuului hänen korviinsa ihanaa laulua. Se tuli kuin taivaasta, ääni oli kirkas ja puhdas kuin enkelin.

Almanzor säpsähti. Vavisten hän läksi kulkemaan ääntä kohden.

Tuli järven rannalle. Siellä — mikä ihmeellinen näky aukenikaan hänen eteensä! Vihannalla nurmella — muutamia askeleita vaan hänestä — lepäsi nuori, ihana impi, suloinen, viehättävä — kellertävät kiharat, sinisilmät, rusoposket, ilmeisesti hänen unessa nähty enkelinsä. Valkeaan hän oli puettu ja helmassa oli hänellä lummekukkia. Hän oli herennyt laulamasta, katseli nyt vaan hiljaa ja hymyillen juuri sitä suuntaa kohden, josta Almanzor ilmestyi, aivan kuin olisi tiennyt häntä odottaa.

Almanzor seisoι siinä hetken kuin kivetynyt. Mutta pian alkoi sydän rajusti sykkiä, posket hehkuivat, silmät säihkyivät. Ja samassa tuokiossa syöksi Almanzor immen jalkojen juureen.

— Oo Zuleima, Zuleima, miksi niin kauvan viivyit. Sulottareni, armaani, miksi viivyit niin kauvan?

Zuleima hymyili, satoi lummekukista kiehkuran hänen päähänsä ja vaipui sitten autuaassa hurmauksessa Almanzorin rintaa vasten.

Ihmiset ihastuivat heitä nähdessään. Niin kaunista morsiusparia ei varmaankaan toista

ollut koko maailmassa. Kaikki äänettöminä seurasivat heitä silmillään. Kateus ja pahan-ilkisyyskin vaikenä heitä nähdessään.

Mutta Almanzor ja Zuleima olivat sanomattoman onnellisia. He elivät vaan toisilleen, eivät voineet hetkeäkään olla toisistaan erillään, kaipausta ja ikävää tuntematta. Ja he sulivat toisiinsa, olivat kuin samaa sielua, ei ollut kummallakaan, ei ajatusta, ei tunnetta, jota ei heti toiselle ilmoittanut. Heidän onnensa kävi yli ymmärryksen, heillä oli vaan yksi suru, nimitäin pelko siitä, että toinen mahdollisesti kuolisi ennen toista. Mutta molemmat he tunsivat varmasti sydämessään, että vaikka niinkin tapahtuisi, ei aikaa pitkältä kuluisi, ennenkuin toinen jo seuraisi toista hautaan . . .

Siihen kertomus päättyi. Jännityksellä olivat toverit sitä kuunnelleet, nyt he hiljaa, vaieten astuivat eteenpäin, itsekukin omiin mietteihinsä vaipuneena. Ei kukaan tahtonut puheella häiritä sitä syvää vaikutusta, jonka tuo jalo Almanzor ja ihana Zuleima oli heihin tehnyt.

Joka ikinen heistä kuvitteli salaisesti mielessään, että juuri hän oli Zuleima ja että Almanzor hänelle kohta ilmestyisi.

Ei kuitenkaan Anni. Hänestä oli kohta päivän selvää, että Selma juuri itse oli Zuleima ja lehtori Hellman Almanzor.

Muita ei enää näkynytäkään, he olivat jää-

neet heistä kaikista jälkeen. Mutta siitä he eivät välittäneet, perillä kumminkin yhtyisivät toisiin, ellei ennen.

Anni vilkaisi taakseen, hän oli kuullut askeleita.

— Tytöt, tytöt, hän suhahti.

— Mitä nyt?

Muutamat heistä kääntyivät katsomaan.

— Lehtorit Hellman ja Körner! Kävellään sukkelammin, ettei kohoa pöly heidän silmilleen.

— Ei, kävellään hitaammin, että pääsevät sivu.

— Niin, niin, antaa heidän mennä edelle.

Sydämessään he sentään toivoivat, etteivät lehtorit menisikään sivu, vaan jäisivät heidän seuraansa.

Ja niin kävikin.

Tyttöjen rivi hajaantui siinä kun he opettajiaan tervehtivät. Sillä tavoin tuli Selma reunalle ja lehtori Hellman, kun sattui olemaan hänen puolellaan tuli kulkemaan hänen rinnallaan.

Annin silmissä välähti, ja omituinen piirre ilmestyi suupieliin.

— Kuinkas te olette jääneet muista jäljelle? kysyi lehtori Hellman, vai nukuitteko niin pitkään, että myöhästyitte?

— Ei me toki nukuttu, hymyili Selma.

Ja eräs tytöistä, Hilma Veijola, rohkaisi

luontoaan, rykähytti hieman ja oli puhuvinaan muka ujostelematta, ehkei voinutkaan aivan tyyten ääntään hallita.

— Me täällä kuunneltiin Selman kertomusta niin hartaasti, ettei pysytty matkassa.

Hän oli punainen hiusmartoon saakka, kun sai sen sanotuksi. Mutta lehtori Hellman ei häneen katsonutkaan, kääntyi vaan Selmaan.

— Mitä hauskaa te sitten kerroittekaan?

— Eihän se ollut kuin ilman aikojaan —

— Saanko luvan arvata?

— Kyllä.

Selma katsoi häneen uteliaana. Mistä hän luuli heidän puhelleen?

— Epäilemättä te kerroitte jostain hirveästä vääryydestä, joka joskus on tapahtunut jollekulle naiselle.

Selma nauroi.

— Huonosti arvattu. Miksi minä juuri siitä olisin kertonut?

— No, mutta näin naiskysymyksen aikana, — voisivatko naiset tätä nykyä muusta puhua? Tietysti tekin olette innokas naisasian ajaja?

— Erehdytte nyt, lehtori, minä en ollenkaan ole.

— Ettekö? Olisitteko tosiaan siitä pelastunut? Siinä tapauksessa teitä onnittelen.

— Lehtori on siis naiskysymystä vastaan?

— Ehdottomasti.

— Sen arvasinkin.

— Naiskysymys on noita nykyajan sairauksioireita, ei muuta. Sen, niinkuin kaikkien muidenkin »uusien aatteiden» juurena on ihmisluonnon ääretön itsekkäisyys, joka hävyttömällä rohkeudella puhkee ilmi nykyaikaan syystä, että maailma on vajonnut epäuskoon, on unhottanut Jumalan. Mutta kaikista surkuteltavin on juuri naiskysymys, sillä se hävittää perhelämän ja turmelee koko nais-suvun. Hävittää naisilta sen, mikä heillä juuri on kaunista ja hyvää, heidän nöyryytensä, heidän siveytensä ja heidän ihanteellisen katsantotapansa.

Tytöt olivat pelkkänä korvana. Lehtori Hellman osasi aina puhua niin, että se tunki läpi luiden ja ytimen. Mitä voisivatkaan vastata tähän, nuo Helsingin emansipeeratut!?

Hän vaikenä hetken, ei rohjennut kukaan heistä avata suutaan, vaikka vähän tuntui siltä, että olisi pitänyt jotain sanoa.

Lehtori Korner katseli tiepuoleen ja löysi silloin tällöin jonkun mieleisensä kasvin, jonka poikkesi ottamaan. Hän ei ollut mikään ajattelija, sen he kyllä ennaltaankin tiesivät, siksi hän ei välittänyt kuunnella tällaisia syvämielteisiä keskusteluja.

— Naisellisuus on suloutta, lempeyttä, alttiiksi antavaa, uskollista rakkautta. Mutta mitä ovat nuo naisasian intoilijat? Luonnostaan poi-

kenneita epäsikiöitä, purevia, pistäviä, pahasuisia, jotka kynsin, hampain pyrkivät valtaan. Oikeuksia, sanovat, ihmisellisiä oikeuksia? Jopa! Ei, valtaa he tahtovat, ainoastaan valtaa. Oikeudet heillä kyllä jo on, luontonsa mukaisesti he saavat kehittyä, vaimon ja äidin tehtävää pidetään arvossa kaikissa kristillisissä yhteiskunnissa, he ovat olleet siveyden vartijoita, elämän puhtauden esikuvia. Mutta nyt he tahtovat siitä kaikesta pois. Tahtovat tulla samantlaisiksi kuin miehet. Ei kukaan tyydy olemaan varjossa, hiljaisessa nöyryydessä kasvattamaan lapsiaan ja olemaan miehensä apuna, elämän toverina.

— Oi! lehtori Hellman —!

Selma katsoi häneen hempeästi. Tuo soimaus oli väärä, hän tunsu sen. Lehtori Hellmanin toverina, puolisona — hän ainakaan ei voinut suurempaa onnea maailmassa ajatella. Mutta hän keskeytti äkkiä, ei hänen sopinut sanoa, mitä ajatteli. Ja kumminkin hän olisi suonut, että lehtori Hellman olisi sen ymmärtänyt.

He olivat tulleet sille kohdalle maantietä, josta Ronnin mäelle vievä tie erkani. Lehtori Hellman auttoi häntä ojan ylitse. Siinä he jotenkuten joutuivat muista erilleen.

— Mitä aijoitte sanoa? kysyi lehtori.

— Aijoin väittää teitä vastaan, lehtori. Te

sanoitte ettei kukaan tyydy olemaan varjossa. Minä taas luulen, että ne ovat vaan harvoja poikkeuksia nuo, jotka valtaan pyrkivät. Nais-
ten suuri enemmistö haluaa vallan toista, ha-
luaa —.

— Mitä haluaa enemmistö?

— Haluaa rakastaa ja ihailla sitä, jonka Jumala itsekullekin on määrännyt aviopuolisoksi.

— Ja heihin ei nämä huudot ja nämä kii-
hoitukset mitään vaikuttaisi?

— Ei, lehtori, minä olen varma siitä. Suo-
men nainen ei voi tulla röyhkeäksi, ei luopua
kutsumuksestaan. Hän tahtoo juuri olla var-
jossa, etsiä turvaa ja tukea rakastetussa mie-
hessä, jolle voi antaa täyden kunnioituksensa
ja luottamuksensa. Ja ennen kaikkea pysyä
siveellisesti puhtaana.

— Teidän mielipiteenne minua ilahduttavat.
Pysykää aina tuolla kannalla, neiti Varén. Ja
vaikuttakaa tovereissanne samaan suuntaan.
Luulen, että te voitte heitä ohjata, teillä on
siihen kykyä.

Selma punastui. Tuo kiitos tuntui niin
hyvälle ja hän tiesi sen myöskin olevan pai-
kallaan. Tiesi että hän oli luokkatovereistaan
etevin ja että häntä juuri sen vuoksi pidettiin
auktoriteettina.

Mutta hän tahtoi olla nöyrä ja vaatimaton,
niinkuin naiselle soveltui.

— Ei, hyvä lehtori, ei minulla toki ole siihen kykyä, enkä minä kelpaa muita ohjaamaan, hän vienolla äänellä saneli ja huomasi vaistomaisesti, kuinka hän tämän kautta oli lehtorille mieliksi.

Tie oli epätasainen, täynnä suuria kiviä. Selmalla oli pienet jalat ja nätit kengät, ne tulivat hyvin näkyviin, kun hän siinä sievästi hyppeli kiveltä kivelle. Mutta nyt hän oli noussut korkealle törmälle, jonka toinen puoli oli jyrkkä ja risuinen.

— Kuinkas te nyt pääsette sieltä pois? kysyi lehtori ja ojensi kättään. Saanko auttaa?

Selma luiskahti keveästi alas ja tavoitti samassa suloisella katseella lehtorin silmiä.

He kulkivat vähän aikaa äänettöminä. Toiset olivat kerenneet jonkun verran edelle ja pysähtyivät nyt heitä odottamaan.

Selma hiukan rypisti silmäkulmiaan. Luulivatko nuo, että heitä kaivattiin?

Mutta Annipa arvon hoksasi huutaa heitä pois.

— Mitä te viivyttelette? Siellä jo rinktanssi on käymässä, laulu kuuluu.

Ja sillä kertaa tytöt hävisivät.

Selma päätti olla Annille hyvä.

— Tässä on kaunis näkö-ala, sanoi lehtori. Emmekö pysähdy lepäämään? Vai tekeekö mielenne sinne tanssimaan?

— Ei toki, ei ollenkaan. Ei minua tanssi ylipäättään huvita.

— Sitten olette vallan erilainen muista.

He istahtivat nurmikkoiselle maalle. Selman sininen hame leveni somille poimuille ja helman alta tuli kengän nenä hiukan näkyviin. Kyllä Anni saattoi olla oikeassa siinä, että tämä sininen oli kaikkian sievin hänen leningeistään.

— Mitä se oli kuin te kerroitte tovereillen tullessa, minäkin haluaisin kulla. Varmaan jotain hauskaa, koska se heitä niin kiinnitti.

— Se oli vaan omasta päästä, kuinka minä ilkiäisin sitä lehtorille kertoa.

— Miksikä ei? Vai oli se omasta päästä. Nyt olen oikein utelias.

Selma vieläkin vastusteli, mutta lopulta hän kuitenkin myöntyi ja kertoi lehtori Hellmanillekin novellinsa Zuleimasta ja Almanzorista.

— Olihan se kaunis, sanoi lehtori, ja siitä he johtuivat puhumaan kirjallisuudesta ja molemmat he olivat yhtä mieltä siinä, ettei realistinen kirjallisuus kelvannut mihinkään.

— Mutta sen aika onkin jo ohitse, sanoi lehtori Hellman tyytyväisyydellä, ihmiset ovat jo kyllästyneet ja haluavat taaskin runoutta ja kauneutta. Joitakuita vuosia vielä, ja Zolan nimi on unohdettu.

Selma ei ollut lukenut mitään Zolalta.

— Se on hyvä, se, sanoi lehtori, elkää lukekokaan. En minä liioin ole lukenut häneltä mitään, periaatteelliselta kannalta olen tahtonut sitä varsin välttää, näyttääkseni hyvää esimerkkiä nuorisolle. Vai, te ette tosiaan ole häntä lukenut? Se ilahuttaa minua. Tiedättekö, minä en voisi kunnioittaa sitä nuorta tyttöä, joka on lukenut Zolata.

Selma kiitti onneaan, ettei mikään Zolan teos ollut sattunut hänelle käteen. Nyt vastaisuudessa hän kyllä tietäisi niitä varoa.

Mutta kuinka hän ihmetteli lehtoria, joka niin lujasti kaikessa seurasi periaatteitaan! Hän oli itse vanhurskaus, hän varmaan ei milloinkaan erehtynyt, ei milloinkaan tehnyt semmoista, josta omatunto olisi soimannut. Ja kun ajatteli muita, esim. lehtori Korneria —! Niin, hän oli opettaja, hänkin, mutta, mutta —! Kuinka toisenlainen, kuinka paljoa alempana lehtori Hellmania. Ei mitään ideaalisia pyrinöitä milloinkaan, ei mitään korkeita aatteita, tuolla hän vaan aina tarkasteli maata, poimi kasvia ja hyönteisiä, — se tosin kuului hänelle, koska oli luonnontieteiden opettaja, mutta ei siinä mitään ylentävää ollut.

Mutta oli hänessä itsessäänkin paljon vikoja, turhamaisuutta varsinkin. Kuinka hän nytkin oli ollut hyvillään somista kengistään, sirotekoisesta

leningistään ja siitä, että tiesi olevansa muita kauniimpi ja etevämpi. Mitä, jos lehtori Hellman sen tietäisi!

Hänen tuli paha olla.

— On niin vaikeata, hän alkoi omien ajatuksiensa jatkoksi, nuorena ei aina tiedä, mitä tulee karttaa, mitä ei. Sen vuoksi usein joutuu väärälle tielle. Mitä sanotte lehtori tanssista, esimerkiksi, hyväksyttekö sitä?

— En. Minä en hyväksy tanssia. Se on tyhjää ajanviettoa, josta ei ole mitään hyötyä, päinvastoin. Kiihoittaa usein turhamaisuutta ja muuta pahaa.

— Luuletteko lehtori, että minussa jo on turhamaisuutta?

Lehtori vähän hymyili ja katseli hänen hattuaan, hänen leninkiään. Selmaa hävetti, että ne olivat niin vaaleita ja koristeltuja.

— Vähän pelkään sitä. Mutta te voitte sen taipumuksen voittaa, kun vaan tahdotte.

— Minä tahdon, aivan varmaan minä tahdon.

Selma ei tanssinut sinä päivänä ollenkaan. Toverit tahtoivat väkisin viedä häntä ringiin ja eräs miesoppilas, joka aina oli ollut hänelle erittäin huomaavainen, tahtoi tietää syytä.

Hän piti sitä pahana. Aikoi vastedes välttää turhamaisia huveja, ne eivät sovellu sille, joka asettaa elämänsä päämäärän korkealle.

Siitä syntyi väittely, joukko tovereita tuli

ympärille kuuntelemaan. Selma puhui jalosti heidän mielestään, useat lyöttääntyivät hänen seuraansa, katselivat syrjästä kun toiset tanssivat, vaan eivät menneet enää mukaan.

Lehtori Hellman sen huomasi, Selma oli varma siitä, sillä hän useasti katsoi heitä kohti siellä muiden opettajain kanssa puhellessaan.

Kotiin tultua Selma heti purki hatustaan koristeet pois ja seuraavana päivänä hän pani yksinkertaisimman leningin päälleen ja kampasi hiukset otsalta sileäksi.

Mutta minkätähden ei lehtori Hellman kysynyt häneltä ainoatakaan kertaa uskontotunnilla ja minkätähden hän vältti katsoa häneen päinkään? Oliko suuttunut jostain? Vaan mistä? Selma ei voinut ymmärtää syytä, hän tuli kuitenkin levottomaksi.

Asettui etehiseen seuraavalla väliajalla, jolloin lehtori menisi naispuolelta pois. Oli etsivinä jotain nuttunsa taskusta ja seisoi puoleksi selin lehtoriin.

— Ellei hän nyt mitään sano, on hän varmaankin vihainen, arveli Selma tyhjää taskua kopeloidessaan.

He sattuivat olemaan kahden etehisessä. Selma kuuli, kuinka lehtori pani kalosseja jalkaansa, sitten pysähtyi ja kääntyi häntä kohti. Mutta hän ei ollut tietääkseenkään, alkoi vaan etsiä toista taskua.

— Neiti Varén, lausui lehtori Hellman ja äänessä oli jotain outoa.

— Minulla olisi teille kirje.

Se oli samassa Selmalla kädessä ja hän katseli sitä, aavisti jotain, kävi punaiseksi, koetti puhua, vaan ei saanut sanaakaan suustansa.

— Antakaa minulle vastaus niin pian kuin suinkin.

— Kyllä, kuiskasi hän vastaan ja pisti kirjeen kätköön, sillä toveria ryntäsi luokalta etehiseen.

Kello oli vasta kaksitoista, tunnin päästä hän vasta pääsisi kotiin. Niin kauvan hän ei jaksanut odottaa, vaan meni pöytänsä luokse istumaan, vetäisi laatikon auki ja sujahutti kirjeen salaviihkäa sinne. Kumarassa pöytänsä ylitse sai hän tuotapikaa sitä silmäilyksi ennenkuin tunti alkoi.

Se oli monta arkkia pitkä. Kristillisen avio-elämän merkityksestä oli alku — sitä kesti sivu sivulta. Selma käänsi lehtiä, silmät lensivät ylhäältä alas, toiselta puolelta toiseen, kunnes vihdoin tarttuivat kiinni viimeiseen. Siellä hän löysi mitä oli odottanutkin. Siellä oli kirjeen varsinainen tarkoitus selvin sanoin lausuttuna.

— Ja nyt kysyn teiltä, neiti Selma Varén, tahdotteko tulla minun aviopuolisokseni? Tahdotteko uskoa elämänne ja tulevaisuutenne

minun haltuuni. Tarvitseeko minun mainita, ettei luottamukseenne varmaankaan häpeään joutuisi. Olen vakaantunut mies, minulla on siveellinen maailman katsantotapa, koko elämäni on rakennettu tukevien periaatteiden perustukselle. Velvollisuuteni koetan aina täyttää, niin suuressa kuin pienessäkin, ja siinä suhteessa voin sanoa, että asetan itselleni mitä ankarimmat vaatimukset.

Selman rinta kohoili — hän työnsi laatikkonsa kiinni. Tunti alkoi. Lehtori Korner seisoi jo luokan edessä. Kasvia tutkittiin, mutta Selma oli kuin unessa koko tunnin, ei seurannut opetusta eikä viitannut. Onneksi ei lehtori Korner häneltä monta kertaa kysynytäkään.

Kotiin menneessä vei Selma Annin erilleen.

— Et usko, mitä minulla on sinulle kerrottavaa. Tule heti syötyä minun luokseni.

— Kerro nyt jo, muuten kuolen uteliaisuudesta.

— En kerro, ennenkuin sitten vasta.

— Sano edes, ketä se koskee.

— Kylläpähän kuulet!

Anni ei malttanut rehellisesti syödä sinä päivänä. Hän oli kuin tulisilla hiilillä. Selma oli vielä pöydässä, kun hän jo saapui.

Hän sai odottaa hyvän aikaa. Selaili albumia ja kirjoja Selman kammarissa ja ihmetteli, mitä salaista Selmalla mahtoi olla kerrottavana.

Jotain merkillistä, sen hän oli huomannut Selman koko olennosta.

Vihdoin viimein hän siihen tuli itsekin ruokasalista.

— Joudu nyt, Selma kulta, minä täällä olen odottanut sinua kuinka ja kauvan.

Selma antoi äänettömästä päästä kirjeen hänelle käteen ja asettui katsomaan, minkä vaikutuksen se matkaan saisi.

Anni huudahti, kun näki allekirjoituksen. Hän arvasi kohta, mitä kirje merkitsi. Luki ja ihastui, että silmät säihkyivät, luki eteenpäin, lausui ääneen parhaimmat paikat, ja innostui lopulta niin, ettei tiennyt, mitä sanoa.

— Sinä onnen lapsi!

Hän puristeli Selmaa, itki ja nauroi, ja puristeli taas.

— Sanoinhan minä sen, sanoinhan, että hän on sinuun rakastunut. Jokos nyt uskot. Voi, voi, sinua Selma! Kun saat parhaimman miehen maailmassa. Ellet sinä tule onnelliseksi, niin ei sitten kukaan. Onnen myyrä, mikä olet!

Hän painoi Selman käsiä kasvoilleen, pudisteli häntä, näpisti hänen polveaan ja kätki viimein nyyhkien ja nauraen silmänsä hänen hartioitaan vasten.

— Eikö sinusta ole kuitenkin kummaa, että lehtori Hellman — ajattele: lehtori Hellman, pyytää minua vaimokseen?

— No, ei ollenkaan kummaa, ei ollenkaan. Ketä sitten, ellei sinua? Minusta te juuri niin hyvin sovitte toisillenne. Hän etevin ja parhain miehistä, sinä naisista.

— Niin, vaan olenhan minä sentään niin lapsellinen ja kokematon vielä. Ja mitä sinä sanot, etevin ja parhain? Sinun silmissäsi, kenties —

— Ja muiden myöskin. Luuletkos, että lehtori Hellman olisi sinua kosinut, ellet olisi hänenkin silmissään ensimmäinen kaikista. — Ei, mutta mitähän se Nanni sanoo, kun jää pitkälle nenälle. Kyllä sitä harmittaa.

— Ole nyt vaiti! Ronninmäellä ei ollut tietääkseenkään lehtori Hellmanista, Kornerin kanssa vaan metsiä kulki kasvia etsimässä.

— Kun näki, ettei ollut mitään toivoa lehtori Hellmanin suhteen. Luuletko, että hän muuten Kornerista välittäisi. Tuosta tuommoisesta tunkion nuuskijasta.

— Hyi, Anni, kuinka sinä puhut!

— No sano, oletko koskaan kuullut Kornerin puhuvan mistään korkeammista aatteista? Ja tiedätkös, minä pelkään, ettei hän pane suurta arvoa uskonnollekaan. Katsopas vaan, kuinka hajamielisenä hän aina seisoo rukouksissa. Minä olisin hirveän levoton, jos sinä Kornerin vaimoksi tulisit, sillä mitä tukea hänestä olisi ajan pitkään? Epäilen, voisiko hän pysyä edes uskollisenakaan.

— Elä, herran tähden, puhu niin kovaa, jos kuka kuuntelisi seinän takana. — Kyllä sinä muuten olet oikeassa, en minä suinkaan uskaltaisi mennä Kornerille, en millään ehdolla maailmassa.

Koko iltapäivän mietiskeli Selma kaikki tunnit luokalla istuissaan, miten hän sepittäisi vastauksensa lehtori Hellmanille. Kotiin tullessa illalla se oli hänellä jotakuinkin päässä. Konseptin hän sentään ensin kirjoitti.

Valitsi sitten sileimmän ja puhtaimman paperi-arkin, johon alkoi:

— Korkeasti kunnioitettava Herra Lehtori!

Mutta K oli vähän vino; hän siirsi sen arkin syrjään ja otti toisen. Siihenkin tuli jotain vikaa ja kolmanteen samoin. Kahdeksan arkia meni sillä tavoin hukkaan, mutta yhdeksäs tulikin vähän komea siihen sijaan. Kirjoitus tasaista ja kaunista, hän katseli sitä läheltä ja kaukaa.

— En ole ansainnut tätä onnea, Jumalan suuresta armosta se on osakseni tullut —

Siihen kohtaan hän varsinkin oli tyytyväinen. Hellman kun oli uskonnon opettaja, muuttui Selmakin huomaamattansa yhtäkkiä erinomaisen uskonnolliseksi. Ja periaatteiden, velvollisuuksien ihminen hän myös tahtoi olla samoin kuin Aarnold.

Hellmanin ristimänimi oli, näet, Aarnold.

Selma opetteli sitä jo lausumaan ja koetti saada sille mitä kauniimman soinnun. A:n hän veti hyvin pitkäksi, ja o:n, jonka hän äänsi puolittain u:na, hän myöskin venytti. Sillä tavoin hän Aarnoldista sai jotain tähän tapaan: Aaaaarn-uooldd.

— Olen vielä nuori ja kokematon, niin oli kirjeen lopussa, mutta luottaen Teidän apuunne ja ohjaukseenne uskallan kuitenkin vastaan ottaa vaimon kalliit velvollisuudet.

Hän pani kirjeen Erkon »Tietäjän» sisään ja kääri sen paperiin. Tunnin loputtua hän vei kirjan lehtorille käteen kaikkien nähden.

— Lehtori pyysi minulta kerran »Tietäjää» lainaksi, tässä se olisi.

Lehtori otti kirjan, kiitti, ja meni menojaan. Ei katsonut Selmaan ollenkaan.

— Pahastuiko hän? kysyi Selma Annilta, vai eikö hän arvannut, että siellä oli kirje sisällä. Olisiko minun pitänyt ehkä lähettää se? Taikka odottaa portailla ja siinä joten kuten pujahuttaa se hänelle käteen?

— Eikös mitä. Laita itsesi vaan nätiksi, tänä iltana hän on luonasi.

— Nätiksi? Ei, päinvastoin, siinä tapauksessa niin yksinkertaiseksi kuin suinkin. Luuletko, että lehtori Hellman hyväksyy turhamaisuutta naisissa?

— Vaikkei hyväksyisi, mutta miellyttää se

häntä kuitenkin. Luuletko, että olisi rakastunut sinuun, ellet olisi muita kauniimpi, ja ellet olisi komein kaikista tytöistä?

— Vaan puvun suhteen —

— Niinpä niin, puvunkin suhteen. Hiuksista alkaen. Annapa tänne, kun minä ne käherrän taas otsalta.

— En minä, ihan varmaan hän ei siitä pidä.

— Kas nyt taas, kun väittelee turhia. Minä sanon sinulle, että olkoon miehillä minkälaiset periaatteet hyvänsä, niin kauniit ja komeat naiset niitä vaan miellyttävät, ei rumat eikä huonosti puetut, vaikka olisivat enkeleitä sydämen puolesta. Olen minä sen niin monta kertaa merkille pannut. Meidän pitäjässäkkin oli apulaispappi, aivan kerettiläinen ja niin ankaraasti jumalinen kuin ikinä olla saattoi. Pappilan Emilia neiti, joka oli tavattoman hiljainen ja vakava tyttö, rakastui häneen. Mutta luuletkos, että apulainen hänestä huoli? Ei ollenkaan! Ja juuri sen vuoksi, että Emilia oli vaatimaton koko olennossaan ja kävi aina yksinkertaisissa, kotikutoisissa vaatteissa. Mutta kas vallesmannin Natta neiti, se miellytti. Mitä varten? Kun tukka aina oli käherrettynä otsalla, ja kun kaikki leningit tehtiin Helsingissä, viimeisen muodin mukaan. Ja kun hän oli iloinen ja mielisteli kaikkia herroja. Apulaisesta hän ei välittänyt vähän vähääkään, pappansa kirju-

riin oli rakastunut, mutta kun näki, ettei siitä miestä kumminkaan tullut, niin apulaiselle sitten meni yhtäkaikki. Semmoisia ne ovat herrat, niin yksi kuin toinenkin. Enkä usko että lehtori Hellman siinä tekee poikkeuksen, olkoon puheissaan kuinka ankara tahansa.

— Tekee, olen varma, että tekee. Selma oikein punastui.

— No, tehköön. Mutta käherrettynä sinulla oli hiukset, kun hän sinuun rakastui ja nyt emme rupea niitä muuttelemaan. Sitten rouvana saat heittää sileäksi, jos miehesi niin tahtoo, mutta seuraa nyt kiltisti minun neuvoani.

Selma antoi myöten. Hiukset käherrettiin ja sininen leninki tuli päälle.

— Ompelijan kunnosta se usein riippuu miesten rakkaus, tuumaili Anni Selmaa laitellessaan.

— Elä, hyvä Anni, puhu tuolla tavalla, se minua niin vaivaa.

— No, no. Saatan kait minä olla puhumatta, mutta kyllä asia niin on yhtä kaikki.

— Nyt sinä jo olet kuin toinen ihminen. Katso pas peiliin! Kun hän vaan tulisi, ennenkuin ehtivät suoristua.

Hän tuli. Astui vakavana ja suorana, aivan yhtä tyyneesti kuin seminaariinkin käydessään, ehkä sentään hiukkaista kiireemmin.

Ikkunasta he hänet näkivät. Anni sieppasi

nuttunsa käsivarrelleen ja juoksi toista tietä pois, talon huoneiden läpi.

Selma jäi odottamaan. Hän seisoi pöydän luona, nojasi kädellään pöytään ja oli vuoron punainen, vuoron valkoinen. Miten hänen tuli käyttäntyä, mitä sanoa, kuten olla?

Mutta hän pääsi pian kaikesta huolesta. Lehtori Hellman otti häntä heti kohta vyötäisistä ja suuteli arastelematta. Vei sitten rinnalleen istumaan sohvaan, sanoi häntä Selmakseen ja sinuksi ja hyväili häntä. —

Selma ei paljon näille ilmoille tajunnut, niin hän oli hämillään ja sekaisin. Se oli tullut niin äkkiä kaikki. Lehtori Hellman, jota hän niin kauheasti oli kunnioittanut, jota kaikki oppilaat pitivät puoli-jumalana — hän heidän uskonnon opettajansa, heidän ohjaajansa istui nyt tuossa sulhasena hänen rinnallaan, aivan kuin olisi ollut joku muu tavallinen mies! Ja lähestyi häntä tunteilla, joilla ei tähän saakka vielä yksikään mies ollut häntä lähestynyt. Ne heräsivät hänessäkin — nuo hyväilyt vaikuttivat kuin tulikipinät hänen elimistöönsä.

Puhe taukosi, Hellman vaan kuiskaili jotain silloin, tällöin. Selma oli illan kuluessa muutamia kertoja saanut lausutuksi Aarnold.

Mutta nyt oli jo myöhäistä, tunnit olivat vierineet heidän huomaamattansa. Hellman katsoi kelloaan ja hymyili.

— Ai, ai —!

— Ei sinun enää tarvitse mennä seminaariin tunnille, hän sanoi jäähyväiset otettuaan. Aamupäivällä teemme visiitin johtajan luona ja ilmoitamme hänelle kihlauksemme, tovereillesi saat antaa tiedon, milloin vaan tahdot.

Seuraavana päivänä tuli Selma huomamaan, mistä merkityksestä tämä kihlaus hänelle oikein oli. Toverit tulivat häntä onnittelemaan ja osoittivat jo tervehtiessään niin suurta nöyryyttä ja kainoa ihailua, että Selmaa ensin kummastutti. Mutta hän huomasi samassa, mikä siihen oli syynä. Olihan hän lehtori Hellmanin morsian, ja semmoisena siis osallinen siihen kunnioitukseen, jota häntä kohtaan tunnettiin. Hän oli yhtäkkiä noussut heidän silmissään, he katsoivat häneen ylös kuin johonkuhun korkeampaan olentoon ikään. Heidän silmänsä seurasivat hänen pienimpiäkin liikkeitään ja kaikissa niissä kuvastui harrasta ihmettelyä. Selman koko olento muuttui myöskin aivan kuin itsestään kahta arvokkaammaksi entisestään. Mutta hän oli ystävällinen ja hyvántahtoinen kaikille, ei kukaan voinut sanoa häntä ylpeäksi tai mahtavaksi. Hän istui yksin perällä huonetta sohvassa, mutta hän oli istunut siinä jo heidän tullessaankin. Toverit asettuivat loitommalle, hän vaati heitä lähemmäksi, joku siirtyi hiukan pöytää kohden, mutta useimmat

pyrkivät vaan taakse päin. Annikin istautui hymyilevänä ja onnellisena sinne vallan oven-suuhun, Hilma Veijolan tuolin reunalle.

— Anni, mitä varten sinne. Tule tänne sohvaan, onhan täällä tilaa.

— Tässä toki on niin hyvä olla, sanoi Anni ja piti paikkansa.

Samaan suuntaan oli hänen kihlauksensa vaikuttanut seminaarin johtajaan ja opettajattariinkin. Hän oli yhtäkkiä siirtynyt oppilaan asemasta pois ja istui nyt saman arvoisena heidän seurassaan.

He ihmettelivät, etteivät olleet mitään huomanneet.

— Mutta lehtori Hellman osaa niin mainosti itseään hallita, nauroi johtajatar.

Lehtori Hellman heille vaan hymyili. Muutamana minuttina he istuivat itsekunkin luona, eikä Selman tarvinnut monta sanaa lausua, Aarnold piti huolen keskustelusta heidän puoleltaan. Mutta salaviihkaa he loivat silmänsä aina Selmaan, ja tuntui heistä, kuin vasta nyt olisivat oikein huomanneet, kuinka suloinen hän todenperään oli ja kuinka hienosti hän käyttäytyi.

Aarnold määräsi mihin heidän aina tuli mennä ja milloin. Hänestä myöskin riippui, kuinka kauvan viipyivät kussakin paikassa. Välistä antoi hän vaan silmillään merkin pois-

lähdestä, välistä taas tuli hänen luokseen ja sanoi:

— Emmekös jo lähde Selma?

Ja Selma oli silloin heti valmis.

Yleinen mielipide sekä oppilailla että opettajilla oli, että he erinomaisen hyvin sopivat toisilleen. Lehtori Hellman oli järkevä, voimakas ja päättäväinen, hän oli mies, sanan täydellisessä merkityksessä.

Selma taas tunteellinen, suloinen, älykäs, hieno. Mutta samalla hän oli hento ja taipuvainen: oli nainen.

Hellman oli vankka vahva honka, joka pysyi pystyssä myrskyjenkin pauhatessa. Selma kukoistava köynnöskasvi, joka sen ympäri kiertoutui. Honka oli köynnöksen tukeena, köynnös hongan kaunistuksena.

Ihmiset ennustivat onnea, tulevaisuus häämmöitti edessä täynnä lupauksia ja hyviä enteitä.

II.

Joulun aikaan oli Selma tullut nuorena rouvana seminaari-kaupunkiin. Koti oli hyvässä kunnossa häntä odottamassa. Kolme huonetta heillä oli, yksi Aarnoldille, toinen hänelle ja kolmas vieraita varten. Sitä paitsi oli heillä kyökki, jossa palvelija asui.

Huonekalut olivat uusia, puleerattuja. Niitä tuli varoa, sanoi Aarnold, ei pyyhkiä kostealla rievulla, etteivät himmenisi. Ruokakaappi oli erittäin komea. Se oli maksanut sata markkaa. Ja Aarnold näytti sisustaa. Kellertävillä hyllyillä oli joukko porsliini ja lasi-astioita, tusina kutakin lajia, ilmoitti hän.

— Täytyy laittaa paperit hyllyille, sanoi Selma, ja oli hiukan olevinaan, että hän sen keksi.

— Se on totta, se, myönsi Aarnold.

Selma päätti leikata ne kauniille kouke-roille. Hän tiesi osaavansa. Kotona oli hän useasti saanut leikata niitä mammalleen.

Mutta kaikessa muussa hän oli tykkänään oppimaton. Koulun lopetettua hän oli tullut seminaariin, milloin olisi hänellä ollut aikaa harjaantua taloustöihin? Hän olisi tahtonut siirtää häitä kesään, voidakseen kevään kuluessa opiskella kotona, mutta Aarnold ei siihen suostunut, tahtoi saada Selman kokonaan omakseen niin pian kuin mahdollista.

— Tarvitseeko naisen tosiaan talouden askareita opiskella? Luulisin, että se taito on hänellä jo luonnossa. Ei muuta kuin tarttuu kiinni vaan.

Selmaa kuitenkin peloitti. Hän oli ostanut kokki-kirjan varoilta. Se oli hänen ainoa turvansa.

Johtajan rouva oli Aarnoldin pyynnöstä hankkinut heille palvelijan. Hänen nimensä oli Miina; oli tottunut laittamaan ruokia, osasi leipoa, silittää vaatteita, y. m.

— Mutta ruuan laitto kuuluu oikeastaan emännälle, sanoi Aarnold. Ei sitä piian huostaan sovi jättää. Se tapa täytyy ottaa meidän taloomme heti alusta alkaen.

— Pyytäisinköhän Miinaa neuvomaan minua? kysyi Selma.

— Ei millään muotoa, Selma kulta, kuinka voit semmoista ajatellakaan. Mitä arvoa sinulla olisi emäntänä, jos piikasi näkee sinut oppimattomaksi? Kysy ennemmin muilta rouvilta semmoista, jota et tiedä. Mutta tarvinnetko sitäkään. Eikö siellä kokki-kirjassa ole kaikki tarkkaan selitettynä?

— Onhan siellä. Jos sitten koettaisin sen mukaan.

— Kaiken mokomin. Eläkä anna hänen siellä huomata mitään epäröimistä.

Tuolla yhdentoista aikaan tuli Miina kysymään mitä laitettaisiin päivälliseksi. Hän oli jo pessyt astiat aamiaisten jälkeen.

Selma oli arvellut, ettei hän vielä ensimmäisenä päivänä itse keittäisi päivällistä, määräisi ainoastaan ja antaisi hänen valmistaa. Oli kysynyt Aarnoldilta kävisikö se laatuun.

— No, miks' ei, oli Aarnold vastannut. Voithan sinä orientteerata itseäsi yhden päivän.

Sen vuoksi hän nyt olikin vallan huolettomana. Aikoja ennen aamiaista hän jo oli tuumannut valmiiksi, mitä määräisi laitettavaksi.

— Tänä päivänä keitetään lipeäkalaa ja hernesoppaa, hän ilmoitti Miinalle.

— Ei niitä saa ostaa lipeäkaloja täällä.

— Saa. Minä juuri luin »Keski-Suomessa». Niitä on monessa puodissa kaupan.

— Niin vaanpa valmistettuja.

— Ei valmistettuja, tietysti. Kodeissahan ruoka aina valmistetaan.

Miinan silmät repesivät auki. Selma seisoi suorana ja arvokkaana hänen edessään; puolta päätään hän ainakin oli Miinaa pitempi, sekin oli suureksi eduksi.

— Arvelen, että jos ostaisimme viidenkymmenen pennin edestä, siitä saisimme ehkä kahdesti laittaa päivällistä.

Miina puhkesi nauramaan.

— Ei, hyvä lehtuorska, ei se käy. Niitä täytyy ensin pitää lipeässä vuorokauden tai pari vähintään ja sitten lioittaa vedessä, ennenkuin niitä keittää voi.

Ja Miina nauroi, että hytkähteli, koetti talttua, pani kämmenensä suun eteen, mutta nenän kautta tyrski pidätetty nauru kahta hulummin ilmoille. Eikä auttanut muu, kuin lähteä

kyökkiin ja antaa täysi valta halulleen; hän hahatti niin, että oli katketa, silmistä juoksi vesi ja sydänalaa koski.

Selma oli punastunut aina ohavuksia myöten. Hän kääntyi ikkunaan päin ja katseli kadulle. Kun Miina oli mennyt kyökkiin, kii-ruhti hän ottamaan kokki-kirjaansa esille.

Aivan oikein, niin oli, kuin Miina sanoi. Mutta niitä voi myöskin laittaa toisella tavalla. Voi pitää sekaporossa, ja siitä ei varmaankaan Miina tiennyt mitään. Hän päätti laittaa niitä sillä tavalla jonkun päivän kuluttua, näyttääkseen, ettei hän osaamaton ollut. Mutta kuinka selittäisi hän erehdyksensä tänään?

Hän päätti olla siitä mitään puhumatta, sillä tavoin se ehkä parhaiten unhottuisi. Päivällisestä täytyi kumminkin pitää huolta. Hän lujensi mieltään, nosti päänsä pystyyn ja meni kyökkiin.

— Laitetaankin vaan hernesoppaa ja pannukakkua.

— Laitetaan!

Miina oli jo vallan tyyntynyt, suupielissä vielä vähäisen nytki, mutta Selma ei ollut sitä huomaavinaan.

Kello löi yhtä. Aarnold tuli kammaristaan.

— No, pikku eukkoseni, joko sinä annat päivällistä?

— Minä menen katsomaan.

Hän painoi kyökin oven kiinni jälkeensä ja läheni hellaa, jonka luona Miina puuhaili.

— Onko ruoka pian valmista?

— Ei tok' hetikään. Millä ajalla se olisi ehtinyt. Herneet, jotka sietävät kiehua ainakin kolme tuntia.

Kolme tuntia! Selman sydäntä kouristi.

— Milloinkahan se sitten joutuu?

— Tuolla neljättä käydessä, ei ennen mitenkään.

Hän palasi Aarnoldin luokse.

— Vasta neljättä käydessä voimme saada päivällistä.

— Ohhoh!

Hän katseli kelloaan, ja näytti tyytymättömältä. Selma ei tiennyt, mitä sanoa.

— No niin, sitä ei nyt voi auttaa tällä kertaa. Hän pisti kellon taskuunsa ja vetäisi Selman luokseen. Vastedes pitää pikku vaimon huolta siitä, että ruoka on säännölliseen aikaan pöydässä. Aamiainen kello 9, päivällinen kello 1.

Hän suuteli Selmaa ja naurahti, kun näki hänellä olevan kyönelet silmissä.

— Sinä kyllä totut, elä ole milläskään. Mutta tästä näet, ettei palvelijan varaan ole mitään heittämistä.

Hän suuteli vielä kerran Selman punastunutta poskea ja läksi.

Ei ainoatakaan nuhteellista sanaa hän lausunut, mutta Selma tiesi, että hän Aarnoldin mielestä oli laiminlyönyt tehtävänsä, koko hänen olentonsa sen ilmaisi, yksin syleilyssä ja suute-lussakin sen tunsu.

Hän oli pahoillaan, mutta päätti, ettei se enää toista kertaa tapahtuisi. Päivällinen pantaisiin vastedes tulelle heti kohta aamiaisen jäljestä. Ja sittenpä kumma ellei joutuisi.

Selman ajatukset pyörivät tästä lähtein altuisesti ruuan laitossa. Hän luki kokki-kirjaa salaa, ettei Miina älyäisi; kyökissä hän koetti näyttää varmalta ja tottuneelta, vaikka sydämessään epäili jokainoata toimenpitoaan. Ja kuinka monta kertaa hän sai punastua, kuinka monta kertaa niellä harmin kyynelen, kun Miina tirskui hänen selkäänsä takana tai ivallisesti nyrpisti huuliaan jollekin erehdykselle!

Niinkuin silloin, esimerkiksi, kun hän ime-lää soppaa keitti. Suurustetaan lusikallisella perunajauhoja, seisoi kokki-kirjassa. Hän ottaa perunajauhopussin käteensä, toiseen lusikan ja menee hellan luokse.

Miina katsoi syrjäsilmin, — niinkö luuli ettei hän tätä tietäisi?

Soppa kiehui poristen, veskunat ja ryynit hyppelivät ja liemi räiskähti aina väliin kastrulin laidan ylitse. Selma otti lusikallisen jauhoja pussista ja hämmensi soppaan.

Kauhistus! Ne menivät paakuiksi! Hän hämmensi ja hämmensi, koetti kiertää, koetti vispata. Käytti vuoron lusikkaa, vuoron kapustaa. Ei tulut apua. Valkoisia paakkuja oli soppa vallan täynnä. Tuskan hiki nousi hänelle otsaan. Hän ei uskaltanut katsoa Miinaan päin. Lieneekö hän jo huomannut onnettomuutta? Jos koettaisi saada niitä pois? Hän otti muutamia kapustaan ja viskasi ne vierellä olevaan vesipataan. Mutta niitä uiskenteli siellä luke mattomia, eivätkä ne näyttäneet vähentyvän.

Ja kello oli jo neljännestä vailla yksi. Tuossa paikassa tulisi Aarnold ruokasaliin. Mitä oli tehtävä? Hänen avuttomat silmänsä etsivät vihdoin Miinaa. Vaan tämä seisoj selin, leikkasi leipää koriin eikä ollut hänestä eikä sopasta tietävinäänkään.

— Miina hyvä, tulkaas katsomaan. Mikähän näissä jauhoissa oli, kun ne menivät paakuihin?

— Milläs tavalla te ne sinne panitte?

— Lusikalla vaan otin pussista ja kaasin.

Jo ilmestyi Miinalla taas tuo ivallinen nyrpistys suupieliin.

— Eihän sitä milloinkaan pidä niin tehdä. Perunajauhot pitää ensin kastella kylmässä vedessä ja sitten ne vasta hämmennetään soppaan.

— Voi, kun minä en muistanut —

Hänen olisi pitänyt sanoa, ettei tiennyt. Mutta Aarnold oli häntä varoittanut ilmoittamasta taitamattomuuttaan.

— Mitäs nyt tehdään? Tätä on mahdoton viedä pöytään.

Miina keksi neuvon.

— Kiehautetaan maitoa. Minä juoksen leipurista pullia.

Hän kaasi sopan pois, pesi kastrullin ja pisti maidon tulelle. Selma seisoi vieressä ja katseli. Oli nolo, hävetti kovasti. Mutta hän koetti sitä peittää.

Kertoi sitten pöydässä Aarnoldille, kuinka sopan oli käynyt. Teeskenteli leikillisyyttä ja pakoitti huulensa hymyyn.

Mutta Aarnold kuunteli totisena. Katsoi alas talrikkiinsa eikä virkkanut mitään. Selmalta hymyileminen loppui. Hän kiusaantui sanomattomasti. Olisiko pitänyt olla kertomatta —?

— Siinä menivät sitten kaikki aineet tarviiolle?

— Niin, meniväthän ne.

— Hm . . .

— Ei siinä sentään tullut kuin noin markan vahinko.

— Asiaa se on sekin.

Ja sitten hän ei enää puhunut mitään koko päivällisaikaan.

Silloin he olivat olleet kolme viikkoa naimisessa. Selma tunsikin kummallisen kouristuksen kurkussaan. Maitoon putosi kyynel hänen silmistään, mutta Arnold ei sitä huomannut, söi vaan vakavan näköisenä.

Lopetettuaan hän antoi kellonsa Selmalle käteen.

— Herätä minut sitten, kun kello on kymmenen minuuttia vailla kolme.

Hän läksi kammariinsa. Ei silittänyt poskea, ei suudellut, eikä lohduttanut häntä ainoallakaan sanalla.

Miina korjasi ruokia pöydästä. Selma istui sohvassa toisella puolen huonetta ja katseli mekaanillisesti kelloa sylissään.

— Ei ainoatakaan sanaa —

Jos Arnold olisi tiennyt, kuinka raskas mieli hänellä oli, niin varmaan hän olisi jotain virkkanut. Mutta miksi ei tiennyt? Häneltä ei milloinkaan jäisi huomaamatta, jos Arnold olisi pahoillaan.

Ensi kerran tunsikin Selma pelkoa tulevaisuudesta. Hän oli kuullut paljon onnettomista avioliitoista ja hänelle oli sanottu, ettei maailmassa voinut mitään kauheampaa olla. Mutta tähän asti ei hänessä ollut herännyt pienintä ajatustakaan siitä, että heidän avioliittonsa voisi onnettomaksi tulla. Kuinka se olisi mahdollista? Arnold ei koskaan rupeisi juomaan,

eikä olisi uskon, niinkuin monet muut miehet. Ja velvollisuutensa perheen isänä hän aina täyttäisi.

Mutta —? Voisivatko he sittenkin tulla onnettomiksi? Elleivät he sopisi toisilleen? Ellei Aarnold häntä oikein rakastaisikaan?

Niin kylmä ja kova hän äsken oli pöydässä. Niin välinpitämätön hänestä. Yhden markan vahinko häntä niin harmitti, että antoi hänelle tylyjä sanoja, — mitä sitten, jos suurempi syy sattuisi!

Nyt hän oli yksin, nyt sai hän itkeä rauhassa. Häntä palelsi, hän kietoi saalin ympärilleen, heittäytyi pitkälleen sohvalle ja nyyhkytti. Vakuutti kyllä itselleen, että hän oli onnellinen, ettei hänellä ollut mitään syytä itkeä, muuten hän vaan — kun oli paha mieli, ja kun täytyi itkeä.

Oikeastaan hän itki omaa taitamattomuuttaan, omaa kykenemättömyyttään, niin sitähän hän itkikin. Aarnold oli niin hyvä, niin liian hyvä. Hänen olisi pitänyt saada erinomainen vaimo. Taitava, oppinut, parhain kaikista.

Häntä olivat seminaarissa pitäneet niin etevänä. Miksi oli hän nyt yhtäkkiä tullut typeräksi, kunnottomaksi? Sillä typerä ja kunnoton hän oli, jokainoa uusi päivä toi hänelle todistuksia siitä. Kolmessa viikossa oli hän

menettänyt kaiken luottamuksen itseensä. Ennen ei epäillyt milloinkaan.

Hänelle tuli seminaari mieleen. Luokkahuoneet, portaat, etehinen. Edellisenä päivänä olivat kulkeneet siitä ohi, hän oli katsonut ylös ikkunoihin. Siellä ei näkynyt mitään, mutta hänelle juhtui mieleen koko iloinen, uhkuva elämä siellä. Huokaus pääsi rinnasta, hänen täytyi kääntää päänsä pois.

Oli väitetty että seminaarin oppilaita vangittiin liian paljon, ettei heille suotu vapautta. Selma oli itsekin oppilaana usein puhunut siihen tapaan.

Mitä turhia! Heiltäkö olisi puuttunut vapautta. Väliaikoina he saivat tehdä mitä ikinä halusivat, ei yksikään silmä heitä vartioinnut. Saivat tulla, mennä, kysymättä keneltäkään. Ei tarvinnut kenellekään tehdä tiliä, jos esimerkiksi hame sattui repeytymään, josta voi olla monen markan vahinko.

Mutta nämä olivat pahoja ajatuksia. Hän kiskaisi itsensä niistä irti, nousi ylös ja valeli silmiään kylmällä vedellä. Ne veristivät vielä, kun hän katsoi peiliin. Huomaisiko Aarnold sen, ja kysyisikö, mitä hän on itkenyt? Hän lankeaisi kaulaan silloin ja kertoisi kaikki, Aarnold lohduttaisi häntä ja hyväilisi. Ja sitten hän olisi onnellinen taas.

Mutta Aarnold ei mitään huomannut. Hän

nukkui vielä raskaasti, kun Selma meni häntä herättämään. Eikä tahtonut selvitä unestaan, nousi istumaan, haukoitteli, kysyi kelloa. Se oli jo pikkuisen yli kolme.

— Et herättänyt minua ennen kolmea, minullahan on kolmelta tunti.

Ei siitä asiasta sen enempää puhuttu. Mutta myöhempään illalla, kun Selma sattumalta meni kyökkiin, istui siellä eräs tuttava Miinan luona. He hiljaa supattelivat keskenään ja tirskuivat, vaan hänet älyttyään he lakkasivat kuin nau-
laan ja kävivät nähtävästi hämilleen.

Selma kyllä ymmärsi, mistä he olivat puhumassa. Hän punastui kun tuo vieras piika loi häneen silmänsä, sillä hän luki katseessa jonkunlaista pilkallista halveksimista.

Arvatenkin tuo juttu leviäisi ympäri koko kaupungin, kaikki nauraisivat hänelle ja toiset rouvat ihmettelisivät hänen typeryyttään. —

Joitakuita aikoja oli kulunut, kun Aarnold eräänä päivänä sanoi, että heitä oli pyydetty illalla Laurelliin. Sinne tulisi muitakin, kaikki toverit perheineen olivat kutsutut ja ehkä joitakuita seminaarin ulkopuoleltakin.

Selma ei oikein tiennyt, kuinka hän pukeutuisi, ollakseen muiden mukaan. Ajatteli kumminkin hienon, vaalean leninkinsä sopivaksi, koska kerran oli pidot. Missäpä hän sitä muutenkaan käyttäisi.

Se oli somasti tehty ja vallan uudenaikainen, pitkä ja kaitainen, sametilla koristeltu. Hän katseli itseään mielihyvällä peilissä ja käherteli hiuksensakin taas monesta aikaa otsalta. Tietysti hänen tuli olla hieno, koska ensi keran ilmestyi rouvana suurempaan seuraan. Valokoinen töyhtö päälaella, hiukan kallellaan toiselle sivulle, teki mahdottoman hyvän vaikutuksen.

Aarnold tarjosi hänelle käsivartensa. Tiellä johtui mieleen Almanzor ja Zuleima, mutta sivumennen vaan. Oikeastaan häntä kammotti tuo vieras, outo seura. Ja rouvat, joiden parissa hänen tuli istua. Rouvia hän aina oli kummallisesti pelännyt ja väistynyt heidän näkyvistään niin paljon kuin mahdollista. Niillä tavallisesti oli niin terävät silmät, ne näkivät kaikki viat ihmisessä ja kaikki heikkoudet. Itse he olivat nuhteettomia.

Nyt hänkin oli rouva, hänenkin tuli olla täydellinen ja nuhteeton. Tietää kaikki, olla kaikesta varma, arvostella kaikkea, päättää kaikesta. Ja juuri nyt oli hän niin epävarma, niin sekaantunut, niin tykkänään pois tolalta, pois omasta itsestään.

Tervehdyksiä, valoa, huoneet täynnä ihmisiä, muutamat tuttuja, toiset ventovieraita. Kylmiä, tarkastavia silmiä, kohteliaita kumarruksia.

Hän tuli tajuunsa vasta kun istui sohvassa

ja puhelu, joka heidän sisään tullessaan oli tauonnut, otti taas uuden vauhdin hänen ympärillään.

Kuinka hän oli tullut sohvaan istumaan, ja aivan yksin? Muita vanhempia rouvia istui tuoleilla. Mutta he olivat käskeneet häntä siihen — »tänne sohvaan», oli emäntä sanonut. Voi, sitähän sanottiin kaikille, vaan kukaan ei siltä sohvaan mennyt. Ei kukaan pitänyt itseään kylläksi arvokkaana, sen vuoksi kieltäytyi. Hän istuuntui, kun oli puoli pyörriksissä, eikä huomannut. Kuinka nyt mahtoivat pitää häntä typeränä!

Hän katseli arasti ympärilleen. Kaikki puhelivat toistensa kanssa, mikä iloisesti, mikä vakavasti. Kaikilla näytti olevan jotain sanottavaa, kaikki olivat he tuttuja keskenään.

Selma tunsu itsensä oudoksi ja yksinäiseksi. Ei kukaan virkkanut hänelle mitään. Rouva Vilén, joka istui häntä lähinnä, käänsi koko huomionsa toiseen, mustaveriseen, terhakan näköiseen naiseen, jota Selma ei tuntenut lainkaan.

Kovin alkoi rintaa ahdistaa. Tässä seurassa hän ei milloinkaan kotiutuisi. Tämähkö oli iloa, tämä jäykkä, säädyllinen istuminen yhdessä kohden? Tuo keskustelu pikkuasioista, joutavanpäiväisistä, siinäkö heidän huvinsa? Toista olivat toki ennen heidän iltaseuransa seminaa-

rissa. Siellä kumminkin soitettiin, laulettiin, lausuttiin runoja. Ja naurettiin, tanssittiin, lasketeltiin leikkipuheita. Mutta täällä —?

Rouva Vilén korotti äänensä, nähtävästi, että Selmakin kuulis, mitä hän sanoi, vaikka hän tosin ei kääntänyt päätänsä kertaakaan häneen päin.

— Hän on erinomainen nainen.

Selmalla ei ollut aavistusta, kenestä oli kysymys.

— Hän on erinomainen nainen, vaatimaton ja nöyrä koko olennossaan ja käy aina niin kovin yksinkertaisesti puettuna. Hän ei milloinkaan tahdo vetää huomiota puoleensa ja kumminkin hän on niin etevä, oikea nero —

Eikö tämä ollut oikeastaan ajottu hänelle, joka istui siinä kunnia-paikassa täydessä komeudessaan? Selma vilkaisi ympärilleen. Tosiaan-kin! Kaikki muut olivat tummissa, yksinkertaisissa vaatteissa, hän yksin vaaleissa. Ja tuo onneton täyhtö hänen päälaellaan — semmoista ei ollut kellään. Useimmilla ei ollut hiuksissa mitään, vanhoilla rouvilla vaan joku pieni yksinkertainen musta harso.

Rouva Vilén nyrpisti ohkaisia huuliaan ja näytti ihmeellisen nenäkkäältä, ja tuo mustaverinen nainen, jolle hän oli puhuvinaan, koetti vaivalla pidätellä nauruaan.

Selma olisi tahtonut vaipua maan alle, taikka paeta pois, tuhansien peninkulmien päähän.

Onneton töyhtö — siihen heidän silmänsä varsinkin pyrkivät. Jos hän olisi voinut siepata sen sieltä taskuunsa, repiä tuhansiksi kappaleiksi, tai rutistaa sen kokoon yhdeksi myssäkäksi!

Mutta hän ei voinut — täytyi antaa sen olla aloillaan, kaikkien silmätikkuna.

Emäntä tuli hänen luokseen. Istui tuolille sohvan päähän.

— Täällä on ollut hyvin hiljaista nyt joulun aikana — teistä se varmaan on tuntunut oudolta, te kun olette tottunut suuren kaupungin elämään.

— Ei — en voi sanoa.

Nyt hänen olisi pitänyt jatkaa keskustelua, mutta hän ei kuolemakseen löytänyt mitään sanomista. Katse hapuili epävarmana, levottomana jotain puheen ainetta ympäristöstä.

— Täällä on paljon väkeä —

Herra Jumala! Hän tuskin oli saanut sen suustaan, ennenkuin ymmärsi, kuinka peräti tyhmältä se kuului. Rouva Vilénin korvat olivat terhallaan ja säälimättömät silmät kiintyivät häneen.

Mutta emäntä hymyili leppeästi.

— Meillä on tapana näin lukukauden alussa aina jonakuna iltana nähdä kaikki tuttavat luonamme.

Jotakin hän vielä sanoi, johon Selma vastasi »kyllä», ja siihen heidän puheensa taukosi. Vähän aikaa hän siinä istui ikäänkuin odottaen, että Selma toisi vuorostaan uutta ainetta esille, mutta kun semmoista ei kuulunut, päivitteli hän:

— Kuinka täällä on kuuma, vaikka ei ole lämmitettykään koko päivänä. Mutta nuo lamput varistavat.

Selma ei siihenkään osannut mitään vastata. Silloin hän nousi hiukan kärsimättömänä ja läksi pois toisia vieraita puhuttelemaan.

Aarnold tuli toisesta huoneesta. Rouvat heti vaikenivat ja tekivät hänelle tilaa. Selma toivoi häntä luokseen, mutta hän ei ennättänyt likellekään, ennenkuin muutamat häntä pidättivät.

— Lehtori varmaankin antaa meille hyvän neuvon, he sanoivat.

— Missä suhteessa niin?

— Kuinka voisimme ehkäistä juoppoutta täällä markkinain aikana? Jotain pitäisi meidän siinä suhteessa tehdä. — Istukaa, hyvä lehtori.

— Kiitoksia —

Hän istui.

— Juoppoutta ehkäistä? Se olisi tosiaankin tärkeätä. Mitä keinoja olette arvelleet?

— Emme ole vielä keksineet mitään.

— Jos olisi pitää raamatunselityksiä joka ilta sillä viikolla.

— Niin — raamatunselityksiä!

Kaikki ihastuivat tuumaan ja kokoontuivat hänen ympärilleen. Loitompana jotka olivat, vetivät tuolinsa lähemmäksi.

— Ottaisiko lehtori pitääkseen?

— Kyllä, vallan kernaasti.

— Kuinka hän on jalomielinen ja hyvä, he kuiskasivat toisilleen.

Selma jäi syrjään. Hänellä ei ollut mitään sanottavaa. Mitä hän tiesi heidän oloistaan, mitä hän välitti heidän markkinoistaan, heidän juopoistaan!

Kun olisi loppunut tämä ilta! Hän tunsii itsensä sanomattoman väsyneeksi ja onnettomaksi. Kun olisi loppunut tämä ilta! Kun hän olisi kotonaan taaskin. Ei ikipäivinä hän enää toista kertaa heidän pitoihinsa läksisi.

— Loppuihan se viimein. Hiukan vapaammin hän hengitti, kun Aarnoldin käsivarressa taas astui kotia päin.

— Siellä oli kauhean ikävä.

— Ikävä? Kuinka niin? Mielestäni siellä oli päinvastoin hauska. Ja varsin kiitettävää, että naiset tahtovat raittiutta edistää. Erinomaisen kiitettävää.

Selma huokasi. Hän olisi kaivannut ystävällistä sanaa, mutta hän ei saanut sitä.

Monta päivää häntä vaivasi ikäänkuin painajainen näiden kemujen jälkeen. Mutta sitten se äkkiä puhaltui pois, hävisi kuin öinen sumu kirkkaan päivän valossa.

Anni, näet, saapui takaisin joululuvalta. Yhtä iloisena kuin ennenkin, ei, monta vertaa iloisempana vielä. Hän puhui kymmenestä asiasta samalla aikaa, seiso, ei malttanut istua, nauroi, pudisteli häntä olkapäästä ja heittäytyi lopulta polvilleen hänen eteensä, jatkaakseen siinä jutteluaan kaikessa rauhassa.

Vähässä ajassa hän oli ennättänyt kertoa päästä päähän koko joululuvan matkoineen, kaikkineen. Heillä oli ollut seikkailuja, jos jonkinlaisia. Mennessä heitä oli koko liuta yhdessä, sekä miehiä että naisia. Eivät saaneet yösijaa kerran, saivat olla kaikki yhdessä huoneessa. Silloin valvoivat koko yön ja leikkivät. Niin hullunkurista se oli ollut, sillä kaikki tunsivat itsensä yhtäkkiä niin merkillisen vapaiksi. Ihan olivat olleet kuin vallattomat lapset, iloisia ja huimapäisiä. Niin hauskaa matkaa ei hän vielä ikinä ollut tehnyt.

— Ja tiedätkös mitä? Suuri uutinen! Nyt ne ovat kihloissa.

— Ketkä?

— Nanni Sirén ja lehtori Korner. Nanni on jäänyt pois seminaarista ja pääsiäisen aikaan kuuluu olevan häät. Mutta niistä ei iki-

päivinä onnellisia tule, muista minun sano-
neeni.

— Ei sitä tiedä.

— Tietää! Ihan sen tietää edeltäpäin. Sem-
moisia kevytmielisiä kun ovat.

— Niin — vaan kuitenkin. Ehkä he ovat
hyväsydämmisiä.

— Mitäs siitä, — mutta Kornerilla ei ole
semmoisia lujia periaatteita kuin on lehtori
Hellmanilla.

Selma ei siihen mitään. Takaisin he meni-
vät seminaari-asioihin. Anni kertoi, että joukko
toveria oli päättänyt seuraavan sunnuntain
iltapäivänä lähteä yhdessä kelkkailemaan Mat-
tilan mäelle. Mattilan tuvassa joisivat kahvia,
ehkä sitten vähän tanssisivatkin illempänä.

— Etkö tule mukaan vanhoja muistoja vir-
kistämään?

— Tulen miel — niin, se tahtoo sanoa, jos
sopii — jos Aarnold laskee.

— Niin, tietysti, jos lehtori laskee, ei suin-
kaan muuten.

Aarnold saapuikin vähän sen jälkeen. Selma
meni kädet ojonna häntä vastaan.

— Anni on täällä, ja meillä on ollut niin
hauskaa.

— Vai niin?

Hän tuli sisään ja tervehti. Anni kumarsi
syvään. Hänen silmänsä loistivat iloisemmin

kuin ennen. Mutta lehtori Hellman katsoi häneen jäykästi.

— Te viivytte yli ajan. Olitteko kipeänä?

— Ei, en minä ollut kipeänä. Muuten minä — kun oli niin pitkä matka ja paha sää. Puhuin siitä jo vähän johtajattarelle ennen joulua.

— Oliko hän antanut teille luvan?

— Ei — kun minä en silloin varmasti tietänyt pyytääkään.

— Siinä tapauksessa teillä ei ollut oikeutta jäädä myöhempään. Semmoinen epäjärjestys ei käy laatuun. Ajatelkaa, jos kaikki muutkin oppilaat olisivat tehneet samoin, mitä sitten?

Anni oli punainen hiusmartoa myöten. Hän ei puhunut mitään, katsoi vaan alas.

— Niin, sanokaa nyt, mitä siitä olisi seurannut?

Mutta eihän Anni osannut sanoa, mitä siitä olisi seurannut.

— Ymmärrättekö nyt, kuinka väärin siinä teitte?

Selma kiusaantui sanomattomasti. Hän olisi mielellään tahtonut Annia puolustaa.

— Ei ole muilla niin pitkää matkaa kuin on Annilla, hän uskalsi arastellen sopertaa.

— Ja mitä se siihen kuuluu, kääntyi Arnold häneen kuivasti, seminaarin laissa ei matkan pituudesta tai lyhyyydestä mainita mitään. Lupa-aika on sama kaikille.

Sen sanottuaan hän läksi omaan kammarinsa. Jysähtämällä meni ovi kiinni hänen jälkeensä.

He jäivät taas kahden. Mutta noloina nyt istuivat kumpikin, eikä puhe ruvennut enää sujumaan heidän välillään. Selma aina koetti alkaa, vaan kun Anni ei tarttunut kiinni, raukenivat kaikki yritykset siihen paikkaan.

Pian Anni sitten jo nousikin ja sanoi jäähyväiset.

— Käy nyt katsomassa, huusi Selma hänelle vielä portailla, sisällä hän moneen kertaan oli siitä vakuuttanut.

Hän jäi yksin. Seisoi siinä mietteissään pöydän luona ja tuijotti lampun valoon. Hänen tuli kertoa Aarnoldille, kuinka hyvä Anni oli, ja kuinka uskollinen ystävä hänelle. Oli hän siitä monasti jo puhunutkin, mutta Aarnold oli varmaan sen unhottanut.

Aarnold kirjoitteli kammarissaan. Selma kietoi kätensä hänen kaulalleen.

— Mitä on muijalla sanottavaa. Minulla ei olisi juuri aikaa —

— Muijalla!

Se nimi aina koski Selman korviin. Hän tuli kohta pahalle tuulelle, kun sen kuuli.

Nytkin hän mitään virkkaamatta veti kätensä pois ja aikoi lähteä samaa päätä takaisin omaan kammariinsa.

— Noh — mitä se merkitsee?

Aarnold katsoi taakseen.

— Kun sinulla ei ole aikaa.

— Puhuhan kumminkin. Mitä sinulla oli asiaa?

Selma palasi hänen luokseen.

— Annista minä vaan ajattelin pikkuisen puhua.

— Niin — minä myöskin tahtoisin sanoa hänestä pari sanaa. — Pikku muijaseni, se on vähän hullua, että hän rupeaa juoksemaan täällä visiitillä luonasi ja ottaa semmoisen vanhan toverikannan, ikäänkuin olisitte yhdenvertaisia.

— Mutta mitäs se tekee?

— Mitäkö tekee? — Etkö sitä ymmärrä kysymättä? Jos hän on noin tuttavallinen minun rouvani kanssa, ja tungettelee tänne kotiimme aivan kuin sukulainen tai läheinen ystävä, niin mitä kunnioitusta hänellä sitten enää voisi olla minuun opettajana? Tietysti lyöttäytyisi vähitellen toveriksi minullekin. Sitä paitse — on hän liian talonpoikainen, en katso häntä soveliaaksi seurakumppaniksi vaimolleni, en ollenkaan!

Selma oli kuin puusta pudonnut.

— Pitääkö minun sitten —? Ei, sehän on mahdotonta!

— Mitä pitääkö? Kieltää häntä käymästä? Ei, sitä en tarkoittanut. Mutta voithan käy-

tökselläsi osoittaa, ettei teidän välinne enää voi olla sama kuin ennen — koska hän ei näytä sitä itsestään ymmärtävän. Eläkä millään tavalla kehoita häntä käymään, — ja jos hän kuitenkin rupeaa täällä juoksemaan, niin täytyy sitten antaa hänelle hieno viittaus —

— Mutta —

Selma ei voinut enää puhua, hänellä oli vedet silmissä. Aarnold näytti sen huomaavan.

— Onhan sinulla toisia rouvia, joiden kanssa voit seurustella, Selma hyvä. Miksi sinä juuri noita oppilaita valitset. Ei se sovi, muista että sinä nyt kuulut opettajain piiriin.

— Nepä kun ovat minun vanhoja toveriani.

— No, entä sitten! Sinä olet nyt toisissa olosuhteissa, ei ne enää sinulle tovereiksi kelpaa.

Ja siihen se päättyi. Hän tarttui taas kynäänsä kiinni. Selma meni takaisin omaan kammariinsa. Mieli painui alas, tuntui kuin raskas kivi olisi pudonnut sydämmelle. Se tappoi kaiken elämän halun ja toivon ja ilon.

Nuo jokapäiväiset askareetkin kadottivat viehätyksensä. Niistä ei tullut mitään valmista, sama kurssi oli edessä aina. Laittaa ruokaa, syödä, korjata ruuat, pestä astiat, ja taas: laittaa ruokaa, syödä, korjata ruuat, pestä astiat. Tätä tekoa kolmasti päivään ja joka ikinen päivä. Kestävämpää tulosta ei koskaan, niin kuin muista töistä.

Aarnold kävi seminaarissa ja teki töitään sillä välin omassa kammarissaan. Selma oli enimmiten yksin. Alussa hän oli mennyt käsitöineen sinne Aarnoldin luokse, mutta huomasi kerran häiritsevänsä ja sitten hän ei enää mennyt.

Iltasilla oli Aarnoldilla melkein aina kokouksia. Milloin seminaarin »konferensia», milloin valtuuskunnan tai vaivaishoitokunnan kokouksia, milloin mitäkin, ei Selma niitä kaikkia tietänytkään. Lieneekö ketään koko kaupungissa käytetty niin paljon luottamustoimiin kuin häntä. Ja hyvähän se tietysti oli, mutta —!

Illat olivat niin pitkiä, huoneet autioita, hiljaisuus painava, ilma tukehuttava. Ja ajatukset kävivät raskaiksi kuin lyijy. Hän ei muistanut enää, miltä iloisuus tuntuikaan. Ja kun hän sitä sattumalta joskus näki jossain, teki se hänelle pahaa. Niinkuin silloin kerran seminaarin ohitse käydessään. Silloin oli välitunti, rymyä kuului ja pauhua. Siellä laulettiin, soitettiin, naurettiin, huudettiin, juostiin, hypeltiin. Muutamia vanhoja toveria seisoi ikkunassa, he katsoivat häneen, hymyilivät ja vilkuttivat toisiakin ikkunaan. Niitä töyttäsi siihen aika liuta. Pää oli pään vieressä, toiset kuikkivat alta ja syrjästä, toiset kurottelivat kaulaansa, että pääsisivät näkemään muiden ylitse, muutamat nousivat tuoleillekin, muutamat

taas lensivät kuin harakat toiseen ikkunaan. Ja sitten kaikui ilo uudelleen, että kuului aina kadun toiseen kulmaan saakka.

Että he viitsivät, suuret tytöt! Tuo oli suorastaan inhottavaa. Eivätkö he ymmärtäneet, ettei elämä ollut mitään leikintekoa. Mutta he eivät vielä olleet mitään kokeneet. Siitä tuo huikentelevaisuus ja kevytmielinen vallattomuus. He olivat kuin lapset, jotka huolettomina luistelivat yön vanhalla jäällä.

Kului välistä monta päivää, ettei Aarnold käynyt hänen puolellaan muuta kuin syömässä. Silloinkin hän usein oli niin ajatuksissaan, ettei muistanut häneen paljon katsoakaan. Ja syötyä hänellä tavallisesti oli kiire pois. Aamiaisen jälkeen tunnille, päivällisen jälkeen nukkumaan.

Sellallakaan ei ollut juuri mitään puhumista. Hän ei löytänyt minkäänlaista ainetta, mietti usein päänsä ympäri, mutta ei vaan löytänyt. Joskus hän tiesi kertoa, että voi oli joko kallistunut tai huojistunut, että Miina oli särkenyt jonkun astian, taikka että hän oli huomannut Miinan juovan kaksi ja kolmekin kuppia kahvia joka pannusta.

— Miksi et sano hänelle? Sinun täytyy pitää häntä silmällä, kuului hänelle silloin vihainen muistutus.

Selma ymmärsi itse, että hän kävi kuivaa kuivemmaksi. Välistä tunsikin hän itsensä niin

sanomattoman tyhjältä. Silmät kävivät raukeiksi, häntä väsytti ja nukutti usein aamusta iltaan. Ei sentään saanut untakaan. Elottomana, haluttomana hän liikkui kyökistä sisään, sisästä kyökkiin. Eniten hän kuitenkin istui sohvassaan, käsityö helmassa. Kun Miina tuli sisään, hän nosti sen ylös ja oli ahkerasti ompelevinaan, vaikka kyllä Miina luultavasti älysi ettei se paljon edistynyt, hänellä kun oli niin tavattoman terävät silmät.

Johtui hänen eräänä päivänä mieleensä, kuinka helposti hän silloin huviretkellä oliertonut novellin Almanzorista ja Zuleimasta aivan omasta päästään. Mitä jos hänellä olikin taipumusta novellien kirjoittamiseen? Hän päätti koettaa.

Koko päivän hän mietiskeli ainetta. Ensin yhtä, sitten toista. Marie Sofie Schwarzin romaanit pyörivät hänellä päässä, ja niiden malliin oli juoni, jonka hän lopullisesti sommitteli.

Sinä iltana hänellä ei ollut ikävä. Kun Aarnold kymmenen aikaan tuli konferensistä, oli hänellä jo pitkältä novellin alkua. Mielissään siitä hän meni lamppu kädessä Aarnoldia vastaan. Sattuipa Aarnoldkin silloin olemaan jotenkin hyvällä tuulella. He istuivat ylhäällä vielä jonkun puoli tuntia ja Selma kertoi tuumastaan. Koko novellin luonnos hänellä oli selvillä pääpiirteissään.

Aarnold poltteli papyrossia ja hymyili. Ehdoittelipa vielä joitakuita muutoksiakin kertomuksen juoksussa siellä täällä. Ja Selma ihas-
tuksella niihin suostui jokainoan.

Se ilta oli hauskipia, mitä hänellä moneen aikaan oli ollut. Aarnold oli hänelle hyvä. Melkein yhtä lämmin ja rakastunut kuin ennen kihloissa ollessaan. Ja hän kun oli alkanut jo epäillä hänen tunteitaan! Mitä jos Aarnold olisi avistanut kaikkia hänen pahoja ajatuksiaan! Voisiko hän antaa niitä anteeksi?

Ei Selma uskaltanut sitä koettaakaan. Mutta hän päätti mielessään, ettei sallisi niiden enää koskaan nousta. Ne eivät olleet muuta kuin itsekkäisen ja syntisen sydämmen oikkuja. Joskus hän oli kuullutkin, ettei paha henki ollut mihinkään niin karkäs ja nopsa kuin avioihmisten väliä sotkemaan.

Hän kysyi sitä Aarnoldiltakin.

— Niin, miksei se sitä tekisi, sanoi Aarnold, jos vaan antaa sotkea. Mutta sitä ei saa päästää lähellekään, kaukaa se pitää jo torjua.

Niin — kaukaa se oli torjuttava! Nuo ajatukset, ne olivat hänen lähettämiään, pahan hengen lähettämiä. Hän oli antanut niille sijaa, oli ottanut ne vastaan! Mutta nyt olivat hänen silmänsä auvenneet, tästä lähtein hän tietäisi niitä välttää.

Kun Aarnold huomispäivän aamuna tuli

seminaarista istui Selma kirjoittamassa novelliaan.

— Se sujuu hyvin, hän sanoi.

Aarnold pyyhkieli kuuraista partaansa.

— Sitä novelliako sinä kirjoitat?

— Sitä.

Hän nauroi.

— Kuule — elä ole lapsellinen. Heitä pois. Perheen äidillä on muutakin työtä. Vai ajattelit sinä oikein toden perästä ruveta romaaneja rakentelemaan.

Hän nauroi makeasti. Selma siirti häpeissään paperit syrjään.

— Ajattelin — silloin vaan, kun on joutilasta aikaa — hän soperteli.

— Talon emännällä ei pitäisi milloinkaan oleman joutilasta aikaa, minun ymmärtääkseni.

He istuivat aamiaispöytään. Aarnold söi hyvällä ruokahalulla, mutta Selma otti vaan hivenen eteensä.

— Miksi et sinä syö? kysyi Aarnold.

— Ei minua maita.

— Oletko kipeä?

— En.

Hänen täytyi kuitenkin nousta, sillä häntä pyörrytti.

— No mikä nyt?

— En oikein tiedä.

Hän hoippui kyökkiin. Ja hetken päästä hän tuli kalpeana takaisin.

— Kuinka sinun on? kysyi Aarnold, ja loi häneen ihmettelevän katseen.

Selma koetti hymyillä.

— Ruoka tuli kaikki ylös.

— Sitten minä arvaan.

Hän veti Selman luokseen ja suuteli häntä.

— Sinä tulet — äidiksi.

— Äidiksi!

Selma vaipui hänen rintaansa vasten ja puhkesi itkuun.

— Itketkö sinä sitä? Luulin sinun päinvastoin tulevan iloiseksi.

— Iloinen minä olenkin — vaikka itken. Ei minulla ole paha mieli, kyynelet vaan väkisin tunkevat esille — ja rinta tahtoo pakahduttaa —

— Taitaa olla sen tilan tapoja. Mutta nyt, Selmaseni, sinun tulee olla varovainen. Välttää kaikkia mielenliikkeitä. Eläkä mene kadulle yksin, voivat ajaa ylitsesi ja koirat voivat säikyttää. Minä siihen sijaan vien sinua kävelemään joka päivä.

Selma totteli. Hän ei jalkaansa astunut ulos portista ilman Aarnoldia. Mutta hänen kanssaan he säännöllisesti aamiaisten jälkeen astuivat jonkun matkaa. Aarnold ei antanut minkään työn itseään siitä estää eikä hän liioin

kuunnellut Selman verukkeita, kun hänelle ei useinkaan tahtonut juuri sillä minutilla sopia. Milloin oli Miina mennyt vedelle ja hellassa paloi tuli, ettei käynyt kotia jättäminen yksin. Aarnold vaati häntä sammuttamaan tulen ja niin oli siitä pulasta päästy. Välistä valitti Selma väsymystä, välistä taas että hänellä oli vilu. Mutta niitä ei Aarnold ottanut lukuun lainkaan.

Käveleminen kesti useimmiten vaan neljänneksen tuntia tai kaksikymmentä minuttia korkeintaan. Sieltä tultua hän heittäytyi sohvalleen lepäämään. Pahoin vointi eneni, ruoka kävi vastenmieliseksi ja usein häntä pyörrytti. Mieli oli melkein aina raskas ja alakuloinen. Ei ollut milloinkaan mitään vaihtelua, ei mitään joka olisi virkistänyt tai antanut ajattelemisen aihetta. Hän pyysi Aarnoldilta jotain kirjaa, ja sai Scriverin »Sielun-aarten». Se ei häntä miellyttänyt, joku romaani olisi ollut hauskempi. Vaan niitä ei hän Aarnoldin kirjakaapista löytänyt lainkaan.

Noita pahoja ajatuksia hän uskollisesti koetti karkoittaa kauvas pois. Mutta mieleen tunke-malla tunki kaikenmoisia surullisia kuvituksia, joissa ei ollut päätä eikä pontta, vaikka hän usein itki niiden vallassa. Jos hän esimerkiksi kuolisi, — sitä hän tavan takaa mietti, — jos hän kuolisi, surisiko Aarnold häntä? Ja kuinka

kauvan? Menisikö uuteen naimiseen? Kenenkä kanssa?

Kaikki leskimiehet rientämällä riensivät kihlautumaan. Tuskin jaksoivat odottaa laissa määrättyä puolta vuottakaan. Tietysti Aarnold tekisi samoin. Ensi vuonna ehkä näillä ajoin oli täällä joku jo hänen sijassaan. Hänen jälkensä olisivat peitetyt, häntä tuskin muistettaisiin. Aarnold ehkä rakastaisi sitä toista paljon enemmän kuin häntä. Tässä samassa sohvassa ehkä istuisivat sylitysten yhdessä, Aarnold ehkä vakuuttaisi, kuinka vähän hän enää Selmaa ajatteli, kuinka hän vasta nyt oli oikein onnellinen, vasta nyt tunsii oikeata lempeä. Selman sydäntä poltti näitä kuvitellessa ja vedet juoksivat virtana hänen silmistään. Mutta hän piti tavallisesti varalta, ettei Aarnold yhyttänyt häntä itkemästä, sillä kuinka voisi hän selittää synn?

Sitä paitsi Aarnold ei suvainnut turhanpäiväisiä tunteita. Sen hän tuli huomaamaan keran, kun seminaarille oli sopivan ilman vuoksi keskellä päivää annettu luistinlupa ja Aarnold sillä tavoin tuli äkkiarvaamatta kotiin, vaikka juuri ikään oli mennyt tunnilleen. Selma virui sohvallaan silloin parastaikaa ja itki. Hän oli kuvitteluissaan tullut sille kohdalle, jossa Aarnold toisen rouvansa kanssa käsitysten kulkisi hänen haudallaan. Hän näki selvään, kuinka

he nojautuivat toisiaan vasten, kuinka Aarnold puristi rouvansa kättä ja katsoi häneen lempeästi. Ja tuo rouva oli kukoistavan kaunis, paljon kaunniimpi Selmaa.

Olikin hirveätä, kuinka rumaksi hän oli käynyt. Posket kalpeat, silmät raukeat ja elottomat, kasvot keltaisia laitumia täynnä. Miksi oli hän niin muuttunut? Siitäkö syystä oli Aarnold käynyt hänelle kylmäksi ja välinpitämättömäksi? Sillä kylmä ja välinpitämätön hän oli, sen hän selvään osoitti joka päivä. Kävellytti häntä nyt tosin, ja piti hänestä vähin huolta, mutta se oli kaikki vaan tuon syntymättömän tähden hänen kohdussaan, ei hänen itsensä tähden, sen hän tiesi varmaan! Ja taas tuli kuva eteen hautausmaalta. Aarnold ja nuori rouva hänen kainalossaan. Selma koetti ottaa selkoa tuon naisen kasvoista —

Mutta samassa tuli Aarnold sisään.

— Ajattelin, että menisimme ehkä kävelemään vielä, kun siellä on niin kaunis ilma.

— En minä jaksa.

Selma painoi kasvojaan alemmaksi.

— Et jaksa? Kyllä sinä jaksat — koetaanpas. Mitä — sinä olet itkenyt? Mikä sinua vaivaa?

— Ei mikään.

— Ei mikään? Hm.

Hän kääntyi ikkunaan, mutta syrjästä Selma

näki, kuinka otsa meni ryppyyn ja kasvot ilmaisivat tyytymättömyyttä. Vuoden päästä ne ehkä hehkuivat rakkautta ja lempeä sille toiselle. Siinä oli vihaa tuossa katseessa, jonka hän nyt heitti mieheensä.

— No —?

Aarnold kääntyi päin. Hän nousi hitaasti, mitään virkkaamatta ja meni etehiseen ottamaan päälleen. Aarnold tuli jäljessä. Jäi pannaan kalossia jalkaansa, kun Selma kiirehti portaita alas. Siinä hän kompastui ja oli vähällä langeta. Aarnold sattui silloin parahiksi tulemaan ovesta.

— No noh!

Ääni oli todella peljästynyt, mutta sitten se muuttui vihaiseksi.

— Kumma, ettet sinä voi liikkua varovaisesti. Nyt olit vähällä mennä nurin niskoin. Elä kiirehdi noin, tule tänne ja ota käsivarteni.

Selman täytyi laskea kätensä hänen käsi-varrelleen. Mutta niin kauvas hän vetääntyi sivulle kuin mahdollista. Eikä hän puhunut sanaakaan koko matkalla. Ei puhunut kiusallakaan. Sillä hän tiesi varmaan, että Aarnold ei häntä rakastanut ja tiesi senkin, että jos hän nyt lapsivuoteessa kuolisi, ei Aarnold häntä ollenkaan surisi, vaan ottaisi heti kohta toisen vaimon. Hänestä tuntui, kuin kävelisi hän vento vieraan miehen rinnalla. Jos olisi uskal-

tanut, kuinka mielellään hän olisi vetäissyt käntensä pois.

Ei Aarnold liioin puhunut. Ilma oli tosiaankin raitis, siitä väkisenkin virkistyi. Selma olisi mielellään tahtonut kävellä yksikseen, vapaasti, minne tahtoi ja astua mieltä myöten, milloin hitaammin, milloin nopeammin. Mutta Aarnold vei häntä aina samoja katuja, samaa tasaista kävelyä, samoissa kulmissa käännettiin, samat matkat astuttiin. Hän oli kuin pihdissä, Aarnoldin käsivarsi painoi hänen kättään ja koko hänen olentonsa vaikutti masentavasti. Kaikki halu ja kaikki ilo siinä tukehtui. Mekaanisesti astui Selma hänen rinnallaan, koetti pitää samaa tahtia, hengästyi, vaan kesti kuitenkin ja tunsii helpoitusta kun pääsi kotiin jälleen, ja virui pitkällään taaskin omalla sohvallaan.

Siitä oli tämä nykyinen tila hyvä, ettei tarvinnut pitää pahaa omaa tuntoa, vaikka ei mitään tehnyt, loikoili vaan päivät päätään. Olihan luonnollista, ettei hän jaksanut olla ylhäällä, että hän voi pahoin, oli väsynyt ja heikko. Mitäpä hän ylhäällä tekikään? Miina toimitti kaikki askareet, sen kuin hän vaan oli valvovinaan päivällisen laittoa, vaikka sekin oikeastaan oli Miinan huostassa. Kokki-kirjan jälkeen hän välistä antoi Miinalle neuvoja ja käskyjä, mutta ei hän ollut varma siitä, josko Miina näitä neuvoja todella seurasi, vai menettelikö

oman päänsä mukaan. Yhdentekevää Selmasta muuten. Enimmiten hän noita käskyjä antoikin sen vuoksi, että itse tuntisi olevansa emäntänä ja että Miinakin sen muistaisi. Hyvä oli myöskin kertoa Aarnoldille joskus miten ruoka oli valmistettu, kuinka paljon siihen oli aineita käytetty, mitä se oli tullut maksamaan ja niin pois päin. Siitä sai niin sopivan puheen aineen.

Selma mietti usein itsekseen, mikä nimi lapselle pantaisiin. Hänellä oli monta ehdolla, mutta ei vaan päässyt selville siitä, mikä niistä oli kauniin. Viimein hän päätti kysyä Aarnoldilta.

— Mikäkö nimeksi? Annahan olla —
Aarnold veti muutamia savuja.

— Noo — siitä, tietysti, tehdään minun isäni kaima: Kalle.

Kalle! Herranen aika. Kalle! Selmasta ei maailmassa löytynyt rumempaa, jokapäiväisempää nimeä. Hän ei varmaankaan osaisi rakastaa lasta, jonka nimi oli Kalle.

— Eikö se ole — eikö se ole kovin tavallinen? hän kysyi.

— Mitä se tekee? Tavallinen sen juuri pitää ollakin.

— Mutta jospa se onkin tyttö?

— Tyttö? — Ei, — poikaa minä toivon.

— Vaan jos nyt sittenkin olisi tyttö?

— Niin saat tehdä hänestä vaikka Anna

Liisan, minä en puutu siinä tapauksessa koko asiaan.

Hän sanoi sen noin puoli leikillään, mutta Selmaa ei naurattanut.

— Ensimmäinen lapsi nyt varsinkin pitäisi olla poika, jatkoi Aarnold vielä.

Siihen se juttu päättyi. Selma ei siitä lähtien enää nimen valinnalla päättänsä vaivannut.

Hän oli kauheasti vieraantunut Aarnoldista tämän yhden vuoden kuluessa ja päivä päivältä he joutuivat yhä kauvemmaksiksi toisistaan. Katkerat ajatukset väkisen valtasivat hänen mielensä, ei auttanut enää taistella niitä vastaan. Jos hän ne sai karkoittumaan hetkeksi, ne tulivat takaisin pienemmästäkin syystä kahta voimakkaampina.

Oli hän kerrankin taas katunut ja itkenyt. Oli soimannut itseään ja selittänyt Aarnoldin välinpitämättömyyden omaksi syykseen. Hänellä ei ollut niitä ominaisuuksia, joita Aarnold olisi vaimolta vaatinut. Sen hän oli huomannut alusta alkaen. Mutta siihen sijaan, että nöyrästi olisi puutteensa tunnustanut, hän alkoi noukkia vikoja Aarnoldista, ja kun Aarnold toimiensa tähden täytyi jättää hänet yksin, otti hän siitä aiheutta vihaan. Vetääntyi hänestä pois, vieraantui ja hautoi loukattuja tunteitaan. Ja tästä kaikesta ei Aarnold aavistanut mitään. Rauhallisena hän teki töitään, kävi seminaarissa ja ko-

kouksissa, tuli kotiin, söi, lepäsi, nukkui, oli terve ja voimakas. Kenties olikin hän tyytyväinen? Kenties hän ei vaatinutkaan kotoista hauskuutta sen enempää?

Kenties hänenkin tuli tyytyä elämään, tammöisenä kuin se oli! Ei vaatia liikoja, vaan nöyrästi muistella omia puutteitaan. Sitten kuin lapsi syntyisi, saisi hänen elämänsä toista, rikkaampaa sisältöä. Kärsivällisyyttä vaan, silloin kaikki muuttuisi.

Näin hän itselleen vakuutteli ja teki hyviä päätöksiä. Hyväksi aluksi hän alkoi ommella pieniä röijyjä ja paitoja tulokkaalle. Se oli hauskaa työtä, aika kului nopeammin, eikä hän muutamaan viikkoon silloin tuntenut ikävää. Aarnoldkin jonkun kerran istui hänen luonaan ja katseli minkälaisia vaatteita »sille mestarille» laitettiin.

Selma oli silloin hiukan olevinaan. Hän tiesi osaavansa sekä leikata että myöskin käyttää neulaa. Sieviä olivatkin hienoine pitsineen nuo valkoiset pienet paitaset. Niitä oli jo puoli tusinaa valmiina. Hän otti ne esille kaikki ja näytti Aarnoldille.

— Eipä uskoisi, että noihin ihmislapsi mah-
tuu. Entä kun ovatkin liian pieniä?

— Eivät ole. Minä tiedän varmaan.

— No niin, pian kait se nähdään. Siihen

ei enää mahda pitkiä aikoja ollakaan. Vai mitä luulet?

— Tuskin kuukautta.

— Hm —

Aarnold katsoi kelloaan. Kymmentä minuuttia vailla yksi.

— Kas, kun se ei tule pöytää kattamaan.

— Minä lähden katsomaan.

Lahasoppa kiehui vielä tulella.

— Eikö ole jo valmista? Kello kohta yksi.

Selma maistoi, mutta se oli hänen mielestään tuimaa.

— Saahan siihen panna suolaa, sanoi Miina.

Suolavakka oli seinällä nurkassa. Selma pisti sinne kämmenensä, mutta sieltä hyppäsi samalla pieni hiiri häntä vastaan. Selma parkaisi ja putosi tuolille istualleen.

Aarnold kuuli hätähuudon ja töyttäsi kyökin ovelle.

— Mikä on? Mikä sinulle tuli?

— Kun hiiri hyppäsi suola-vakasta.

— Ja sitä sinä kirut. Luulin sinulle jo tapahtuneen mitä hyvänsä. Onko tuo nyt laitaa, että peljästyä pientä hiirtä — aika ihminen.

Selma pahoitti mielensä ja puhkesi itkuun. Aarnold meni takaisin sisään ja Miina ilmoitti Selmalle, että ruoka jo oli pöydässä, he saisivat alkaa, soppa kyllä tulisi sisään tuossa paikassa.

Vaan Selman itku kiihtyi, hän ei kyennyt nousemaankaan.

Ei Aarnold välittänyt edes hänen tilastaan, minkä hän sille voi, että säikähti, oliko siinä suuttumisen syytä, eihän hän tahallaan parkaisut. — Aika ihminen, hän sanoi. Oliko hän tavallisen, terveen ihmisen veroinen, kuka tiesi, mitä tämä häneen vaikuttikaan. Eikä auttanut tehdä mitään hyviä päätöksiä, ei auttanut hänen koettaakaan, Aarnold häntä vihasi, ei heille onnea enää koituisi — parasta kun hän kuolisi pois, sitä kait Aarnold toivoikin —

Aarnold odotti, katsoi ovelta, ja odotti vielä hetken.

— Menkää nyt, hyvä rouva, että lehtori pääsee ruualle, sanoi Miina.

— En minä voi syödä.

Hän puhkesi uuteen, yhä rajumpaan itkuun. Aarnold istui pöytään, söi muutaman palan vaan ja läksi omaan kammariinsa. Ei tuonut kelloaan hänelle niinkuin tavallisesti eikä pyytänyt herättämään.

III.

Siitä saakka heikontui Selma silmin-nähtävästi. Mutta kätilö, rouva Tanninen sanoi, ettei se vaarallista ollut. Ei huolinut sitä peljätä.

Kolmen viikon kuluttua tuli ratkaiseva hetki. Selma oli kaksi päivää kärsinyt poltteita. Rouva Tanninen oli hänen luonaan ja Aarnold kävi vähän väliä kysymässä, kuinka hänen laitansa oli. Selma makasi kalpeana ja heikkona, Aarnold silitti hänen hikistä otsaansa. Se kuitenkin tuntui hyvälle.

Voimat alkoivat olla lopussa. Ei hän luullut jaksavansa kärsiä enempää. Mutta rouva Tanninen vakuutti, että kaikki kävi säännöllisesti, ei ollut hätää mitään. Aarnold kumartui hänen ylitsensä.

— Koeta kestää, hän kuiskasi.

Ja Selma sai siitä taas jonkun verran vahvistusta.

Oli jo lauantai-ilta. Rouva Tanninen tutki häntä.

— Noo, tänä yönä se ratkii.

— Joko iltayöstä? kysyi Selma hiljaisella, vapisevalla äänellä.

— Sitä en osaa sanoa. Ehkä menee vielä aamuun.

— Voi, — kun oltaisiin jo aamussa. — Auttakaa — nyt tulee polte.

Hän heitteli itseään tuskissaan.

— Hiljaa, hiljaa, varoitti rouva. Tarttukaa kiinni tänne käsiini. — Ai, ai, te ihan rutistatte ne murskaksi.

Selma oli milloin mustan puhuva, suonet

otsassa pullistuivat, kaikki jänteret pingoittuivat. Ja kun polte pariksi silmänräpäykseksi helppoitti, hän hervottomana jäi vuoteelle, kalpeana taas kuin kuolema, kasvot hiestä märkinä, silmät rauenneina. Ei jaksanut enää puhuakaan, kuolema oli lähempänä kuin elämä ja kuolema lupasi rauhaa, lepoa, kipujen loppua, vaan elämä ei hellittänyt, se kutsui tuskiin takaisin, vaivojen kanssa yhä taistelemaan.

Hiljaisesti puhelivat keskenään Aarnold ja rouva tuskien väliajoilla, se soi hänen korvisaan kuin kaukainen surina.

Yö oli kulunut aamupuoleen, kivut yltyivät.

— Kärsivällisyyttä, sanoi rouva, hyvä tulee.

— Vieläkö kauvan?

— Tunti tai pari.

Ne kuluivat vihdoin nekin. Kello oli neljännestä vaille kuusi, kun rouva irroitti lapsen pois ja parku kuului.

Selma tunsu suloista rauhaa koko elimistössään.

— Jumalalle kiitos, hän kuiskasi.

Aarnold suuteli häntä otsalle. Rouva kääri lapsen vaatteesen ja hoiteli sitä. Se yhä parkui. Selman sydän lämpeni ja hiljainen ilo täytti mielen.

— Miksi se raukka itkee, hän kysyi.

— Täytyyhän sen saada ilmaa keuhkoi-

hinsa, vastasi rouva. Saan onnitella, herrasväellä on pieni tytär.

Hän koetti saada äänensä iloiseksi, mutta se ei vallan onnistunut.

Selma katsoi Aarnoldiin. Hän oli hymyilevinään, kasvoissa älysi Selma kuitenkin liian selvään katkeran pettymyksen.

Hän huokasi ja painoi silmänsä jälleen kiinni. Kuunteli itkua ja tunsu raukkaa kohtaan sanomatonta hellyyttä.

Pestynä ja puhtaisiin vaatteihin puettuna tuotiin se hänen viereensä. Pienet punaiset kasvot pitsien ympäröiminä olivat siinä häntä likellä. Hän painoi huuliaan hieneelle poskelle.

— Pikkuinen raukka!

— Kuinka voitte nyt? kysyi rouva.

— Ihan hyvin, vähän voimaton vaan.

— Olkaa kuitenkin varovainen. Toisena tai kolmantena päivänä usein tulee kuume ja hermot tavallisesti silloin aina ärtyvät.

Varovainen? Niin, tietysti hän tahtoi parantua ja jäädä elämään. Kukapa muuten hoiataisi tuota pientä raukkaa.

Hän kuvitteli kuinka hirveätä se olisi jos hän kuolisi ja pikku tyttänsä jäisi ilman äitiä. Ei tietäisi hänestä mitään milloinkaan, ei suureksi tultuaankaan. Kenties hänellä ei olisi

ystävää maailmassa lainkaan, ei ketään joka häntä rakastaisi.

— Millä tavalla minun tulee olla, etten sairastuisi?

— Niin rauhallinen kuin suinkin. Välttää kaikkia mielenliikkeitä.

Hän koetti parastaan. Makasi raukeana ja rauhallisena, ja karkoitti minkä jaksoi surullisia kuvituksia. Mutta ne väijyivät valmiina tunkeutumaan esille, milloin pienintäkin tilaisuutta saisivat.

Onnellisesti oli päästy toisen päivän iltaan. Rouva piteli lasta, hänen oli määrä nukkua. Jo tunnin varmaankin hän oli pitänyt silmiään ummessa ja koettanut päästä uneen kiinni. Lepo oli tarpeellista, se antoi voimia, huomenna vielä vaarallinen päivä, hän muistutti itselleen.

Liikkumattomana hän makasi, hiljaa hengitti. Rouva luuli hänen olevan unessa ja antoi varoittavan merkin Aarnoldille, joka tuli sisään.

— Nukkuuko hän?

— Nukkuu.

— Sepä hyvä. Mutta mitä rouva arvelee lapsesta? Jääkö se elämään?

— En osaa sanoa. Kovin on heikko.

— Jospa me ristittäisiin? Varovaisuuden vuoksi.

— Kun rouvanne ei vaan siitä säikähtäisi.

— Voimmehan tehdä sen hänen tietämät-

tään. Minun kammarissani, kaikessa hiljaisuudessa.

— Jospa sitten . . . En uskalla kieltää. Tässä ei ole paljon takeita. Ja paha olisi, jos kuolisi ristimättä.

Sängystä kuului kova nyyhkäys. Hän oli kuullut kaikki. Aarnold ja rouva kiiruhtivat hänen luokseen ja koettivat rauhoittaa.

Se oli liian myöhäistä. Mielen liikettä seurasi vilu ja sitten kuume. Selma ei enää tienynyt eikä tajunnut mitään.

Viisi päivää oli kulunut. Lääkäri ei enää antanut toivoa. Aarnold istui vuoteen ääressä, piteli hänen kättään ja katseli, kuinka sammui vähitellen vaimonsa nuori elämä.

Silloin hän aukaisi silmänsä vielä kerran. Ne loistivat kirkkaasti ja huulet liikkuiivat. Aarnold kumartui alas.

— Rakasta . . . häntä . . . kuului kuiske. Muuta ei.

Silmät painuivat uudelleen kiinni, hengitys harveni ja taukosi viimein. Suljettu oli lyhyt elämän kirja.

Kuopiossa v. 1890.

Mutta mitäs tapahtui*)

meille rouville sillä aikaa kuin miehemme olivat purjeita kuivaamassa?

Heille olimme juuri menneet marjoja poimimaan ja oli meillä molemmilla sitä varten pieni tuohinen kädessä. Pysyttelimme lähellä toisiamme, että saatoimme sen ohessa puhella myöskin.

— Kuulehan, Aina, sanoi ystäväni, mikä siihen on syynä, että miehet usein näyttävät niinkuin kyllästyvän kotiinsa ja . . . ja, ja . . . rouviinsa. En minä tietysti tarkoita Eeroa, hän ei sitä milloinkaan ole osoittanut, eikä minun hänen suhteensa tarvitse semmoista peljätä, mutta monesta muusta olen luullut huomaavani.

— Minä myös. Olen siitä usein puhunut Volmarillekin, mutta hän väittää, ettei se muka ole totta. Hän ei itsessään ole tuntenut sem-

*) „Purjeita kuivaamassa“ nimisen kertomuksen johdosta Juhani Ahon „Lastuissa.“

moisia oireita, ja sen vuoksi hän päättää niitä mahdottomiksi muissakin.

— Tiedätkös, mitä minulle pälkähti päähän nyt juuri tässä marjoja poimiessani?

— No, mitä?

Me seisahduimme. Hän pisti kätensä minun kainalooni.

— Että se on tuo alinomainen varmuus, joka saattaa heidät kyllästymään. Rouvat käyvät heille jokapäiväisiksi, tavallisiksi, he eivät osaa panna heille enää mitään arvoa. Mitä nautintoa olisi ihmisellä ruuasta, jos hän yhtämittaa istuisi katetun pöydän ääressä? Mutta kun hän siitä on jonkun aikaa poissa, tulee nälkä, ja kas silloin —

— Tosiaankin! Sinä olet oikeassa.

Asia oli päivän selvä. Ihme ja kumma, etten ollut sitä ennemmin huomannut.

— Nyt siis viivymme täällä metsässä. Annamme heidän odottaa, että näemme, minkä vaikutuksen se tekee, eikö niin? Kas, minä arvelen, että on viisainta ajoissa jo välttää vaaraa. Vaikka en minä Volmarin suhteen ollenkaan pelkää —

— Niin, en minäkään Eeron suhteen. Mutta voisimmehan kumminkin, noin vaan ilman aikojamme, vaihtelevaisuuden vuoksi.

Me kävelimme käsi kädessä eteen päin, tuohiset kun jo olivat melkein täynnä mansi-

koita, ja nauraen koettelimme molemmat arvata, mitä tuumaisivat mieskullat siellä verannalla istuessaan, kun ei meitä ala näkyä.

— Ehkä luulevat, että olemme eksyneet ja tulevat levottomiksi?

En oikein ymmärtänyt, kuinka kauvan siinä tapauksessa voisimme viivytellä. Mutta Emmi ei pitänyt sitä vähääkään vaarallisena.

— Antaa heidän vaan olla siinä pelvossa jonkun hetken, ei se haittaa. Sitä suurempi heidän on ilonsa sitten, kun saavat meidät jälleen.

Saavuimme äkki-arvaamatta maantielle, joka tällä kohdalla oli suora ja tasainen. Paksu pölypilvi näkyi etäällä. Siitä alkoi vähitellen vaunut tulla esille. Ne lähenivät, saatoimme jo eroittaa hevosetkin.

— Veijolan vaunut. Sanni palajaa Rautalammilta lankonsa kanssa, sanoi Emmi.

— Ovatko he olleet Rautalammilla? Otto-
token?

— Etkö sitä ole tiennyt? Johan he menivät viikko sitten.

— Vai niin!

— Te taidatte harvoin olla yksissä nyky-
aikana. Ennen olitte niin hyviä ystäviä.

— Kyllähän me vieläkin ... vaan Volmar ja Otto kun eivät oikein viihdy toistensa seurassa —

— Sepä merkillistä. Eero taas pitää hyvin paljon herra Veijolasta.

Vaunut sillä välin meitä lähenivät. He älyisivät meidät ja seisahuttivat. Otto hyppäsi alas.

— Aina! Kerran saa vielä sinuakin nähdä.

Hän pudisteli kättäni vapaasti ja iloisesti niinkuin ennenkin. Olimmehan vanhat lapsuuden ja nuoruuden toverit, vaikka naimiseen jouduttuani vähän niinkuin vieraannuimme, en oikein tiedä mistä syystä.

Taikka, totta puhuen, kyllä sen tiedän, jos sanoa tahdon: Volmar oli mustasukkainen eikä sietänyt nähdä meitä yhdessä, Ottoa ja minua, siinä koko juttu. Minä en Volmarin läsnä ollessa milloinkaan saattanut olla vapaa enkä luonnollinen Ottoa kohtaan, hänen tarkastelevat silmänsä vaivasivat minua. Mutta nyt siihen sijaan tervehdin häntä tuttavallisesti kuin vanhaa, hyvää ystävää ainakin. Tahdoin näyttää, etten suinkaan ollut unohtanut entistä toveriani.

— Mihinkä te olette menossa? kysyi Sanni vaunuistaan.

— Emme mihinkään. Marjoja vaan poimimme tuolla metsässä. Saako tarjota?

— Nouskaa ylös tänne ja lähtekää mukaan, niin kerromme teille uutisia Rautalamilta.

— Lähtekää! kehoitti Ottokin ja hänen sil-

missään näin tuon saman herttaisen katseen, jonka niin hyvin tunsin entisiltä ajoilta.

— Mutta mitä sanovat Eero ja Volmar?

Minä katsoin Emmiin. Hän hiukan epäili hänkin.

— Tulkoot he jäljessä, sanoi Sanni, Heikki saa viedä heille sanan, Otto pannaan ohjaksiin.

— No niin, no. — Vai, mitä arvelet, Emmi?

— Mennään!

Otto auttoi meidät ylös vaunuihin ja nousi itse kuskipenkille. Heikki jätettiin tielle.

— Sanokaa, Heikki, että tuovat meille sadenutut mukaan, illalla tulee ehkä kylmä, huusin hänelle vielä jälkeen.

Ja sitten mennä huristettiin eteenpäin. Puut vilahtivat ohitsemme, pellot ja niityt pyörähtivät taakse, uusia näkö-aloja aukeni eteen. Otto oli taitava ajaja, hyvässä turvassa istui, kun hän oli ohjaksissa. Siinä oli tarmoa ja väkevyyttä tuossa suorassa, hoikassa vartalossa. Hänellä tosiaankin oli parempi vartalo kuin Volmarilla, joka alkoi olla liian lihava. Päätin kieltää Volmaria juomasta syödessään, sillä sehän se kuului paisuttavan ihmisiä.

Tultiin ylämäkeen. Otto antoi hevosten astua käyden.

— Muistatko, Aina — hän kääntyi ja katsoi minuun, muistatko kun olimme kerran heinäladossa tuolla sadetta pitämässä?

— Niin, miksi en sitä muistaisi. Silloin olimme vallattomia kuin pienet lapset.

— Ja iloisia! Sinäkin uskalsit —

— No, ole vaiti.

— Kertokaa, kertokaa — mitä hän uskalsi? huusi Emmi.

— Otto, et saa kertoa. Minä kiellän.

— Mutta eihän se ole mitään vaarallista.

— Vaikka —

— Aina, oletko lapsellinen?

— Minäpä tiedän, nauroi Sanni, sinulla oli vaatekengät ja Otto sai kantaa sinut sateen jäljestä märän niityn poikki.

— Hyi, Otto, sinä lupasit pitää salassa sen jutun.

— Minä olen syytön. Sannin palvelija oli sattunut näkemään. Ja kun siinä ei mitään sen pahempaa ollut, niin —

— Vaan kuitenkin. En minä olisi tahtonut, että —

— Hyvä Aina, oletko lapsellinen!

He nauroivat sekä Sanni että Emmi ja minäkin pian yhdyin heihin. Se vähän omaatuntoani vaivasi, etten ollut tuota tapausta vielä Volmarille kertonut. Tänä iltana sen tekisin, ennenkuin hän ehtisi muilta kuulla.

Oli meillä paljon muitakin yhteisiä muistoja, ja kun kerran olimme päässeet alkuun, kerroimme niitä kilvan Emmille ja Sannille,

jotka molemmat olivat niistä ihmeesti huvitetut. Otto oli niin hurjan iloinen ennen, täynnä hullunkurisia vehkeitä, ja tavallisesti hän sai houkutelluksi minut mukaan. Monta kepposta olimme tehneet Sannillekin, jotka nyt vasta ilmaisisimme. Hän oli kyllä meitä epäillyt monasti, esim. eräästä runosta, jonka hän nimipäivänään sai onnentoivotuskortissa ja joka sukeluutensa vuoksi herätti yleistä naurua, vaan kun me kumpikin näytimme erinomaisen viattomilta eikä hän millään tavalla saanut meitä tunnustamaan, oli hän lopulta uskonut vallesmannia tekijäksi. Ja Otto, veijari, tarjoutui vielä sepittämään vastarunoa vallesmannille, kostoksi muka, jonka runon Sanni sitten jouluaattona kaikessa salaisuudessa lähetti perille.

Kyllä me vaan olimme viettäneet monta hauskaa hetkeä yhdessä. Sanoinko monta? Ei, lukemattomia ne olivat. Eikä milloinkaan tullut meille ikävä toistemme seurassa, ei milloinkaan loppunut puhe, niinkuin Volmarilta ja minulta usein tahtoi tehdä. Mikä siihen syynä lieneekin — olenko minä vanhentunut ja käynyt ikäväksi, vai olisiko Volmar luonnoltaan Ottoa jurompi? Ei — sitä en toki voi uskoa, minussa tuo ennemmin mahtoi vika olla.

Perille kun tulimme, haki Otto viulunsa esille, heitti pienen syrjäkatseen minuun ja alkoi virittää. Minä heti pianon ääreen a:ta pomput-

telemaan. Ja sittenkös me soitettiin. Kävimme läpi kaikki nuo minun vanhat lempilauluni »Mustalaisista», »Kaiju soitto, kaiju katkeraan», »Itke sydän», »Ehkä mekin kerran» ja paljon muitakin kappaleita, joita olimme yhdessä soitelleet ennen. Olin vallon sulaa, en muista milloinkaan nauttineeni soitosta niin kuin sinä päivänä. Mutta eihän se kumma ollutkaan. Moneen aikaan en ollut pianoa auaissutkaan kotona. Volmar ei rakastanut soittoa, se hermostutti häntä, sen vuoksi täytyi minun olla soittamatta, vaikka kuinka olisi mieli tehnyt.

Otto siihen sijaan oli kovasti musikaalinen. Hänellä oli erinomaisen tarkka korva ja samalla hän soitti niin tunteellisesti, että minulle usein tuli kyynelet silmiin.

Siinä soitellessa luiskahtivat tunnrit niin nopeasti, etten muistanut kysyäkään oliko Heikki jo tullut takaisin ja mitä olivat herrat sanoneet. Sanni viimein alkoi päivitellä, että mies oli jäänyt sille tielle. Eikä kuulunut Eeroa eikä Volmariakaan. Olisi heidän pitänyt jo ennättää —

Mutta samassa näimme Heikin tulevaksi ja juoksimme vastaan.

Herrat eivät olleet kotona, hän kertoi, olivat menneet purjehtimaan. Hän oli jättänyt sanan palvelijalle, että lähtisivät tänne heti ja toisivat rouville sadenutut muassaan.

Olivat menneet purjehtimaan?

Eivätkä ottaneet meitä mukaan? Eivät malttaneet odottaa meitä takaisin metsästä, vaan läksivät kahden ja jättivät meidät yksiksemme. Olipa se yhtä kaikki vähän —

Me toki laitoimme heille sanan, ja vaadimme heitä tulemaan heti jäljessä. Muuten emme olisi lähteneetkään. Mutta he —! Kii-rehtivät päinvastoin menemään juuri sillä hetkellä, kuin satuimme olemaan poissa, aivan kuin mielissään siitä, että meistä pääsivät.

Katsoimme pikimältään toisiimme, Emmi ja minä. Luulen, että meissä molemmissa liikkui samat ajatukset. Ja minulle juohtui mieleen, mitä äsken olimme puhelleet metsässä. Niin olimme kumpikin noloja, ettemme ensi hetkessä osanneet virkkaa niin mitään. Läk-simme takaisin saliin ja istuimme äänettöminä sohvaan. Sanni ja Otto koettivat saada meitä hyvälle tuulelle jälleen.

— He eivät viivy kauvan, koska läksivät teidän tietämättänne. Ehkä ovat tuossa paikassa jo täällä, sanoi Otto.

— Kaikessa tapauksessa me heitä odotamme. Juomme teetä sillä aikaa ja syömmе illallisen vasta myöhempään, arveli Sanni.

Siihen kaikki suostuimme. Otto käänsi puheen toisaanne. Kysyi olinko lukenut Ibsenin uusinta teosta, Hedda Gableria. Minua hävetti.

Enhän tiennyt, että semmoinen oli ilmestynyt-kään. Volmar tavallisesti lähetti sanomalehdet niin sukkelasti pois, ne kun olivat hänellä yhteiset Eeron kanssa, ett'en ehtinyt minä niitä vilkaistakaan. Eihän niissä mitään ollut, hän sitten minulle sanoi jok'ainoan kerran. Itse hän taas ei välittänyt kaunokirjallisuudesta tuon taivaallista. Hänen mielestään se kaikki oli vaan naisia ja nuorisoa varten. Täysikäisillä miehillä oli työtä tosissakin, ei heillä ollut aikaa semmoisiin joutaviin, hän sanoi.

— Mutta onhan Ottokin täysikäinen mies ja hän niin halusta seuraa kirjallisuutta, minä kerran muistutin.

— Mitäs hänestä puhut, vastasi Volmar, Otto on akkamainen —

Hedda Gabler oli pöydällä. Otto luki meille siitä muutamia kohtia ja kertoi kokosisällön pääpiirteissään. Siitä jouduimme tuummiskelemaan, mitä kaikkea Ibsen oli mahtanut tarkoittaa tällä uudella teoksellaan ja Otto toi esiin niin paljon syviä, kauvas tähtääviä totuuksia semmoisista kohdista, joista pintapuolinen, kehittymätön lukija olisi luiskahtanut ohitse mitään tajuamatta. Kuinka oli hauskaa kuunnella hänen selityksiään. Me innostuimme molemmat, sekä Emmi että minä, siihen määrään, että unohdimme tykkänään tuonoisen pienen harmimme. Otto tarjosi minulle sitä paitse lainaan

Hedda Gablerin, hän oli utelias kuulemaan, käsittäisinkö minä sen samalla tavalla kuin hän. Hän ei tiennyt, Otto, kuinka paljon olin tuossa kaikessa taantunut, aika oli mennyt minusta edelle, epäilin, pystyisinkö ymmärtämään suurta mestaria enää ollenkaan.

Mutta en minä ilennyt sitä hänelle sanoa, vaan otin hänen tarjouksensa ilolla vastaan, sillä minä paloin halusta saada sitä lukea kotona kaikessa hiljaisuudessa.

Aika kului hauskasti. Milloin puhelimme vakavista asioista, milloin laskimme leikkiä, nauroimme ja kujeilimme. Ja sitten soitimme taas ja lauloimmekin kaikki yhteen ääneen.

Ilo oli korkeimmillaan, kun palvelija viittasi Sannia ovelle ja kuiskasi hänelle jotain korvaan.

— Kuulkaa, hyvät ystävät, hän kääntyi meihin. Nyt emme voi enää odottaa kauvemmin. Sillä ruoka muuten jäähtyy.

Otto katsoi kelloaan.

— Se on jo kaksitoista.

— He eivät siis tulleetkaan, sanoi Emmi. Mitä teemme, Aina? Meillä ei ole sadenuttuja eikä hevosia.

— Te jäätte tänne yöksi ja aamulla vie Otto teidät kotiin.

Suostuimme. Sillä ehdolla kuitenkin, että varhain jo pääsisimme lähtemään.

— Kello kahdeksan on hevonen valjaissa, vakuutti Otto.

Ja sanansa hän piti. Kahvia olimme juuri juomassa, kun kärrit ajoivat portaiden eteen. Me kiirehdimme sanomaan jäähyväisiä, sillä, totta puhuen, minulla alkoi olla jo Volmaria ikävä, ja luulen, että Emmikin kaipasi Eeroansa.

Aurinko paistoi ja linnut lauloivat, metsä oli raitis ja vihanta, me virkeitä ja iloisia. Nau-roimme ja pakisimme kilvan, Emmi ja minä varsinkin. Oton huomio oli tällä kertaa eni-miten kääntynyt hevoseen, joka juosta vilisti semmoista vauhtia, että sai vaan hillitä sitä, minkä kerkesi.

Puolessa tunnissa oli matka tehty ja me ajaa karahutimme pihaan.

Katsoin ylös ikkunoihin. Ei näkynyt ketään. Vieläköhän Volmar nukkuu, ajattelin.

Ei — mutta sitä Volmaria, kun nukkui siellä rauhassa näin pitkään, vaikka minä olin poikessa! Yritti jo vähäisen pistämään vihak-seni, kun Maria samassa ilmestyi kyökin ovelle.

— No, tuollahan rouvat arvon tulevat. Her-rat ne yhä on purjeita kuivaamassa.

— Hyvä ju —!

En ehtinyt säikähtää, sillä älysin veneen olevan järvellä tulossa. Me juoksimme rantaan kaikki kolme.

Oikein! Siellä he olivat, hengissä molem-

mat ja soutaa pännäsivät, raukat, raskasta purjeromuaan. Kovin mahtoi heille tuntua työläältä; aivot nousivat ja laskivat kuin arvelun alta, eikä näyttänyt miehiä naurattavan vähääkään, vaikka heille jo kauvas olimme vilkuttelleet nenäliinoja ja huudelleet iloisia tervehdyksiä.

— Mistä asti te purjehditte? Ette usko kuinka meillä on ollut hauska Veijolassa. Vast'ikään sieltä tulimme ja odotimme teitäkin sinne illallisen iltaa —

— Ja herra Veijola on pitänyt meistä niin hyvää huolta, kyydinyt meidät kotiin ja nousut varhain meidän tähtemme —

— Mitä nyt puhutte joutavia, Emmi rouva, vastusteli Otto.

Oli meillä aikaa kertoa sillä välin kuin Eero ja Volmar laittelivat venettään.

Raukat — he olivat hirveän väsyneitä, me huomasimme sen vasta sitten, kun he nousivat ylös sillalle ja kääntyivät meihin päin. Kasvot harmaat ja surkastuneet, hiukset pörrössä, parta ajamattomana — enpä ollut Volmaria vielä tuommoisena nähnyt ennen.

— Muoto harmaa ja mieli hapan, luulemma? sanoi Emmi.

— Kun on täytynyt soutaa voimainsa takaa, mutisi hänen miehensä.

Volmar tervehti kuivasti Ottoa ja aikoi mennä sivu. Mutta minä juoksin jäljestä ja tartuin hänen käsivarteensa.

— Sinuapa vasta mörökölli!

Kuopiossa v. 1890.

Epäluulo.

Hllin mies oli kauppias. Viisi vuotta he olivat olleet naimisessa ja heidän onnensa oli vaan kasvanut päivä päivältä. Kaksi tervettä, iloista poikaa heillä oli, vanhempi, Herman, isän kaima, nuorempaa, joka vasta oli täyttänyt kaksi vuotta, sanottiin Pojuksi, vaikka Vilhelmiksi hän oikeastaan oli ristitty.

Isä Herman oli kaunis, komea mies. Kasvot vilkkaat, vartalo ja ryhti senlainen, ettei monella moista. Hänessä oli sekä voimaa että tarmoa, ja häntä pidettiin yleensä toimeliaana ja yrittlevänä miehenä, jolla sitä paitse oli tavallista enemmän kykyä. Sillä hän oli sukkela-tuumainen ja uskalias, ja suoriutui ihmeteltävän helposti pahimmistakin vaikeuksista, joihin hänen liiallinen toimintahalunsa usein kyllä hänet saattoi.

Ei voinut ajatella hellempää isää ja aviomiestä kuin mitä Herman oli. Kesken kiireimpiä töitään hän saattoi tulla peuhaamaan poi-

kainsa kanssa, kantoi pikku Hermania olallaan ja keikutteli Pojua ylös ja alas semmoista vauhtia, että tämä kirkui ja nauroi, vaikka päätä huimasi ja välistä vähän pelottikin.

Leikki loppui tavallisesti siihen, että hän äkkiä heitti pojat ja sulki Ellin syliinsä. Suuteli ja hyväili aina rajusti, eikä pitänyt lukua jos toinen vaikeroitsikin hänen käsissään.

— Se on vaan lemmen myrskyä, hän sanoi.

Kun hän vihdoinkin heitti hänet irti, täytyi Ellin aina kammata hiuksiaan ja korjata pukuaan, sillä Hermanin lemmen myrsky sai ne joka kerran epäkuntoon.

— Kas nyt taas, minkälaiseksi minut laittoi, hän oli riitelevinään siellä peilin edessä. Ihme ja kumma, milloinkahan sinä tasaannut!

Mutta Herman kyllä tiesi, ettei Elli sitä tasaantumista ollenkaan toivonut. Tämä se juuri oli hänen onneaan, sen näki jo silmienkin säihkeestä ja kasvojen hohteesta. Ja suu oli hymyssä, vaikka hän koetti nuhdella ja oli olevinaan niin verrattoman rauhallinen.

Sitten Herman meni takaisin konttuoriinsa.

Kun Elli istui käsityön ääreen, tunsu hän itsensä todella niin täydellisesti onnelliseksi, ettei tiennyt enää mitään enempää toivovansa. Mutta tämä hänessä usein herätti kummallista, aavistavaa pelkoa. Kuinka kauvan tätä kestäisi? Eikö joku salaperäinen, kamala onnettomuus

väijynyt jossain läheisyydessä? Saattaisihan tapahtua, että kuolema äkkiä tempaisi Hermanin hänen luotaan?

Tuo viimeinen ajatus oli niin tuskallinen, että hän torjui sen pois kuin pahan vihollisen ikään. Mutta uhalla se yhä koetti tunkeutua hänen mieleensä ja vaikutti hän sitä koskaan loppuun asti ajatellut, sai se kumminkin kyyneleet hänen silmiinsä.

— Hupsu, mikä olen, hän kiivasteli itselleen, pyyhki kyyneleet ja päätti olla semmoisia kuvittelematta.

Ei aikaakaan, hän löysi itsensä taas niissä kiinni.

Semmoisista lapsellisuuksista hän ei milloinkaan Hermanille puhunut. Jos tämä sattui tulemaan sisään, katseli hän alas työhönsä ja tekeytyi iloiseksi, ettei kosteat silmät herättäisi mitään epäluuloa. Kaiketi Herman olisikin hänelle aika lailla nauranut, jos olisi tietänyt kuinka hän suri onnettomuutta, joka ei vielä ollut tapahtunut. Ja tavallisesti ne aina haihtuivatkin heti, kun Herman terveyttä ja voimaa uhkuvana tuli sisään. Ei totta tosiaan ollut mitään järjellistä syytä pelätä hänen kuolemaansa.

Välistä kuitenkin sattui, että Herman oli hiukan hajamielinen. Silloin häneltä sai kysyä monet kerrat samaa asiaa ennenkuin hän tajusi,

eikä häntä lapsetkaan semmoisina hetkinä voineet houkutella telmimään kanssaan, vaikka millä tavalla olisivat koettaneet. Hän vaan katseli epämääräisesti eteensä ja torjui heitä sivumennen luotaan. Jos hän seisahtui tai istui, jäi hän merkillisen liikkumattomaksi, ikäänkuin olisi vaipunut johonkin syvään miettimiseen. Pari syvää ryppyä ilmestyi semmoisina hetkinä usein hänen silmäkulmiinsa.

Elli arvasi, että häntä silloin vaivasi joku huoli kauppa-asiain tähden. Ja hän tuli levottomaksi, varsinkin kun ei tiennyt, mitä se oikeastaan oli. Ensimmältä hän koetti kysyä, mutta Herman ei antaantunut selityksiin. Sanoi vaan joko: eihän minua mikään vaivaa, taikka: elä ole utelias, mitäpä sinä sillä tiedolla teet, et sinä niitä seikkoja kuitenkaan ymmärrä j. n. e.

Elli herkesi kyselemästä, tarkkasi vaan hänen olentoaan ja koetti sen mukaan arvata millä kannalla asiat olivat. Ei hän oikeastaan köyhyyttä peljännyt eikä konkurssia, sillä hän luotti täydellisesti Hermanin hyvään älyyn. Mutta tuo epätieto vaivasi häntä. Sitä tavallisesti kuitenkin kesti vaan muutamia päiviä, korkeintaan viikon tai pari. Sitten oli Herman vapaa ja avosydäminen taas niinkuin ennenkin. Eikä Ellikään sen pitemmältä muistellut koko asiaa.

Mutta tänä syksynä oli Herman tavallista

levottomampi. Hän käveli edestakaisin, meni alas konttuoriin, joka oli puotirakennuksessa, pihan toisella puolen, tuli samaa päätä takaisin, pyyhki otsaansa, seisahtui ikkunan eteen ja vaipui ajatuksiin. Eikä hän enää ollenkaan ruvennut leikkimään lasten kanssa. Jos joskus tarttuikin heihin kiinni ja aikoi ikäänkuin nostaa heitä syliinsä, näytti jotain taas juohtuvan hänen mieleensä ja silloin hän samaa päätä työnsi heidät takaisin.

Toisen vuoron hän hajamielisenä saattoi heittäntyä sohvaan Ellin viereen, ei kuullut eikä tajunnut, kun Elli hänelle jotain puhui, ja vastasi useimmiten päin mäntyyn, jos ylipään ollenkaan vastasi.

Eihän tämä ollut mitään niin tavatonta, eikä Elli ensi alussa siitä ollut millänsäkään. Ajatteli vaan, että kaiketi se menee ohitse niin kuin ennenkin, ja sitten hän on taas kahta iloisempi.

Mutta sepä ei nyt mennytkään yhtä pian ohitse. Hänen rauhattomuutensa vaan lisääntyi päivä päivältä. Öisin hän heitteli itseään vuoteella, valitti kuumuutta eikä nukkunut ennen kuin aamupuoleen.

— Mikä sinua huolettaa? kysyi Elli taas-kin kerran. Hän ei malttanut enää vaieta.

— Ei mikään. Kuinka niin?

— Jokin sinua vaivaa, kun olet niin levoton.

Ei vastausta. Herman kohautti vaan olkapäitään ja läksi tiehensä.

Elli koetti toista keinoa.

— Ei se minusta olisi niin kauheata, jos kohta sinun täytyisi tehdä konkurssikin, hän sanoi eräänä päivänä.

Herman kavahti ylös.

— Mitä sinä puhut?

— Niin, minä vaan ajattelin, että sitä sinä ehkä pelkää, kun olet niin mietteissäsi alin-omaa.

— Elä ennustele semmoisia.

— Enhän minä ennustele. Sanon vaan, ettei se niin kauheata olisi, jos siksi kävisikin. Onhan se tapahtunut muillekin — —

— Ole jo vaiti, minä en kärsi kuulla enempää.

Hän oli kiivas, Elli tuskin uskalsi puhua enää mitään.

— Pidätkö sitä niin suurena häpeänä, hän kuitenkin sopersi epäillen.

— Kuule, mitä sanon: minä en tee konkurssia. Ennemmin vaikka — — —

— Vaikka mitä?

Elli pelkäsi vastausta.

Mutta sitä ei tullut. Hän otti lakkinsa ja läksi ulos huoneesta. Ellin rintaa pikkuisen ahdisti, vaikkei hän tätä vielä voinut niin vaarallisena pitää.

Seuraavana yönä Herman taaskin väänteli ja käänteli itseään sängyssä.

— Etkö saa unta?

— Täällä on kuuma.

— Ei ole kuin kahdeksantoista pykälää.

— Nukuhan sinä. Minä menen ulos kävelemään ja sitten heittäyn omaan kammariini sohvalle.

— Et sinä minua häiritse, vaikka tulet tännekin.

Pari tuntia hän viipyi ulkona. Elli valvoi koko ajan ja katsoi kelloa vähän väliä. Pojat nukkuivat makeasti samassa huoneessa, eivät tietäneet murheesta mitään.

Sitten sattui monasti, että Herman keskellä yötä nousi vuoteeltaan ja läksi ulos kävelemään. Elli ei silloin silmiään ummistanut. Yöt olivat niin pimeät, koko talo nukkui, ympärillä oli kaikki hiljaista. Hän vaan valvoi ja kuunteli, milloin Herman astuisi portaita ylös. Kuvitteli kaikenmoisia mahdollisia ja mahdottomia asioita, nousi joskus ylösikin, kävi ikkunasta ikkunaan ja katseli pimeään yöhön. Ruumista värisytti pelosta, tuskasta ja vilusta. Välistä taas hänen aivojaan merkillisesti painoi ja silloin hän kesken odotustaan vaipui niin raskaaseen uneen, ettei tiennyt, milloin Herman oli palannut. Vasta aamulla heräsi ja näki hänet ilokseen vuoteella nukkuneena.

Oli myöhäinen lokakuun ilta. Lapset olivat jo levolla, Elli lopetteli pöytäliinan ompelusta. Herman astui edes takaisin lattialla.

— Emmekö lähde makuulle mekin? hän ehdotteli.

Elli ei oikein olisi malttanut, hän oli ajatellut saada työnsä sinä iltana valmiiksi. Mutta hän laski sen nyt kuitenkin pois kädestään.

Ei kuulunut hiiskahdustakaan Hermanin vuoteelta ja Elli siitä mielissään nukkui tuota pikaa. Puolen yön aikaan hän havahti äkkiä.

Joku seisoj huoneessa.

— Rouva, rouva, nouskaa ylös! kuului säikähtynyt ääni hänen korvissaan.

Ja samassa pamahtivat kellot soimaan.

— Missä se on?

— Puoti palaa!

— Hyvä Jumala! Herman!

Ei vastausta.

— Herman, Herman!

Oliko hän jo noussut ja lähtenyt hätään? Heitä herättämättä, vaikka tuli oli juuri heillä irti?

— Pankaa lasten päälle!

Hän sieppasi kynttilän ja läksi salin kautta miehensä huonetta kohti.

Siellä hän olikin omassa kammarissaan. Tuli ovella vastaan.

Kynttilästä lankesi valo hänen kasvoilleen.

Ne olivat harmaan kalvakat ja oudot. Häntä tuskin olisi voinut tuntea.

Ne painuivat semmoisina Ellin mieleen.

— Herman, puoti palaa!

— Vie lapset pois.

Muuta hän ei sanonut, vaan meni hänen ohitsensa ulos. Ulkona humisi tuli. Pihaan ajettiin vesitiinuja; komentosanoja, huutoa ja räiskettä kuului. Lapset itkivät, palvelijat siunailivat ja juoksivat päättöminä ympäri. Vieraita ihmisiä töyttäsi sisään, sohistivat kiiruusti vaatteita lasten päälle, sieppasivat ne syliinsä ja lennättivät pois. Elli seurasi heitä melkein tajuttomana.

* * *

Porona oli puotirakennus, pari hiiltynyttä seinää seiso i vaan enää pystyssä. Kirjat, varastot, kaikki olivat palaneet. Kitkerä katku levisi ympärille.

Elli itki, kun seuraavana aamuna katseli hävityksen surkeutta. Mutta asuinrakennus oli säilynyt.

Sieltä hän löysi Hermanin, joka toimitteli huonekaluja takaisin paikoilleen.

— Voi, Herman, Herman!

Hän kietoi käsivarsiaan Hermanin kaulaan.

— Eläs nyt, minä en jouda.

Herman sysäsi hänet hiljaa luotaan; kaap-

pia kannettiin huoneesen ja Elli väistyi syrjään tieltä.

Odotti, että Herman kääntyisi häneen, kun olivat saaneet sen sijoilleen.

Mutta silloin jo tuotiin pöytiä, tuolia ja muita tavaroita. Hän seisoi siinä neuvotomana, ei osannut käydä käsiksi mihinkään, joutui vaan aina muiden tielle.

— Etköhän menisi sinne lasten luokse siksi kun saamme täällä järjestykseen, sanoi Herman.

Ja hänen täytyi lähteä ilman että sai Hermania sen enempää puhutella.

Kadulla hänen edellään käveli miehiä. He tuntuivat keskustelevan tulipalosta.

— Kuinka lienee päässyt irti?

— Tietymätöntä.

— Kuuluu olleen korkeasta vakuutettu.

— Varasto sadasta viidestäkymmenestä tuhannesta.

Nuo lauseet hän kuuli ohimennessään.

Äkkiä muistui hänelle mieleen Hermanin oudot, harmaan kalvakat kasvot viime yöstä. Ja samalla nousi joku epäselvä, tuskallinen tunne hänen poveensa.

— Ei, varjele taivas!

Hän kiirehti askeleitaan ikäänkuin pakoon päästäkseen. Tuli ystäviensä luokse, sai lapset syliinsä, hyväili ja suuteli heitä, ja rauhoittui.

— Kaikkea voi mieleen juohtuakin!

Hän soimasi itseään ja pyysi sydämmessään Hermanilta anteeksi.

Parin tunnin kuluttua tuli Herman hakemaan heitä kotiin. Siellä oli jo kaikki entisessä järjestyksessä, hänen tietensä ei ollut mitään vikaantunut eikä kadonnut. Mutta kiire hänellä vaan oli.

— Lähtekää nyt vaan heti, että pääsen toimittamaan asioita.

Pojat olivat ihmeissään, kun näkivät puodin kohdalla mustat, hiiltyneet hirret. Herman tahtoi jäädä sinne katselemaan ja Poju, jota isä kantoi käsivarrellaan, alkoi huutaa, kun vietiin sisään, eikä tauonnut ennenkuin Herman tuotiin jäljestä ja äiti heidät asetti molemmat ruokasalin ikkunaan, joka oli pihan puolella.

Ellinkin silmät kiintyivät tuohon surkeaan häviöön. Kuinka oli tuli päässyt irti? Puodistako, vai liiteristä, joka oli puodin vieressä?

Hän kääntyi Hermaniin, joka juuri seisahduri heidän taakseen. Ajatteli tiedustella, mitä hän siitä arveli.

Mutta kun hän katsoi Hermania kasvoihin, alkoi sydän sykkiä niin rajusti, ettei hän saanutkaan kysytyksi. Ei hän uskaltanut, sillä ääni olisi vavissut ja hänen silmänsä olisivat ilmaisseet sen kauhean epäluulon, joka taas väkisen tahtoi hänet vallata.

Päästäkseen siitä erilleen ja haihduttaak-

seen pois kaikki semmoiset ajatukset mieles-
tään, meni hän kyökkiin toimittamaan ruokaa
joukolle. Hellassa paloi jo tuli.

Se teki häneen pahaa, ei hän voinut sitä
katsoa, täytyi kääntyä pois. Mutta humina
kuului hänen korviinsa ja ne siitä vaivaantuivat.

Jospa hän vaan olisi tietänyt, että Herman
oli syytön!

Palvelijat kantoivat vesikorvoa sisään.

— Sinne tuli viskaali, sanoi heistä toinen.

— Viskaali? Mitä hän täällä?

Ellin polvet vapisivat. Hän putosi tuolille
istumaan. Silmät tuijottivat kyökkipiikaan. Niissä
oli kauhua ja pelkoa.

Mutta sitä eivät palvelijat huomanneet.

— Eikö lie tullut pitämään poliisitutkintoa.

— Poliisitutkintoa? Ei suinkaan. Eihän se
ollut sytytetty.

— Pidetään se yhtä kaikki aina tulipalon
jälkeen, tiesi lapsenpiika kertoa.

— Pitäkööt minun puolestani, sanoi kyökki-
piika. Ei ole minun kauttani päässyt tuli irti,
vaikka valalle vietäisiin.

Hänen puheensa kuului kuin jostain etäältä.
Elli ei sitä tajunnut, eikä hän välittänytkään
tajuta. Mitä ne siinä häärivät hänen ympäril-
lään? Olisivat menneet pois ja jättäneet hänet
rauhaan.

Mitäkö laittaisivat ruuaksi. Sama se. Mitä

hyvänsä. Ei hänellä ollut nälkä. Eikä suinkaan muillakaan.

— Täytyy kai sitä syödä. Ei suinkaan tässä auta suremaan ruveta. Ei se siitä kumminkaan parane, tuumaili kyökipiika ammentessaan vettä kattilaan.

— Jos lihasoppaa?

Hän katsoi kysyväisesti Elliin.

— Jumala — hän tulee tänne.

— Kuka?

— Viskaali.

— Ei se ole kuin kauppias.

Herman aukaisi ovea.

— Tulkaa kaikki tänne!

Elli otti pöydän laidasta kiinni ja veti itsensä seisoalleen.

— Joutuun, joutuun, kiirehti Herman. Hän oli jo menossa.

Elli seurasi. Hervottomana, mutta pystyssä kuitenkin.

Kyökipiika pyyhki käsiään, korjasi esiliinaansa ja meni yhtä rintaa toisen palvelijan kanssa sisään, aina saliin asti.

Viskaali oli noussut tervehtimään Elliä. Kohteliaasti, niinkuin ennenkin. Ja samalla katseella kuin ennenkin. Antoi kättä, kysyi mitä kuului.

Huomasiko hän, että käsi oli kylmän kos-
tea? Ja tekikö hän siitä mitään johtopäätöstä?

Mitä liikkui Hermanin mielessä?

Tuossa hän seisoj suorana ja ryhdikkäänä, kasvoissa terveyttä ja eloisuutta. Mutta mitä liikkui hänellä mielessä?

Mitä, jos täytyisi nähdä hänet vanginvaatteissa ja raudoissa? Nuoko kädet raudoissa, ja nuo jalat?

— Etkö kuule, mitä viskaali sanoo?

Herman katsoi häneen hymyillen.

Elli säpsähti.

— En kuullut —

Josko oli pahasti säikähtänyt.

— Ei niin varsin pahasti —

Hänen tuli kait näyttäytyä levollisena.

— En minä pahasti säikähtänyt.

— Olette niin huonon näköinen.

Siinä se nyt oli. Kasvot sen ilmaisivat.

— Kun olen sairas. Päästä kivistää.

— Onko pääsi kipeä? Etkä ole mitään puhunut.

Herman katsoi häneen kummastellen.

Kuinka hänen äänensä oli levollinen. Ja kuinka lämmintä osanottoa hänen silmissään ilmestyi.

Jospa hän kuitenkin oli syytön. Jos tämä kauhea epäluulo oli perätöntä vallan, ja hän turhanpäin, syyttä aikojaan tätä tuskaa kärsi?

Mistä se onneton ajatus oli hänen päähänsä tullutkaan? Herman oli ylhäällä silloin yöllä.

Mutta niinpä hän oli ollut monena muunakin yönä. Eikä sitä liioin voinut ihmetellä, että hän oli ollut niin kamalan näköinen. Säikähdys sen saattoi vaikuttaa.

Hän oli vaan kuvitellut turhia. Niin, sen hän varmaankin oli tehnyt. Nyt hän ei enää sitä uskoisi, — — — ei, ennenkuin Herman itse hänelle sen sanoisi.

Salaman tavoin risteilivät nämä ajatukset hänen päässään. Mieli muuttui äkkiä melkein kevyeksi; nyt hänen oli oikein hyvä olla. Hän oli päässyt raskaan taakan painosta.

Palvelijoita kuulusteltiin.

— Minä tosin tyhjensin eilen porot hellasta. Mutta minä ne panin rautaiseen poroastiaan, niinkuin ennenkin, sen voi palvelustoveritkin todistaa, ja liiteriin kun vein, panin vielä kannenkin päälle ja siitä ei tuli mihinkään mennyt — — —, toimitti kyökkipiika.

Ja toinen kysymättäkin vakuutti hänen sanojaan todeksi. Oli omin silmin nähnyt porot rautaisessa astiassa.

Muuta he eivät tienneet kumpikaan.

— Eivätkö epäilleet murhapolttoa?

Elli kiinnitti silmänsä Hermaniin.

Ei muun tähden, mutta päästäkseen kaikesta epäilyksen varjostakin ainaisesti vapaaksi.

Hän teroitti katseensa, koetti tunkea lävitse

tuon kuulean otsan, noiden verevien, levollisten kasvojen.

Hän huomasi pienimmätkin liikkeet. Näki että käsi hiukan vavahti ja hartiat nytkähtivät, vaikka muodossa ei mitään muutosta ilmestynyt. Ryppy silmäkulmien välissä kumminkin syventyi, ja luomet rävähtivät pari kertaa. Merkillisesti hän myöskin kiirehti vastaamaan.

— Minulla ei ole mitään syytä semmoiseen epäluuloon.

Niin hän sanoi.

Levolliset, tyyneet sanat. Mutta ääni oli outo ja kumea. Vai pettivätkö hänen korvansa?

Eikö viskaali mitään huomannut?

Ei, koska kääntyi palvelijoihin.

Josko olivat nähneet yöllä jonkun liikkuvan kartanolla? Eikö edellisinäkään öinä?

— Niin — kyökkipiika katsoi epäillen Hermaniin.

Nytkö se tulisi ilmi! Elli puristi koko voimallaan nojatuolin karmia.

— Sanokaa pois? Elkää epäilkö. Sanokaa kaikki mitä tiedätte!

Elli ei enää hengittänyt. Käsi vaan puristi tuolin karmia.

Lyhyt, hiljainen hetki seurasi, syvä kuin ijankaikkisuus.

Tyttö ei oikein tiennyt, puhuisiko, vai ei.

— Mitä se oli, jota äsken yrititte sanomaan?

— Niin — että — hän hymyili ja katsoi taaskin Hermaniin — kauppias itse on jolloinkulloin kävellyt ulkona.

— Olenhan minä —

— Etkö ole silloin mitään erinomaisempaa huomannut?

— En mitään.

Elli pyyhki kylmää hikeä otsaltaan. Viskaali kumartui alas ja kirjoitti jotain muistiinpanoa paperiin. Kaikki olivat äänettöminä. Kynä vaan rapisi yhtä mittaa.

Mitä kaikkea hän sinne kirjoittikaan?

Tytöt seisoivat rinnan ovensuussa ja näyttivät vaivaantuneilta. Punaiset, turpeat kädet riippuivat toisella pitkin kupeita, toinen taas katsoi sopivaksi pitää niitä yhdessä vyötäisten kohdalla.

Herman vaan luonnollisen levollisena nojautui tuolin karmiin ja odotteli milloin viskaali lopettaisi kirjoituksensa.

Olisiko hän sittenkin syytön? Hän ei edes sävähtänyt, kun kerrottiin, että öisin oli liikunut ulkona. Voisiko hän siihen määrään teeskennellä?

Mitä piileili tuon rehellisen muodon takana? Ja onnistuisiko tämä salaaminen?

Viskaali ei näyttänyt vielä mitään epäilevän. Hän taukosi kirjoittamasta, pisti kynän

taskuunsa ja kokosi paperinsa. Ellille hän sanoi jäähyväiset ja kääntyi sitten Hermaniin.

— Mennäänpä me katselemaan sinne —

He poistuivat yhdessä. Tytöt pääsivät lähtemään takaisin kyökkiin.

— Eipähän ruvennut viskaali ollenkaan epäilemäänkään, etten olisi pannut poroja rautastiaan, niinkuin sanoin, kerskaili kyökkipiika mennessään.

Yksin oli Elli nyt huoneessa. Tuossa samassa huoneessa, jossa hän lasten ja Hermanin kanssa oli niin monet hauskat hetket viettänyt. Huonekalut olivat samat, seinät samat, ikkunat, ovet, matot, uutimet, taulut, kaikki, mitä hän ympärillään näki, oli muuttumatta entisellä paikallaan. Ja eilen illalla hän vielä istui tuossa sohvan nurkassa niin rauhallisena ja neuloi pöytäliinaa. Ei aavistanut silloin, mitä tapahtuisi.

Epäilikö heistä kukaan murhapolttoa, oli viskaali kysynyt.

Siihen muut kaikki vastasivat kieltävästi, hän ei virkkanut mitään. Mutta viskaali ei sitä nimenomaan häneltä kysynytäkään. Eihän hänen silloin tarvinnut ruveta puhumaan.

Vai olisiko hänen kumminkin pitänyt? Vaikkei hän mitään varmasti tiennyt?

— Epäilikö —, niin hän vaan oli kysynytkin. Varmaa tietoa hän ei tahtonut, kysyi vaan, jos joku epäili murhapolttoa.

Mutta, hyvä Jumala, saattoiko hän omaa miestään kohtaan tehdä semmoista syytöstä? Eihän kukaan ihminen voinut sitä häneltä vaatia. Eikä hyvä, armollinen Jumalakaan, joka tiesi, että se oli hänelle mahtotonta, ettei hän voinut.

— Joka rikoksen salaa, on samaan rikokseen velkapää.

Missä hän oli kuullut tuon lauseen? Vai oliko hän sen lukenut raamatusta?

Olisiko hän sitten myöskin murhapolttoon syyllinen?

Ei, ei! Eihän hän uskonut Hermania murhapolttajaksi. Ei epäillytkään semmoista, ei vähääkään!

Hän katsoi ylös taivasta kohti, ikäänkuin vakuuttaakseen Jumalaakin siitä, ettei hän todenperään mitään epäillyt. Hän oli tänä päivänä heikko ja säikähdyksestä sekaisin, huomenna olisi kaikki toisin, huomenna hän nau-raisi tänpäiväiselle tuskalleen ja ihmettelisi, että oli voinut olla niin lapsellinen.

Ja sitten hän kentiesi voisi kertoa sen jo Hermanillekin ja yhdessä sitten kummastelisivat kuinka voi semmoista päähän iskeä, ilman syytä, aivan kuin tuulesta.

Olihan Herman tosin ollut levoton viime aikoina, oli kärsinyt unettomuutta, usein nous-sut ylös keskellä yötä ja lähtenyt ulos kävele-

mään. Mutta eihän siitä vielä voinut semmoista kauheata tekoa päättää. Ei ollut järjellistä syytä epäilykseen.

Viskaali olisi varmaan luullut häntä hulluksi, jos hän olisi ruvennut semmoista puhumaan. Ja kaupungille olisi levinnyt kummallisia huhuja.

Onni vaan, ettei hän sanonut sanaakaan.

Ei hän ollut murhapolttoon syyllinen. Ei ollut mitään salannut, sillä ei hän mitään epäilytkään. Sairaudesta ne ajatukset olivat tulleet, hänen päätänsä todellakin kivisti ja näkipä hänen kasvoistaankin, ettei hän terve ollut. Tuo valvominen ja tuo rauhattomuus — ne sen olivat vaikuttaneet.

Hän katsoi peiliin, joka oli salin seinällä. Silmät olivat kuopalla, mustat renkaat ympärillä, posket harmaat, piirteet hervottomat. Se ikäänkuin lohdutti häntä. Tiesihän sen Jumalakin, ettei hän cikeastaan epäillyt Hermania murhapoltosta, ei voinut vaatia, että hän heikkouden synnyttämiä ajatuksia ilmoitisi.

Hän puristi molemmin käsin ohavuksiaan.

— Kun voisin olla ajattelematta, hyvä, rakas Jumala, kun voisin olla ajattelematta, hän kuiskaamalla puheli itsekseen.

Työhön hän päätti ryhtyä. Muisti, että liinavaatteet olivat vakoissa vielä yölliseltä. Ne olivat järjestettävät kaappiin.

Hän meni sänkykammariin, jossa vaatteet olivat. Ruokasalista juoksi pikku Herman häntä vastaan avosylin. Viatonta iloa loisti hänen kasvoistaan. Lapsiraukka!

— Elä tule, elä tule! huusi Elli ja koetti karttaa, ettei hän ottaisi hänestä kiinni.

Hermanin kädet putosivat alas, suuret silmät katsoivat äitiin ja suu rupesi hömmäilemään. Mistä syystä oli äiti hänelle vihainen?

— Elä itke, lapsi, elä. Mene Liisan luokse, Liisa ottaa sinut syliin. Sano, että äiti käski. Liisa on niin hyvä ja rehellinen ihminen. Hänestä ei tartu lapseen mitään pahaa. Mene sinne. Äidillä on toimia, mene.

Ja itse hän syöksyi pois pakoon.

Heittääntyi sänkyyn suulleen, painoi kahdella nyrkillä otsaansa ja puhkesi itkuun. Rivaasaan itkuun, joka pani koko ruumiin vavahtelemaan.

— Mutta olenko minä hassu, olenko minä ihan, ihan hassu? Mitä minä itken oikeastaan?

Hän painoi vielä enemmän nyrkillä otsaansa. Painoi niin paljon kuin jaksoi. Ja sitten päälakea. Siellähän tuska enimmin tuntuikin.

Ei auttanut. Itkeä hänen täytyi. Yhä kovemmin ja herkeämättä.

Hän kierteli itseään sängyssä, laidasta toiseen, käsivarret alkoivat piekseä tyynyä ja täk-

kiä, hän ei voinut niitä estää. Ja ääneen hän voivotteli.

— Murhapolttaja isä, äiti salaliitossa hänen kanssaan. Niin juuri, niin. Salaliitossa. Voi, lapsiraukkojani. Voi, viattomia lapsiani.

Vaikeroiminen yleni huudoksi ja kuului toisiin huoneisiin.

Hilma, sisäpiika, aukaisi ovea, kuulosteli, astui lattian poikki ja kohotti uutimia.

— Herra Jumala, mikä rouvaa vaivaa?

Ei vastausta. Valitus kuitenkin kävi hiljaisemmaksi ja käsien piekseminen taukosi.

— Mikä teille on tullut? Oletteko kipeä?

— Olen — kovasti kipeä.

— Hyvänen aika — mitä minä osaisin antaa? Jos konjakkia?

Hän tyhjensi yhdellä nielauksella pienen lasin.

— Ehkä se auttaa.

— Ehkä.

— Koettakaa nukkua. Minä tuon viltin ja peitän teidät hyvästi.

Kuinka hän oli ystävällinen. Olisiko hoi-
tanut häntä näin, jos olisi tietänyt, mikä hän oikeastaan oli. Murhapolttajan vaimo — joka tiesi miehensä rikoksen ja koetti sitä salata...

— Ei, ei. Ei se ole totta. Varjele Jumala järkeäni!

Hänelle tuli lämmin vilttien alla. Eikä

häntä enää niin pahasti puistuttanut. Kyyneleet vielä vierivät silmistä, noin vaan niinkuin itsestään, valuivat alas ja kastelivat tyynyn märäksi. Hän kohotti päätään kuivemmalle paikalle. Aivoissa niin kummasti pihisi ja esi-neet ympärillä näyttivät oudoilta. Hän katsoi tarkempaan. Sänkykammarissa hän oli, omassa huoneessaan. Hilma seisoi vuoteen alipäässä ja katseli häntä.

— Tuntuuko paremmalta?

— Tuntuu.

— Sitten minä menen pois, että rouva pääsee nukkumaan.

Hän astui hiljaa varpaillaan toiseen huoneeseen ja painoi oven kiinni.

Hiljaista oli, mutta se hiljaisuus pihisi. Jäsenissä tuntui raukeutta, vuode hänestä heilui. Välistä hän luuli putoavansa. Mutta ei hän sitä pelännyt. Ei hän pelännyt mitään muuta kuin kamalia, pahoja ajatuksia. Niistä jos hän vaan päsisi lepoon!

Koettaisiko hän nukkua? Sitten kun heräisi, ne ehkä olisivat poissa ainaiseksi.

Hän ummisti silmänsä.

Hiljaa vaan. Pois ajatukset, pois, pois, että uni tulisi . . .

Kauvanpa viipyi Herman siellä ulkona. Katselivatko tulen jälkiä? Vai —?

Eihän vaan liene viskaali sittenkin huo-

mannut, kuinka asian laita oli ja sentähden vienyt häntä erilleen tutkittavaksi?

Elli unohti päätöksensä. Hän viskasi peitteet pois. Silmät olivat seljällään, uni haihtui äkkiä kauvas.

Hän sieppasi päällyshuivin hartioilleen ja syöksi ulos.

Eipä näkynyt ketään pihan puolella ainaakaan. Oliko viskaali vienyt hänet poliisikammariin, taikka linnaan suorastaan?

Hän seisoj portailia ja tähysteli. Tuuli viuhtoi hänen päällyshuiviaan ja hameen helmoja. Hermania ei näkynyt eikä kuulunut.

Kyllä kaiketi hänet oli viety poliisikammariin. Viskaali ei hänen tähtensä ollut mitään epäilevinään tuonoin sisässä, kutsui vaan Hermania mukaansa, katselemaan muka palaneita paikkoja. Ettei hän jo silloin huomannut, mikä oikeastaan oli tarkoituksena!

Portilta sopi nähdä pitkän matkan poliisikammarille päin. Hän juoksi sinne, niin kii-reesti, kuin heikot voimat myönsivät.

Herman puheli viskaalin kanssa porttikäytävässä, kun Elli äkkiä ilmestyi heidän eteensä, hätääntyneenä, kalpeana.

— Mikäs nyt? kysyi Herman ja Elli luuli ymmärtävänsä, ettei hänen millään lailla pitäisi osottaa minkäänlaista levottomuutta.

— Lapsia minä — pelkäsin että jos Herman on mennyt kadulle.

— Herman? Eikö hän ole sisässä?

— Ei — en luule —

— On kaiketikin. Katsoitko kaikista huoneista?

— Enhän minä ihan kaikista.

— Siinäpä se. Kyllä hän on siellä jossain. Ei hän karkuun ole mennyt.

Viskaali katseli häntä. Olisiko huomannut, että hän valehteli, ja että hän peitteli hirveätä, salaista rikosta? Jos hänessä nyt vasta syntyikin epäluulo? Täytyi koettaa sitä haihduttaa . . .

— Minä olen vallan sekaisin. Mutta eihän se kumma, semmoinen säikähdys . . .

Viskaali vaan katsoi häneen.

— Säikähtäähän tulipaloa muutenkin, mitä sitten kun se on omassa talossa. Olin aivan pyörtyä, kun niin peljästyin. Enkä ole siitä tointunut vieläkään.

— Menisit nyt levolle että rauhoittuisit, sanoi Herman. Taikka menisinkö minä hakemaan lääkäriä?

— Ei lääkäriä, ei millään lailla! Elä hae lääkäriä.

Elli tiesi, että lääkäriellä on tarkka silmä huomaamaan erityiset mielenliikkeet.

— Olenhan minä ihan terve, mitä minä lääkäriellä.

— Mutta ellet saa unta, kun näytät olevan niin levoton.

— Minäkö levoton? Suuri erehdys. Minä päinvastoin en ole vähääkään levoton.

— Mene nyt kumminkin sisään, sinä täällä tuulessa kylmetyt.

Viskaali yhä tarkasteli häntä. Ei kääntänyt hetkeksikään silmiään muuanne. Elli ei voinut lähteä, viskaalin katse häntä kauhistutti ja kiinnitti samalla.

— Ei minulla ole kylmä ensinkään. Ei ensinkään.

— Vaikka ihan väriset. Tottele nyt, Elli, ja mene sisään.

Herman varmaan pelkäsi, että viskaali rupeisi häntä tutkimaan. Mutta hän kyllä osaisi asettaa sanansa. Ja ennen kaikkea oli viskaalista saatava pois epäluulo, jos se hänessä jo oli herännyt.

— Eikö viskaalikin tahtoisu tulla sisään? Tarjoisin lasin viiniä —

Voi, montakin lasia hän tarjoisi. Ja parasta sherryä, mitä kellarissa olisi. Kumma, ettei Herman huomannut sitä tehdä.

— Tulkaa, olkaa niin hyvä. Lasi viiniä, se lämmittäisi teitä.

Hän ei tiennyt, millä parhaiten olisi häntä

hyvittänyt. Mutta viskaali kiitti ja sanoi, ettei hänellä tällä kertaa olisi aikaa. Otti jäähyväiset ja meni.

— Lähde, lähde sisään aika kyytiä, sanoi Herman vielä kerran.

He menivät yhdessä, Herman huoneesensa ja hän omalle puolelleen.

Sänkykammarissa ei ollut ketään. Hän avasi kaapin ovet, veti esiin vaatevakat. Kun hän ensin väsyttäisi itsensä työllä, saisi hän ehken paremmin untakin.

Vaikka väsynyt hän kyllä oli nytkin. Jalat olivat niin hervottomat, ettei tahtonut jaksaa tuolille nousta ylettääkseen ylemmille hyllyille. Pää tuntui heikolta, maailma musteni silmissä, ja koko ruumista viepotti niin, että hän pelkäsi putoavansa. Hän tarttui molemmin käsin hyllyn kiinni ja nojautui kaappia vasten. Kun hän vähän aikaa oli sillä tavoin seisonut, meni kohta ohitse.

Hän alkoi järjestää vaatteita kaappiin. Nyt ei auttanut ajatella mitään, tehdä työtä vaan, työtä, niin kauvan kuin pystyssä pysyisi.

Pyöreissä kääreissä olevat lakanat hän lateli ylimmälle hyllylle niinkuin ennenkin, toiselle pöytäliinat.

Kuinka hän ennen tätä työtä tehdessään oli nauttinut. Niiden järjestämisestä ensiksikin ja sitten katsellessaan noita valkoisia, tasaisia

liinavaate-riviä, joissa aina itsekussakin pakassa oli täydet tusinat yhdennäköisiä ja yhdenko-koisia sekä täsmälleen samalla tavalla taitetuita kappaleita lajiaan.

Miksi ei hän nyt nauttinut? Kädet ikäänkuin tottumuksesta laittelivat kääreet entisille paikoille, mutta sielu ei ottanut osaa työhön ollenkaan. Hän oli kuin laiva, joka entisestä voimasta vielä jatkoi kulkuaan, vaikka kone oli herennyt käymästä.

Missä oli hänen sielunsa? Oliko se lähtenyt pois hänen ruumiistaan?

Hän oli ilman sielua. Tiesikö kukaan ihminen, kuinka onnetonta oli sieluton elämä?

Saisiko hän koskaan sielunsa takaisin?

Jos lähtisi kävelemään, ulos, raittiisen ilmaan, ehkä hän siellä virkistyisi ja tulisi entiselleen.

Hän mättäsi vaatteet alemmille hyllyille, ei välittänyt enää järjestyksestä, kun vaan sai vakat tyhjennetyiksi.

Ja sitten ulos! Nopeasti, ettei kukaan näkisi. Ei saisi kukaan huomata, ettei hänellä ollut sielua.

Hän puki päälleen etehisessä ja pääsi ketään tapaamatta kadulle. Alas rantaan päin kääntyi. Katuvierustalla tuli pieni, ryysyinen poika avo-jaloin häntä vastaan. Hän puhalteli punaisia käsiään ja värisi vilusta. Mutta Elli kadehti häntä. Hänellä oli sielu, mitä siitä, jos ruumista

palelsi. Kuinka mielellään hän olisi vaihtanut elämää tuon pojan kanssa!

Rannalla lastasivat työmiehet tavaroita laivaan. Siellä oli liikettä ja tointa. Tervettä, reipasta väkeä. Miekkoiset! Heillä oli kaikilla sielu mukanaan työssä. Eivät tienneet, kuinka onneton hän oli, joka silkkiturkissa hiivelteli heidän ohitsensa. Mitäs hän täällä tekikään ihmisten ilmoilla! Pois puistoon hänen oli meneminen, siellä oli hiljaista ja yksinäistä.

Hän poikkesi syrjäkadulle, joka vei niemelle päin. Se oli hänelle vallan outo, ei muistanut sitä koskaan ennen kulkeneensa. Mäkinen, epätasainen katu, ilman katuvierustaa, ja tavattoman paljon lokaa. Koira haukkui erään talon portilla. Häntäkö? Ei, poliisi siellä käveli, koira läksi hänen jäljessään ja haukkui yhä raivokkaammin.

Kun ei vaan kääntyisi katsomaan taakseen ja älyäisi häntä. Elli hiljensi askeleitaan, kunnes poliisi kääntyi poikkikadulle.

Puiston penkille hän vajosi istumaan. Olipa hän tosiaankin väsynyt! Hän antoi päänsä kallistua taaksepäin selkäkarmin laidalle ja ummisti silmänsä.

Tuuli pieksi puiden paljaita oksia. Aallot kohosivat ja paiskasivat vaahtoista vettä ylös kiviseen rantaan. Kellastuneet lehdet lentelivät hänen ympärillään.

Täällä oli hiljaista ja yksinäistä, kunpa olisi saanut kuolla tähän. Vaipua ikuiseen uneen, eikä enää koskaan, koskaan aukaista silmiään!

Mitäpä hänellä enää oli maailmassa tehtävää? Sillä hänestä ei enää olisi äidiksi eikä vaimoksi. Lapsiraukat! Ja Herman?

Hän näki Hermanin edessään voimakkaana, tarmokkaana ja iloisena niinkuin ennen. Kuinka voi olla mahdollista, että sama Herman olisi saattanut sytyttää puotinsa tuleen?

Hänen asiansa olivat sotkuiset, hän pelkäsi käyvän hullusti, siitä kait se onneton ajatus hänessä heräsi. Se ei antanut hänelle rauhaa, siksi hän niin useasti viime aikoina nousi ylös keskellä yötä ja lähti ulos. Kierteli kaiketi puodin ympärillä ja hautoi kamalaa aikomustaan, kunnes viimein sen teki. Ja onnistui niin hyvin, ettei kenessäkään mitään epäluuloa herännyt, ei kenessäkään muussa paitsi hänessä. Ja hänen suunsa oli lukittu. Ei hän voinut antaa ilmi omaa miestänsä. Ei — vaikka Jumalan ja ihmisten edessä sen kautta tulisikin osalliseksi samaan rikokseen.

Entä jos heidät molemmat vietäisiin vankeuteen jonakuna päivänä? Mihinkä joutuisivat lapsiraukat, heidän pienet, viattomat lapsensa, jotka eivät vielä edes ymmärtäisi, minkätähden isä ja äiti on pantu linnaan? Kuka pitäisi heistä huolta, murhapolttajien lapsista?

Lohduttaisiko heitä kukaan, kun itkivät ikävissään?

Ja sitten, kun he kasvavat suuriksi ja saavat tietää, että heillä on rikolliset vanhemmat?

Ooh, kuinka pahasti se ajatus kouristi hänen sydäntään! Hänen täytyi nostaa päänsä pysyyn, nähdäkseen, oliko tuonoinen poliisi lähitienoilla.

Eipä ollut, ei näkynyt eikä kuulunut ketään.

Tuuli vaan humisi, puut ja oksat heiluivat, varisseet lehdet lentelivät pitkin tietä. Ja järvi paisui mustana ja kohisi, vesi räiskähteli rannan kiviin. Se oli luonnon musiikkia. Eivätkö laineet kutsuneet häntä luokseen ja luvanneet lepoa?

Varjele taivas — itsemurhanko hän tekisi? Pois semmoiset mietteet, pois!

Hänen päänsä vaipui taaskin selkälaudalle. Jospa armias kuolema hänet muutenkin tapaisi, kun hän hiljaa sitä tässä odotteleisi . . .

Miksi hän juuri pelkäsi vankeutta? Ei viskaali vielä mitään epäillyt. Hän puhui salissa murhapoltosta, mutta Hermania hän ei aavistanut syylliseksi. Eikä suinkaan hän sen jälkeenkään —

Mutta kuinkas olikaan? Eikö hän puhunut ristiin? Eikö hän portilla puhunut vallan toista kuin sisässä sitä ennen?

Hänelle valahti mieleen äkkiä jok'ainoa sana.

Salissa hän oli valittanut kipeyttään, portilla taas vakuuttanut olevansa aivan terve. Ja salissa hän sanoi, ettei hän mainittavasti ollut tulipaloa säikähtänyt, portilla ihan päinvastoin.

Senpä vuoksi viskaali häneen niin kummasti katsoikin. Ja sen vuoksi hän niin kiireesti läksi. Luultavasti huomasi — niin, tietysti hän huomasi ja meni ehkä antamaan käskyn poliisille, että tulisi panemaan hänet kiinni.

Kuinkas olikaan —? Taas hän nosti päänsä pystyyn. Pantiinko ihmisiä kiinni heti. Eikö heitä ensin tutkittu?

Hän muisti nähneensä markkinoilla kerran, kun kaksi poliisia kuljetti erästä miestä, joka vannoi, ettei hän ollut mitään varastanut. Eivätkä ne päästäneet häntä irti, veivät vaan väkisin.

Ehkä olivat jo siellä kotona häntä hakemassa. Ja ehkä oli kuitenkin tuo äskeinen poliisi hänet älynnyt ja neuvoi nyt toisille, mihin hän oli mennyt.

Askeleita kadulla? Ei — se oli vaan työ mies, joka käveli siellä rautakanki olalla. Ei tullut tänne päin. Mutta saattoihan minä hetkenä hyvänsä joukko poliisia ilmestyä kadun kulmaan ja silloin he varmaan paikalla älyäisivät hänet täältä penkiltä. Niillä oli silmät kuin havukoilla —

Hän hyppäsi ylös ja pakeni pois suorinta

tietä niemen kaukaisimpaan ja yksinäisimpään kärkeen. Astui kiireesti, ja ehätti ennen pitkää sinne, josta tiesi, etteivät häntä hevillä löytäisi, ei varsinkaan, jos hän vielä piiloutuisi tuon huvihuoneen taakse. Hän livahti nurkan toiselle puolelle ja kyyristyi alas maahan. Sieltä hänen sopi salaa aina vilkaista tielle, jos kuuli askeleita, ilman että häntä älyäisivät. Nyt ei siellä ketään näkynyt, ei koko tiellä. Hän sai rauhassa levähtää hiukan. Olikin niin väsynyt juoksustaan, että värisi. Hän nojasi kämmentään kylmään, hiekkaiseen maahan ja selkää huvihuoneen seinään.

Pää jymisi ja sydän paukutti, ja kaikki suonet paukuttivat. Ei hän saattanut edes kuunnella, jos tiellä ilmestyisi mitään epäiltävää. Täytyi väijyä silmillään ja varoa, ettei pää pistäisi liiaksi esille nurkan takaa.

Kuinka oli hän näin peräti onnettomaksi joutunut! Eilen vielä oli kaikki toisin. Mutta hän ei enää ollut sama ihminen. Epäluulo oli hänet vallannut. Hän ei ollut enää oma herransa, ei hallinnut omia ajatuksiaan. Ne risteilivät omavaltaisesti hänen aivoissaan, ne jymisivät hänen päässään, tempoivat ja kiskoivat ja veivät voiton. Ei se ollut hän itse, joka epäili Hermania, joku vieras, outo henki oli tunkenut hänen sisäänsä ja karkoittanut pois hänen oman sielunsa.

— Herman, Herman, pelasta minut, hän vaikeroitsi.

Tuliko siellä nyt joku? Kuuluihan kolinaa? Hän teroitti silmiään ja koetti katsoa tien viimeiseen kolkkaan. Eihän siellä näkynyt ketään. Mutta mistä kuului kolina?

Hän vilkasi taakseen. Sieltä se oli järveltä. Suuri proomu kulki ohitse, jonkun matkan päässä, ja perässä oli kaksi miestä. Ne varmaan olivat älynneet hänet siellä lymyilevänä, ja arvanneet hänet pahantekijäksi. Tuota pikaa he joutuisivat kaupungin rantaan ja silloin hän oli hukassa. He arvatenkin heti ilmoittaisivat hänet poliisille.

Pois tästä paikasta, pois! Toiselle puolelle niemeä, etteivät proomusta voisi häntä kauvemmin nähdä. Hän ei kävellyt enää, hän juoksi. Läähättävänä hän pääsi toiselle puolelle niemeä, sinne missä jyrkkä kallio laskeusi rantaan.

Proomua ei hän enää eroittanut, airojen jyskekin eteni.

Mutta järvi kohisi hänen edessään mustana ja mahtavana. Aallot vyörivät kaukaa häntä kohden toinen toistaan ajaen. Ja toinen toisensa jälkeen paiskautuivat ne kallion seinään ja viskasivat vaahtoista harjaansa ylös ikäänkuin häntä tavottaakseen.

Ne hänen tuskansa lopettaisivat pian.

Kuinka voimakkaina ne vyörivät. Laskivat

syvälle alas, kohosivat jälleen ylös lähempänä, yhä lähempänä.

Lakkaamaton vyöryvä liike pani kaikki aaltoilemaan hänen silmissään. Metsä aaltoili järven toisella puolella, taivas aaltoili ja kallio-kin hänen allaan nousi ja laski samaan tapaan.

Eikä tauonnut humina hänen korvissaan.

Mitäpä hän suri! Tuolla alhaalla oli lepoa.

Hän kohotti käsivartensa pään yli, kumartui eteenpäin ja heittäytyi alas.

Valahti vielä kerran hänen eteensä lempeä näky: Herman miehekkäänä ja terveenä, ja lapset salin lattialla iloisesti leikkivinä.

Siihen loppui kaikki. Kylmä aalto loiskahti ja särkyi, silkkinen turkki heilahti auki, mutta painui sitten mukana alas. Toinen aalto seurasi ja vyöri eheänä sen kohdan ylitse.

Ja tuuli humisi yhä, pilvet raskaasti ajelehtivat taivaalla, järvi kohisi mustanpuhuvana ja lakastuneet lehdet lentelivät sihisten ilmassa. Ei näkynynyt elävää olentoa missään.

Kuopiossa v. 1891.

Eräs Puijolla käynti.

Aina sai jo talvella vanhemmiltan luvan kutsua Hilman luokseen kesää viettämään. Ja hän oli siitä äärettömästi iloinen, sillä nyt he olivat koko vuoden olleet toisistaan erillään, aina siitä, kun keväällä koulunsa lopettivat. He, jotka niin hirveästi pitivät toisistaan ja jotka pienestä pitäen olivat joka päivä olleet yksissä.

Tosin he tällä ajalla ahkerasti lähettivät kirjeitä toisilleen, vähintäinkin kerran viikossa. Ja olihan siinäkin oma viehätyksensä, mutta ei se sentään samaa ollut kuin yksissä olo, ei likimainkaan! Sillä kirjeessä ei kumminkaan voinut niin tarkalleen kaikkea kertoa, siitä olisi venynyt kauhean pitkät luntat. Sitten vielä sekin peloitti, että jos postissa aukaisevat, taikka jos sattuisi joutumaan hukkaan, tai jollain tavalla muiden ihmisten käsiin. Silloin tulisivat kaikki heidän salaisuutensa ilmi! Taivas kuinka se ajatus pöyristytti!

Kesäkuun viides päivä valkeni, silloin oli Hilma odotettavissa. Aina oli jo edellisellä viikolla siistinyt ja järjestänyt kammarinsa niin sieväksi, ettei sitä vielä koskaan oltu niin sievänä nähty. Muun muassa hän oli saanut uudet valkoiset uutimet ikkunaan ja sitten sattui vielä semmoinenkin onni, että hänen kellertävä ruusunsa juuri siihen aikaan oli täydessä kukassa. Sen hän asetti pöydälle, sohvan eteen. Sillä sohvassa he tietysti enimmiten istuisivat. Siinä oli niin mukava olla selkä kenossa, toinen toisessa nurkassa, toinen toisessa, saattoivat katsoa toisiaan silmiin ja puhella hiljaa, ettei kuuluisi mitään viereiseen lasten kammariin.

Mitähän kaikkea mahtoi Hilmalla olla kerrottavaa? Ainalla sitä riittäisi koko kesäksi. Kyllä he nyt puhuisivat asiat puhki ja halki.

Hän oli jo mielessään moneen kertaan käynyt ne läpi, ettei mitään vain unohtuisi. Ja sitten hän myöskin oli päättänyt, mitkä ensin olivat kerrottavat, ja mitkä hän jättäisi tuonemmaksi. Paljon tällä ajalla olikin tapahtunut, kun sitä oikein ajatteli; mitä Hilma sanooneekin, kun kuulee. Mahtaa hän ihmetellä!

Voi, sitä riemua kun juna tulla puhkusi asemalle ja Hilman iloiset kasvot ilmestyivät ensin ikkunassa ja sitten koko persoona vaunun ovella. Aina hihkasi, Hilma nauroi ääneen ja sillä kertaa he tupsahtivat toistensa syliin. Eivät

osanneet pitkään aikaan puhua, nauroivat vaan, antoivat muiden hommata kapsäkit ja muut tavarat kotiin, ja läksivät itse käsikynkässä astumaan kaupunkia kohden. He oikein välttivät ettei kukaan lyöttäentyisi heidän seuraansa, sillä he tahtoivat olla kahden kesken, varsinkin nämä ensi hetket.

Kuinka he nauttivat, kun pääsivät asettumaan Ainan sohvaan ja saivat ruveta kertomaan oikein alusta alkaen kaikki asiat. Ainan pikku veljet tekivät vähän kiusaa, raoittelivat ovea ja kurkistelivat. Aina tiuskasi heille monet kerrat, ja sulki oven. Ei auttanut, vähän päästä he taas uudelleen olivat siinä. Eivätkä he välittäneet rukouksistakaan. Mutta sitten keksi Aina keinon. Kun heille tuotiin kahvia, otti hän tarjottimelta sokuripalasia ja peparkaakuja, meni lasten kammariin, näytti mitä hänellä oli kädessä ja kysyi, jos lupaisivat olla siivolla, niin saisivat. Se vihdoinkin vaikutti. Läksivät kuin läksivätkin pois ovelta ja antoivat heidän olla koko sen illan ihan rauhassa.

Seuraavana päivänä he menivät käymään Tyrran luona, joka myöskin oli heidän entisiä toveriaan ja hyvä ystävä sitä paitse. Vaikka he ylipäättään eivät ihan hyvin tulleet hänen kanssaan toimeen, sillä Tyyra heidän suhteensa tavallisesti esiintyi niin kovin järkeväenä ja milt'ei guvernanttimaisena. Hän se aina selitti,

mikä oli sopivata, mikä ei, tiesi täsmälleen, mitä ihmiset mistäkin asiasta sanoisivat ja pani sille äärettömän suuren merkityksen. Se hänellä oli mittakeppinä aina asioita arvostellessa.

Eivätkä he kumpikaan, ei Hilma eikä Aina kyenneet häntä siinä vastustamaan. Yleinen mielipide, olihan se tietysti kumoamaton tuomio, jonka suhteen varsinkin naisen tuli ehdottomasti alistua.

Mutta, herra varjele, se oli välistä hirveän vaikeata. Heillä juuri molemmilla oli useasti kiihkeä halu tehdä semmoista, jota tiesivät, ettei yleinen mielipide ensinkään hyväksynyt. Ja kun he onnistuivat tehdä sitä salaa, ettei se tullut tiedoksi, niin siinäköös vasta viehätys! Semmoiset työt ne heitä parhaiten toisiinsa sitoivatkin.

— Muistatkos?

— Niin, muistatkos? Sitä juuri, sitä kertaa!

— Mitä, jos joku tietäisi!

Näin he jo koulussa ollessaan viittailivat semmoiseen asiaan, josta vain he molemmat tiesivät. Toverit olivat harmiinsa haljeta.

— Nuo kun ovat olevinaan. Tietysti se ei ole yhtään mitään, koettavat vaan saada meitä uteliaiksi.

— Luuletko, että välitämme teidän salaisuuksistanne? Pyh, on meillä itsellämme paljon suurempia ja tärkeämpiä.

Niin he tavallisesti purkivat vihaansa sanoissa, nyrypistivät nenäänsä eivätkä olleet enää kuulevinaankaan, vaikka korvat olivat terhaltaan, että jos kuitenkin jotain ilmaisisivat.

Niitä kyllä oli hauska niin kiusoitella. Mutta Tyyrän suhteen he menettelivät toisella lailla. Joko he sitten koettivat täydellisesti peittää häneltä koko juttua, taikka jos pelkäsivät, että hän kuitenkin saisi siitä jotain vihiä, niin ehättivät jo edeltäpäin hänelle kertomaan, voidakseen antaa asialle niin edullisen värityksen kuin suinkin.

Hilma oli noin viikon päivät ollut Kuopiossa, kun he Ainan kanssa päättivät lähteä Puijolle. Mutta kahden vaan, sillä se oli paljon haus Kempata. Eivät virkkaneet Tyyrällekaan tuumasta mitikkään. Ja salaa he lähtivät kotoa, ei pyytänyt Aina lupaa mammaltaankaan. Sillä he olivat nyt aikuisia, seitsemäntoista vuoden vanhoja, ja he olivat tulleet siihen päätökseen, että heitä pidettiin ihan liian lapsina vielä, ja että se oli heille alentavaista pyytää lupaa joka paikkaan. Mikä siinä lienee ollutkaan, että heitä tyttöjä niin kovalla pidettiin? Herman, vaikka oli vasta kahdentoista vanha, sai jo liikkua jotenkin vapaasti. Oli usein tuntimäärät kotoa poissa, ja jos mamma sitten kysyikin: »missä sinä olit?» sai hän useimmiten vastaukseksi vaan lyhyen: »olin pahan.»

Niin miks'eivät he voisi tehdä samalla lailla? He, jotka olivat viisi vuotta Hermania vanhempia, melkein täysi ikäisiä jo. Ei nyt ihan, mutta melkein, ei siinä paljoakaan uupunut.

Päätetty siis!

Tornin kello näytti hiukan kuudetta, kun he portilta läksivät. Hyvissä ajoin he vielä ennättäisivät takaisin illalla.

Ainan sydän hiukan pamppaili — hän ei vielä tätä ennen ollut koskaan mennyt kaupungillekaan kävelemään lupaa pyytämättä ja nyt —! Nyt he, kaksi nuorta tyttöä, menisivät yksinään ja ominpäin Puijolle saakka. Se oli ihan kauheata, — mutta se kauheus, se se juuri veti puoleensa. Uskallusta siihen vaadittiin, mutta sitä heillä oli toki riittämään asti.

Möllykkä-Kaisa ehätti koppelistaan ulos aukaisemaan heille raskasta tulliporttia. Levitti sen selki seljälleen ja sulki sitten verkalleen heidän jälkeensä.

Kas, nyt he olivat kaupungin ulkopuolella! Ylt'ympäri näkyi vaan peltoa, niittyä ja metsää. Vasemmalle oli ylänköjä ja alankoja, mutta vähän etempänä kohosi oikeaan Puijon mahtava mäki, kuopiolaisten ylpeys.

Sinne vei kaksi tietä, leveä ajotie, joka heti siinä aidan takana kääntyi oikeaan ja polkutie, johon poikettiin vasta tuonnempana Julkulan haaralta. Sen he tietysti valitsivat.

Päivä paistoi, ilma oli kirkas, mieli kevyt ja jalat nopeat. Pian haihtui heiltä viimeinenkin pelko, sillä oli sitä sentään pikkuruisen piileillyt siellä sydämmen pohjalla, vaikkeivät tahtoneet tunnustaa. Mutta nyt he unohtivat Tyyrat ja mammat ja kodit ja koko maailman. Tunsivat povessaan jotain semmoista, jota linnun pojat mahtavat tuntea, kun ensi kerran pääsevät lentoon.

Eivät he osanneet edes puhuakaan, huu-dahtelivat vaan innoissaan:

— Eikö tämä ole hauskaa, Hilma, sano!

— On, niin äärettömästi!

— Minulla ei vielä elämässä ole ollut näin ihmeesti hauskaa.

— Eikä minulla.

— Mutta kuule —!

— Aina seisahtui, hänelle iski merkillinen ajatus päähän.

— Kuule, Hilma!

— Kuulenhan minä.

— Emmekö riisu kenkiä ja sukkia jaloistamme?

— Taivas — mitä sinä ajattelet?

— Että menisimme avojaloin ylös torniin?

Hilma kuunteli ihmeissään, ei tahtonut oikein vielä tajuta.

— Avojaloin ylös torniin?

— No niin, niin!

— Entä sukat ja kengät? Kantaisimmeko niitä käsissämme?

— Emmekä kantaisi. Piilottaisimme tänne johonkin pensaasen, ei niitä sieltä kukaan keksi, ja sitten tullessa otamme jalkaan taas.

— Olisihan se jotakin — mutta uskallammeko? Jos sattuisi tornissa olemaan ihmisiä?

— Vielä mitä. Eipä täällä näy ketään.

Aina istui jo kivellä ja veti kenkää jalastaan.

— Ettäkö todellakin aijot?

— Minä en ainoastaan aijo, minä sen teen.
— Entä sinä?

— Minä myös. Tietysti, kuinkas muuten.

Herranen aika —! Kuinka se hiekka pisteli jalkoihin! Koski niin, että täytyi parkaista vähän väliä, nauraa, ja taas parkaista. Mutta sekös vasta oli riemua! Että saattoi olla maailmassa niin suuren suurta riemua!

He menivät polkutien juuresta vähän matkaa metsään, löysivät siellä suuren kiven ja sen vieressä pansaan. Niiden väliin he kantoivat sukat ja kengät siksi aikaa. Eikä niitä sieltä kukaan voinut löytää, liiatenkin kun ei tiennyt etsiä. Varmuuden vuoksi he vielä kurkkivat joka haaralle ympärilleen, mutta ei näkynyt kristittyä sielua missään. Eikä liioin kuulunut mitään epäiltävää. Lintu viserteli läheisessä puussa, toinen vastasi loitompaa ja kau-

kana jossain haukkui koira. Muuten oli kaikki hiljaista.

He alkoivat astua polkua ylös. Arastellen ja iloisesti valittaen.

— Ai, ai, ai, Hilma kulta! Koskee, koskee.

— Minuunkin koskee hirveästi. Herra juu —!

— Mikä tuli?

— Eiköhän ollut lasi?

— Eihän toki? Tuleeko verta?

— Ei tule. — Mutta ajatteles, jos täällä on käärmeitä.

— Pysytään keskellä polkua, siinä me ne ainakin näemme.

— Emme me pelkää.

— Emme lainkaan. Hui, hai!

Ja sitten he jo ottivat rohkeampia askeleita ylös. Hyppäsivät kiveltä kivelle, missä niitä vain löytyi, sillä hiekka pisteli jalkopohjia, mutta kivi tuntui sileältä ja hyvältä.

— Mutta ajatteles, Hilma, mitähän sanoisivat tytöt, jos tietäisivät?

— Tokkohan kerromme kenellekään?

— Emme kerro, emme tietystikään, vaikka kuinka uteleisivat. Päätetään, ettemme milloinkaan maailmassa kerro tätä yhdellekään ihmiselle. Taikka kertoisimmeko sitten kun olemme viidenkymmenen ikäisiä mummoja?

— Niin, silloin jo kyllä voimme kertoa. Ei sitten enää ole vaaraa.

— Tämä tulee olemaan meidän suurin sa-laisuutemme elämässä. Etkö usko?

— Uskon minä. Sillä tämä on niin kum-maa, ettei voi kummempaa tapahtua.

— Eikä ketkään tytöistä olisi uskaltaneet tätä tehdä, paitsi me kaksi. Vai luuletko?

— Eivät toki olisi uskaltaneet, ei vaikka —! Kuka niistä olisi tullut ajatelleeksikaan mitään tällaista?

— Se oli minun tuumani, Hilma, alkuaan.

— Myönnän, myönnän.

— Kuule, oles hiljaa, siellä risahti metsässä.

— Taivas — jos siellä on humalaisia? — Taikka voroja?

— Taikka, ajatteles, jos joku hulluista on päässyt karkuun Niuvanniemeltä.

— Aina, rakas, me olemme onnettomia.

— Kuunnellaanpas!

He puhuivat kuiskaamalla, tarttuivat toisiaan käsiin ja puristivat. Seisoivat liikkumattomina ja hiljaa, tuskinpa hengittivätkään.

— Ei siellä sentään tainnut olla mitään, kuiskasi vihdoin Aina.

— Ei mitään. Me ihan tyhjää säikähdimme, sanoi Hilma jo kovemmalla äänellä.

Ja sitte he nauroivat omalle pelolleen ja läksivät taas rohkeasti eteenpäin.

Linnut visertelivät, päivä paistoi, metsä oli raikas. Kuuset ja petäjät kohosivat taivaan korkuisina heidän ympärillään, he olivat niin pikkuisia, niin järin pikkuisia niiden rinnalla. Tuuli humisi ja heilutti latvoja siellä ylhäällä, mutta metsässä oli aivan tyyni.

Jyrkkää mäkeä noustessaan he hiukan hengästyivät. Istuivat sen vuoksi penkille, joka oli siinä tien vieressä.

Ja nyt he vasta oikein pääsivät katselemaan ja ihastelemaan luontoa.

Polku kierteli ylös jyrkänteen reunaa ja kääntyi jonkun matkan päässä taas metsän sisään. Valot ja varjot loivat vaihtelevia värityksiä vihantaan nurmeen. Missä oli kirkkaampia aukeita, missä taas synkkiä, salaperäisiä solukoita.

Lehdet värähtelivät ja auringon säteet värähtelivät yhtä mukaa.

Tytöt istuivat penkillä, ihmettelivät ja nauttivat. Ja mikä merkillisintä, he istuivat kotvan aikaa sanattomina. Siellä kotona ei kieli pyssynyt liikkumattomana siunaama hetkeäkään, kun he vaan yhdessä olivat, mutta täällä olivat vaikutukset niin valtavat, niin epämääräiset ja oudot, ettei niitä osannut heti sanoiksi pukea. Ja eriskummalliset tunteet nousivat ja täyttivät poven, aavistavaiset, riemulliset, elämänhaluiset ja sentään peräti epäselvät, ensikertaiset tunteet.

Hetken verran he siinä istuivat äänettöminä, käsi kädessä. Rinta kohoili, silmät loistivat, posket hehkuivat, huulet olivat hymyssä. Käsi puristi kättä, vaistomaisesti, tietämättä.

— Hilma —

— Mitä?

— Eikös elämä ole sentään äärettömästi ihanaa?

— On, on!

— Minkähänlaista se taivaassa lieneekään, kun se jo täällä maan päällä voi olla näin hurmaavaa.

— Kuule, minusta on täällä metsässä semmoinen kummallinen, semmoinen autuus ilmassa.

— Niin minustakin.

— Katsopas nyt taivasta esimerkiksi, se on niin onnellisen näköinen, että oikein hehkuu iloa.

— Tosiaankin! Ja etkö luule, että nuo puutkin nauttivat elämästä? Mitä ne sanovat, ettei kasveilla olisi tunteita? Mistä he sen tietävät? Minusta ihan näyttää, että ne ymmärtävätkin. Eivätköhän nytkin kuuntele, mitä me puhumme?

— Minusta taas, että nekin puhuvat meille.

— Ole?

— Tuo suuri petäjä esimerkiksi. Katsopas, kuinka sen latva heiluu. Usko pois, se sanoo:

Tytöt, tytöt, kuinkas te olette uskaltaneet tulla itseksenne tänne metsään?

— Mutta nuo koivut tuolla, ne vaan vilkuttelevat ja meinaavat että: oikein teitte, mitä te siellä kammarissa aina istutte, täällä on paljon haus Kempaa.

— Ja nuo mansikka kukat sanovat: tulkaa vastakin, tulkaa vastakin.

— Hilma kulta, — voih —!

— Mikä sinun on?

— Minä olen niin onnellinen, niin onnellinen, etten tiedä, mitä teen. Tahtoisin itkeä.

— Naura ennemmin.

— No niin! Nauretaan yhdessä. Ha, ha, ha, ha!

— Ha, ha, ha, ha!

— Ha, ha, ha, ha, ha, ha —!

Lapsuus voitti taas. Haaveilut haihtuivat iloiseen vallattomuuteen.

— Jatketaan matkaa!

— Juostaan!

— Ylösko asti?

— Ylös tietysti!

Eipä aikaakaan ennenkuin he jo keikkuivat korkealla tornin huipussa ja sihersivät siellä kuin pienet västäräkit ikään. Kääntelivät päätä oikeaan ja vasempaan, katsoivat eteen ja katsoivat taakse; katsoivat joka ilman suuntaan. Oli nyt maailmaa ympärillä! Niin pitkältä kuin

silmä kannatti näkyi joka haaralle vesiä ja saaria, salmia ja niemekkeitä. Ja ilmaa oli niin paljon, ja niin puhdasta ja niin kevyttä. He vetivät sitä keuhkot täyteen, huokuivat ulos ja vetivät sisään taas.

— Kun olisi siivet, niin lentäisimme tuonne kauvas, sanoi Aina.

— Niin, voi, kun olisi siivet! Lentäisimme koko maapallon ympäri. Ajatteles, kuinka saisimme nähdä paljon ihmeitä!

— Ja sitten me kohoisimme ylös tuonne pilviin saakka.

— Ja visertelisimme siellä! Aina rakas, voi, ettei meillä ole siipiä!

— Minkätähden ei Jumala luonut ihmiselle siipiä?

— Sanos muuta. Minkätähden ei luonut.

— Mutta katsopas tuonne päin, tuonne pohjoiseen, kuinka siellä on kaunista!

Siellä tosiaankin oli erinomainen näky. Laskeuvan auringon säteet heijastuivat järveen, joka välkkyy kullan karvaisena. Pienet, lehtimetsäiset saaret uiskentelivat kuin viheriäiset, pyöreät pallot kultameressä. Ja idän puolella hohti taivas purppurassa.

— Hilma, nyt meidän täytyy laulaa.

— Mitä laulaisimme?

— Kesäisen illan kullasta —

— No niin, otetaan se!

Aina antoi äänen. Kauniisti se sointui. Lauloivat sen jälkeen vielä toisenkin laulun. »On mulle Suomi suloisin», ja yrittivät juuri ottaa kolmatta, kun Aina sattui vilkaisemaan taakseen. Huudahti samalla ja nipisti Hilmaa käsivarresta.

— Katsos, Hilma, ylioppilaita! Herra ihme, mitä nyt teemme? Me poloiset, kun olemme paljain jaloin.

Hilma jäi tuijottamaan. Ei saanut sanaakaan sanotuksi, sydän ihan puristui kokoon.

Siellä tuli leveätä maantietä pitkin neljä valkolakkista. He katsoivat ylös, nyt he jo älysivät heidät tornista.

Aina ensiksi tointui.

— Kuule! Mennään alakertaan ja istutaan penkille, sillä tavalla, että jalat peittyvät helmojen taakse.

— Entäs sitten?

— Sitten kun ovat menneet ohitse, livistämme tiehemme.

Ylioppilaat lähenivät, ei auttanut hukata silmänräpäystäkään. He juoksivat alas, asettuivat hengästyneinä rinnakkain penkille istumaan ja levittivät hameiden helmat ympärilleen. Varmuuden vuoksi nostivat vielä jalkansa ylös penkin pohjaa kohden. Sitten vetääntyivät niin liki toisiaan kuin suinkin pääsivät, että oli turvallisempi olla, ja kietoivat käsivarret yhteen.

Nyt joutivat tulla!

Ja ne tulivatkin, että portaat jymisivät. Ensin ilmestyi valkolakkinen pää ja utelias naama, josta kaksi pyöreätä silmää heti kohta iski heihin kiinni. Mutta sävyisästi mies kuitenkin kääntyi, meni ohitse toisia portaita kohden ja hävisi. Toinen, kolmas ja neljäs seurasi samoja jälkiä.

Jumalan kiitos, he olivat pelastetut!

— Tunsitko? kuiskasi Hilma.

— En yhtä ainoata, vastasi Aina vapaamasti hengittäen.

— Ei ne olleet Kuopiosta, mitä lienevät, matkustavaisia.

— Nyt kotiin!

— Aika kyytiä!

Kun he tulivat ulos, selveni heille uusi, hämmästyttävä seikka.

— He näkevät meidät tornista ja älyävät että olemme avojaloin.

— Tosiaankin! — Mutta ehk'eivät katsele tänne päin. Ehkä katselevat pohjoiseen, jossa on kauniimpata?

Pääsivät vähän etemmäksi tornin juurelta ja vilkaisivat ylös. Eikös mitä! Siellähän ne seisoivat, kaikki neljä, tällä reunalla juuri. Jo kääntyi yhden kiikari suoraan heitä kohti.

— Auta taivas! Mitä teemme Hilma?

— Juostaan, että pääsemme tuonne metsän taakse.

— Mutta silloinhan ne näkevät meidän paljaat jalkamme?

— Minkä sille voi? Näkevät ne kumminkin.

Eivät he joutuneet enää vilkkumaan taakseen, kun ottivat semmoista livettä mäkeä alas päin, että humisi helmat. Metsä oli heidät aikoja sitten peittänyt, mutta yhä he juoksivat. Vasta pitkän matkan päässä he uskalsivat pysähtyä. Katsoivat ensiksikin taakseen ja rauhoittuivat, kun ei tornia enää näkynyt.

Mutta samassa huomasivat pienen erehdyksen: he olivat lähteneet ajotietä paluu-matkalle, vaikka sukat ja kengät olivat polkutien varrella. Sitä eivät enää voineet auttaa, sillä päästäkseen polkutielle olisi heidän täytynyt palata takaisin tornin näköpiiriin. Ennemmin menisivät sitten ajotietä alas ja poikkeisivat sieltä Julkulan haaralle hakemaan jalkineitaan.

Kivellä he istuivat ja päättivät asian, ja olivat mielissään, etteivät nuo ylioppilaat heitä tunteneet. Mitä siitä, jos näkivätkin heidän olleen avojaloin, kun eivät kumminkaan tienneet, ketä he olivat.

— Pyh, väliäpä tällä! sanoi Aina.

Mutta samassa — hast du mir gesehen! Tytöt olivat vähällä pyörtyä.

Siinähan ne olivat kaikki neljä! Pujahtivat

yhtäkkiä esille metsän takaa, ihan läheltä. Eivät tahtoneet tytöt oikein päästä tajuunsa, ennenkuin ylioppilaat jo astuivat heidän ohitsensa. Ja niin viattoman näköisiä he olivat, mokomat! Eivät ottaneet tietääkseenkään, että heillä pahoja juonia oli mielessä.

Mutta tytöt sen hyvin ymmärsivät. Nuo kelvottomat tahtoivat saattaa heidät vielä enemmän hämille, sen vuoksi läksivät heidän jäljesään.

— Luultavasti pysähtyvät siellä jossain meitä odottamaan, sanoi Aina. Mutta eläpä huoli, nyt lähdemmekin polkutielle. Saavat pitkän nenän.

Ja sen kepposen he tekivät. Palasivat takaisin sille kohdalle, josta polkutie erosi ja siitä sujahtivat metsään.

— Odottakaa siellä, vaan elkää pitkästykö! huusi Aina.

— Elä Jumalan luoma niin kovaan, jos kuulevat, varoitti Hilma.

— Johan nyt kuulivat. — Mutta ajatteles, kuinka hävyttömiä olivat nuo — nuo — miksi heitä sanoisin? En löydä niin rumaa nimeä heille, kuin ansaitseisivat.

— Ruojat.

— Ruojat, niin juuri, ruojat! Luulivat ne olevansa sukkelia, mokomat! Vaan tuo ei ollut muuta kuin sivistymättömyyttä ja raakuutta.

Jos oikein ymmärtäisivät — mutta mitä ne —!
Ihmisiä ne silloin olisivatkin —

— Aina kulta — ketä istuu tuolla penkillä —

— Taivasten tekijä — siellähän ne taas ovat!

Tytöt seisahtuivat.

— Entäs nyt?

— Ne ilkiöt tulivat metsän poikki ja pääsivät sillä tavoin edellemme. Huomasivat, tietysti, aikeemme.

— Ja jos käännyimme takaisin, tekevät he samalla tavalla ja ovat siellä taas edessämme. Mitä nyt teemme, Aina?

— Niin, mitä ihmettä nyt teemme? Jos sen tietäisin. Uskaltaisimmeko kiertää tuon penkin kohdan ja kulkea metsän kautta?

— Paljain jaloin? Risuthan repisivät ne aivan verisille. Entä käärmeet ja sammakot sitten — muistapas niitäkin.

— Niin, tosiaankin — käärmeet ja sammakot! Emme me uskalla. Ennemmin kuljemme heidän ohitsensa tuosta, emmekä ole millämmekään. Mitä me huolimme, koska keran ovat niin hävyttömiä.

Ylioppilaat ottivat taaskin viattoman muodon, katsoivat ylös puiden latvoihin ja kaikkianne muuanne paitsi ei sinne päin, missä tytöt

olivat, hyräilivät ja puhelivat kovalla äänellä kauniista ilmasta.

Tytöt olivat niin vihasia että puhisivat, eivätkä kuitenkaan voineet noille kiusantekijöille mitään.

— Lähtään, sanoi viimein Aina, eihän meidän auta seisoa tässä koko yötä. Tuhmaa, että ollenkaan pysähdyimme. Emme olisi antaneet mokomille sitä iloa, että näkivät meidän säikähtävän.

— Aina kulta, minua niin hirveästi illettää.

— Niin minuakin, mutta minkä sille taidamme.

— Kun nuo hameet ovat vielä niin lyhyet.

— Tule pois. Emme välitä heistä, koska kerran ovat niin epähienoja. Katsotaan heihin oikein halveksivasti ohi mennessä.

Eivät he sitä sentään tehneet; eivät saaneet silmiään maasta nostetuksi, vaikka mikä olisi ollut. Ja niin jäykistyi koko ruumis, että tuskin voivat jalkojaan liikutella. Rintaakin ahdisti ja oli niin tukala olla, että mieli teki painua syvälle maan alle.

Sittenkin vielä, kun jo olivat päässeet ohitse, astuivat he kuitenkin yhtä vakavina, peräkkäin pitkän matkaa, sanaakaan virkkaamatta. Sillä molemmat he tunsivat, että vaara pyöri heidän kintereillään. Vasta mäen alla uskalsivat he pysähtyä ja hiljaa tuumailla keskenään.

Ei näkynyt eikä kuulunut ketään. Mutta pian ne sieltä luultavasti tulisivat, jos tässä rupeisivat jalkaansa panemaan. Sillä nyt he olivat sen kiven kohdalla, jonka alle mennessä kätkiivät sukkansa ja kenkänsä. Ne olivat toki säilyneet. Luojan lykky!

He menivät syvemmälle metsään ja sutivat siellä kaikessa hiljaisuudessa jalkoihinsa.

Eipä aikaakaan, niin jo kuului läheneviä ääniä ja jalkojen töminää. Ylioppilaat siellä tulivat juosten.

Tytöt painuivat alas pensaan taakse ja olivat hiljaa kuin hiiret. Ja siinä he kuulivat, mitä nuo herrat ohi mennessään sanoivat toisilleen.

— Kuinkahan kauvas ne jo ennättivät?

— Kyllä me ne maantiellä yhytämme viimeistään.

Rientämällä he riensivät eteenpäin, kääntyivät maantielle ja katosivat.

Tytöt nauraa tirskuivat.

— Ähä kutti, kutti paraiksi.

— Saatte meitä odottaa. Istutaan tässä kauvan aikaa, että ennättävät kaupunkiin.

— Mistäpä sitten osaavat meitä hakea?

— On toki hyvä, etteivät meitä tunne. Nyt pysyttelemme kotona monta päivää, etteivät pääse meitä näkemään.

— Mahtavat ne olla tuskassa, kun eivät saa tietää, ketä me olemme.

He olivat niin mielissään, että entinen harmi melkein tykkänään haihtui.

— Mutta onpa tämä seikkailu! Tämmöistä ei vielä ikinä ole tapahtunut yhdellekään tytölle. Vai uskotko?

— Ei toki olekaan. Emmekä me hiisku sanaakaan koko Puijolla käynnistä, etteivät arvaa meiksi, jos tästä höly nousee.

— Emme hiisku. Ihmettelemme vaan, että: ketähän ne ovat olleet?

Näitä he tuumivat vielä maantietäkin kulkeissaan. Ja päättivät, etteivät menisi suuria katuja kotiin, vaan kiertelisivät yksinäisiä syrjä teitä, sillä tavoin kun arvelivat paremmin välttävänsä noita kiusan tekijöitä.

Jopa jo! Liian aikainen oli heidän ilonsa. Tuollahan ne ilkiöt seisoivat taas tulliportilla! Olivat nähtävästi saaneet Möllykkä-Kaisalta tietää, etteivät he vielä olleet siitä kulkeneet.

Kaukaa tytöt heidät jo eroittivat, mutta huomasivat, että ylioppilaat vielä sitäkin ennen olivat heidät älynneet. Sillä he parastaikaa siinä tähystelivät heitä, ja herkesivät sitten huolettomiksi. Mutta paikaltaan he eivät hievah-taneet, vaikka tytöt koettelivat viivytellä ja astua niin hitaasti kuin suinkin voivat.

Täytyi taaskin karaista luontoansa ja astua topakasti ohitse. Eihän siinä mikä auttanut.

Mutta luulivatko, mokomat, että kovinkaan voittivat tuolla kujeellaan? Eivät sittenkään saisi tietää heidän nimiään, siitä he kyllä huolen pitäisivät.

Ylioppilaat alkoivat astua heidän jäljessään, niin pian kuin olivat päässeet sivu.

— Astukoot vaan! Pöllöt! Luulevat, että me nyt suoraa päätä menemme kotia ja he sitten saavat kuulostella, ketä siinä talossa asuu. Mutta erehdyttepä, hyvät herrat, pikkuisen. Me kun vedämme teitä nenästä ja eksytämme teidät.

Kohta kaupunkiin tultua he kääntyivät valan toiselle haaralle. Ylioppilaat kääntyivät jäljessä.

Siitä menivät poikki-kadulle. Nämä samoin.

Jo alkoi käydä tuskaksi. He kulkivat katuja ylös, toista alas, ristiin, rastiin, poikki ja pitkin. Ei apua. Ylioppilaat eivät hellittäneet. Itsepäisiä olivat kuin mitkähän.

Edes tunnin he näin kiertelivät kaupunkia ympäri. Ja nyt he olivat niin väsyneitä, että tuskin jaksoivat enää jalkoja maasta nostaa. Väsyneitä olivat, ja hermostuneita, ja onnettomia. Eivät enää pitkään aikaan olleet kyenneet sanaa vaihtamaan toistensa kanssa.

Kotia kohden he viimein pakostakin käänsivät askeleensa. Vapaaehtoisesti täytyi antaa

ilmi asuntonsa. Ei tullut muu neuvoksi. Sillä jalat eivät kannattaneet enää. Ja muutenkin olivat niin lävitse uupuneita, levottomia ja hättääntyneitä, etteivät enää tietäneet mitä tehdä.

He pujahtivat portista sisään ja menivät suoraa päätä omaan kammariinsa.

Tyyra istui siellä ja selaili albumia.

— Missä, herran nimessä te näin kauvan olette viipyneet? Täti pyysi minua odottamaan, olen istunut täällä edes kuinka kauvan.

— Tyyra kulta, et usko, mitä meille on tapahtunut!

Heidän täytyi kertoa, sillä tulisihan se nyt kumminkin tiedoksi. Ja sydäntä sitä paitse niin ahdisti, ettei voinut vaieta. Ehkä Tyyra heitä rauhoittaisi, ehkei se sentään ollut niin vaarallista?

Turha toivo! Tyyran kasvot oikein jäykistyivät kauhistuksesta.

— Mitä te ajattelitte! Kaksi nuorta tyttöä — ja menette yksinänne Puijolle, joka on julkinen paikka, melkein kuin ravintola? Ettekö te tienneet, kuinka hirveästi sopimatonta jo sekin on?

— Emme tulleet sitä ajatelleeksi, vaikeroitsi Aina, sydän kourassa.

He katsoivat rukoillen Tyyraan. Mutta tämä ei armahtanut.

— Ja sitten riisutte itsenne vielä avojaloin.

Hän pudisteli päätään, katseessa oli ankara tuomio.

— Luuletko — Aina ei enää tahtonut päästä ääneen — luuletko, että meitä tästä hyvin muistetaan?

— Siitä voitte olla varmat.

Ei ollut Ainalla eikä Hilmalla enää mitään puhumista: he olivat tyyten masentuneita.

Vanhurskaassa vihassa läksi Tyyra pois, jättäen heidät tarkemmin miettimään tekoaan.

Siinä he nyt istuivat kahden äänettöminä, raskas paino sydämmellä. Eivät voineet kumpikaan rohkaista omaa mieltään, eikä lohduttaa toista.

Heitä käskettiin ruualle.

— Ei minulla ole nälkä, kuiskasi Hilma.

— Ei minulla liioin, toisti Aina.

Hiljaa, mitään puhumatta he alkoivat riisua päältään ja kiiruhtivat kumpikin vuoteesensa. Sinne kääriytyivät huppuun peitteen alle. Ja heti alkoi molemmilla pidätetyt kyyneleet vierä silmistä. Ei niistä tahtonut loppua tulla. Tyyntä kastuivat märiksi ja kuuma oli, että vallan tukehutti.

Aina viskasi pois peitteen ja lakanan kasvoiltaan. Kuuli silloin nyyhkytyksiä Hilman tilalta. Hän, raukka, siellä oli yhtä murheelinen. Jospa kuitenkin koettaisi vaihtaa pari sanaa.

— Hilma — vieläkö sinä — valvot?

— Vielä.

— Mitä — arvelet? Emmekä ole hirveästi — onnettomia?

— Olemme. Lieneekö yhtään ihmistä maailmassa, joka olisi — yhy — joka olisi — yh, yh — näin, näin kauheasti onneton.

— Me — meidän mai — maineemme —

— Ja meidän ku — kunniamme —!

— Ei — ei kukaan ta — tahdo enää me — meidän kanssamme olla — yhy —!

— Yh — yh — yh — yhy —!

Pitkään aikaan ei taaskaan kuulunut muuta kuin nyyhkytyksiä. Mutta sitten alkoi Hilma puhetta.

— Kuule, Aina?

— Mitä?

— Minun täytyy lähteä kotiin huomenna. Minulla on niin hirveästi ikävä mammaa.

— Etkö voi viipyä?

— En voi.

— Pitihän sinun olla koko kesä.

— Vaikka.

Uusi itkun puuska molemmissa vuoteissa. Ja sitä kesti aina siksi kuin vihdoinkin viimein, toinen sekä toinen, vaipui uneen. Nukuttuaankin he vielä vähän väliä nyyhkyttelivät.

Päivä oli korkealla, kun Aina avasi silmänsä. Ei hän ensin muistanut mitään, vaan kun katsoi ympärilleen, huomasi hän Hilman tyhjän vuoteen ja nousi istumaan. Siellä oli Hilma toisella puolen huonetta täydessä touhussa matkalaukkunsa kanssa. Äkkiä selveni Ainalle illallinen tapaus ja koko surkeus.

Nyt läksi Hilma pois! Siinä oli ja meni tämän kesän ilo, jota hän niin oli odottanut ja toivonut talvesta saakka! Yksinään hän sai jäädä tänne kantamaan surua ja häpeätä.

Hän istui siinä kädet ristissä, hiukset pörössä ja kyynelten jäljet poskilla. Mutta ei hän enää itkenyt, sillä vesi oli vuotanut kuiviin silmistä. Ei huokaillutkaan, katseli vaan kuinka Hilma laitteli vaatteitaan laukkuun. Katseli, ja oli toivoton.

Kuopiossa v. 1891.

„Vanha piika.“

Häntä kutsuttiin »hurjaksi neidiksi» ja hän asui kaukana kaupungin syrjässä, aina Seilaisen mäellä, vanhan hautausmaan takana. Siellä olivat hyyryt huokeammat, sen vuoksi hän sinne alkuaan oli muuttanut. Täytyi elää säästävästi, sillä hänellä ei ollut paljon tuloja, ei kun kaksisataa kahdeksankymmentä markkaa eläkerahaa ja sen lisäksi ne pienet ansiot, joita hän silloin tällöin käsitöillään sai. Yhdestä huoneesta laskettiin kaupungilla vuokraa tavallisesti kymmenen markkaa kuussa, mutta hän maksoi pienestä kammaristaan vaan seitsemän markkaa. Tosin se oli ränstynyt ja huono, uuni hajanainen, seinät mustat ja ikkuna hatara. Ovikin puhalsi kylmää talven aikana, ettei tiennyt missä istua, kun veto kävi joka paikkaan. Mutta toimeenhan siinä tuli yhtä-kaikki, eikä hän nyt enää halunnut muuttaa, sillä kymmenkunta vuotta hän oli jo asunut

tässä samassa huoneessa; se tuntui melkein omalta, nuo muuttuneet seinät, tuo rosopintainen, muuraria kaipaava uuni, karkeat lattiapalkit ja kaikille sateenkaaren värille vivahtavat, pienet ikkunaruudut olivat vähitellen tulleet hänelle rakkaiksi, ne ikäänkuin ottivat osaa hänen yksinäisen elämänsä iloon ja suruun. Ei hänellä ollut ketään, jolle olisi sydämmensä avannut, tai kertonut, mitä mielessä milloinkin liikkui; mutta kun hän istui siellä kammarissaan, omiin ajatuksiinsa vaipuneena ja katse kiintyi yhteen kohti, joko sitten seinään, uuniin, kattoon tai lattiaan, niin alkoi se paikka heti kohta elää hänen silmissään, se ymmärsi häntä, puhui hänelle sanatonta kieltä ja rauhoitti häntä. Ei hän enää muuta puhetoveria kaivannutkaan. Ja niin hän oli kammarissaan kuin ainoan uskollisen ystävänsä turvissa, eikä hän sieltä mielellään liikkeelle lähtenyt, ainoastaan silloin kuin asiat välttämättä vaativat. Mutta heti, kun ne olivatkin toimitetut, hän kiirein askelin palasi takaisin ja sulki nopsasti oven jälkeensä, aivan kuin olisi peljännyt jonkun vihollisen ajavan häntä perästä.

Ei hän muuttaa tahtonut, ei luopua ystävästään, vaikka kohta kylmä viima tunki sisään ja pakkanen pääsi kiristämään joskus. Suojeli se häntä niin hyvin kuin voi, mutta minkä mahtoi, raukka, vanhalla ijällään enää tuulen

tuimille iskuille ja talven koville kourille. Kestämistä siinä oli itselläänkin.

Ei häntä aina oltu sanottu »hurjaksi neidiksi». Oli aika, jolloin hän tunnettiin omalla nimellään: Saara Salin. Ja oli semmoinenkin aika, jolloin se nimi sai sydämmet sykkimään ja mielet innostumaan. Mutta siitä oli jo kauvan. Monen talven lumet olivat sen jälkeen peittäneet maan, monen kesän helle uutta eloa luonut. Hän oli nyt laiha, kuihtunut »vanha piika». Lapset, jotka leikkivät kadulla, säikähtivät häntä nähdessään, mutta kun hän oli päässyt sivu, huusivat he hänen jälkeensä: »hurja neiti, hurja neiti!» Herrat kulkivat ylpeästi ohitse häntä näkemättä, ja rouvat, joille hän ompeli korutoita, antoivat hänen seisoa oven-suussa ja nyökkäsivät armollisesti päätään, kun hän palkan saatuaan syvään notkisti heille polviaan. Kuka muisti enää hänen ihanaa kukoistus-aikaansa, kuka ajatteli sitä, että hänkin oli kerran maailmassa ollut nuori ja kaunis? Ei kukaan! Sillä harvoja enää löytyi niistä, jotka hänet silloin tunsivat, ja nämäkin harvat olivat sen elämän hyörinässä aikoja sitten unhottaneet.

Mutta itse hän sen kyllä muisti. Ja hänellä oli vanhan kuluneen piironkinsa laatikossa todistuskappaleita muistonsa varmuudesta. Siellä ensinnäkin oli hänen kuvansa niiltä ajoilta, nuo-

jainen ja haalistunut, että kasvon piirteitä tuskin eroitti. Mutta näki siitä kumminkin vielä, minkälainen hän silloin oli ollut valkoisessa, komeassa tanssipuvussa, pitkine kiharoineen, paljaine käsivarsineen ja atlassi-liivi syvään uurrettuna rinnalta.

Tuon puvun hän uudisti kerran elämänsä merkillisimpänä, voittoriemuisimpana päivänä. Hän oli silloin Haminassa äitinsä kanssa. Keisarillinen laiva purjehteli samaan aikaan Suomen lahdella, Haminan läheisyydessä, ja eräänä aamuna se laski ankkuriin Hattarin saaren kohdalla. Kerrottiin nuoren suuriruhtinaan olevan laivalla ja aikovan nousta maalle korkean seurueensa kanssa. Haminassa syntyi hälinää. Kaupunkia kaunistettiin lipuilla, köynnöksillä ja kukilla. Ja illaksi valmistettiin tanssiaiset raastuvan saliin.

Niissä tanssiaisissa tapahtui Saarelle suuri, ikimuistettava kunnia: nuori suuriruhtinas kiinnitti huomionsa häneen ja tanssi hänen kanssaan! Yhden tanssin hän ainoastaan tanssi ja sen hänen kanssaan; ei kenenkään muun kanssa askeltakaan.

Sen illan ihanuutta ei sanoin voinut kertoa. Vielä nytkin, kun Saara tätä kuvaansa katseli, hän tunsu heijastuksen silloisesta onnestaan. Ensin hän oli kuin huumaantunut, ei tahtonut käsittää mitään. Mutta kun suuriruhtinas pian

sen jälkeen poistui pidoista ja kaikki riensivät häntä onnittelemaan, silloin täyttyi hänen rintansa ilolla ja ylpeydellä.

Häntä liehiteltiin, häntä sanottiin illan ruhtinattareksi, ja hänen ympärillään seisojia aina koko liuta herroja, jotka kilvoittelivat hänen pienimmästäkin suosion osoituksestaan.

Sen kesän jälkeen hän varsinkin hallitsi miesten sydämmet. Eräs luutnantti tuli hulluksi hänen tähtensä, eräs maisteri heittäytyi Imatraan ja muuan runoilija ampui itsensä, molemmat, niinkuin sanottiin, onnettomasta rakkaudesta häneen.

Siellä oli hänen muistojensa seassa myöskin suuri pakka vanhoja kirjeitä, punaisella villalangalla yhteensidottuna. Ne olivat kaikki hänen entisiltä ihailijoiltaan ja sisälsivät, mitkä ujompiä, mitkä rohkeampia rakkauden tunnustuksia. Käänteistä oli paperi useimmissa jo kulunut rikki ja muste oli käynyt keltaiseksi, paikoittain vaalennut aivan näkymättömäksi, että töin tuskin hän enää olisi niistä selkoa saanut, ellei olisi osannut niitä ulkoa.

Siihen aikaan hän näille kirjeille ei suurta arvoa antanut, pani ne kumminkin säilyyn voittojensa merkiksi. Ei yksikään näistä voinut hänen sydäntään lämmittää, ei tuntenut hän edes sääliä heitä kohtaan.

— Mitä sinä oikeastaan ajattelet? sanoi usein hänen äitinsä, tee jo vikdoinkin vaalisi.

Mutta Saara muisti suuriruhtinasta ja ajatteli: onhan vielä aikaa. Hän ei saanut sitä päästään, ettei hän olisi tehnyt syvempää vaikutusta suuriruhtinaasen. Mitä varten hän olisi tanssinut ainoastaan hänen kanssaan eikä kenenkään muun? Kuka voi taata, ettei suuriruhtinas vielä ilmestyisi jonakuna kauniina päivänä ja vaatisi häntä omakseen? Semmoisia ihmeitä oli tapahtunut ennenkin. Millä ylpeydellä hän, Saara, silloin kertoisi uskollisesta rakkaudestaan, ja antaisi hänen lukea kaikki nuo ihailijansa kirjeet, näyttääkseen, kuinka paljon kiusauksia hänellä oli ollut torjuttavana.

Vuosi vuodelta kului, mutta suuriruhtinas ei vaan tullut. Saara luki »Monte-Kriston kreiviä», »Pariisin mysterioita», »Vaeltavaa juutalaista» ja muita jännittäviä ranskalaisia romaanina, luki ja odotteli kärsivällisesti. Hän oli melkein varma siitä, että suuriruhtinas kyllä olisi tullut, jos olisi vaan saanut seurata omaa mieltään. Mutta häntä tahdottiin tietystikin estää, sen vuoksi hän viipyi.

Eikä Saara ollut millänsäkään, vaikka äiti jo alkoi käydä kärsimättömäksi. Äiti ei tietänyt, mitä suuria toiveita hän povessaan hautoi. Sitä iloisemmaksi hän kävisi, jahka tulisi näkemään niiden toteutuvan.

Kerran kuitenkin äiti sanoi jotakin, joka tunki kuin tikarin pisto sydämmeeseen. Hän oli silloin juuri antanut rukkaset eräälle hyvin rikkaalle ja arvossa pidetylle tukkukauppiaille, josta äiti oli kovin harmissaan.

— Saadaanpas nähdä, hän sanoi, sinä jätät vielä ilman miestä.

Ensin hän noille sanoille nauroi ylenkatseellisesti, mutta sitten ne häntä harmittivat ja lopulta hän tunsu, että ne tekivät kipeätä. Sillä hänelle juotui samalla mieleen, etteivät herrat viime aikoina enää yksinomaan seisonet hänen ympärillään. Sinne oli ilmestynyt muutamia tyttöhuitukoita, joita sanottiin sievän-näköisiksi, mutta jotka hänen mielestään eivät olleet, ei kerrassa mitään. Kehittymättömiä, puolikasvaneita präisköjä vaan, ilman ryhtiä, ilman käytöstapaa. Ja heitäkö nyt todella pidettiin sievinä? Ei voinut ymmärtää senlaista makua.

Mahdotonta se oli, kun sitä tarkemmin ajatteli. Pilkoillaan varmaan herrat heitä liehittelivät, vaikka tytöt tyhmyydessään ottivat sen täydeksi todeksi. Ei hänellä ainakaan ollut mitään pelättävää heidän suhteensa, sehän olisi ollut naurettavaa.

Hän päätti ottaa siitä loistavan todistuksen seuraavissa tanssiaisissa. Siinä tarkoituksessa hän toimitti itselleen uuden, viimeisten muotilehtien mukaan tehdyn puvun

valkoisesta silkkiharsosta, ilman hihoja ja liivi leikattu syvälle alas edestä ja takaa, että hänen täyteläinen rintansa, pyöreät käsivartensa ja hohtavan valkoiset hartiansa hyvin tulivat näkyviin.

Tyytyväisellä mielellä ja voitosta varmana hän astui lattian poikki valoisassa salissa. Vieläkö uskaltaisivat pienet tyttörievut hänen rinnalleen pyrkiä? Eikös mitä! Siellä ne pysytelivät salin kaukaisimmassa nurkassa. Kuisuttelivat keskenään, heittivät häneen syrjäkatseita ja nauraa tirskuivat salavihkaa kämmenensä takana, niinkuin semmoisten seura-elämään tottumattomain tapa on. Saattoiko ajatella, että noista yksikään pystyisi sydämmiä valloittamaan? Ei ikipäivinä, niin kauvan kuin hän mailla oli!

Heidän naurunsa pisti häntä vihaksi, hänen teki mielensä hiukan näsäyttää heitä. Jo illan alussa hän sai siihen tilaisuutta, kun valssin jäljestä meni toaletti-huoneesen korjaamaan otsakiharoitaan. Parhaiksi juuri sattuivat hekin olemaan siellä kikattamassa. Hän astui suoraan pöydän luokse ja sanoi käskevästi:

— Pois, pikku tytöt, peilin edestä!

Ei heitä mikään niin harmittanut, kuin tuo »pikku tytöt», sen hän hyvin tiesi. Mutta minäpä he voivat, täytyi väistyä vaan kiltisti ja antaa sijaa.

Peilistä hän saattoi nähdä, kuinka he nyrpistivät huuliaan ja katsoivat häneen vihaisesti. Siitä hän ei välittänyt, mutta hän näki siellä jotain muuta, joka pahasti vihiasi hänen sydäntään. Näki kellertävän kutripään, siniset, sulavat silmät ja nuorekkaat kasvot — tuo mahtoi olla se, jota erityisesti oli huomioon otettu. Saara kääntyi, tarkastaakseen häntä lähemmin. Ja toden totta — hän ei ollut hullumpi. Siinä saattoi sittenkin kasvaa hänelle vaarallinen kilpailija, hänellä kun oli, mitä Saara ei enää milloinkaan maailmassa takaisin saanut: ensimmäisen nuoruuden hempeyttä. Tuskallinen tunne tahtoi hänet vallata, hän ei kärsinyt katsella noita kasvoja kauvemmin. Mitä ne seisoskeliivat siellä oven suussa, miksi eivät jättäneet häntä rauhaan. Vai täytyikö heitä muistuttaa?

— Tämä huone on oikeastaan täysikasvaneita varten, hän sanoi ja käänsi heille selkensä.

Tytöt ymmärsivät ja aukasivat oven lähteäkseen pois. Mutta he mutisivat jotain mennessään ja Saaran korviin sattuivat nämä sanat:

— Tuo se vasta on olevinaan! Mekomakin »vanha piika».

Kuin salama hän iski heihin kiinni. Ja ennenkuin hän tiesi asiastakaan, oli hän sivaltanut tuota keltakutrasta korvalle, että lämähti. Hämästyksen huuto kuului samassa toisesta huoneesta, jossa oli koko joukko naisia koolla.

Keltakutrinen hyrähti itkemään. Hän työnsi hänet kynnyksen toiselle puolelle ja sulki oven.

— »Vanha piika!» He olivat uskaltaneet sanoa häntä »vanhaksi piiaksi»!

Veri kuohahti ylös aivoihin, jänteret jäykkenivät, kädet kouristuivat suonenvedon tapaisesti nyrkkiin. Sydän survi, valtasuonet ja ohavukset takoivat. Ei hänellä ollut käsitystä mistään, ei saanut selvää ajatusta päähänsä. Mutta korvissa kaikui yhäti nuo onnettomat sanat: »vanha piika».

Koneellisesti hän palasi takaisin peilin ääreen.

Voi kauhistus, minkä näköinen hän oli! Kasvot harmaan kalvakat, silmät pyöreät, katse raivo, niska tumman punertavana. Tuo näky sai hänet jälleen tajuntaan. Semmoisena hän ei voinut mennä salonkiin.

Hän koetti rauhoittua; joi vettä ja käveli edes takaisin huoneessa. Soittoa kuului musiikkilehteriltä.

— »Vanha piika?» Sitä nimeä eivät hänelle toista kertaa antaisi.

Olipa hänen viimeinen kosijansa, tukku-kauppias, saapuvilla. Hän teki äkkiä päätöksensä. Joi vielä kerran vettä, tarkasti kuvaansa peilissä, ja kun näki että kasvot alkoivat olla entisellään, sieppasi hän viuhkansa pöydältä ja lähti kiirein askelin suoraa päätä salonkiin

Sillä nyt soitettiin juuri franseesiin eikä häntä oltu vielä pyydetty.

Hän seisahtui salongin ovelle ja antoi katseensa luisua yli huoneen. Tuolla seisoi tukkukauppias. Saara viittasi häntä luokseen.

— Tahtoisin tanssia tämän franseesin kansanne, ellei teillä ole mitään sitä vastaan?

Hän hymyili, varmana siitä, että nuo sanat tekisivät ihastuttavan vaikutuksen. Siinä hän kumminkin suuresti pettyi.

Tukkukauppias kumarsi kohteliaasti, mutta kylmänä kuin jää:

— Valitettavasti minun täytyy kieltää. Olen ehtinyt jo pyytää toista.

Ja tukkukauppias vetääntyi pois.

Parit asettuivat riviin. Moni herra näytti vielä olevan daamia vailla, mutta häntä ei lähestynyt kukaan. Mitä se merkitsi?

Pahaa aavistaen hän katsoi ympärilleen. Ja totta tosiaan, nyt hän sen huomasi! Rouvat mittailivat häntä silmillään ja supattelivat toisilleen. Äskeinen tapaus toalettihuoneessa heillä selvästi oli puheen aineena.

Mutta olisiko se jo tullut herrojenkin korville? Hän tunsu jotain kuristavaa kurkussaan.

Merkki annettiin, franseesi alkoi.

Hän jäi seisomaan.

Tuska täytti hänen povensa. Oliko se mahdollista? Häinkö pyytämättömänä jäi fransee-

sista pois? Tämmöistä ei hänelle vielä koskaan ollut tapahtunut.

Kaikki himmeni hänen silmissään, hän tuskin saattoi pysyä pystyssä. Eri tunteet hänessä taistelivat: loukattu ylpeys, harmi, suru, häpeä, ja viimein aavistava pelko viehätysvoimansa ainaisesta menettämisestä. Ja kaikki nämä eri tunteet yhtyivät yhdeksi ainoaksi suureksi ahdistukseksi. Hän oli pakahtua.

Kun parit huimaavassa menossa kiidättivät hänen ohitsensa, kävi hän äkkiä niin voimattomaksi, että pelkäsi kaatuvansa. Rouvien luona oli tyhjä tuoli. Hän yritti sinne, mutta tapasi samassa heidän vahingon iloiset silmänsä ja ilkuilevan hymynsä. Kavahti ja kääntyi eteisen ovea kohti. Pois hänen täytyi päästä, pois, ulos raittiisen ilmaan.

Hän oli saanut päällysvaatteet yllensä, oli kävellyt koko pitkän matkan kotiin, ei tiennyt miten. Omassa kammarissaan hän vasta tointuisen verran, että kykeni hiukkasen selvittämään ajatuksiaan.

Mitä hän nyt oli tehnyt sitten? Hiukan kurittanut nenäkästä tyttöä — ei muuta. Olivathan he olleet hänelle ensin hävyttömiä, mutta sitä tietysti eivät kenellekään kertoneet.

Miksi uskoivat kaikki heitä? Miksi ei kukaan tullut kysymään häneltä asian oikeata

laitaa? Ooh, ihmiset olivat niin pahoja, niin hirveän pahoja!

Hän puhkesi itkuun ja tunsi helpoitusta.

Vieläkin hän näki selvästi edessään noiden rouvien inhottavat kasvot. He olivat kaiken aikaa häntä kadehtineet, sen vuoksi nyt riemuitsivat. Mutta eikö hänellä sitten ollut yhtään ystävää? Eikö ketään, joka olisi hänen puoliaan pitänyt?

Missä olivat hänen ihailijansa, hänen entiset ritarinsa kaikki? Missä ne, jotka olivat häneen silmittömästi rakastuneet, jotka hänen pienimpiä oikkujaan aina palvelivat? Ooh, ne olivat katalia peppureita joka ikinen. Ei yhtä ainoata rehellistä sielua heissä löytynyt.

Mutta hän kostaisi heille. Ei menisi enää milloinkaan mihinkään tilaisuuksiin, välttäisi heitä, ei katsoisi heihin päinkään, jos kadulla sattuisivat vastaan tulemaan. Vielä he muistaisivat tämän illan.

Saara riisui silkkiharso-leningin pois päältään ja viskasi sen sohvalle. Sieltä jouti palvelija korjaamaan huomeispäivänä. Hän ei sitä tuon koomin enää käyttäisi, ei kärsinyt nähdäkään mokomata, joka niin huonon onnen hänelle toi.

Hän pysytteli uskollisesti kotona pitkät ajat sen jälkeen. Monet tanssiaiset olivat menneet sivu; joka kerran hän odotti kuulevansa,

että siellä olisi kaivattu häntä, mutta turhaan. Ei tullut kukaan käymään hänen luonaan, ja jos sattui milloin tapaamaan entisiä tuttujaan, kohtelivat he häntä huomattavan välttelevästi ja vieraasti. Eikä hänkään puolestaan lähenellyt ketään.

Mutta hän tunsu itsensä onnettomaksi ja yksinäiseksi. Hän kärsi, eikä tiennyt, millä lieventää sydämensä kipua. Äiti puuhaili päivät päättään taloudessa; siihen ei Saara voinut yhtyä, se oli hänestä kuivaa, jokapäiväistä, proosallista. Ennemmin hän istui kammarissaan yksikseen ja antautui omille mielikuvilleen ja haaveiluilleen.

Ainoa, mikä ajoittain sai hänet unohtamaan elämän tukaluudet ja rumuudet, oli jännittävien, seikkailuilla täytettyjen romaanien luku. Silloin hän vielä sai uskoa ja varmaa toivoa tulevaisuudestaan. Ellei suuriruhtinas häntä enää muistaisikaan, ilmestyisi paikkakunnalle joskus kenties joku rikas, mahtava matkustelija, joka satumalta näkisi hänet ja heti silmänräpäyksessä häneen rakastuisi. He vihittäisiin tuota pikaa ja tuo rikas herra veisi hänet kauvas pois. Eivätköhän silloin oman kaupungin herrat kuitenkin hieman nolostuisi?

Heidän kesä-asuntonsa lähellä oli eräs kallioinen niemeke, jonka ohitse laivat etelästäpäin kulkivat. Sinne hän meni joka päivä val-

koisessa puvussa, hiukset pitkillä kiharoilla, pieni sirokas kesähattu päässä. Kalliolle hän asettui, puoleksi pitkälleen, kyynäspäänsä nojaan. Hame laskeutui runsaissa poimuissa hänen ympärilleen, kiharat valuivat kiemuroissa alas hartioille ja käsi, joka poskea tukesi, oli kuu-lean valkoinen. Jonkun kirjan hän pani levälleen eteensä, mutta silmät eivät siihen kiintyneet, ne haaveillen häälyivät kauvas vetten yli, ulapalle päin.

Näin hän odotteli rikasta, mahtavaa sulhoaan, unelmiensa esinettä. Jos hän vaan laivalla oli, täytyi hänen huomata hänet täältä kalliolta. Huomata ja ihastua samalla, ja rientää hänen luokseen niin pian kuin suinkin ennätti.

Laivoja kulki ohitse yhtämittaa, joka päivä. Kiiakarit käännettiin häntä kohti, mutta hän piti asentonsa, eikä uskaltanut silmiään paljon sinne päin kääntää, ne kuin haaveillen häälyivät ulapalle, kauvas vetten yli.

Täsmälleen hän sentään tiesi, minkälaista väkeä milloinkin laivassa oli, ja herrojen suhteen hän varsinkin oli selvillä. Sillä niiden seasta hän joka kerran etsi sitä ikävöittyä, aavistettua, sitä tuntematonta, jota hän koko elämänsä oli rakastanut, jumaloinut, odottanut.

Päivä meni, toinen tuli. Yhä kiihkeämmäksi hänen kaihonsa kasvoi, yhä uskollisem-

masti hän kalliolla odotteli. Viikot vierivät, kesä kului, syksy läheni. Hän ei enää loikonut, hän istui, kädet ristissä. Silmät eivät enää vesiä mittailleet, ne tähystelivät sitä ilmanrantaa, josta laiva oli tulossa. Ja kun se ilmestyi, seurasi hän sitä toivolla ja pelvolla, kunnes se kohdalle saapui. Tuskallinen oli katse, jolla hän tarkasteli jok'ainoata outoa herraa, jonka hän laivalla älysi: Eikö hän jo vihdoinkin ilmes-tyisi?

Turha toivo! Hän ei ilmestynyt. He muuttivat takaisin kaupunkiin. Uusi huvikausi alkoi, tuo aika, jota hän ennen aina riemulla oli vastaanottanut ja joka yhäti oli tuottanut hänelle uusia voittoja, uusia laakeria, ja valloitettuja sydämmiä tukuttain. Nyt, mikä eroitus! Nyt hän katseli sen elämää syrjästä, katkeralla mielellä. Hän ei enää kuulunut kaupungin seura-piiriin, häntä ei kaivattu, ei huolitettu mukaan. Eikä hän voinut työntääntyä, ei voinut eikä tahtonut — ei millään ehdolla! Sillä hän luuli huomaavansa jok'ainoan vieraan ihmisen silmissä salaista ivaa ja suupielissä hillityn naurun nytkähdyksiä. Maailma oli niin paha, ja ihmiset niin katalia!

Hän karttoi heitä, minkä suinkin voi, ja sulkeutui omaan hiljaiseen elämäänsä. Vanhan, yksinäisen naisen ilottomat päivät olivat hänen edessään, ei auttanut mikään. Se oli totuus,

joka päivä päivältä kävi yhä selvemmäksi. Miesten kylmässä, huolimattomassa tervehdyksessä, naisten halveksivassa katseessa hän luki nimen: »vanha piika». Ja se vaikutti häneen joka kerran kuin käärmeen pisto.

Vuodet, jotka seurasivat, muodostivat vaan yhden ainoan lakastuneiden toiveiden historian. Hänen elämänsä oli väritöntä, hiljaista, harmaata. Ei mikään tapaus luonut vaihtelua sen yksitoikkoisuuteen, eikä mikään iloisempi vaikutus virkistänyt mieltä. Alussa vielä pettymykset ajoivat toisiansa takaa, lopulta hän ei enää pettynyt missään, sillä hän ei enää mitään toivonut.

Ja kuitenkin oli hänellä vielä säästössä kovan onnen viimeinen isku. Hänen äitinsä kuoli. Pois temmattiin häneltä ainoa tuki ja ystävä. Nyt hän oli viskattu ypö yksin kylmän maailman hartioille. Ei ollut hänellä ketään, jolle olisi edes suruaan vuodattanut, ei yksikään ihminen hänestä välittänyt, ei kukaan kysynyt oliko häntä vai ei.

Hän itki ja huusi. Ei huolinut ruokaa eikä juomaa. Hän kirosi maailmaa, joka häntä vihasi ja vainosi, hän soimasi Jumalaa, jolla oli armoa kaikille muille, paitsi hänelle ei. Mutta äiti makasi kylmänä ja kankeana, silmät sammuneina, suu sinisenä ja kalman karva kasvoilla. Ei vironnut eloon hänen hyväilyistään eikä

kuullut hänen valituksiaan. Ei niitä kukaan kuullut, ei kuullut eikä huolinut lohduttamaan tulla. Hyljättynä ja onnettomana hän sai itkeä kyynelensä kuiviin ja tyhjentää surujensa maljan sakkoja myöten.

Voimat viimein raukenivat. Ei hän jaksanut enää tuntea, ei murhetta eikä huolta. Tyhjiys täytti poven, pimeätä tyhjyyttä ammotti tulevaisuus hänelle vastaan ja tyhjäksi oli myrsky lakaissut hänen aivonsa.

Tunnottomana hän istui ja katseli eteensä. Ei pitänyt lukua siitä, että velkojat tulivat ja möivät häneltä huonekalut ja vaatteet. Tapahui ympärillä mitä hyvänsä, ei se hänen huomiotaan herättänyt eikä mieltä kirvelemään saanut. Autioksi hänen huoneensa pantiin, ja sekin oli hänestä yhden tekevää. Mutta sitten sanottiin, että hänen tuli muuttaa pois. Hän ei sitä ensin tajunnut. Sanottiin toinen ja kolmas kerta. Silloin hän räjähti nauramaan. Herkesi äkkiä, katsoi heihin, ja nauroi uudelleen.

Siitä asti häntä sanottiin »hurjaksi neidiksi.» Ja siitä asti lapset häntä pelkäsivät.

Hänelle toimitettiin asunto ensin rännikadun varrelle. Sinne nostettiin hänelle sänky ja pöytä ja vanha piironki, jonka laatikkoon oli jätetty rutistuneita vaatekukkia, nauhasolmukkeita, konvehtideviisiä, tuo kuva nuoruuden ajoilta ja kirjeet, jotka hän sitten aikojen pe-

rästä kokosi ja sitoi yhteen. Ne tavarat hän otti mukaansa, kun muutti tänne Seilaisen mäelle. Niitä katsellessaan hän eli elämänsä lyhyen ilon silloin tällöin vielä uudelleen, unoh-
taen hetkeksi, että hän nyt oli »vanha piika» ja »hurja neiti».

Kuopiossa v. 1891.

Agnes.

I.

Hän oli minun ihanteeni koulussa. Tunnilla saatoin välistä unohtua häntä katselemaan niin, etten tiennyt mistä puhekaan oli, kun äkkiarvaamatta sain kysymyksen. Sävähdin punaiseksi silloin, en osannut vastata, sain opettajalta moittivan katseen ja muistin sitten jonkun aikaa kiinnittää huomioni häneen.

Agnesin silmiä minä varsinkin ihailin. Ne olivat suuret, ovaalin muotoiset ja ruskeat. Pitkät, mustat ripset niitä varjostivat. Katse oli syvä, hiukan haaveileva; siinä somasti kuvastui hienojen tunteiden pienimmätikin väreet ja vaihtelut.

Hänen silmissään oli aina sielua ja eloisuutta. Ei niitä koskaan tavannut uupuneina tai lamassa, niinkuin minun ja muiden tyttöjen usein olivat. Senpä vuoksi ei häntä väsynyt-kään katselemasta ja ihailemasta.

Ja toden totta, kaunis hän oli! Hiviö me-

hevä ja valkoinen, sametin hieneilla poskilla heleä puna. Otsan kuuleata puhtautta korottivat mustan kiiltävät hiuskiemurat ja valkeata niskaa vasten tekivät samoin nuo risteilevät palmikot värillisenä vastakohtana erittäin hyvän vaikutuksen.

Mitä olisi kuitenkin kauneus yksin merkinnyt, mutta kun sen ohessa koko hänen olentonsa oli täynnä hempeää, viehättävää suloutta, jok'ainoa liike pehmeä ja sulava, ruumiin asento luonteva, käynti norja ja kevyt. Ei ollut kukaan hänen vertaisensa, ei sinne päinkään.

Mutta en minä häntä ainoastaan näiden ulkonaisten ominaisuuksien tähden ihailnut. Pian kaiketi niihin olisi kyllästynyt, jos hän sisällisesti olisi ollut ontto ja tyhjä, niinkuin kunnottarien useimmiten sanotaan olevan. Mutta Agnes oli siinäkin meitä kaikkia etevämpi. Hänen ajatuskykynsä oli selvä ja nerokas, hänen luonteensa viattoman puhdas, hänen halunsa kekitykseen ja hyvään ylipään palava. Minusta oli mahdoton ajatellakaan, että hän saattaisi erehtyä tai tehdä jotain moitittavaa. Jos milloin olin kahden vaiheella enkä oikein ymmärtänyt, mikä oli oikein, mikä väärin, kysyin aina itseltäni: kuinka menettelisi Agnes tässä tapauksessa? Ja sitten tein niinkuin tiesin, että hän tekisi.

Enemmän minuun vaikutti Agnes'in ääne-

tön moite, kuin mikään opettajan määräämä rangaistus. Muistanpa vielä eräänkin tapauksen.

Olimme tulleet aamulla liian aikaiseen kouluun. Kello oli vasta puoli yhdeksän, ja yhdeksältä tunti alkoi.

— Liisi, lähtään kävelemään, ehdotti Fanny, jonka halu tavallisesti oli kaikkeen säädyttömyyteen ja vallattomuuteen.

Minä olin heti valmis ja Annan saimme houkutelluksi mukaan.

Kävelimme jotenkin pitkälle, kappaleen matkaa tulliportista ulos. Nauroimme, paksimme, ja taas nauroimme. Ei ollut juuri mitään naurun aihetta, mutta sisällisen ilon ja elämänhalun täytyi jollakin tavalla puhjeta ilmoille. Ja tietysti unohdimme sekä ajan kulun että koulun.

Tuli puukuorma vastaan.

— Hyvä isäntä, ottakaa meitä hevoseen, me olemme niin väsyneitä, rukoili Fanny oikein surkealla äänellä.

— Niin, ottakaa meidät tuonne kuorman päälle, emme me paljoa paina.

Hän seisahutti ja katseli meitä hymyillen.

— Ettäkö te sitten pysyisitte siellä?

— Kyllä me pysymme.

— No, nouskaahan koetteeksi.

Ylös kapusimme yks' kaks', ja tyytyväisinä kökötimme korkeudessamme, halkojen päällä.

Taivas, kuinka se oli hauskaa!

— Ajammeko näin kaupungin läpi?

— Ajamme.

— Voi, mutta uskallammeko? kysyi Anna.

— Mekö emme uskaltaisi? Fanny heitti uhkarohkeasti päätänsä taakse.

— Tietysti uskallamme, vakuutin minä.

Hevonon astui käyden kaupungin katuja, ihmiset katsoivat meihin kuin kummaan, mutta me pysyimme ylhäisessä asemassamme ja heitimme heihin ylpeitä silmäyksiä.

— Mihinkä sitä ajetaan? kysyi mies.

— Rouvasväen koululle.

— Missä se on?

— Keltainen talo torin laidassa.

Hän siis aikoi kyyditä meidät koululle saakka.

— Mitähän tytöt sanovat, kun näkevät meidän ajavan puukuormalla kouluun? Eivätköhän ihmettele?

Me nauraa tirskuttelimme, mutta koulun kohdalla koetimme näyttää vakavilta. Emme olleet tietääksemmekään, että tällöinen kulku oli outoa.

Jo olimme ikkunain kohdalla. Siellä oli merkillisen hiljaista sisällä. Heitimme syrjäkatseen sinnepäin. Taivas — he istuivat jo tunnilla!

Ylpeys katosi ja ilo kerrassa hävisi kasvoilta.

— Mitä nyt teemme? Kuinka uskallamme mennä sisään? Ja mitä sanomme? Kuka menee ensiksi?

Hevonen oli seisahtunut portille. Surkeasti nolostuneina kapusimme alas, emme muistaneet edes kiittääkään ystävällistä ajuriamme.

— Niin, kuka menee ensimmäisenä luokalle?

Fanny heitti päätään taakse, tempasi oven auki ja astui sisään. Minä seurasin, vaikka en täysin yhtä uljaana. Anna sitten kolmantena, koko lailla meitä arempana.

Yleinen huomio kääntyi meihin, jok'ainoa silmä meitä seurasi siellä, missä koetimme sävyisästi pujottautua paikoillemme.

Sitten alkoi heti kohta ankara tutkinto, jonka jälkeen tuomio lankesi. Tunnin aresti — niin kuului päätös. Tunnin aresti? Pyh — mitä me siitä. Mielellään sen kärsi tuommoisen hauskan seikkailun jälkeen. Välitunti kun alkoi, emme enää olleet millämmekään koko rangais-
tuksesta.

Tytöt kokoontuivat ympärillemme.

— Mistä asti te ajoitte puukuormalla?

— Sieltä aina Kotkankallion luota.

— Hyvänen aika! Ja kaupungin läpi?

— Tietysti.

— Jess' siunatkoon! Eikö tullut vastaanne ketään?

— Tuli toki montakin. Piispa esimerkiksi.

— Jumala! Ja hän näki teidät?

— Näki, tietysti. Mutta me emme olleet häntä huomaavinamme.

— Ajatelkaas!

— Niin, ajatelkaas!

He katsoivat toisiinsa ja katsoivat meihin, silmät suurina. Meitä ihmeteltiin. Ja mekös siitä mielissämme.

Kilvan aloimme kerskailla uskaliaisuudestamme. Ihmiset olivat rientäneet ikkunoihin meitä katsomaan, vastaan tulijat pysähtyivät kaduilla, mutta me vaan emme välittäneet! Semmoista seikkailua ei vielä ikinä ollut kenellekään tapahtunut, emmekä me sitä milloinkaan maailmassa unohtaisi. Niin se oli hauskaa, ja kun kuorma vielä oli niin tavattoman korkea, siinä vissiinkin oli kokonainen syli halkoja, vähintään! Eikä sitä joka tyttö olisi uskaltanut tehdä, tuskinpa yksikään koko koulussa, paitsi meitä kolmea.

Olimme niin olevinamme, ettei vähä mitään. Tytöt ympärillämme eivät lakanneet kummas-
telemasta, ja kovasti olimme nousseet arvossa, sen selvään näki heidän kasvoistaan.

Agnes istui syrjempänä, kuunteli ja oli ääneti. Silmäni osuivat häneen. Hän käänsi verkalleen päänsä pois, mutta minä kummin-
kin vilaukselta sain kiinni hänen katseestaan.

Ja siinä minulle kylliksi. Se oli kuin kylmää vettä niskaani.

En kerskaillut enää enkä nauranut. Häpeissäni vetäännyin parvesta loitommalle ja kävin istumaan. Agnes paheksui tekoamme —! Ja nyt minäkin heti ymmärsin, kuinka peräti typerästi olimme käyttäytyneet. Aivan kuin vallattomat poikanulikat. Oliko koskaan nähty tai kuultu tyttöjen tuolla tavalla ajelevan puukuormien päällä? Agnes ei millään ehdolla olisi sitä tehnyt. Miksi olimme niin hurjia, miksi emme ajatelleet paremmin! Nyt ehkä koko koulu joutui huonoon maineesen meidän tähtemme. Tunsin itseni kovin onnettomaksi.

Fanny siellä yhä kehasteli ja tytöt yhä ihmettelivät. Se alkoi minua vaivata, oikein leikkasi korvia heidän ilonsa.

Agnes selaili kirjaansa, hän ei viitsinyt enää kuunnella. Kuinkahan olimmekaan alentuneet hänen silmissään! Minua ihan jo itketti.

En uskaltanut mennä Agnesia lähellekään. Hän näytti niin vakavalta. Voisiko hän koskaan unhottaa tämän tapauksen? Vai pitäisikö hän minusta nyt kaiken ikänsä huonon ajatuksen? Se pelko minua vaivasi kuin painajainen pitkät ajat vielä jälkeenkimpäin.

En uskaltanut ottaa asiasta tarkempaa selkoa, sillä minä aina kovasti ujostelin Agnesia; en milloinkaan voinut puhutella häntä vapaasti

ja avonaisesti niinkuin muita toveria, pysyttelin mieluummin vähän loitompana, tai, jos lähelle satuin, niin vaikenin. Eikä meistä kukaan saanut ylpeillä siitä, että olisi päässyt Agnesin erityiseksi ystäväksi, semmoiseksi, jolle hän sydämmensä salaisuudet olisi uskonut. Lie neekö niitä Agnesilla ollutkaan. Meillä muilla oli jokaisella lemmikkinsä, toisilla oli ollut jo useitakin; mutta Agnes ei semmoisista milloinkaan puhunut. Moni lyseolainen oli pakahtua rakkaudesta häneen, sen kyllä tiesimme, vaan ei heistä kukaan saanut pienintäkään suosion merkkiä. Eivätkä he liioin rohjenneet lähestyä, kaukaa vaan ihailivat ja tuskinpa otti Agnes heidän tunteitaan ollenkaan huomioon.

— Rakastuukohan Agnes milloinkaan? tuumailimme useasti keskenämme. Ja kehen? Kuka on se onnellinen? Löytyykö yhtä ainoata miestä, joka olisi kyllin arvokas hänelle?

Me puolestamme sitä suuresti epäilimme. Sillä hänen vertaistaan ei voinut olla koko maailmassa, ei miestä eikä naista.

Se kuva, joka Agnesista näiltä ajoilta jäi mieleeni, on vielä nytkin niin täydellinen, etten siinä pienintäkään virhettä tai puutetta näe. Usein sanon itselleni: se on vaan siitä syystä, että katselin häntä viisitoista vuotiaan kritiikittömällä silmillä, nyt jos saisin hänet semmoi-

sena uudelleen eteeni, niin käsittäisin hänet ehkä vallan toisella tavalla.

Mutta sitten muistan taas, että emmehän me nuoret yksin häntä näin rajattomasti ihailleet, opettajat ja opettajattaret tekivät sitä varmaan yhtä suuressa määrässä. Eivät he tosin meille mitään sanoneet, mutta näimmehän sen selvästi kaikesta, heidän silmistään ja koko olennostaan, kun he häntä puhuttelivat, jopa siitä äänestäkin, jolla hänen nimensä lausuivat tunnilla kysymystä tehdessä.

Paria vuotta ennen meitä hän erosi koulusta, jatkaakseen opintojaan Helsingissä. Muutamia kirjeitä saimme häneltä ensimmäisenä vuonna, toisena emme enää ainoatakaan. Emmekä sitä ihmetelleet. Mitäpä hän meitä muistेलisi, vähäpätöisiä tyttöhepakkoita, taikka meidän pientä, mitätöntä kouluamme. Helsingissä hän oli tullut kehittyneempiin oloihin ja intelligentimpiin piireihin, joihin hän paremmin soveltui. Hyvin hän siellä viihtyi, niin hän oli meille kirjoittanut. Ja olihan se luonnollista. Ei hän meitä kaivannut, eikä sopinut meidän sitä paheksia . . .

Emme kuulleet moneen vuoteen Agnesista mitään. Olimme lopettaneet koulun, olimme hajaantuneet sinne, tänne. Muutamia harvoja oli enää jäljellä entisessä koulukaupungissa.

Kerran meitä kumminkin vielä kokoontui

yhteen suuri joukko. Se oli silloin, kun minä olin morsiamena ja vietin häitä. Fannykin oli tullut aina Helsingistä saakka, jossa hän siihen aikaan oleskeli. Ja hän se tiesi kertoa Agnesista.

— Oletteko kuulleet jotain eriskummallisen merkillistä Agnesista? hän kysyi kesken kaikkea, entisistä kouluseikoista puhellessamme.

— Mitä, sano, mitä?

— Hän on mennyt Pietariin, eräälle ääretömän rikkaalle ruhtinattarelle seuranaiseksi.

— Agnes!? Agnes Pietariin, seuranaiseksi? Eihän toki! Seuranaiseksi!

— Niin, mutta ajatelkaa, ruhtinattarelle, sehän on jotain vallan toista, kuin muu tavallinen seuranainen.

— Jos kohta! Seuranainen kumminkin ja sitten vielä — Pietarissa.

— Kuinka te olette typeriä ja pikkumaisia, nuhteli meitä Fanny. Viitsinkö kertoakaan enempää, koska ette näy ymmärtävän mitään.

— Kerro nyt sentään.

— No, kuulkaahan sitten. Ruhtinatar on vienyt hänet mukanaan kaikkiin Pietarin hienoimpiin ja ylhäisimpiin piireihin, yksin hoviinkin. Agnes on kirjoittanut sieltä, että hän on kuin huumeessa, rientää yhdestä huvista toiseen, tuskin ennättää selvitä välillä. Hänelle kun se kaikki vielä on niin outoa, täydellistä satumaailmaa.

Nyt jäimme sanattomiksi.

— Te tietysti ette voi kuvaillakaan semmoista suuren maailman elämää?

— Emmehän me oikein voineet, täytyi se myöntää.

— Tanssiaisia, niin komeita, ettette semmoisia ole unissakaan nähnyt, oopperoita, ballettia, teatteria, konserttia, loistavia pukuja, hienointa salonki-elämää ja niin pois päin.

Me kuuntelimme ja ihmettelimme.

— Mutta tyydyttääköhän se Agnesia ajan pitkään, kysyin vihdoon minä hiukan epäillen.

— Josko se tyydyttää? Mikä sitten tyydyttäisi? Tietysti se tyydyttää. No, ja täytyyhän myöntää, että Agnes olikin kuin luotu suureen maailmaan. Siellä hän tulee herättämään huomiota. Ettekö usko?

Uskoimmehan me. Ja varmat olimme siitä, että häneen kaikki ylhäiset herrat, paronit, kreivit, ruhtinaat ja muut semmoiset hurjasti rakastuisivat.

Mutta hän, Agnes itse? Kehenkä hän rakastuisi?

Niin, kehen Agnes rakastuisi ja kenen omaksi hän tulisi? Siinä kysymys, johon emme vastausta saaneet.

II.

Viisi vuotta olin ollut naimisissa. Minulla oli kolme pientä lasta, niiden hoidossa kului aikani, etten maailmasta juuri mitään tietänyt. Entisiä koulutoveria en häittäni jälkeen enää ollut tavannut. Monasti heitä itsekseni muistelin ja ajattelin, että pitäisipä joskus kirjoittaa edes Fannylle, häneltä ehkä saisi tietää jotain toisistakin. Mutta se jäi jäämistään, en tullut kirjoittaneeksi.

Lukuvuosi oli loppunut kouluissa, kesäloma alkoi. Silloin vietettiin kaupungissamme suurenmoista laulujuhlaa, johon kokoontui laulu- ja soittokuntia läheltä ja kaukaa sekä muita ihmisiä lukuisat määrät joka haaralta maata.

Minäkin koetin ottaa siihen osaa niin paljon kuin suinkin voin. Vuorottelin palvelijani kanssa, sillä toisen meistä kumminkin täytyi aina olla kotona lasten luona. Täytyipä välistä molempienkin.

Myöhäsenlaiseen pääsin juhlan ensimmäisenä päivänä kentälle, jossa laulu- ja soitto-ohjelma jo oli alkanut. Liehuvat liput, viheriät köynnökset ja kirjavat kukat, joilla kartanotkin olivat koristetut, saivat jo tiellä kaikki pienet, kotoiset arkihuolet haihtumaan mielestäni. Ja mitä enemmän laulukenttää lähenin, sitä valtavampi oli juhlan vaikutus. Mahtavat sävelet

kaikuivat kauvas vastaani. Ilma oli mitä herttaisin, aurinko paistoi kirkkaasti, järvi kimalteli, puut olivat täydessä lehdessä ja pilvetön taivas kaareutui tumman sinisenä ylös korkeuteen. Juhlapukuisia ihmisiä riensi ohitseni; he olivat myöhästyneet samoin kuin minä.

Torvisoiton säestyksellä laulettiin parast'aikaa »Jumal' on linnam'», kun saavuin paikalle. Avara musiikkilava vastaisella puolella kenttää oli täpö täynnään laulu- ja soittokuntien jäseniä, jotka kaikki olivat yhtyneet yleiseen, suureen kööriin. Voimakas äänivirta aaltoili yli äärettömän ihmispaljouden. Minä pysähdyin kuuntelemaan, ja sydämmeni nousi tulvilleen hartaita juhlatunteita. Yleinen kansallinen innostus valtasi minut niinkuin muutkin.

Virren loputtua tuli loma-aika. Laulajat ja soittajat astuivat lavalta alas ja yleisössä ilmesyi vähän liikettä, vaikka useimmat jäivät istumaan paikoilleen.

Katselin ympärilleni, vaan en nähnyt ainoatakaan tuttua. Outoja kasvoja vaan kaikkialla.

Silmäni luistivat parvesta toiseen, mutta kiintyivät vihdoin eräasen naiseen, joka seisoj syrjässä, hiukan loitompana, pari, kolme herraa ympärillään, nähtävästi hänen ihailijoitaan.

Hän ehdottomasti eroittui kaikista muista, sekä näkönsä, ryhtinsä että pukunsa puolesta.

Lumivalkoinen beduini riippui hartioilta alas helmoihin saakka, lainehtien vapaasti ja somasti ympäri vartaloa, jonka komeutta se ainoastaan verhosi, ei peittänyt. Tuo keveä, sirotekoinen hattu pitkine, taaksepäin antaantuvine töyhtöineen istui huolettomasti päässä ja alta puikehtelivat tummat kiharat aivan kuin sattumalta esiin. Stiilinen hän oli kiireestä kantapäähän, seisoessaan siinä suorana ja arvokkaana. Mutta samalla ilmestyi tuossa tavassa, jolla hän kallisti päätään taakse, noissa kohotetuissa olkapäissä ja koko hänen asennossaan suurta itse-tietoista ylimielisyyttä ja ylpeyttä. En voinut olla häntä ihmettelemättä ja ihailematta. Olivathan muutkin naiset panneet parasta pääl-lensä täksi päiväksi, mutta heistä liian selvään näkyi, että olivat harvinais-puvussa ja tunsivat itsensä siinä hiukan vieraiksi. Hän siihen sijaan kantoi aistikasta ja hienoa pukuaan semmoi-sella tottumuksella ja huolettomuudella, että heti huomasi kuinka kotiutunut hän siinä oli.

— Kukahan lieene tuo nainen? Onko hän suomalainen? kysyin itseltäni.

Ja siihen johtopäätökseen tulin, että jos hän olikin suomalainen, niin ei hän ainakaan ollut meikäläisiä, keskisäädyn naisia, vaan luul-tavasti sitten joku ylhäisimmistä piireistä, joka sen ohessa paljon oli oleskellut ulkomailla suu-riassa maailman kaupungeissa. Mutta kuinka

oli hän eksynyt tänne? Eiväthän senlaiset tavallisesti ota osaa meidän kansallisiin juhliimme. Mitenkä ja mistä syystä on tämä antanut itsensä niin alas? Vai olisiko hän jonkun ihmeen kautta tullut toisenlaiseksi mielenlaadultaan kuin muut hänen vertaisensa?

Koetin lukea vastausta kysymyksiini hänen kasvoistaan, vaan en päässyt selville. Hän nauroi ja puheli, ei näyttänyt suuresti välittävän laulusta, joka taaskin oli alkanut.

Älysin, että minunkin huomioni tahtoi kääntyä häneen niin, etten oikein tarkasti voinut ohjelmaa seurata. Koetin katsoa muuanne ja väistyin lähemmäksi lavaa, kuuntelemaan juhlapuhetta. Se oli lämmin, isänmaallinen ja innostuttava. Eipä aikaakaan, niin äskeinen kunnottareni jo täydellisesti haihtui mielestäni. Olin pelkkänä korvana ja puheen loputtua yhdyin kaikesta voimastani yleisön kaikuvaan »eläköön» huutoon isänmaalle. Enkö liene näyttänyt hiukan koomilliselta, sillä minä viuhdoin käsivarsillain ja huusin mukaan niin paljon kuin jaksoin, en muistanut ensikään, ettei se ollut naisellista eikä esteetillistä. Veri oli nousut minulla aina otsaan saakka ja ääneni sortunut käheäksi, kun yhdeksäs ja viimeinen »eläköön» oli kajahtanut.

Kuulin samassa, kuinka joku selkäni takana lausui nimeäni.

Käännyin päin ja olin vähällä pyörtyä hämmästyksestä. Siinähan tuo komea, outo nainen nyt seisoikin ja katseli hymyillen minua, säikähtynyttä poloista.

— Tunnetko minua, Liisi?

Otin askeleen tai pari taaksepäin.

— En ikipäivinä minä sinua tunne — arvelin mielessäni.

Mutta samalla minulle selveni.

— Agnes!

Hän ojensi kätensä ja minä tartuin siihen iloisella riemulla, vaikka ujous heti kohta alkoi vaivata.

Hän oli niin ylevä, niin arvokas ja hieno, minä taas kuin mikähän tallukka hänen rinnallaan. Ei vielä ikipäivinä ollut oma mitättömyyteni niin silmiin pistävä ja niin kiusallinen kuin sillä hetkellä. Olisinpa melkein suonut olleeni tuhansien virstojen päässä.

Koetin rohkaista mieltäni.

— Sepä kovasti hauskaa . . . En yrittänyt tuntea . . . Milloin sinä olet tullut?

Kuinka hän mahtaa pitää minua tyhmän kankeana ja pöllömäisenä, ajattelin sen ohessa itsekseni.

Eikä hän sitten edes puhunut, ei vastannut kysymyksenikään, hymyili vaan ja katseli.

— Sinä varmaan heti tunsit minut? sanoin vielä puheen jatkoksi.

— Heti, hän vastasi, heti, kun vaan näin.

Mitä ihmettä hän niin hymyili? Vai oliko se hänen tapansa? Aloin tuntea itseni yhä enemmän vaivaantuneelta, mutta en tahtonut antaa hänen sitä huomata.

— Tiesit kai minun täällä asuvan. Helpohan oli silloin tuntea.

— Olisin tuntenut sinut missä hyvänsä, varsinkin, jos olisin nähnyt sinut noin innoissasi kuin äsken.

— Niin . . . vai niin . . . Olin hirveästi hämilläni, sillä nyt ymmärsin jo, miksi hän oli naurussa suin.

— Sinä olet sama, aivan sama Liisi, kuin ennenkin.

— Niin — tietysti sama — miksikäs olisin muuttunut? sopertelin siinä puolustukseksi.

— Koulussakaan ei kukaan joutunut juhlatiloissa niin haltioihinsa kuin sinä.

Minä loin silmäni häneen ja ääneni oli hiukan varmempi entisestään kun kysyin:

— Etkö sinä, Agnes, sitten ollenkaan innostunut äsken?

— Innostunut? Mistä?

— Rakkaudesta isänmaahan.

— Jonkako herätti tuo puhe?

Hän nauroi ääneen.

— Ei, minä en todella innostunut siitä, en vähääkään.

— Mutta olihan se erinomaisen kaunis puhe?

Hän kohautti olkapäitään, kasvoissa ilmeni osaksi säälivää, osaksi ivallista ylenkatsetta.

— Lapsellista . . .

— Sinä ehkä et innostu helposti mistään?

— En. Minusta kaikki semmoinen on vaan pelkkää naivisuutta.

Jäin sanattomaksi. Nuoko minun parhaimmat, pyhimvät tunteeni — pelkkää naivisuutta, jolle kehittyneet ihmiset pilkallisesti nauroivat?

Käänsin silmäni pois. Minua sekä harmitti että hävetti. Vaistomaisesti olisin tahtonut häntä vastustaa, mutta se kait oli vaan loukattua itse-rakkautta. Tiesinhän entisestään, että Agnes jo koulussakin oli minua etevämpi ja älykäämpi, mitä sitten nyt, kun hän oli matkustellut ja vuosikausia oleskellut suuressa maailmassa. Vapaasti oli hän saanut edistyä ja laajentaa näköpiiriään, sillä välin kuin minä elelin pikkukaupungin tukehuttavassa ilmassa ja jäin auttamattomasti jäljelle.

Agnes keskeytti mietteeni.

Sinä kuulut olevan naimisessa? hän kysyi.

— Olen.

— Mikä sinun nimesi nyt onkaan? Liisi —?

— Reijola.

— Aivan oikein. Liisi Reijola. Miehesi on —?

— Asijoitsia.

— Niin, niin — olenhan sen kuullut. Minä en ole muuttanut nimeä. Olen yhä edelleen Agnes Werther. Noo, sinulla tietysti on lapsiakin. Kuinka monta?

— Kolme.

— Ooh! Poikiako ovat vai tyttöjä?

— Kaksi tyttöä, yksi poika. Antti on vanhin, hän on jo täyttänyt neljä vuotta. Et usko, kuinka hän on viisas, puhelee ja kyselee ihan kaikkea, ettei saa muuta tehdä kuin selvittää —

Mieleni kerrassa virkistyi, kun pääsin puhumaan lapsista.

— Anttiko hänen on nimensä? Miksi juuri Antti?

— Kun se on niin puhtaasti suomalainen nimi. Ja kun miehenikin on Antti.

— Ahaa — ymmärrän, nimi täytyy olla ennen kaikkea suomalainen. No, ja tytöt? Heistä toinen arvatenkin on Kaisu ja toinen Liisu?

— Etpäs nyt arvannut oikein, nauroin minä, vaikka kyllä hoksasin pilkallisuuden hänen sanoissaan. Vanhempi tyttöni on Aino ja nuorempi Lyyli. Hän on vasta seitsemän kuukauden, mutta osaa jo sanoa »isä» ja »äiti» — ei ihan selvään vielä, vaan sinne päin kumminkin:

»itä», »äätä», siitä tulee -- mutta »pullaa» hän jo lausuu aivan puhtaasti.

Agnes kuunteli kertomustani ja naurahteli.

— Tietysti sinä tulet käymään luonani? kysyin.

— Kyllä.

— Sepä hauskaa. Milloinka sinulle sopii?

— Milloin hyvänsä. Tänä iltana, vaikka.

— Tervetuloa!

Joku naiskööri esiintyi lavalla, käännyn sitä kuuntelemaan. Mielestäni he lauloivat erinomaisesti ja minä innostuin paukuttamaan käsiäni niinkuin muutkin.

— Eivätkös laulaneet mainiosti? kysyin Agnes'ilta, palatessani takaisin hänen luokseen, sillä huomaamattani olin taaskin väistynyt muutamia askeleita lavaa kohti.

— Eivätkös laulaneet mainiosti?

— Mainiosti?

Hän kohautti olkapäitään, nyrpisti kasvojaan ja pudisteli päätään.

— Oletko sinä milloinkaan kuullut edes keskinkertaista laulua, koska tuota pidät mainiona?

— Niin, vaan —, noloudessani en oikein tiennyt mitä sanoa — lauloivathan ne mielestäni puhtaasti ja reippaasti.

— Minä puolestani en voi nauttia muusta kuin hienosta, musikaalisesta laulusta. Tuom-

moiset karkeat, harjaantumattomat äänet oikein viiltävät korviani.

Mitäpä osasin siihen vastata? Minua loukkasi tosin hänen kylmä välinpitämättömyytensä ja se halveksiva tapa, jolla hän kaikkea arvos-teli. Mutta toiselta puolen arvelin, että siihen ehkä oli luonnollinen syy. Hän oli tottunut näkemään ja kuulemaan niin paljon parempaa, ettei mikään täällä kestänyt vertailua. Saat-toipa hänellä siltä olla rakkautta isänmaahan ja kansalaisiinsa, mitä varten hän tänne muu-ten olisi tullut?

Herrat, joiden kanssa Agnesin ensin näin keskustelevan, olivat jääneet loitommaksi, luul-tavasti siinä tarkoituksessa, että rauhassa sai-simme puhella. Mutta minä ymmärsin, että he ikävällä odottivat, milloin taaskin pääsisivät hänen seuraansa. Sanoin sen vuoksi jäähyväi-set, varsinkin kun minulla muutenkin oli jo aika lähteä kotiin. Neuvoitin asuntoni ja va-kuutin vielä viimeiseksi, ettei hän vaan unoh-taisi lupaustaan.

III.

Kotiin tultua oli palvelijallani jo aika kiire päivällistä valmistamaan. Sieppasin pois juhla-puvun päältäni ja laitoin itseni jokapäiväiseen

asuun, ennenkuin otin lapset huostaani. Ehdin-
hän vielä muuttaa sitten illaksi, arvelin, sillä
tässä vähän haalistuneessa, vanhassa pumpuli-
leningissäni en toki olisi tahtonut Agnesille
näyttääntyä.

Iltapäivällä oli Marin vuoro mennä juhlaan.
Toivoin, että hän sieltä kyllä joutuisi takaisin
ennen Agnesin tuloa. Mutta siinä meni aikaa,
ennenkuin hän oli saanut ruuat korjatuiksi, astiat
pestyiksi, kyökin lakaistuksi ja itsensä viimein
puetuksi. Katsoin kelloa vähän väliä ja aloin
jo tuskastua, sillä pelkäsin, että häneltä tällä
tavoin menisi koko ilta kentällä ja mikä minut
sitten pelastaisi? Agnes tietystikin vallan kau-
histuisi, jos näkisi minut näin sidottuna.

Viimein Mari sitten kumminkin pääsi läh-
temään ja minä jäin yksin kotiin lasten kanssa.
Sain vaalia kaikkia kolmea yhtä haavaa, mutta
sitä olin tehnyt monasti ennenkin. En siis ollut
siitä millänikään, vaikka Lyyli oikein koetteli
kärsivällisyyttäni äreydellään.

En ymmärtänyt, mikä lasta vaivasi, ei hä-
nelle kelvannut leikkikalut, ei hän välittänyt
kuvakirjoista, ei ruuasta, ei mistään. Kannis-
kelin häntä ympäri huoneesta huoneesen, vein
ikkunaan, näytin hevosia kadulla ja koetin viih-
dytellä jos jollakin tavalla. Ei apua, hän vaan
juonitteli.

Päälle päätteeksi toisetkin siellä riitelivät

keskenään ja olivat pian aika kahakassa. Antti oli ryöstänyt Ainolta pienen tiukukellon, eikä tahtonut millään antaa sitä pois. Minä sen otin väkisten hänen kädestään, vaan siitä hän par-kumaan ja Lyyli taas säikähdyksestä alkoi huutaa kahta kauheammin. Työnsin Antin kyökiin ja suljin oven. Enkä ollut kuulevinani, vaikka hän siellä äyski ja potki lattiata kiu-kuissaan.

Minulla olikin täysi työ Lyylin kanssa, ennenkuin vihdoinkin sain hänet nukkumaan. Varoittelin Ainoa, ettei hän kilistelisi tiukuaan ja menin sitten katsomaan, mitä poika toimitteli kyökissä, sillä hän oli herennyt siellä yhtäkkiä epäiltävän hiljaiseksi.

Ja enkös arvannut! Pahan teossa hän tietysti oli. Lääräili vesikorvossa parastaikaa, oli kantanut sinne uunista poroja ja kastellut ja liannut sekä vaatteensa, että kätensä ja silmänsä sen siivoisiksi, että oikein hirvitti katsoa. Jouduin epätoivoon ja harmistuinkin samalla. Olihan Antti jo iso poika, neljä vuotta täyttänyt, ei tuo ollut muuta kuin ilkeyttä ja vallattomuutta häneltä. Otin poikaa tukasta, mutta siitäkös hän parahti huutamaan, niin että korvat olivat haljeta. Ja samaan hätään kuulin jo Lyylinkin äänen viereisestä huoneesta. Minä sinne hyvää kyytiä. Näin Ainon seisovan kätkyen vieressä ja painelevan hänen poskeaan sormella.

— Ainoko herätti Lyylin? kysyin.

— Aino hejätti, kuului soperteleva vastaus.

— Hyi, kuinka Aino oli tuhma. Nyt ei äiti pidäkään Ainoa hyvänä.

Hän pani suunsa väärään ja katsoi silmät suurina minuun, että oliko se nyt täyttä totta.

— Niin, miksi Aino herätti Lyylin? Ei äiti huoli semmoisesta tytöstä.

— Ääää — ääää —

Sen siitä sain! Nyt he parkuivat kaikki kolme täyttä kurkkua.

— Hiljaa, olkaa hiljaa! Aino ei saa huu-
taa, Antti, äiti antaa vitsaa ellet herkiä itke-
mästä. Nähkääs, Lyyli raukka oikein säikky-
teidän kirkumistanne. Voi, elkää nyt, hyvät
lapset —!

Jo hyrähdin itsekin itkemään. Enkä kuul-
lut, että etehisen ovi kävi, en liioin huomannut,
että salissa joku liikkui. Vasta havahdin, kun
komea, hieno nainen seisoi kynnyksellä.

— Agnes!

— Hyvää iltaa!

Minä pyyhin silmiäni ja koetin tointua.

— Suo anteeksi, Agnes hyvä. Olen tällä
haavaa yksinäni lasten kanssa. Mutta palveli-
jani tulee tuossa paikassa, tee hyvin ja istu
odottamaan sinne saliin pikkuiseksi aikaa.

— Kyllä — elä anna häiritä itseäsi millään
muotoa.

Hän vetääntyä takaisin. Lapset olivat ällistyneet outoa ilmausta ja unhottaneet huutamisensa. Sain sillä tavoin hiukkaisen lomaa.

Katsahdin ympärilleni ja kauhistuin. Siinä seisoi Antti mustana porosta ja märkänä, Aion lelut olivat ympäri kammaria ja Lyylin likaiset rievut myöskin esillä, kun en äsken ehtinyt niitä korjata. Kaiken lisäksi olivat vielä vetäneet tuolit keskelle lattiata hevosilla ollessaan. Sanalla sanoen, koko huone oli ikävässä epäjärjestyksessä, ja lapset sen näköisiä! Päivän kuluessa olivat Aino ja Lyylikin nuhranneet vaatteensa, vaikka kohta eivät olleetkaan semmoisessa siivossa kuin Antti raukka.

Entä minä itse sitten? Vilkasin sivu menen peiliin. Kyllä olin korea! Silmät turvoksissa, otsa hiessä, hiukset hassallaan ja leninki —? Agnesilla tuskin lienee ikänään ollut pumpulileninkiä päällä, saati tänlaista vanhaa, ulospestyä!

Mitä mahtoi hän ajatella minusta? Ja mitä kodistani ylipäätään? Siellä hänellä oli aikaa nyt salissa tarkastella ja ihmetellä. Tietysti hänen silmiään loukkasi huonekalujen ja koko asumuksemme yksinkertaisuus, hän, joka oli tottunut näkemään hienon maailman rikkautta ja loistavaa ylellisyyttä.

En ymmärtänyt mitä tehdä. Toista tuntia oli palvelijani vasta ollut ulkona, ei hän sieltä

vielä hetikään palaisi. Lyyliä täytyi pitää sylissä, hän parahti heti itkemään, kun koetin laskea pois käsistäni. En päässyt edes muuttamaan Antille toisia vaatteita. Ja taaskin he siinä alkoivat marista. Kuiskaamalla koetin heitä viihdytellä.

— Elkää, hyvät lapset, itkekö, vieras tati kuulee. Olkaa kilttiä, äiti antaa sokuria.

Mieheni oli tosin kiven kovaan kieltänyt sokurin antamisen, mutta sitäkösi siinä hädissäni jouduin ajattelemaan. Olin juuri jakelemassa heille sokuripalasia, kun hän kyökin kautta tuli kotiin.

— Joko sinä taas annat heille sokuria? hän heti alkoi nuhdella.

— Niin — kun itkevät, sopertelin minä puolustuksekseni.

— Itkevät? Eikö sitä muulla keinoin voi estää?

Hän väänsi sokurit pois heidän käsistään, mutta, ah voi, mikä elämä siitä nousi! Kolmiääninen huuto semmoinen, että olisi luullut henkeä vähintään viettävän.

— Hiljaa, hiljaa, hyvät lapset, voi, Antti, mene sisään sinä pitämään seuraa Agnesille, joka on siellä yksinään salissa. Antti, etkös herkiä, suuri poika ja Aino samoin, äiti antaa teille vitsaa, Lyyli kulta, elä itke pienein, elä

— mene nyt sisään, Antti pian, minä olen ihan hukassa —

Näin puhelin tuskissani ja hyssyttelin Lyyliä käsivarsillani. Antti seisoj vielä siinä, hän ei oikein tajunnut.

— Mitä —? Onko Agnes — onko neiti Werther jo tullut?

— On, on, — mene pian. En tiedä, mikä minut pelastaa, Marikin on ulkona.

— Ja lapset tuommoisina —? Kuinka taivaan nimessä sinä olet näin hullusti asettanut?

— Niin, no — mene nyt, Antti kulta, elä kysele.

Hän menikin, mutta näytti tyytymättömältä. Eikähän tämä hauskaa ollut minustakaan, käsivarret olivat katketa raskasta tyttöä hyssytellessäni ja mieleni oli hirveästi paha siitä, että Agnesin piti sattua juuri tätä surkeutta näkemään. Ei hän ilmankaan olisi saanut erinomaisen korkeata käsitystä elämästäni ja kotioloistani, niinkuin hän tuntui halveksivan kaikkea porvarillisuutta ja jokapäiväisyyttä, — mitä sitten nyt! Ja Antin tyytymätön katse pani harmini nousemaan kukkuroilleen.

— Katsopa tuonne, Lyyli, katso koiraa kadulla!

— Oliko kenties minun syyni, ettei koti ollut semmoisessa kunnossa, että siinä minä hetkenä hyvänsä sopi ottaa hienoja maailman naisia

vastaan? Ei pitäisi miehenkään vaatia mahdolluttomia vaimoltaan, silloin kuin hänellä on kolme lasta ja yksi ainoa palvelija. Ei voi kukaan olla salonki-nainen ja lasten hoitaja samalla. Joko toinen, taikka toinen.

— Hiljaa, Antti, elä edes noin pahalla äänellä kiru.

— Mutta Antin olisi juuri pitänyt saada tuommoinen hieno ja vaativainen salonki-nukki vaimokseen. Silloin hän olisi nähnyt. Kuinkahan kauvan tuota olisi kestänyt, ennenkuin konkurssi olisi ollut edessä.

Näin yltyivät ajatukset päässäni sillä välin kuin viihdyttelin pienintä sylissäni ja koetin sanoilla hillitä toisten huutoa. Ja siihen päätökseen tulin, ettei mieheni ollenkaan osannut panna arvoa työlleni, vielä vähemmin, että hän milloinkaan olisi minua auttanut, vaikka olisi kuormani ollut kuinka raskas.

Eikä kuulunut sitä Mariitakaan. Nyt hän oli jo viipynyt lähes kaksi tuntia. Hermoni ärtyivät, tunsin niiden levottomuuden aina sormieni päihin saakka. Mitä tehdä —?

Äkkiä iski päähäni neuvo. Olihan minulla hyvä naapuri, rouva Hartman, joka monta kertaa ennenkin oli minua auttanut.

Varoitin vielä viimeiseksi vanhempia lapsia olemaan siivolla ja lupasin tulla heti takaisin. Lyylin vein mukanani.

Antti ällistyi katsomaan ja herkesi huutamasta. Luuli varmaan minun menevän vitsaa hakemaan.

Onneksi sattui rouva Hartman olemaan kotona. Kiirein sanoin selitin hänelle, missä pulassa olin, ja heti oli hän valmis tulemaan avukseni.

Nyt olin kuin turvan takana. Rouva Hartman otti Lyylin ja minä pääsin muuttamaan toisia vaatteita Antille, sekä ottamaan itsekin juhlapuvun takaisin päälleni.

Salista kuului kaiken aikaa erinomaisen vilkasta puhetta, ja se minua rauhoitti. Eivät ehkä minua niin suuresti kaivanneetkaan. Ja kohtahan sinne nyt pääsin.

Lapset olivat tyyntyneet, ja alkoivat kääntää huomionsa leikkikaluihin, Mari palasi kotiin. Pääsin siitä taaskin selvenemään onneksi, ja tulin samassa paremmalle tuulelle.

Olin valmis menemään sisään ja pyysin rouva Hartmania sinne myöskin, sillä Mari jo otti Lyylin huostaansa.

Mutta hän kieltäytyi.

— En minä tule, en osaa olla semmoisten hienojen parissa, hän sanoi ja läksi pois.

Aivan oikein! Ei oltu minua pahasti kaivattu, koska tuskin huomasivat, kun sisään tulin, niin kiinni he olivat keskustelussaan.

Puhuivat musiikista. Agnes ihaili oopperaa.

Se ei ollut yksipuolinen, siinä yhtyivät useammat taiteet, baletti, musiikki ja runous, harmonilliseksi kokonaisuudeksi. Aaria oli musiikin korkein kukoistus, se oli sävelten sävel, joka suloisesti hiveli korvaa ja sai tunteet ja mielikuvituksen eleille.

Antti vastusti häntä. Oopperan aika on ollut ja mennyt. Eikä se ollut mikään onnistunut taiteiden yhdistys. Se vaan yllytti eri taiteen haaroja luonnottomiin liiallisuuksiin. Baletti oli syrjähtänyt taiteen rajojen ulkopuolelle, oli muuttunut hienon maailman ylellisyshuvitukseksi. Aaria taas oli korumusiikkia, rakennettu pelkälle efektille, ilman lämpöä, ilman sisältöä, aarian koko merkitys oli siinä, että laulajat pääsevät näyttämään kurkkunsa kykyä ja kestävyyttä. Saattaa joskus epämääräisesti vaikuttaa tunteihin, mutta ei järkeen, eikä se liioin ylentänyt mieltä, ei jalostanut henkeä. Mutta silloin se ei ole tosi-taidetta, sillä tosi-taiteen täytyy tyydyttää koko olemustamme.

— Ja runoutta, sanoitte? — Antti alkoi oikein kiivastua. — Voiko tosiaan väittää, että nuo mitättömät, mauttomat ooppera-tekstit ovat runoutta?

— Armoa, armoa, keskeytti häntä Agnes nauraen, te olette aivan julma!

— No niin, minä tosiaankin vihaan noita bravuurikappaleita ja tuota tulehtunutta taide-

musiikkia, jonka ylimysvallan turmeltunut aisti on asettanut kunniasijalle, vaan jolla ei ole mitään juurta, koska siltä puuttuu kokonaan kansallinen pohja.

— Mutta jos te olettekin leppymätön entiselle oopperalle, niin täytyy teidän kumminkin antaa tunnustusta Wagnerin musiikille. Siinä on voimaa, elämää, passioonia —

— Ja onko siinä mitään uutta —?

— Kuinka te voitte kysyä! Eikö siinä ole kaikki se uutuus, mikä nykyisessä vuosisadassa on ilmestynyt muillakin aloilla, filosofiassa, kirjallisuudessa, ja yhteiskunnallisissa ja valtiollisissa pyrinöissä? Demokraattina teidän ainakin pitäisi olla siihen innostunut.

— Demokraattina juuri minä en olekaan tyytyväinen, ennenkuin kansan laulu tulee asetetuksi sille sijalle, missä aaria nyt on.

Agnes nauroi.

— Oikeinko te puhutte täyttä totta?

— Tietysti.

Ja Antti näytti niin vakavalta, ettei siitä ollut epäilemistäkään.

— Ettekö myöskin lisää: suomalainen kansanlaulu?

— Suomalainen muiden rinnalla.

— Sanokaa: ensimmäisenä, yksin tein.

— Kenties ensimmäisenä. Suomalainen sä-

veltaide ei vielä ole ehtinyt luotavaansa luoda. Mutta tulevaisuudessa se sen tekee. Odottakaa!

Antin tuumat näyttivät huvittavan Agnesia erinomaisesti.

— Ei suomalaisilta ainakaan puutu itseluottamusta, hän sanoi samalla keveällä iloisuudella, jolla hän aina otti vastaan Antin ankaraa totuudella lausutut mielipiteet.

— Ei, Jumalan kiitos, vastasi Antti, meiltä ei puutu itseluottamusta. Eikä kestävyyttä eikä tarmoa. Ne ominaisuudet on entisyytemme meihin juurruttanut. Olette kai lukenut Suomen historiaa?

— Luinhan minä ennen koulussa, vaikka täytyy tunnustaa, ett'en sitä enää paljon muista. Mutta tiedätkö mitä? Te tulette Pietariin ensi syksynä —

— Minä? Mitä minä siellä tekisin?

— Noo — käymään vaan. Katsomaan suurta maailman kaupunkia.

— Tuskinpa sitä varten. Ellei satu muuta syytä.

Toivotaan, että sattuu. Silloin vien minä teidät italialaiseen oopperaan. Nähdäänpä, ettekö muuta mieltä. Hän heittäytyi taakse päin sohvassa, varma itsetietoisuus katseessa. Ooh, jähkahan vaan olisitte Pietarissa muutamia kuu-kausiakaan —!

— Niin mitä sitten?

Agnes ei heti vastannut, katseli häntä vaan hymyillen, kokeneen maailman naisen hieno, tenhoava ilme silmissä.

Antti vastasi siihen suurella, tajuttomalla katseella, joka kuitenkin alkoi hieman sulaa jostain epäselvästä vaikutuksesta. Agnes näytti sen hyvin huomaavan, hän lopetti äänettömän tarkkaavaisuutensa pienellä, tyytyväisellä nau-
rahduksella.

— Mitäkö sitten? Sanonko sen teille?

— Sanokaa!

Hän oli vieläkin totinen, mutta ääni oli lauhtunut pehmeäksi, siinä ei läheskään ollut enää samaa voimakasta varmuutta kuin ennen. Agnes kumartui keveästi sivulle päin, ja heitti häneen syrjästä taaskin saman viehkeän ja vaarallisen silmäyksen.

Mistä sai hän tuon sulavan, tunteen hienoimpia vivahduksia ilmaisevan katseen? Oliko luoja varustanut hänet erilaisilla silmillä kuin muita kuolevaisia?

— Sanokaa! toisti Antti vieläkin.

— Te muuttuisitte kerrassaan toiseksi ihmiseksi.

Hän pani painoa jok'ainoalle sanalle.

— Niinkö luulette?

— Lyömmekö veikkaa?

Antti astui pari kertaa lattian yli, mitään virkkaamatta. Mutta Agnes heilautti päätään

ylimielisesti, hänen kasvonsa osoittivat selvästi, kuinka varma hän oli vallastaan.

Jo pysähtyi Antti, nojautui tuolin karmiin ja katsoi Agnesia suoraan silmiin. Uteliaana odotin hänen vastaustaan.

— Te erehdytte. Minä en muuttuisi.

— Ettepä uskalla lyödä vetoa.

— Mitä se hyödyttäisi? Minulla ei kumminkaan ole aikaa eikä halua antaantumaan turhanpäiväisiin koettelemuksiin. Semmoinen lapsellisuus olisi jo yksi askel muuttumiseen.

Siinä oli, tiesinhän sen!

Eikö Agnes liene tullut hiukan hämilleen, vaikk'ei hän tahtonut sitä näyttää. Tosin hän nauroi, mutta se tuntui minusta olevan tällä kertaa enemmän tehtyä naurua. Sitten hän äkkiä herkesi totiseksi.

— Mutta kuulkaa!

— Kyllä?

— Entä jos —? Jos te muuttuisitte täällä omassa pesässäännekin, täällä pikkukaupungin turvallisuudessa? Mitä silloin sanoisitte? Jos te yht'äkkiä, kesken tukevia periaatteitanne — heräisitte ja löytäisitte itsenne: vallan toisena ihmisenä?

Antti myhäili.

— Mitä joutavia!

— Vannomatta paras. Ihmeitä tapahtuu.

Mitä hän tarkoitti? Oliko hänellä jotain

mielessä? Minuun alkoi keskustelu tehdä kiu-sallisen vaikutuksen, otin puhevuoron, saadak-seni sitä kääntymään toisaanne.

— Agnes, kuinka sinä oikeastaan viihdyt Pietarissa?

— Erinomaisesti! Siellä on elämä vapaata, iloista, nautinto-rikasta —

— Mutta eikö myöskin hyvin kevytmie-listä?

— Mitä se tekee? Kunhan ei ole ikävää, kuivaa ja ummehtunutta, niinkuin teillä täällä. Uh, minä tukehtuisin!

— No, no, kovinpa te — alkoi Antti.

— Ettehän te tiedä elävännekään. Toista siellä suuressa, avarassa maailmassa, jossa on alituista vaihtelua ja jossa ihmiset ovat hilpeitä, älykkäitä, kehittyneitä — ah, minä en tulisi enää toimeen muualla kuin Pietarissa. Niin, mahdollisesti sentään myöskin Pariisissa.

— Siellä saat enemmän nauttia elämästä, sen kyllä ymmärrän. Mutta Agnes, löydätkö siellä myöskin todellista onnea, mielen rau-haa —?

Hän katseli minua ja hymyili pilkallisesti.

— Pikku Liisi, sinä puhut kuin lapsi!

Hän pudisteli päätään ja nauroi yhä.

— Kuule, etkö sinä hirveästi kadehdi tuota kissaasi, joka makaa tuolla uunin nurkassa? Katsopas, kuinka se on tyytyväinen elämäänsä,

hyrrää silmät ummessa, ilman huolta ja murhetta, eikä kaipaa mitään maailmassa, kun vaan saa ruokaa ja lämmintä. Sillä on täydellinen mielen rauha!

Minua vähän harmitti.

— Kissa on kissa ja ihminen on ihminen. Hän nousi ja tuli luokseni.

— Loukkaannuitko sinä?

Viehättävä katse kohtasi silmääni ja sai minut heti hyväksi jälleen.

— No, kas niin, ethän sinä toki tyhjästä suutu. Mutta nyt minä teidät jätän tällä kertaa.

— Tapaammeko vielä toisiamme?

— Aivan varmaan. Toivon saavani vielä paljon nauttia teidän seurastanne. Vai kuinka, herra Reijola?

Hän ojensi pienen, valkoisen kätensä ja Antti sulki sen omaansa. Miksi minusta tuntui, että hän piteli sitä liian kauvan?

— Tuletteko huomenna juhlapäivälliselle? kysyi Antti.

— Luultavasti, hän vastasi.

— Siellähän sitten tavataan.

Tarpeettoman suurta kohteliaisuutta Antti hänelle osoitti, kun saattoi häntä aina portaille saakka. Ja palattuaan hän vielä ikkunasta katseli hänen jälkeensä.

— Mitä pidät hänestä?

Antti ei heti vastannut.

— Eikö hän ole hurmaava?

— Hurmaava? Hän? Kevytmielinen koki hän on. Turmeltunut ja nautinto-himoinen.

Kummallista — minä kuuntelin tuota mielelläni. Hänen soimauksensa oikein hivelivät korviani. Mutta omatunto pakotti minua kuitenkin puolustamaan Agnesia.

Kerroin kuinka ideaalinen hän ennen oli ollut koulussa.

— Ja pohjalta luulen hänen nytkin olevan hyvän, vaikka onkin joutunut pahojen vaikutuksien alaiseksi, sanoin vielä lopuksi.

— Turhamainen hän on ja vallanhimoinen. Tahtoo tehdä miehet kaikki orjikseen. Eikö ollut hänellä ihailijoita ympärillään siellä juhla-kentälläkin?

— Olihan niitä.

— Sen arvaan.

— Mutta, Antti, minkä hän sille voi, että kaikki häneen ihastuvat ja antaantuvat hänen orjikseen?

— Hän voisi sen estää, jos tahtois, mutta hän ei tahdo — siitä olen vakuutettu.

Antti tarttui kirjoihinsa enkä minä uskal-
tanut häntä enää häiritä.

IV.

Juhlapäivällisissä sitten taaskin näimme Agnesia. Hän oli siellä suuressa seurassa kuin ruhtinatar omassa valtakunnassaan.

Koetin tutkia hänen pukuaan, tuota kumman kummaa pukua, joka näytti yksinkertaiselta, vaatimattomalta ja kuitenkin ehdottomasti erottui kaikkien muiden puvuista. Se oli luullakseni jotain foulardin tapaista villakangasta, vaalean kellertävää, epämääräistä väriä, reunusteltu pitseillä ja silkkinauhoilla. Mutta kuinka sirotekoinen, kuinka hieno ja aistikas, kuinka luontevasti se mukautui hänen vartaloonsa, ja kuinka se korotti hänen kasvojensakin kauneutta! Puku soveltui hänelle ja juuri hänelle yksinomaan niin hyvin, ettei voinut ajatella sitä kenellekään muulle. Kaikessa näennäisessä viattomuudessaan se oli kuin olikin valio, taidolla ja tarkkuudella laitettu hänen ruumiillisia etujansa esille tuomaan.

Ja Agnes oli »chic», hän veti maneetillisellä voimalla kaikkien silmät puoleensa. Hänessä oli elämää, mielen intoa, tunteita ja hän herätti niitä muissa ympärillään. Ei osannut kukaan ylläpitää niin säkenöitsevää keskustelua kuin hän. Jäykät, tahmeat luonteet sulivat hänen läheisyydessään, iloisuus syttyi, riipasi mukaansa vakavimmatkin ja vapautti heidät huo-

maamattaan tavallisista konventionin siteistä. Näin vanhojen, harmaapäidenkin lämpenevän ja loistavan mieltymyksestä.

Siellä oli elämää heidän kulmallaan ja siellä oli iloa. Mutta sitä synkempää ja hiljaisempaa oli salin muissa osissa. Teki masentavan vaikutuksen, kun käänsi silmänsä Agnesista meihin muihin. En vielä milloinkaan ollut huomannut, kuinka kömpelöitä ja tympeitä me todellakin olimme. Ja kuinka tarantekoisia meidän vaatteemme, kuinka mauttomia! Tuolla läheni neljä vanhaa naista talrikkineen paistivatia, toinen toisensa perästä, kaikki pitkiä, kaitoja, synkkiä, totisia, mustissa, vanhanaikuisissa, lattiaa viiltävissä leningeissä; mustat harso riippuivat pääläeltä alas hartioille ja hartioilta taas valuivat suuret mustat saarlikauhtanat aina helmoihin saakka. Olivatko haamut haudan syvyydestä jättäneet hiljaisen leposijansa, lähteäkseen veroittamaan elävien paistivatia?

Mutta tuollahan sen sijaan oli nuoruutta. Pulleaposkisia, tanakoita tyttöjä, ja paksuja, jyrkeviä nuoria miehiä, jotka uskalsivat sentään puhella keskenään, jopa vähän nauraakin aina välillä. Minä tunsin heidät, tiesin, että he kaikki olivat kunnon tyttöjä ja kunnon nuorukaisia, eteenpäin pyrkiviä ja työhön kykeneviä. Minun täytyi muistuttaa sitä itselleni, sillä heidän äänensä ja puhetapansa soi nyt korvissani raa'alta,

ja heidän esiintymisensä, koko ulko-asunsa oli mielestäni epähienoa, kauneutta vailla. Se minua kiusasi.

— Liisi — kuului Agnesin ääni sieltä herraparven sisästä.

Hän kurotti päättään nähdäkseen minua, pikku olentoa, joka istuin nurkassa heidän takanaan ja söin hyytelöä.

— Me lähdemme verannalle kahvia juomaan, tule mukaan.

Laskin talrikkini pois ja seurasin heitä.

Joku herroista tarjosi Agnesille papyrossia. Hän otti. Minä hytkähdin, sillä luulin hänen vaan piloillaan vievän sitä huulilleen. Mutta nauruni taukosi siihen paikkaan, kun Antti antoi hänelle tulta. Niin — Antti tosiaankin sen teki, — piteli huolellisesti tikkua siksi, että papyrossi hyvin syttyi, ja katseli sitten nähtävällä mieltymyksellä, kuinka somasti Agnes suipenti huuliaan puhaltaessaan savua ulos.

Olin kuin elävä kysymysmerkki. Kuinka saattoi Antti hyväksyä yhdelle sitä, jota hän ei toiselle olisi milloinkaan maailmassa sallinut?

Eipä tullut kysymykseenkään, että minulle olisi kukaan papyrossia tarjonnut, yhtä vähän kuin minäkään olisin ottanut.

He jatkoivat salissa alkamaa puhettaan.

— Vai niin te luulette, että meissä on nurkkapatriotismia?

— Suuressa määrin.

— Mutta olisiko siinä mitään pahaa? kysyi Antti. Ihmisen tuleekin aina syvästi juurtua kotiseutuunsa, rakastaa hellimmällä sukulaisrakkaudella sen paikan luontoa, jossa hän tuntee joka kiven, joka pensaan ja mättään, johon nuoruuden muistot häntä sitovat ja jossa hän on ystävytydessä kaikkien, yksin hevosten ja koirienkin kanssa. Semmoinen suhde antaa tukea koko hänen elämälleen, se on lähde, josta sitten uhkuu rakkautta avarammallekin, kansaan, isänmaahan. Mutta sille te, neiti Werther, ette osaa panna arvoa.

Agnes hymyili, veteli savuja ja katseli ylös taivasta kohti. Antti odotti vastausta.

— Vai kuinka? Ehkä tunnette sentään kaipuuta?

— Ei, ei.

Hän nauroi ja pudisteli päätään.

— Minä tahdon olla vapaa kuin taivaan lintu. Juurtua johonkin maapilkkuun? Kiintyä siihen tunteillaan, sydämmellään? Herra varjele, sehän olisi kauheata henkistä vankeutta.

— Jota kärsii mielellään, neiti Werther. Onneton se ihminen, joka ei rakkauden kahleita kannan.

— Te rupeatte runolliseksi.

— Jääkää tänne kesäksi, neiti Werther, niin käymme yhdessä katselemassa seutua

Täällä on kaunista, tiedättekö. Ehkä sitten ymmärrätte, kuinka ihmiset, jotka ikänsä ja aikansa täällä elävät, voivat hartaasti liittyä sekä toisiinsa että luontoon.

— Koko kesäksi en jää. Mutta pariksi päiväksi, kenties. Riippuu siitä, minkälainen opas te olette.

— Lähdemmekö tänä iltana jo ensimmäiselle retkellemme?

— Mihinkä se olisi?

— Iloharjulle. Sinne on kolme virstaa. Kaunis näköala.

— Hevosellako menisimme vai jalan?

— Kuten vaan tahdotte.

— Kuulkaa! Hankkikaa minulle satula. Me ratsastamme.

— Kyllä.

— Todella? Luuletteko saavanne täällä satulaa?

— Saan varmaan. Olkaa huoletta.

— Ooh, sepä hauskaa! Silloin ratsastamme joka päivä, eikö niin?

— Niin paljon kuin teitä vaan haluttaa.

Minä istuin syrjässä, Antti ei katsonut minuun päinkään. Tuntui kuin olisi joku kuristanut minua. Mutta eihän tässä vielä ollut mitään syytä pelkoon. Tavallista kohteliaisuutta se vaan oli. Ei muuta.

Ei muuta! Tavallista kohteliaisuutta ainostaan . . .

Anttia oli tätä ennen aina pidetty epäkohteliaana. Ei häntä siitä soimattu, hyvän-
tahtoisesti hänelle vaan naurettiin, sillä se pantiin kaikki hänen jörömäisen luonteensa syyksi.

Agnesin vaikutuksesta hän sulii ja muuttui toisenlaiseksi. Entä sitten? Olihan se vallan luonnollista. Miksi sitä ihmettelin? Ja miksi paheksuin?

Kevyesti he jatkoivat puhetta. Minä en enää voinut niin tarkkaan seurata, sillä korvani humisivat ja käteni värisivät niin, että oli vaikea hallita.

— Olenpa minä lapsellinen, olenpa aika hupakko, sanoin itselleni.

Ei apua. Korvat vaan humisivat ja kädet värisivät.

Viimmein näytti Agnes huomaavan minut.

— Pikku Liisi — sinä, tietysti, teet meille seuraa tänä iltana.

Ponnistin kaikki voimani, saadakseni ääneni levolliseksi.

— Enhän minä osaa ratsastaa.

Jopa muisti Anttikin minua. Kääntyi koko ruumiillaan minun puoleeni.

— Se on totta, se. Kuinkas teemme sinun kanssasi, Liisi?

— Minä jään kotiin.

Sain kuin sainkin kasvoni vääntymään hymyn. Huomasivatko, kuinka tekemällä tehty se hymy oli, kuinka valheellinen?

— Ei, minä tiedän neuvon, sanoi Antti. Sinulle otetaan issikka.

Loin kummastuneen katseen häneen. Niinkö vähän hän välitti nyt maksusta, hän, joka muuten oli niin tarkka?

— No, sillä tavalla! huudahti Agnes.

Mutta minä panin vastaan.

— Enhän minä voi jättää lapsiakaan niin pitkäksi aikaa.

— Taitaa niin olla, sanoi Antti. Ikävä kyllä. Pitäisi sinun toki kerran päästä huvittelemaan. Mitä, jos ottaisimme kotimiehen?

— Ei se käy laatuun. Lapset eivät tulisi toimeen vieraan kanssa, tiedäthän sen.

— Sille ei sitten mitään voi.

Agnes heitti minuun nopean ja tutkivan katseen, jonka vastasin tyyneesti. Hän ei ainkaan saisi aavistaa mitään lapsellisesta tuskastani.

— Siis meidän täytyy mennä kahden, hän sanoi. Ellei herroista joku halua lähteä mukaan?

He halusivat useimmat ja pari nuoremmista otti huolekseen tarpeelliset valmistukset. Eihän ollut ravintolaa Iloharjulla, täytyi siis viedä virkistysaineita muassaan. Ja hevosetkin he lupasivat toimittaa ynnä satulat.

Ooh, he olisivat tehneet mitä hyvänsä siitä ilosta vaan, että saivat yhden illan viettää Agnesin seurassa.

Kahdeksan aikaan he päättivät lähteä, että joutuisivat perille ennen auringon laskua. Antti ja minä erosimme seurasta vähää ennen.

Sain heti ottaa lapset huostaani, syöttää, riisua ja viedä nukkumaan. Tein sen vanhaan totuttuun tapaan ja vastasin heidän kysymyksiinsä lyhyesti, hajamielisesti, ja vasta sitten kun monta kertaa olivat saman kysymyksen uudistaneet. Enemmän kuuntelin Antin askeleita toisessa huoneessa, kun heidän puheitaan. Hänellä oli kiire muuttamaan toista pukua päälleen matkaa varten. Joutuisiko ja muistaisiko hän tulla edes sanomaan jäähyväisiä ennen menoaan?

Sekä joutui, että muisti!

Istuin juuri pienellä pallilla ja pesin Lyyliä, joka paitasillaan makasi polvillani, nauraen ja jokeltaen, kun Antti tuli sisään. En ollut häntä näkevinäni, viskasin pesusienen vesivatiin, painelin pyyheliinalla kaulaa ja katsoin tarkkaan eikö iho ryppyjen sisässä punottanut.

— Ikävää, että sinun nyt täytyy jäädä kotiin, Liisi.

Antti silitteli päätäni ja kumartui ylitseni. Minä vaan tarkastelin Lyylin kaulaa.

— Olisit varmaan mielelläsi lähtenyt mukaan?

— Hm —

Eikö tosiaan ollut hiukan punaisena kaula tuolla oikealla syrjällä? Pääni painui vielä alemmaksi, puhaltelin epäiltävää kohtaa ja pyyhin uudelleen.

— Etkös olisi? Kuinka?

Hänen kätensä luisui leukani alle, väkistenkin hän väänsi pääni ylös ja katsoi minua kasvoihin.

Täytyi vastata.

— Enpä tuosta ole millänikään.

— Onko se ihan totta?

Minä koetin hymyillä. Koetinpa vielä katsoa häntä silmiinkin.

Hän nähtävästi rauhoittui.

— Sinä olet minun oma rakas vaimoni. Aina hellä, aina kärsivällinen ja aina hyvä.

Ja hän painoi lämpimän, pitkän ja pehmeän suutelon huulilleni.

Sydämmeni heltyi äkkiä. Minun oli vaikea estää kyyneliä nousemasta silmiini. Pyrin irti hänen syleilystään.

— Lyyli raukka kylmettyy.

Mutta hän ei päästänyt, ennenkuin oli vielä monet kerrat suudellut minua ja senkin jälkeen hän yhä uudelleen hyväili ja silitteli päätäni.

Hän oli tavattoman hellä ja sydämmellinen,

mieleni suli täydellisesti, en tuntenut enää vähäkään katkeruutta. Mutta minun täytyi kääntää kasvoni pois, sillä kyyneleet yhä tunkivat esille.

— Ehkä sinulle onkin terveellisempää, kun pääset ajoissa nukkumaan. Ja kuulehan, me ratsastamme täältä ohitse, niin saat sinäkin nähdä meitä. Pidä varalta, noin neljännes tunnin kuluttua me ainakin olemme jo liikkeellä.

— Kyllä.

— Niin, hyvästi nyt.

Vielä pari suutelua, ja sitten hän läksi.

Annoin kyynelten nyt juosta valtoinaan. Minä hupsu! En tietänyt, miksi itkin, en oikeastaan ollut pahoillani enää, en peljännyt mitään Antin suhteen, enkä millään muotoa olisi tahtonut häntä jäämään huviretkeltä pois. Ei, oman lapsellisuuteni minä vaan itkin pois.

Tuntui niin helpottavalta ja hyvältä. Lyyli nauroi ja huiski käsiään, en voinut olla häntä hellittelemättä. Puristin niin rintaani vasten, että hänen täytyi kirkua. Kuinka hän oli lämmin ja pehmeä! Vedet kuivuivat silmistäni, minä nauroin ja jokeltelin kilpaa hänen kanssaan.

Laskin hänet vuoteelle ja peitin. Hän oli vallaton, riehkasi ilosta, potki peitteen pois ja nosti pienet pyöreät jalkansa pystyyn.

— Oletkos hiljaa, sinä veitikka, oletkos hiljaa — äsäs!

Ja vaikka minä olin häntä toruvinani, minä kuitenkin riehuin mukana, enkä malttanut lopettaa, vaikka kyllä pelkäsin, että hän mahdollisesti valpastuisi eikä pääsisi uneen kiinni koko yönä. Mutta kun hän oli niin ihmeen herttainen, ja niin soma siinä valkoisessa paidassaan, oikea semmoinen pikkuinen paitaressu, niin eihän saattanut, ei millään tavalla olla häntä pudistelematta, suutelematta, hyväilemättä.

Omaa hupsuuttani samalla ihmettelin. Enkö äsken ollut syyttä aikojani ihan alakuloisena ja masentuneena? Ja minulla kuitenkin oli hyvä, uskollinen mies, vakava ja luotettava ja toimelias, ettei monella hänen vertaansa. Sitten nämä terveet, hauskat lapset — kuinka saatoin olla niin kiittämätön ja niin hassu? Ei se enää milloinkaan tapahtuisi, sen nyt pyhästi lupasin itselleni.

Mutta oli kait neljännes tuntia jo kulunut? Ikkunassahan minun pitäisi olla.

— Nyt lopetetaan, Lyyli, ei saa nauraa enää. Pane simmä kiinni, ja nuku!

Hän kipristi ne umpeen, kipristi niin, että nenä-nypykkä meni yhteen kippuraan, ylähuulikin vääntyi ylös ja neljä valkoista helmihammasta paistoi esille. En voinut hallita

itseäni, täytyi vielä painaa huuliani tuota avo-naista suuta vasten.

Mutta sitten herkesin totiseksi, peittelin hänet huolellisesti ja suoristin selkäni.

— Nuku kiltisti, lapseni.

Hän käänsi päänsä syrjään, ja painoi pos-kensa tyynyyn. Minä poistuin.

Salin ikkunassa sitten istuin ja odottelin ratsastajia. Eikä siinä kauvan tarvinnut odot-takaan ennenkuin kavioiden kopse alkoi kuu-lua ja he ilmestyivät kohdalle. Heitä oli kym-menkunta herraa, Agnes oli ainoa nainen jou-kossa. Vaan sitä hän ei näyttänyt haikailevan, siellä missä hän suorana ja ryhdikkäänä istui ratsunsa seljässä. Uljaasti hän kantoi päätään, vartalon piirteet osoittivat jäntevyyttä ja not-keutta, pitkän ratsupuvun liepeet liehtoivat va-paasti hevosen lanteita.

He pidättivät hevosiaan, tarkastelivat ikku-noita ja älysivät minut. Agnes heitti lento-muiskuja, Antti paljasti päänsä teeskennetyllä juhlallisuudella ja muutkin herrat tervehtivät iloisesti. Minä hymyilin, nyökkäilin vastaan minkä ennätin ja huusin: »onnea matkalle»! Sitten he taaskin antoivat hevosten mennä ja niin katosivat pian näkyvistäni.

Enkä minä tuntenut hiventäkään harmia, saatikka että olisin ollut mustasukkainen ja kateellinen. Päinvastoin soin mielelläni Antille

tämän hovin ja toivoin, että hän muuttaisi ajatuksiaan Agnesista ja huomaisi vihdoinkin hänen hyvät puolensa. Niin kumminkin vakuutin itselleni.

V.

— Siellä oli tosiaankin hauska, kertoi Antti seuraavana aamuna. Vahinko ettet sinä ollut mukana.

— Te viivytte myöhään?

— No, kun tulimme vasta viiden aikaan aamulla takaisin. En ymmärrä kuinka se aika niin luiskahti. Olimme kaikki niin iloisella ja vapaalla mielellä, että tuskin maltoimme vielä silloinkaan lähteä.

— Oliko siellä kaunista?

— Erinomaisen kaunista. En muista Iloharjulla koskaan olleen niin kaunista kuin nyt. Ilma oli selkeä, ei tuullut ei niin hiventä; ja auringon laskeutumisessa oli vallan ihmeellisiä kajastuksia.

— Entä noustessa?

— Sitä emme enää niin tarkanneet — Antti kävi hiukan hämilleen. Emme tulleet niin tarkanneeksi, kun istuimme siellä Agnesin kanssa penkillä ja puhelimme.

Minä en aivan heti jatkanut. Katselin sa-

nomalehteä, jonka poika juuri oli tuonut. Ja sitä katsellessani kysyin noin niinkuin sivumennen ja teeskennetyllä välinpitämättömyydellä:

— Ja mitä sinä nyt pidät Agnesista?

— Hm . . . En osaa vielä oikein sanoa. Minä otan hänestä selvää ensin.

— Ettekö ihastuneet häneen kaikki?

— Eihän toki sentään . . . vaikka täytyy myöntää, että hän on tavattoman —

— Tavattoman viehättävä?

— Viehättävä ja älykäs. Niin — meillä on muuten aikomus mennä purjehtimaan tänään edellä puolen. Tulet kait sinä mukaan?

— Tokkohan minä viitsin.

— Minkätähden et viitsisi? Tule nyt sentään virkistymään sinäkin.

Hän ei lähesmainkaan pyytänyt niin innokkaasti kuin olisin odottanut. Siitä syystä oli ääneni vähän katkera, kun yhä sanomalehteä tutkien vastasin:

— Ei siellä minua kumminkaan kaivata.

— No, Liisi?

Antti tuli luokseni ja koetti katsoa minua silmiin.

— Mitä tuo merkitsee? hän kysyi ja hymyili.

Minua hävetti. Viskasin sanomalehden pois käsistäni ja lankesin hänen kaulaansa.

— Ei mitään, Antti. Ei se mitään merkitse.

— Pelkäsin jo, että rupeisit luulevaiseksi.

— Hyi sinua! Milloinka olen ennen ollut luulevainen?

Ja minä painoin kasvoni hänen rintaansa kiinni, ettei hän näkisi, kuinka punastuin.

Antti hyväili poskeani.

— Ei, sitä minäkin. Ethän sinä toki ole niin tyhmä.

Mutta minä en päästänyt häntä vielä irti. Mikä kummallinen tunne lieenee minut äkkiä vallannut, en semmoista vielä koskaan ennen ollut kokenut. Olin aina ollut hiljainen, levollinen, tasainen. Nyt riipaisi minut intohimoinen, outo voima.

Kiedoin käteni tiukemmin hänen kaulaansa, puristin häntä rajusti syliini, upotin silmäni syvälle hänen silmiinsä, olin tykkänään pois suunniltani.

— Antti — puheeni oli värisevää, katkonaista kuisketta, levotonta huohotusta. Antti — pidätkö sinä minusta, rakastatko sinä minua, sano! Etkö koskaan, koskaan minua unhota — minä en sitä kestäisi, kuule, minä en sitä kestäisi. Tulisin varmaan hulluksi — voi, Antti, sinä et saa sitä tehdä —

— Mutta, Liisi, mitä ihmettä?

Hän kummastui ja koetti irroittaa minua.

— Jopa nyt! Kuka uskoisi —.

Rauhallisena ja viileänä hän vastasi tuskalliseen hellyyteeni.

— Elä ole lapsellinen. Pidänhän minä sinusta, kuinkas muuten.

— Onko se ihan totta, että pidät? Että rakastat niinkuin ennenkin? Ethän sinä velvollisuudesta vaan ole minulle uskollinen, Antti? Ethän? Eihän se ole pakosta? — Sano, jos olisit vapaa, jos saisit uudelleen valita, ottaisitko minut? Antti, vastaa rehellisesti, minuako vaan haluaisit omaksesi.

— Kuule, Liisi, tämä alkaa minua vaivata.

— Miksi et vastaa?

— Siksi, että kysymyksesi on niin peräti järjetön.

Hänen kylmyytensä loukkasi minua. Käteni laukenivat ja putosivat hervottomana alas. Minä käännyin pois, menin takaisin tuolilleni istumaan ja otin sanomalehden jälleen käteeni.

— Mikä sinulle on tullut, Liisi? Ethän ole milloinkaan ollut tuommoinen?

En virkkanut mitään, vereni vieläkin kuohuivat, lehti rypistyi sormieni välissä. Mutta yhtäkaikki kuului ääni povessani, joka sanoi, että hän oli oikeassa, että käytökseni oli ollut tavaton ja kummallinen. Koetin sen vuoksi taltuttaa mieltäni, minkä voin.

Antti katsoi kelloaan.

— Nyt on aika lähteä. Tuletko mukaan?

Kestin hetkisen sisällistä taistelua, ennenkuin hiljaisella äänellä vastasin:

— Tulen.

— Menemme sitten hakemaan neiti Wertheriä. Hän odottaa.

Huomasin, ettei hän tahtonut voida sitä aivan huolettomasti sanoa. Mutta sen epäiröimisen vaikutti ehkä minun äskeinen mielenpurkaukseni. Hän varmaan katsoi sen lähteneen luulevaisuudesta.

Kenties hän ei ollut niin väärässä? Jospa vastoin tahtoani luulevaisuus sittenkin kyti sieluni pohjassa?

Häpesin ja halveksin itseäni. Minun *täytyi* tukehuttaa se tunne, *täytyi* repiä se itsestäni pois juuria myöten.

— Ehkäpä lähdetkin sitten edeltä, sanoin, sillä minä tahdoin näyttää, että olin vapaa epäilyksistä.

— Minulla olisi vielä vähän toimitettavaa kotona. — Tulen sitten suoraa päätä rantaan.

— Niinkuin tahdot.

Kun saavuin rantaan, ei heitä vielä näkynyt eikä kuulunut. Heittäännyin alas nurmikkoon, siinä oli hyvä tilaisuus mietiskellä kaikenmoista, sillä läheisyydessä ei ollut yhtäkään ihmistä, etempänä vaan joku proomu, jossa miehet härivät ja jyskivät töissään.

Enkö tuntenut taaskin pientä katkeruutta siitä, että he niin kauvan viipyivät? Mitä oikeastaan pelkäsin? Että Antti ihastuisi Agnesiin? Pitäisi häntä kauniimpana, viehättävämpänä minua? Mutta olihan se vallan luonnollista, kuinka hän voisi muuta, koska hän ei kumminkaan ollut sokea. Millä oikeudella sitä paheksuin? Kaikki muutkin häneen ihastuivat, minä etupäässä.

Ja oliko järjellistä suuttua Anttiin siitä, että hän oli unhottanut katsoa auringon nousua, kun innostui puhelemaan Agnesin kanssa? Minun tähteni hän muka ei olisi sitä unhottanut. Oliko kumma? Monta vuotta olimme olleet yhdessä, joka hetki hän sai tietää ajatukseni, niissä ei ollut hänelle mitään uutta, eikä mitään erinomaisen kiinnostavaa. Ja sentään olisin vaatinut, että — ei, tämä oli suorastaan naurettavaa. Minä olin ahdasmielinen, pikkumainen, tyhmä —

Rakastuisi Agnesiin? Hylkäisi minut ja lapset?

Ei hän sitä tekisi. Velvollisuuden tunto häntä estäisi.

Mutta raskasta olisi pitää häntä kiinni pelkän velvollisuuden siteellä, vastoin hänen sydämensä taipumusta. Raskasta olisi joka päivä nähdä ja kokea hänen kylmyyttään. Vaikeata nähdä hänen sisällisiä kamppailujaan.

Aikaa voittaenko unhottaisi? Kuka sen voi sanoa? Hän kenties vaan kyllästyisi minuun yhä enemmän ja ehkä alkaisi hän vihatikin, koska minun tähteni täytyisi kahlehtia vapauttaan. Lapset ja minä olisimme hänelle vaan kiusaksi ja taakaksi.

Eikö sitten parempi, että hän kerrassa jättäisi meidät, silloin hän ehkä kuitenkin joskus muistelisi meitä hyväntahtoisella hellyydellä, ehkä kaipaisikin välistä, aikojen perästä, ellei ennen.

Jättäisikö meidät? Ja menisi Agnesin jäljessä Pietariin?

Niin, miks'ei? Oli semmoisia ihmeitä ennenkin tapahtunut. Enkö sitä soisi? Enkö soisi, vaikka tietäisin, että hän tuntisi itsensä onnelliseksi?

Minkälainen oli minun rakkauteni, kun ei se etupäässä tarkoittanut hänen onneaan!

Mutta olisiko se hänelle todelliseksi onneksi? Eikö veisi vaan hetken hurmaukseen, jota seuraisi tuskallinen herääminen, häpeä ja katumus? Mikä pelastaisi hänet silloin epätoivosta? Tulisiko hän luokseni hakemaan lohdutusta?

Ellei tulisi, etsisin minä hänet ylös, hoitaisin häntä hellästi ja saisin hänet unhottamaan kaikki kipeät muistot, rauhoittaisin, ja — voitaisin hänen sydämmensä jälleen. Voittaisin täydellisemmin kuin milloinkaan ennen. Ja me

olisimme taaskin onnellisia, emmekä eroisi siten ennenkuin kuolemassa. Koettelemuksen kiirastulessa olisimme molemmat puhdistuneet...

Minä kuvittelin elävästi mielessäni, kaikki tapaukset tulevaisuudesta. Agnesia ensimmältä huvittaa Antin rakkaus, hän kiihoittaa sitä siksi, että saa Antin luopumaan perheestään ja lähemmään hänen jäljessään ulos suureen maailmaan. Siellä hän vielä muutteen vuoksi ja tehdäkseen efektiä tuttavapiirissään, pitää jonkun aikaa hyvänään Antin ihailua, ärsyttelee häntä vuoroin, vuoroin on taas suosiollinen, heittelee häntä toivosta epätoivoon, ja saa niin Antin intohimon yltymään yhä kiihkeämmäksi. Silloin vasta Agnes hylkää hänet, sysää hänet ivallisesti luotaan. Antti kääntyy sairaaksi, on kuolemaisillaan. Minä riennän häntä hoitamaan, löydän hänet kärsivänä, särkyneenä, rikkirevittynä, ilman ainoatakaan ystävää. Hän houraillee raivosti Agnesista, kiroo häntä ja sadattelee, huutaa kosta, riehuu ja pyrkii väkisten syöksemään vuoteeltaan. Minä hiljaa hivelen hänen kättänsä, pyyhin hänen hikistä otsaansa, kuiskaan hänelle lempeitä sanoja, kostutan hänen kuivia huuliaan viinillä ja laitan hänen pääalustansa mukavaksi. Hän rauhoittuu ja nukkuu. Ja kun hän herää, tuntee hän minut, heltyy ja —

Siihen asti olin ehtinyt, kun älysin heidät

tulevaksi ylhäällä mäellä. He nauroivat ja puhelivat vilkkaasti. Tien vieressä oli hirsiä kassassa. Agnes kapusi ylös ja keikkui ylimielisesti harjun reunalla. Antti varoitteli häntä ja tarjosi kättään avuksi. Mutta Agnes ei siitä huolinut, vaan hyppäsi huolettomasti, Antin varoituksista välittämättä, alas. Siinä hänelle ehkä kumminkin olisi käynyt pahasti, ellei Antti ottanut vastaan.

— Niinhän te olette kuin paha lapsi, valaton ja tottelematon, hän sanoi, mitä, jos olisitte katkaisseet jalkanne.

— Minä luotan hyvään onneeni. — Mutta tehän taisitte oikein säikähtyä?

— Tietysti säikähdin.

— Nyt lupaan olla kiltti. Antakaa käsi-vartenne.

Agnes istui rinnalleni siksi aikaa, kuin Antti laittoi veneen ja purjeet reilaan.

— Oliko sinulla ikävä eilen illalla?

— Ei ensinkään.

Minä katsoin avonaisesti häntä silmiin.

— Todella, piku Liisi? Olitko sinä niin järkevä?

Siihen en virkkanut mitään. Häinkin vai-keni hetken ja tarkasteli minua.

— Kuule — hän vilkaisi Anttiin, — minä nyt kysyn sinulta yhtä asiaa.

Hän kääntyi, hymyili ja hiljensi äänensä kun jatkoi:

— Oletko sinä taipuvainen mustasukkaisuuteen?

— Agnes —

Minä koetin näyttää loukkaantuneelta, peittääkseni sillä, jos mahdollista, syyllisyyden ilmettä kasvoillani.

— Kuinka semmoinen voisi tulla kysymykseenkään.

— Noo — olisihan se jotenkin luonnollinen tunne.

— Minäpä kun niin täydellisesti luotan Anttiin.

— Ahaa, vai siltä kannalta! Siinä tapauksessa varoitan sinua rehellisesti turhista illuusiioneista, joita tavallisesti seuraa katkera herääminen. Luuletko sinä todella, että senlaiset ominaisuudet kuin järki, periaatteet, tahto, velvollisuuden-tunto ja mitä ne kaikki ovat — että ne muka ihmisen elämää ja toimintaa määräsivät?

— Luulen aivan varmasti.

— Sinä lapsi!

Hän nauroi makeasti.

— Hui, hai, ei sinne päinkään. Usko minua: ei järki, eikä tahto, eikä periaatteet merkitse mitään, niin pian kuin intohimot heräävät. Intohimo — kas, se on herrana, ja nämä muut

ovat kauniisti sen palvelijoita vaan, jos se niille ylipäättään suo mitään sijaa.

— Antin suhteen tuo nyt ei kumminkaan pidä paikkaansa.

— Sinun Anttisi suhteen se juuri erinomat-
tain pitää paikkansa. Hänellä on voimakas ja
samalla raskas luonto. Tunteet eivät helposti
hänessä nouse eleille, mutta kun ne kerran
nousevat, ja kasvavat valtaviksi intohimoiksi
niin — varjele taivas! Niitä ei hallitse mikään
maailmassa — kaikkian vähin hänen oma jär-
kensä.

Hän herkesi äänettömäksi ja käänsi silmänsä
Anttiin, joka siellä yhä hääri purjeiden kim-
pussa. Puoleksi miettivä, puoleksi huvitettu oli
katse, jolla hän seurasi Antin reippaita liikkeitä.
Näin selvästi, mitä ajatuksia hän hautoi mieles-
sänsä. Sydäntäni kouristi pahasti, mutta koetin
kuitenkin vielä pitää puoliani.

— Erehdyt sinä, Agnes, sittenkin tällä ker-
taa. — Minäkö en tuntisi Anttia, vaikka olen
jo monta vuotta elänyt yhdessä hänen kans-
saan? Ei vielä milloinkaan ole intohimot saa-
neet hänessä valtaa.

— Sen kyllä arvaan, sillä ettehan te täällä
elä, te vaan vegeteeraatte — uinailette puoli-
horroksissa. Ja sitä tilaa voi kestää hautaan
saakka. Ymmärrän hyvin, että sekin vähä,
mitä teillä nuorina on voinut olla tunteita ja

intohimoja, tukehtuu ja kuolee pois tässä tarkasti järjestetyssä, säädyllisessä ja porvarillisessa pikku-yhteiskunnassa. Mutta minä sanon sinulle: Anttisi ei vielä ollenkaan ole tylsistynyt, sen voin sinulle vakuuttaa. Anna hänen vaan tuntea vapaampaa tuulen puuskaa ja näet mitä se häneen vaikuttaa.

— Kernaasti minun puolestani. — Mustasukkaisuudella en tule häntä häiritsemään.

Agnes heitti minuun terävän, läpitunkevan katseen, mutta nähtävästi hän ei minussa huomannut pienintäkään vilppiä, niinkuin sitä ei tällä hetkellä ollutkaan.

— Siinä sinä teet oikein, pikku Liisi, hän sanoi, taputtaen minua kädelle. Tiedätkös, mustasukkaisuus on typerintä, mitä olla saat-
taa. Se rumentaa ihmistä, ja tekee elämän kauhean ikäväksi sekä itselle että toiselle. Jos minä olisin naimisessa, niin päinvastoin soisin, että mieheni silloin tällöin olisi minulle uskon-
ton. Minä puolestani käyttäisin hyväkseni samaa vapautta, ja niin emme koskaan kyllästyisi toisiimme, suhteessamme olisi alituisesti vaihtelua, se ei tympistäisi eikä ikävystyttäisi. Pieni kiihoitus avioliitossa on suuresta tärkeydestä, levollinen jokapäiväisyys on rakkauden kuolema.

Kuuntelin häntä oudoksuen. Tuo surullisen vieno ja samalla suloinen mieliala, johon

äskeiset kuvitteluni olivat minut saattaneet, alkoi hävitä, minun oli vaikea välttää harmistumista. Tunsin äkkiä jotain kolkkoa, vierasta Agnesia kohtaan, ja vaikka istuin hänen rinnallaan, oli minusta kuin olisi penikulmien matka ollut välillämme. Ja samassa silmänräpäyksessä menetti hänen kauneutensa, hänen sulavat liikkeensä ja hänen elegansinsa kaiken viehätyksen silmissäni. Ne tällä hetkellä minua melkein inhottivat, eikä hänen terävä älynsäkään ollut mielestäni nyt mistäkään arvosta.

— Tuommoiset katsantotavat eivät sovellu pohjoismaiden naisille — eivätkä ne ikinä meitä onnellisiksi tekisi.

Äänessä, jolla nuo sanat lausuin, ilmeni jyrkkä moite. Ja se moite sattui. Agnesin silmät leimahtivat, mutta hän hillitsi itsensä, keikahutti päätään taakse ja nauroi pilkallisesti.

— Sitä sinun ei tarvitse minulle sanoa, minä sen kyllä tiedän ilmankin. Pohjoismaiden naiset ovat hiljaisia, uskollisia, nöyriä, kärsivällisiä, miehensä ja lastensa kuuliaisia palvelijoita — tiedätkö, mistä syystä?

— Siitä syystä, että pitävät sen velvollisuutenaan.

— Eikös mitä! Siitä syystä vaan, että he ovat heikkoja raukkoja ja typeriä. He eivät *kykene* olemaan muuta — siinä koko asia.

— Agnes —!

— Ei sinun tarvitse suuttua, en minä sinua yksityisesti tarkoita, minä puhun Pohjoismaiden naisista yleensä, suomalaisista, skandinaavilaisista, englantilaisista. Ja pannaan kernaasti saksalaiset yhteen lukuun.

— Voimaa on kärsivällisyydessä, uskollisuudessa ja nöyryydessä enemmän kuin missään muussa.

— Voimaa? Hui hai! Semmoista voimaa on halvimmalla orjallakin. Kotka, joka rohkeasti leikkaa ilman tuolla ylhäällä korkeudessa, ei ole nöyrä eikä hiljainen eikä kärsivällinen, mutta kyyhkynen on. Kumpi sinusta voimakkaampi? — Saammeko jo tulla? hän samassa huusi Antille, joka oli kuljettanut veneen laiturin luo.

— Jo saatte, kuului sieltä vastaan.

Agnes astui edeltä alas laiturille, minä jäljessä. Hän oli varmaankin sydämmensä pohjassa aika lailla närkästynyt minuun, mutta enpä ollut minäkään puolestani hänelle hyvä.

Antti piteli toisella kädellään laiturista kiinni pysyttääkseen venettä kohdalla, toista hän tarjosi Agnesille. Laituri oli jonkun verran korkeammalla, Agnes asettui reunalle, tarttui hänen käteensä ja valmistautui hyppäykseen.

— Elkää vaan pudotko.

— Annatteko minun astua polvelenne?

— Tehkää hyvin.

Ja Agnes astui tosiaan pienellä, sievällä jalallaan Antin polvelle ensin ja pujahti siitä vasta hänen toiselle puolelleen penkille.

Veri kuohahti minulla ylös aivoihin. Yhdellä ainoalla hyppäyksellä olin veneessä, mutta kap-paleen matkaa heistä, purjeiden toisella puolella tykkänään.

Vene keikahti, vesi räiskähti laidasta sisään.

— Liisi — kuinka sinä olet niin varomaton?

Antti sanoi sen painuneella, soinnuttomalla äänellä, niinkuin olisi hän puhunut unessa. Agnesin jalan kosketus, hänen likeisyytensä — he istuivat sivu sivussa kiinni — oli nähtävästi hämmentänyt hänen ajatuksensa, hän katseli epäröiden ympärilleen, käsi yhä laiturissa, eikä saanut selville, mitä hänen tulisi tehdä.

Mutta, taivaan nimessä, eikö hän huomannut, että se kaikki oli vaan pelkkää inhottavaa kokehteriaa?

— Minulle purjenuorat, huusi Agnes, tarttukaa te peräsimeen, ja laskekaa vene irti!

Antti heräsi ja teki niinkuin hän käski.

— Mutta osaatteko te?

Hän asetteli köydet Agnesille käteen ja neuvoi kuinka hänen tuli menetellä.

Purjeet pullistuivat, vene kallistui ja meni huristen ulos järvelle, vesi sirisi kokassa.

— Kuinka hauskaa! huudahti Agnes.

— Liisi, miksi istuit sinne niin kauvas, siirry lähemmä, kehoitti Antti.

— Täällä on hyvä, minä vastasin.

— Mutta siellä olet meistä vallan erilläsi.

— Mitä se tekee.

— No, niinkuin tahdot.

Sen jälkeen he antoivat minun olla, lienevät vallan unhottaneetkin minut vähäksi aikaa, kun istuin siellä purjeiden takana, etteivät nähneet.

Hyvä olikin, sillä nyt sain rauhassa selvittää sotkuisia ajatuksiani. Äskeiset kauniit unelmani, mihin olivat ne paenneet? Ja kaikki lauhkeat, sovinnolliset tunteeni, kaikki hyvät päätökseni? Näinkö ne horjuivat heti ensi hetkessä?

Vihaa ja katkeruutta oli mieleni täynnä, enkä päässyt niistä voitolle, vaikka kuinka olisin koettanut. Purin huuliani, väänsin käsiäni, soimasin itseäni.

— Sinä olet tosiaankin heikko raukka, Agnes oli oikeassa, ooh, sinä olet kunnoton, typerä, kurja —

Olisin tahtonut ruoskia itseni veriselle tuskissani. Eikä tullut apua! Jota enemmän taiselin luontoani vastaan, sitä raivokkaammaksi se yltyi. Ja sitä kiihoitti tuo heidän yhtämitainen keveä puhelunsakin, josta en sanoja eroittanut, vaikka koetin kyllä kuunnella aina välillä.

Tahallaan ekkä puhelivatkin niin, etten saisi minä selvää? Ja kuka tietää, minkälaisia silmäyksiä siellä antoivat toisilleen?

Kallistin päätäni, että näin heidät purjeen alitse.

Siellä he istuivat rinnatusten, Agnes selkä kenossa, molemmat kädet purjeen nuorissa kiinni, Antti syrjittäin häneen, eteenpäin kumartuneena, silmät Agnesin miellyttävissä kasvoissa.

Miellyttävät ne olivat, se täytyi minun taas väkisenkin myöntää itselleni, eikä miellyttävät ainoastaan, mutta niin huikaisevan kauniit, että sydäntäni vihloi, sillä olihan päivän selvää, ettei noita kasvoja voinut kylmällä, tyyneellä mielellä katsella, eikä liioin katselemattakaan olla. Antin silmät olivat kuin nidotut niihin. Ja ne ilmaisivat ihailua semmoista, jota —

Käteni kouristivat penkin reunaa. Nostin pääni ylös, en voinut heitä katsella kauvemmin.

Tunsin äkkinäistä, kauheata vihaa Anttia kohtaan. Olisin tahtonut repiä hänet tuhansiksi palasiksi, ruhjoa, musertaa . . .

Miksi ei ollut minulla asetta kädessä. Olisin ampunut hänet lävitse. Hänet ensin, sitten tuon toisen, tuon —

En vielä nytkään, kun tyyneellä mielellä muistelen sitä hetkeä, voi käsittää sitä äkkinäistä muutosta, joka minussa tapahtui. Olin

aina luullut itseäni hiljaiseksi, tasaluontoiseksi, maltilliseksi, ja kuitenkin kätkeytyi sielussani tällaisen raivon intohimoisuuden mahdollisuudet. Olin pyrkinyt nöyryyteen, karsivällisyyteen, alttiiksi antavaisuuteen, luulin harjaantuneeni siinä joka päivä kodin hiljaisessa piirissä, ja kun koetukselle tulin, kuinka peräti toisenlaisena silloin ilmaannuin!

En ollut enää järjessäni. Taoin nyrkkiäni penkkiin, en välittänyt siitä että koski, taoin vaan yhtämittaa.

He puhelivat siellä huolettomasti, eivät kuulleet jyskytystä, taikka eivät panneet siihen mitään merkitystä.

Ja yhä minä hakkasin nyrkkiäni, siihen oli joku sisällinen pakko ja se tuntui ikäänkuin pikkuisen lauhduttavan kuristusta povessani, hakkasin siksi että käsi ja käsivarsi olivat turtana aina olkapäähän saakka ja sormet hervottomina aukenivat.

— Antti, Antti —!

Katsoin ylös siintävää taivasta kohi, valitin sinne vääryyttä, jota minulle tehtiin. Löytyikö siellä Jumalaa, kuuliko hän, näkikö hän, mitä täällä alhaalla tapahtui, näkikö syvälle sydämien pohjukkaan asti? Jos näki, miksi pysyi kylmänä, välinpitämättömänä?

— Antti —!

Kiinni purtujen hampaiden välistä se tuli,

tukahtuneena, kumeana huohotuksena, jossa oli sekä raivoa, että valitusta, oli uhkaa, syytöstä ja — rukousta.

He eivät kuulleet, he vaan puhelivat.

Mistä riitti heillä niin paljon keskusteltavaa?

Väistyin etemmäksi penkille, että saatoin nähdä heidät purjeen toiselta puolen.

Yhä samassa asemassa, sama hempeys Agnesin kasvoissa, sama ilmeinen ihailu Antin silmissä.

Minua ei muistettu eikä kaivattu. Olin täällä vallan tarpeeton. Tiettyä se! Miksi olin tänne lähtenytkään? Olisihan minun pitänyt jo edeltäpäin tämä ymmärtää ja arvata.

Minä musersin heidät silmilläni, iskin heihin katseen terävän kuin miekan.

He eivät mitään nähneet. Agnes nauroi heleästi, Antti oli sanonut jotain hupaista.

Naurakaa te vain! Naurakaa ja iloitkaa! Mitäpä teitä minun tuskani liikuttavat . . .

Hurja ajatus lensi päähäni.

Jos heittäytyisin järveen —? Eiköhän Antti silloin heräisi hurmauksestaan? Eiköhän omatunto häntä löisi?

Ja eikö hän sitten surisi ja katuisi? Vanhat muistot elpyisivät, hän kaipaisi uskollista puoli-soaan, kaipaisi lastensa äitiä. Nämä uudet vai-

kutukset haihtuisivat, syvemmät, juurtuneemmat tunteet ottaisivat vallan.

Kumarruin laidan yli ja katsoin alas. Vesi lainehti, aallot nousivat ja laskivat, vene viilteli niiden ohitse.

Ei se olisi kuin hetken työ —? Ja sillä kertaa heidän ilonsa tuolla taukoaisi.

. . . Mutta lapsi-raukat kotona? Enkö heitä enää milloinkaan näkisi? Mitä he, pienet, sanoisivat, kun äiti ruumiina tuotaisiin takaisin?

Käänsin silmäni pois huumaavasta syvyydestä ja tartuin molemmin käsin ohavuksiini kiinni.

Hyvä Jumala, olinko menettänyt järkeni? Kuinka saattoivat moiset ajatukset tunkea mieleeni?

Taaskin kajahti korviini nauru tuon valkoisen, suuren purjeen toiselta puolen. Ja se nauru kosketti kipeästi korviani, hermojani, sydäntäni, koko olemustani.

Avuttomana häilyivät silmäni ympäri. Olimme tulleet Toivolan kohdalle ja minä älysin pienen höyryveneen, joka matkalla kaupunkiin päin, suunnitti kulkuaan laiturille. Siinähan minulle pelastus!

— Antti . . .

Hän ei kuullut. Sain kohottautua ylös maston varaan ja huutaa toisen, vieläpä kolman-

nenkin kerran, ennenkuin hän havahti ja kääntyi katsomaan.

— Mikä on, Liisi? Istu kaiken mokomin, ettet mene nurin.

— Jos laskisit rantaan, että pääsisin tuolla höyryveneellä pois. Minä voin niin pahoin.

— Voitko pahoin? Ettet sanonut sitä enemmin. Käännyttyään takaisin, mitäs muuta.

— Eihän teidän siltä tarvitse. Laskekaa minut rantaan vain.

— Luuletko pääseväsi sillä pikemmin? Kyllä tämä laitatuudessa kulkee yhtä nopeasti.

— Ei lähdetä vielä takaisin, rukoili Agnes ja katsoi suloisesti Anttiin.

— Mutta kun Liisi voi pahoin?

Hän sanoi sen epäröivällä, matalalla, puoleksi kysyvällä äänellä.

— Antaa Liisin mennä laivaan, koska hän itse tahtoo.

Hän hymyili ja nyökkäili minulle.

— Eikös niin, Liisi?

— Jatkakaa te vaan matkaa. Mieluummin minä palaisin laivalla.

Antti tuntui olevan kahden vaiheella vieläkin. Katseli vuoroin minuun, vuoroin rantaan. Mutta näinhän sen: sisin halu hänellä oli jäämään sinne Agnesin kanssa, hän vaan ei ilennyt sitä haluaan seurata suoraan ja avonaisesti.

Oli sen vuoksi vastustele vinaan. Ooh, minä ymmärsin hänet liiankin selvään.

— Jospa vielä käännyt sairaaksi?

— Ei, kyllä se menee ohitse . . . kun pääsen kotiin.

— Kyllä se menee ohitse — toisti Agneskin.

Antti ei enää vastustanut. Hän laski rantaan ja saattoi minut ylös laivalle.

— Voinko nyt olla levollinen? hän kysyi, kun oli saanut minulle mukavan istuinpaikan.

— Voit.

Minä vältin katsoa häneen, en vastannut hänen kädenpuristustaan, enkä jäähyväisiään.

— Emme mekään enää kauvan viivy, hän vakuutti viimeiseksi.

Ivallisesti sille hymähdin.

— Viivyt tai et . . . se minua tuiki vähän liikuttaa.

Niin ajattelin mielessäni, vaikka tiesin, etten suinkaan ollut siitä välinpitämätön.

Antti seisotteli vielä laivan kupeella. Hän oli kumminkin levoton, huomasi sen salaisella tyytyväisyydellä. Mutta Agnes kiiruhti häntä takaisin veneeseen ja kun laiva lähti liikkeelle, valmistautuivat hekin jatkamaan matkaa omaan suuntaansa. Keskeytetty ilo alkoi jälleen . . .

VI.

En välittänyt heistä! Päätin itsekseni, etten välittänyt heistä, että halusin vaan kotiin, lasten luokse.

Sinne pääsin. Sain Lyylin syliini ja toiset molemmat ympärilleni. Kuinka he olivat mielissään, ja kuinka paljon heillä oli äidille toimitamista. Ei tahtonut kertomisesta tulla loppua, oli aivan kuin viikkomäärät olisin ollut poissa.

Huolettomia ja iloisia he olivat. Eivät tienneet vielä maailman murheista mitään. Eivätkä olisi niitä tajunneetkaan, eivät ainakaan näitä tänlaisia tuskia.

Mieltäni karvasteli; koetin pidättää nyhykytyksiäni, äänettömänä heitä vaan hyväilin. Ja sitä tehdessäni valitti ajatukseni:

— Isä on meidät hyljännyt, teidät ja minut. Hänelle on vieras nainen mieleisempi meitä. Me olemme jääneet orvoiksi . . .

Voimani olivat lopussa. Pyysin Mariita viemään lapsia ulos kävelyille, että saisin rauhassa levätä.

Mielen liikutuksesta uupuneena vaivuin tosiaankin hyvään, rauhalliseen uneen, jota lienee kestänyt tunnin tai puoli. Kun siitä heräsin, olin levollisempi. Lapset olivat vielä poissa, huoneissa oli hiljaista, valoisata, aurinko paistoi vinosti sisään uutimien lävitse.

Äskeiset tapahtumat asettuivat heti kohta eteeni. En tahtonut voida niitä uskoa tosiksi ensi aluksi. Oli kuin pahaa unta. Minäkö vähällä heittääntyä järveen? Minäkö heidät jätin, läksin kesken pois?

Ja tuo raivokas viha, suru? Oliko niihin minkäänlaista syytä?

Nyt kun virkistyneillä voimilla asiaa ajattelin, näin sen peräti toisessa valossa. Anttiuskoton? Kevytmielisesti ihastunut outoon naiseen, jota hän vaan muutaman kerran on nähnyt? Antti, vakavaluontoinen, rehellinen Antti?

Mahdotonta, tuiki mahdotonta! Mutta sinä olit järjetön ja sietäisit juuri —

Häpesin itseäni, päätin heittää koko jutun mielestäni ja ryhtyä johonkin tositoimeen. Tempauduin pystyyn ja läksin ulos vilpoiseen ilmaan. Siellä seisoin portailla ja katselin, eikö lapsia näkyisi tulevaksi.

Pihassakin oli kaikki entisellään. Joka kohta oli paikoillaan. Tuolla Hartmanin asunto, ikkunoineen, kuistineen, tuolla tuparakennukset ja kaivo sitä likellä. Tuolla puutarhan aita, tuolla portti. Vanhaa tuttua kaikki, yksin hiekkakin maassa.

Anttiko unohtaisi vaimonsa ja lapsensa? Jättäisi kotinsa, lähteäkseen vieraan naisen matkaan? Saattoiko ajatella hupsumpaa?

Tuo auringon valaisema, tuttu pihakin

kaikkine ystävällisine rakennuksineen vakuutti minulle, ettei semmoista ikinä voisi tapahtua.

Olin taas entiselläni, oma itseni jälleen. En kärsinyt muistella äskeistä raivokasta vihaani, enkä hurjia murhan ja itsemurhan halujani. Kun ajatus ohimennen niitä kosketti, olin taipuvainen uskomaan, että mahtaa todella joku paha henki olla olemassa, joka näkymättömänä väijyy läheisyydessämme, otollisena hetkenä karkaa sielun kimppuun ja saa sen äkkiarvaamatta valtaansa.

Toivoin että Antti pian kotiutuisi. Minua vaivasi vääryys, jonka sydämessäni olin tehnyt häntä kohtaan, minulla oli tarve osoittaa hänelle, kuinka häntä rakastin ja kuinka häneen luotin.

Mutta Anttia ei kuulunut tulevaksi. Toista tuntia oli jo kulunut siitä, kun minä palasin kotiin. Hän lupasi tulla kohta jäljessä ja viipyi kuitenkin näin kauvan . . .

Katselin vähän aikaa kelloani, laskin, että siitä oli lähemmä neljä tuntia kuin järvelle lähimme. Olisi heidän pitänyt jo malttaa tulla . . .

Mutta heillä varmaankin oli siellä hauska, ja miksi en sitä heille soisi? Kernaasti saivat viipyä minun puolestani, vaikka huomisaamuun saakka, en suinkaan heidän iloaan kadehtisi. Kuluisihan minun aikani täällä hyvin lasten kanssa ja kaikenmoisisissa toimissa.

Agnes oli oikeassa, luulevaisuus oli typerää, se rumensi ihmistä. Ei kenenkään maailmassa pitäisi niin alentaa itseään, että sallisi semmoisille tunteille sijaa.

Vaan muuten hänen käsityksensä avioliitosta oli päin mäntyyn. Soisi, että miehensä olisi hänelle uskoton . . .? Käyttäisi itse samaa vapautta . . .?

No niin, hänen sanoilleen ei auttanut panna suurta merkitystä. Varmaan hän muuttaisi mieltä, jos naimiseen joutuisi. Hänen vaan ei pitäisi puhua senlaisia, ei ainakaan avioliitossa oleville miehille, siitä voisi olla pahoja seurauksia. Antin suhteen en tosin peljännyt . . .

Vaikka oli se kummaa, ettei Anttia loukannut hänen inhat mielistelemis-keinonsa. Kun hän julkesikin laskea jalkansa Antin polvelle! Ja minun nähden hän voi mennä näin pitkälle, mitä sitten —

Kun oikein ajattelin, ei sittenkään ollut ihme, että niin raivostuin. Eikä minun tarvinnut siitä omantunnon vaivoja pitää ollenkaan. Antti ei olisi sallinut minun astua kenenkään polvelle. Eikä olisi hyväksynyt, että minä noin olisin mielistellyt vierasta miestä, ja unhottanut hänet leperrellessäni tuon toisen kanssa.

Ja kuinka se vaikutti Anttiin! Hän ei suuttunut, eikä pannut sitä pahaksi — hän huuhaantui. Joku tottunut ja kokenut suuren maa-

ilman mies olisi tuossa situationissa voinut pysyä kylmänä, nähnyt tarkoituksen ja nauranut sille takana päin. Antti oli liian yksinkertainen, liian rehellinen, hän ruhjahti suin päin paulaan. Mahtoi Agnes ilkkua hänelle sydämessään. Eikä hän muuta ansainnutkaan.

Olisi Antti ollut varuillaan. Johan Agnes ennusti hänelle suoraan, vasten silmiä, että hän tulisi unhottamaan kaikki tukevat periaatteensa ja muuttuisi vallan toiseksi ihmiseksi täälläkin, pikkukaupungin turvallisuudessa . . .

Taas oli puoli tuntia mennyt, eikä heitä vaan kuulunut vieläkään.

Mitä ajattelin äsken? Toivoiniko Anttia pian kotiin, että saisin osoittaa hänelle luottamustani ja rakkauttani?

Tarpeetonta! Hän oli laiminlyönyt minua, ollut välinpitämätön — sen verran ylpeyttä ja oman arvon tunnetta lienee toki loukatulle puolisollekin suotu, ettei hän kiitollisuutta kumminkaan osoita senlaisesta.

Luulevaisuus tosin oli typerätä, mutta orjamaiseen nöyryyteen ei liioin tarvinnut alentua . . .

Näin pyörivät ajatukset päässäni ja apea mieliala pyrki taaskin vallalle. Päätin kiskaista itseni niistä irti ja juosta alas rouva Hartmanin puolelle, puhelemaan muista asioista.

Hän istui kammarissaan ja ompeli.

— Liisi, sepä hauskaa, että tulit. Tässä sinua juuri ajattelin —

— Minkä johdosta?

— Tiedätkö sinä jo uudesta kihlauksesta?

— En. Enkä minä semmoisista välitäkään.

— Et välitä? Kuka nyt ei välittäisi kihlauksista? Nehän ovat hauskimpia uutisia, mitä olla voi.

— Minusta ei.

— Kun kaksi rakastunutta löytävät toinen toisensa ja tulevat onnellisiksi.

— Ja kun tietää että se kaikki on pelkkää luulettelua. Tulevat onnellisiksi? Avioliitos-sako? Sano minulle, missä niitä on onnellisia avioliittoja?

— Mutta Liisi!

— Minua inhottaa nuo naimisiin menot.
— No niin. Kerrohan yhtä kaikki ketkä nuo onnelliset ovat, jotka nyt ovat löytäneet toinen toisensa.

— Sinäpä vasta olet ivallinen. Enpä uhallakaan sanokaan enää, koeta arvata.

— Liiallista pään vaivaa.

— Leskimies.

— Kapteeni Hake?

— Ja Olga Jankovsky.

— Se on hävytöntä!

— Kuinka niin?

— Hän on vasta neljä kuukautta ollut les-

kenä. Entinen vaimo tuskin vielä on ehtinyt kylmetä.

— Leskimiehen suru, kyynäspään koskenta. Tietäähän sen vanhastaan.

— Ja nyt hän arvatenkin on onnellisuuden kukkuloilla. Iloitsee, että entinen rouvansa kuoli.

— Eihän toki sentään.

— Ehk'ei tietensä, ei ajattele sitä selvään, eikä tunnusta kenties itselleenkään.

— Niin, kyllähän ihmis-sydän on kummallinen kapine.

— Minä melkein luulen, että kaikki miehet toivoisivat vaimojensa kuolevan, saadakseen toisen, hempeämmän.

Rouva Hartman nauroi.

— Sinä liioittelet, Liisi.

— Minua harmittaa tuommoiset. — Puhutaan muusta.

— Puhutaan vaan. — Sinun ihanteesi näkyy vielä olevan kaupungissa — neiti Werther.

— Vielä hän on.

— Tuleeko viipymään kauvankin?

— En tiedä.

— Hän on ihan hurmannut täällä kaikki ihmiset. Herrat yhtä mittaa kiertelivät katuja siinä toivossa vaan, että saisivat häntä nähdä.

— Vai niin?

— Eikä kumma olekaan. Hän on tosiaan

viehättävä. Hyvänen aika, en ole nähnyt hänen vertaistaan.

— Onhan hän.

— Näyttää miehesikin salautuneen, niin jäykkäluontoinen kuin hän muuten onkin. Tänä aamuna he yhdessä tulivat vastaan kadulla mutta minua eivät nähneetkään, kun niin innoissaan puhelivat.

— Eikö Antti tervehtinyt?

— Ei. Hän katseli niin uskoa neiti Wertheriin, ettei huomannut, vaikka kuljimme aivan ohi toisiamme.

— Semmoista Antille tuskin ennen on sattunut.

— Silmät huikenevat, kun ne kääntää päin aurinkoa.

— Niinhän se on.

— Mihinkä he muuten menivät? Ihmettelin, ettet sinä ollut mukana.

En ehtinyt siihen vastata, sillä Mari samassa ilmestyi ovelle paperilippu kädessä.

— Viivyimme näin kauvan, rouva taisi jo kaivata.

— Enpä niinkään. Mikä lippu se on?

— Herra kuuluu lähettäneen.

Repäisin kirjeen auki ja luin.

— Elä odota minua päivällisille. Syömme täällä puiston ravintolassa. Jos jaksat niin tule

mukaan. Toivottavasti on pahoin vointisi jo mennyt ohitse.

Antti.

Pistin paperin taskuuni ja rutistin.

— Mies odottaa vastuuta, huomautti Mari.

— Ei siihen tarvita vastausta. Hän saa mennä.

Mari läksi ja minäkin nousin sanomaan jäähyväisiä.

— Mihinkä sinulla on kiire? Istu nyt täällä vielä, kehoitti rouva Hartman.

Mutta minä en voinut. Oloni tuntui niin vaikealta.

Mitä auttoi ajatuksiaan paeta; kipu, levottomuus, tukala tuska ei kumminkaan sillä helpottunut.

En muista enää, kuinka se iltapäivä kului. Lapsia kaiketi hoitelin, ehkä toimittelin jotain kyökissäkin. Se vaan on mielessäni, että myöhemmällä, kun kaikki oli hiljaa ympärilläni, lapset levolla, Mari kyökissään, tapasin itseni seisomassa Antin kammarissa, kirjoituspöydän luona. Katselin siinä hänen kapineitaan, hänen tuoliaan, kirjojaan ja paperiaan. Hivelin tuolin karmia kädelläni, väistin poroastian syrjempään, tavalliselle paikalleen, ja tikkulaatikon myöskin sinne, jossa sen olla piti.

Kuinka tämä oli kauhean surullista!

Silmäni kiintyivät kirjoitusmattoon, jota

morsiamena olin ommellut. Viheriäitä lehtiä ruskealla pohjalla, pieniä teräshelmiä suonina. Silloin oli elämä ruusunpunainen ja tulevaisuus hohti edessä kuin kirkas päivä. En aavistanut, että kerran hyljättynä, onnettomana katselisin työtäni.

Antti viipyi, tulisiko hän enää ollenkaan takaisin? Turha toivo! Tiesinhän, että olin hänet kadottanut, tiesin, ettei hänellä ollut ajatustakaan minulle, että koko hänen voimakas luontonsa nyt, tällä hetkellä juuri paloi Agnesiin. Ja niin äkkiä tämä oli tapahtunut! Muutamia päiviä sitten oli kaikki vielä toisin. Antti tyytyväinen, toimelias, virkeä. Minä rauhallinen, sävyisä, tuskin ajattelin, muistin muita kuin Anttia ja lapsia hiljaisia kotiaskareita toimitellessani aamusta iltaan joka päivä. Ja nyt —? Miksi tuli muutos näin odottamatta? Miksi ei ollut mitään varoitusta, mitään aavistusta siitä edeltäpäin?

Muistelin yksityiskohtia aina alusta saakka, ja tulin siihen päätökseen, että Agnes heti ensi hetkenä oli tehnyt häneen syvän vaikutuksen. Antti ei mielellään seurustellut naisten kanssa, mutta Agnesin meillä ollessa hän ei salista hievahtanut. Ja kuinka vilkkaasti he keskustelivat kaiken aikaa, — niin, tosiaan, silloinhan jo himmeästi tunsin tulleeni syrjäytetyksi. Kuinka hän sitten levottomana käveli edes ta-

kaisin, ja kuinka selvästi hän toi ilmi sisällisen ristiriitaisuutensa. Väitteli Agnesin mielipiteitä vastaan, mutta otti häntä kädestä toisella tavalla kuin ketään muuta, saattoi portaille saakka ja jäi ikkunaan katselemaan hänen jälkeensä.

Hän moitti Agnesia — — Ja siitä minä hupsu olin mielissäni. En ymmärtänyt, että hän vaan sanoillaan koetti vastustaa omia tunteitaan.

Entä sitten hänen hellyytensä minua kohtaan edellisenä iltana? Omaatuntoaan hän sillä koetti rauhoittaa, se oli päivän selvää! Mutta minä, raukka, käsitin sen toisella tavalla. Sulin täydellisesti ja toivotin heille iloista iltaa!

Että saatoin olla niin typerä!

Ja tuo minun rakkauden puuskani aamulla! Purin hammasta sitä muistelllessani. Kuinka voi ihminen kuitenkin niin alentaa itsensä. Ei tapahtuisi se enää ikinä! Vaikka Antti katuisi, pyytäisi anteeksi, rukoilisi polvillaan minulta hyväilyä — ei sittenkään. Ei!

Askeleita kuului pihasta. Käännyin katsomaan ja näin Antin tulevaksi. Hän astui reippaasti, heilutteli iloisesti keppiään ja hymyili ylös ikkunaan.

En ehtinyt ajatella mitään. Mutta ohavuksissa ja otsassa tuntui kummallinen kiristys.

Mitä varten hän tuli? Olisi pysynyt siellä yksin tein.

Hän sai soittaa. Mari ehätti kyökistä avamaan. Minä seisoin paikoillani.

Suoristin selkäni, nostin pääni pystyyn. Luulen että olin jonkun verran pitempi entistään.

Ovi kävi, keppi kolahti lattiaan. En kääntänyt päätäni, enkä väistänyt silmiäni ikkunasta.

— Onko sinulla ollut täällä ikävä, Liisi?

Hän aikoi kietoa kätensä ympärilleni. Mutta minä viskasin sen pois, otin askeleen taakse päin, mittailin häntä kiireestä kantapäähän ja katsoin sitten suoraan hänen silmiinsä, uhkaavalla, kylmällä, karkoittavalla katseella.

— Elä tule minua lähelle!

— Noh? Mikä nyt on?

— Mikä? Sinä vielä kysyt. Luuletko minua niin typeräksi, etten mitään huomaa? Kuinka olet sinä käyttänyt minua kohtaan näinä päivinä? Ensiksikin ihastut vieraasen naiseen, antaannut hänen leikkikalukseen ja julkeat minun läsnäollessani —

— Sinä olet mieletön.

— Minä en ole mieletön, vaan sinä — sinä itse. Sinä, joka siihen määrään voit unhottaa itsesi —. Ah, kuinka minä halveksin sinua!

— Lopeta, Liisi!

— Niin teenkin — niin olen jo tehnyt. Meidän välillämme on kaikki lopussa . . . sillä minä en ikinä voi antaa sinulle tätä anteeksi

. . . en unhottaa ikinä. Enkä häpeä enkä kadu mitään maailmassa niin kuin sitä, että sinuun olen koskaan luottanut. Etten ymmärtänyt, kuinka vähästä arvosta kaikki sinun kehutut periaatteesi olivat. Ja sinun vakavuutesi, sinun kauniit puheesi —? Sanoja vaan, ei muuta —

— En totisesti tunne sinua enää. Tahtoisitko lähteä pois huoneestani ja jättää minut rauhaan?

— Rauhaan pääset minun puolestani. Pääset — ijäksi!

Minä läksin ja suljin oven. Omaan huoneeseni saakka pakenin. Siellä vaivuin sohvaan.

Ruumiini vapisi, sydämeni löi, vereni kuohui. Olin pakahtua.

Puristin käteni ristiin ja istuin siinä liikkumattomana, huohottavana, värisevänä, — en tiedä, kuinka kauvan.

Tuntui, kuin olisi kaikki pysähtynyt — koko elämä jähmettynyt siihen paikkaan.

Kun ajatukset pääsivät hiukan selvenemään mielen myrskystä, että vähitellen aloin käsittää, mitä oli tapahtunut, tunsin ensin erinomaista tyytyväisyyttä itseeni. Olinhan esiintynyt ylpeänä, voimakkaana, ankarana, olin musertanut hänet silmilläni ja sanoillani, koko olemuksellani.

Näin edessäni kaikki vaihtelevat ilmeet Antin kasvoissa. Ensin ne osoittivat ainoas-

taan hämmästystä, sitten kummastusta, epäilystä, suuttumusta.

— En tunne sinua enää, hän sanoi.

Sen uskon. Hän luuli minua kykenemättömäksi itsepuolustukseen, luuli huoletta saavansa polkea oikeuksiansi jalkojensa alle. Nyt tuli näkemään erehdyksensä. En ollutkaan semmoinen raukka, jona hän minua piti.

Seuraukset tiesin: välimme oli auttamattomasti rikottu. Meidän tulisi tavalla tai toisella ottaa laillinen avioero. Sitten jäisin minä yksin lasten kanssa . . .

Yksin koko elämän-ijäksi!

Siinä tahtoi ajatus hämmentyä. Tuntui kuin olisi autio, kolkko erämaa edessä sekä minulla, että lapsilla.

Heikosti pyrki toisia ajatuksia esille.

Oliko se minun syyni? Olisinko ylipäänsä voinut sitä estää? Antin puolelta oli särkymys tullut. Sen hänen itsensäkin täytyisi myöntää ennemmin tai myöhemmin, sitten kuin Agnes tekisi hänet onnettomaksi.

Silloin hän saisi tuntea samoja tuskia kuin minä nyt. Ja silloin hän ymmärtäisi, kuinka kauheasti hän minua vastaan on rikkonut, ymmärtäisi ja katuisi.

Mutta hän olisi yksin maailmassa silloin, ja minä olisin yksin. Ja meidän välillämme olisi syväne semmoinen, jonka ylitse ei voisi päästä.

Kipeät muistot, verta vuotavat haavat . . .

Lapset nukkuivat levollisesti. Kuuntelin hetken aikaa heidän tasaista hengitystään.

Mitä ajatteli Antti siellä kammarissaan? Oliko ruvennut levolle? Saattoiko hän tosiaan nukkua heti tämän jälkeen? Eikö hän kaivannut sovintoa?

Miksi ei hän tullut selittämään asiaa? Miksi ei hän sanallakaan koettanut puolustaa itseään, tehdä tyhjäksi syytöksiäni? Olisinhan uskonut häntä niin mielelläni.

Mahtoiko hän olla vielä ylhäällä, kävelikö edes takaisin lattialla, niinkuin hänen tapansa oli, kun jotain mietti?

Vai oliko hän ruvennut jo vuoteelle? Mitä hän minusta ajatteli? Oliko harmissaan, vihaisiko?

Taikka ymmärtäisikö, että se vaan oli rakkautta kaikki? Rakkaudestahan minä vihasin sinua, Antti, rakkaudesta ne lähtivät nuo hurjat, raivoiset sanat. Etkö sitä käsitä? Miksi et sitten tule?

Ikävällä kaiholla, toivovalla hellyydellä katselin suljettua ovea. Nostin ristissä olevat käteni sitä kohden: Antti, tule — ja puhkesin itkuun.

Ovi pysyi kiinni. Ei liikuttanut sen keltävästä puusta itkuni eikä messinkinen lukko valituksistani välittänyt.

Menin ja aukaisin sen hiljaa. Sali ammotti autiona vastaani. Varpaillani hiivin yli lattian Antin kammarin ovelle. Painoin korvaani lähemmäksi.

Ei kuulunut mitään. Ei hiiskahdustakaan.

Koetin pidättää hengitystäni ja kuuntelin vielä.

Ei mitään! Nukkuiko hän tosiaan?

Nukkuiko rauhallisesti sillä välin kuin minä polttavissa tuskissa vaikeroin? Nukkuiko, vaikka tiesi, että meidän välimme oli särkynyt, että olimme ijäksi eronneet!

Enhän siitä tarkkaa selvää saanut, mutta vähän aikaa siinä seisottuani, pidin sen luonnollisena asiana. Kun hän ei minusta välittänyt, ei hän eroammekaan surrut, ajattelin. Ja omatunto nukkui ja muistot olivat hälventyneet. Uudet tunteet, uudet halut olivat ajaneet ne tieltään pois.

Jospa olisin minäkin voinut kylmentyä häntä kohtaan samalla tavalla! Mutta minä en voinut. Tällä hetkellä rakastin häntä hellemmästi kuin milloinkaan ennen, rakastin kivulla, surulla, toivottomuudella senlaisella, joka tym pystytti mielen kaikelle muulle, mitä maailmassa löytyi.

Vielä kerran painoin korvaani oveen. Luulin kuulleen liikahdusta, kenties hän sittenkin valvoi? Valvoi huolestuneena, samoin kuin

minäkin? Jospa olisin uskaltanut avata ovea — mutta se oli mahdotonta, minulta puuttui rohkeutta. Värisin vilusta, hampaani löivät loukkua. Hiivin hiljaa pois, heittäännyn vuoteelleni ja itkin

Enhän taaskaan tahtonut uskoa tätä kaikkea todeksi seuraavana aamuna kun heräsin.

Lasten äänet koskivat hermoihini. En huolinut nyt heistä, sillä minun täytyi saada rauhassa ajatella ja muistella, mitä oikeastaan olin puhunut ja tehnyt.

Äkkiä se olikin kaikki edessäni, koko eilenen käytökseni Anttia kohtaan ja tyhvät, järejättömät sanani.

Kavahdin istumaan, painoin käteni ristiin.

Hyvä Jumala, oliko se kuitenkin totta! En ymmärtänyt mikä minuun oli tullut, mikä niin oli vienyt minut suunnilta pois.

Jos nyt heti olisin tavannut Anttia, olisin puhunut hänelle avonaisesti, kertonut koko eilsen mielentilani, ja välimme olisi luultavasti selvinnyt heti kohta entiselleen.

Mutta kun siinä aikeessa menin hänen kammariinsa, ei häntä enää ollut siellä.

Oli lähtenyt jo aikoja sitten kaupungille, sanoi Mari.

Ei auttanut minun muuta kuin odottaa. Toimittelin siinä minkä mitäkin sillä välin kuin ajatukset kulkivat omia teitään.

Kuulin kyllä kun Antti tuli kotiin, mutta enpä saanutkaan enää menneeksi hänen puheilleen. Ruokasali oli neutraalinen alue, siellä sopi meidän parhaiten tavata toisiamme. Mari häntä kävi kutsumassa aamiaiselle, minä seisottelin pöydän luona sekavien tunteiden vallassa. Nostin pikku Ainon tuoliinsa, sidoin leukalapun Antin kaulaan ja annoin hänenkin kivuta tavalliselle paikalleen, minun oikealle puolelleni.

— Vartokaa nyt kauniisti, siksi kuin isä tulee.

Hän tuli. Sanoi lyhyen hyvän huomenen, sivuutti meidät katseellaan ja istui pöytään. Minä asettauduin häntä vastapäätä niinkuin ennenkin, laitoin molemmille lapsille ruuan eteen, sanoin heille matalalla äänellä kaikki sanottavani ja vältin luoda silmiäni Anttiin päin.

Sitten herkesin puhumattomaksi minäkin, eikä katkaissut äänettömyyttä muu kuin kahvelin tai veitsen kolahdus silloin tällöin, sillä lapsetkin söivät niin hapiasti ensi nälkäänsä, etteivät malttaneet ääntä päästää.

Kuinka mielelläni olisin tahtonut tietää, mitä Antti oikeastaan ajatteli ja mitenkä hän aikoi menetellä. Mutta siitä en saanut selvää, kun en voinut häntä lähestyä en katseella enkä sanalla, en pienimmälläkään liikkeellä. En voinut taivuttaa itseäni edes ojentamaan hänelle

ruokia, jotka sattuiivat olemaan minun puolelani pöytää, kun ei hänkään ojentanut niitä, jotka olivat hänen puolellaan. Ylpeys pääsi koventamaan meidän molempain mieliä ja teki aukon välillämme yhä laajemmaksi.

Tavallista tyhjemmäksi jäi huone, kun Antti poistui. Tietämättäni olin ehkä kuitenkin toivonut ja odottanut, että hän jotain sanoisi, tai että joku sattuma antaisi aihetta jommalle kummalle meistä jotain virkkaamaan. Mutta Antti lopetti syöntinsä ennen meitä, tuoli jyrisi, ovi sulkeutui hänen jälkeensä. Ja hetkisen päästä hän taaskin läksi kaupungille.

Mieleni meni lamaan. Tämä oli kuitenkin liian surullista!

Hän kuljeskeli kaupungilla, toimitteli rauhassa asioitaan, ei välittänyt tuon taivaallista meidän särkyneestä välistämme.

Taikka, mistäpä sen tiesin, ehkä menivät he tänäkin päivänä Agnesin kanssa yhdessä jollekin huviretkelle?

Ehkä kertoi hän Agnesille parastaikaa mustasukkaisuudestani ja ehkä nauroivat minulle?

Mahdottomalta se minusta ensin tuntui. Mutta kun tuo ajatus kerran oli iskenyt päähäni, en siitä enää erilleni päässyt. Jos hetkeksi sainkin sen karkoittumaan, tuli se kohta

takaisin kahta voimakkaampana ja muodostui lopulta varmaksi uskoksi.

Eilinen viha alkoi kuohua taaskin. Minun täytyi saada heidät käsiini, saada —

En oikeastaan tiennyt, mitä aijoin, sieppasin vaan hatun, parasollin, hansikkaat ja läksin astumaan kievaria kohti.

Ei suinkaan hän nyt kortteerissaan ollut, mutta ehkäpä siellä tietäisivät, mihin hän oli mennyt. Voisivat ainakin sanoa kenen seurassa hän oli lähtenyt . . .

VII.

— Josko neiti Werther oli kotona? Kyllä — vastattiin minulle. Ja toimelias kyyppäri, salvetti käsivarrella, ehätti edelläni käytävää pitkin aukaisemaan Agnesin huoneen ovea.

Heti ensi silmäyksellä näin, ettei Antti ollutkaan siellä. Agnes oli yksin, virui lepotuolissa puoleksi makaavassa asennossa.

— Liisi —

Hän katsoi raukeasti minuun.

— Hyvä, että tulit.

— Oletko kipeä, Agnes?

— En.

— Väsynyt?

— En oikeastaan väsynytäkään. Kyllästynyt.

— Mihinkä? Meihinkö täällä?

— Koko elämään.

Jäin äänettömäksi pelkästä kummastuksesta. Minulla oli edessäni taas vallan outo ilmiö. Tässä kalpeassa, sammuvassa naisessa ei ollut rahtuakaan siitä Agnesista, jonka olin lapsuudessa tuntenut, enemmän kuin siitä kaunottarestakaan, joka edellisinä päivinä oli niin suurta häiriötä elämäni tuottanut.

Mutta suloinen hän oli nytkin, levätessään siinä ruusunpunaisessa aamupuvussaan, puoleksi ummistunein silmin. Katselin häntä äänettömänä ja ihmettelin.

— Tahtoisitko sinä auttaa minua? hän kysyi hetkisen kuluttua.

— Mielelläni, jos voin.

— Ajattelin lähteä täältä tän'iltaisessa laivassa. Mutta sitä ennen pitäisi saada nuo tavarat kokoon.

Mieleni sävähti.

— Lähdetkö sinä jo pois?

Änessäni ilmestyi niin iloinen hämmästys, että siitä itsekin kävin hämilleni.

Mutta Agnes ei onneksi liene mitään huomannut, koska hän tyyneesti vaan vastasi:

— Jos suinkin vaan joudun.

— Kyllä minä panen vaatteet matkalaukuun.

— Kiitos!

Hän antoi muutamia tarpeellisia neuvoja, että pääsisin alkuun. Sitten hän väsyneenä, aivan kuin sekin olisi ollut hänelle liian suurta raskautta, ummisti silmänsä ja vaipui hervottomuuteen.

— Sinä varmaankaan et ole terve, Agnes?

— Olen, valitettavasti.

— Valitettavasti?

— Niin juuri: valitettavasti. Kun nämä hetket tulevat, toivon aina, että olisin ruumiillisesti sairas.

— Onko sinulla sitten useinkin näitä tällaisia hetkiä?

— Hm —

Hän hymyili surullisesti.

— Minä kun luulin —

— Mitä luulit?

— Että sinä päinvastoin olisit aina iloinen ja nauttisit elämästä runsaammin kuin muut.

— Kuinka tulit siihen luuloon?

— Nooh — kaikesta mitä näin ja kuulin. Olethan seuroissa niin säkenöitsevän vilkas ja huvitettu —

— Hm —

— Ja pidät meidän hiljaista elämäämme täällä sietämättömän ikävänä.

— Jota se tosin onkin.

— Meitä se kuitenkin tyydyttää.

— Kun ette tiedä paremmasta. Kun olette vielä — suo anteeksi — niin alkuperäisellä kannalla, niin kehittymättömiä.

— Jos kehitys vie meitä elämän kylläystymiseen, on onnellisempaa pysyä kehittymättömänä.

— Elä sano, lausui Agnes hiukan innokkaampana. Vaikka kärsisin kahta enemmän, en kuitenkaan vaihtaisi tilaani teidän tilaanne. Varjele taivas!

— Sittenhän on kaikki hyvin, nauroin minä, siellä missä istuin lattialla matkalaukun ääressä. En minäkään vaihtaisi sinun kanssasi.

Agnesinkin täytyi nauraa.

— Merkillistä, kuinka suoraan ja avonaisesti lapsuuden toverit voivat puhella keskenään, vaikka tiet veisivätkin heidät kauvas erilleen toisistaan.

— Sinä olet kuitenkin hirveästi muuttunut, Agnes, entisiltä ajoilta.

— Niin olenkin. Ei tuntisi minua enää samaksi ollenkaan, eikö totta?

— Niin, en minä ainakaan tietäisi sanoa, mitä sinulla olisi yhteistä sen Agnesin kanssa, jonka tunsin lapsena koulussa.

— Hm . . . Suuressa maailmassa elämä vaihtelee ja ihmiset muuttuvat. Huomenna en ole sama kuin tänä päivänä, ja ylihuomenna olen taas jotain toista. Te täällä pysytte vuosi

vuodelta samanlaisina. Se olisi kuitenkin kauheata!

— Ei niinkään!

Ajattelin muutosta, joka Antissa oli näinä päivinä tapahtunut.

— Kuinka voisin koskaan luottaa ihmiseen, josta tiedän, ettei hän huomenna enää ole sama kuin tänäpäivänä?

— Ikävä sana tuo: luottaa. Luottaa!? Mitä tarvitsee luottaa? Jos ihminen sinua tänä päivänä miellyttää, se hyvä. Jos vielä huomennakin, sitä parempi. Ellei miellytä, käännä selkäsi, etsi toinen. Siinä se.

Puhuessaan oli Agnes sen verran virkistynyt, että jaksoi kohottaa päätään ja kääntyä minuun päin. Silmätkin olivat käyneet hiukan elokkaammiksi.

— Mutta miltä sinusta tuntuisi, Agnes, jos joku, johon sinä olet mieltynyt, hyötä hyviään kääntäisi sinulle selkänsä?

— Johon minä olen mieltynyt?

Hän lausui sen kyllästyneellä, välinpitämättömällä, ylenkatseellisella äänellä ja vaipui samassa takaisin entiseen hervottomaan asemaansa.

— En todella osaa sanoa, sillä minä en ole mieltynyt kehenkään, niin kauvan kuin muistan taaksepäin.

— Vaan jospa sattuisit mieltymään?

— Niin tietäisin pitää hänet kiinni myös.

— Voisihan kumminkin tapahtua, että hän rakastuisi johonkuhun toiseen.

— Mahdotonta. Semmoista ei voi ajatella.

— Sinä olet nyt nuori ja kaunis. Mutta aikaa voittaen —

— Elä puhu joutavia. Minä kyllä osaan säilyttää valtani. — Mitä se on?

Kyyppäri oli tuonut hänelle kirjeen. Hän repäisi sen auki.

— Ahaa —

Hän nauroi.

— Saatte mennä. Kuule, Agnes, hän jatkoi, kun kyyppäri oli sulkenut oven jälkeensä. Tämä on todella hullunkurista.

Ja hän nauroi vielä uudelleen. Tulin uteliaaksi.

— Keneltä sait kirjeen?

— Mieheltäsi.

— Vai niin.

Poskiani kuumotti.

— Hän ei enää voikaan olla oppaanani. On saanut odottamattomia esteitä. — Tietäisitkö mahdollisesti, mitä laatua nuo esteet ovat?

— Ei hän ole sanonut —

Koetin saada ääntäni niin tyyneeksi kuin suinkin voin.

-- Eikö ole sanonut?

Hän yhä nauroi.

— Mitä sinä naurat, Agnes?

— Ilman vaan. Kun te olette niin hirveän naivia.

— En ymmärrä, mitä naivisuutta tuossa näet.

— Tämä hauska juttu oikein virkistää. Mitä sanoisit, jos jäisinkin tänne vielä?

— Mitäs minä sanoisin? Purkaisin vaatteet laukusta pois, en muuta.

Hän pani kätensä ristiin pään taakse ja katseli hymyillen kattoa.

— Huvittaisi minua kuitenkin vähän —

— Mikä niin? minä kysyin, kun hän ei heti jatkanut.

— Pieni experimentti.

Sydämeni kovettui. Minä ymmärsin, mitä experimenttiä hän tarkoitti.

Vieläkin hän nauroi.

— Hän jo pelkää. Huomasi vaaran — ja pyrkii pakoon —

Minä vaikenin. Hän kääntyi minuun.

— Tiedätkö kenestä puhun?

— Antista, arvaan.

— Hänestä juuri. Ethän suutu?

— En suinkaan.

— Mitä sanoisit, jos näkisit hänet tässä jalkojeni juuressa?

— Mitäpä minä —

En tahtonut päästä ääneen, kurkkuani kun niin kuristi.

— Jospa minä taivuttaisin hänet yhtä-
kaikki —?

Hän hymyili, katseli kattoon yhä, ja heilutteli jalkojaan.

Mutta vähitellen silmät taaskin raukenivat, jalat herkisivät heilumasta ja kasvoihin tuli jälleen tuo äskeinen kyllästynyt ja välinpitämätön ilme.

Tarkastin häntä syrjästä, ja odottelin hänen päätöstään polvillani matkalaukun luona.

— Otanko vaatteet ulos taas?

— Ei, Liisi hyvä, anna olla. Ei se kumminkaan maksa vaivaa. En minä viitsi . . . Parasta kuin lähden pois. Oikeastaan en ymmärrä mitä täällä teinkään . . . mitä varten tänne tulin.

— Tänne meidän paikkakunnalle?

— Niin, ja Suomeen ylipäänsä. Olisi minun pitänyt tämä tuntea . . . ja tietää, minkälaista täällä oli . . .

— Ehkä halutti sinua kuitenkin käydä kotimaassa vielä kerran.

— Ollakseni vakuutettu siitä, etten voisi enää tulla täällä toimeen. Kun kerran on jättänyt nämä pienet, ahtaat olot, ja nähnyt muunkinlaisia ihmisiä —

— Mutta, Agnes, mikä näitä ihmisiä vaivaa

sitten? He ovat mielestäsi ikäviä — hyvä! Se vika on jotenkin vähäpätöinen. Ellei sinulla ole muuta heitä vastaan —

— Saanko sanoa suoraan? Etkö suutu?

— En, sano vaan.

— He ovat kaikki — talonpoikia.

Minä nauroin.

— Sekö sinusta sitten on niin kauheata?

— Kauheata — sitä en tahdo väittää. Mutta minulla ei ole heidän kanssaan mitään yhteistä, näes. He kuuluvat eri maailmaan. Uteliaisuuttani he voivat herättää aluksi, ei muuta.

Kumma kuinka tyyneesti saatoin tätä kaikkea kuunnella. Ihmettelin itsekseni, ettei se herättänyt minussa harmia eikä mielipahaa vähän vähääkään. Mutta minä olin sydämeni pohjassa niin iloa täynnä siitä, että hän läksi pois eikä enää jäänyt tänne särkemään meidän perheellistä elämäämme pahemmin kuin hänen jo oli tehnyt. Kenties voisi suhteemme piankin parantua entiselleen. Siinä toivossa annoin hänelle kaikki anteeksi, tunsinpa vielä jonkunmoista kiitollisuuttakin häntä kohtaan.

Eikä hänen soimauksensa minua enää suuresti loukanneetkaan. Hän oli vieraantunut meistä, ei tuntenut eikä ymmärtänyt meitä enää, kun eli toisenlaisissa oloissa ja senlaisten ihmisten parissa, jotka jo luonteensakin kautta tykkänään erosivat meistä, jotka ytimeen ja perus-

tuksiin saakka käsittivät elämän toiselta kanalta kuin me. Hän oli osansa valinnut. Olin melkein varma siitä, ettei se häntä lopullisesti onneen veisi. Mutta saatoinko häntä siltä tuomita? Eikö tullut paremmin sääliä?

Hän näytti väsyneeltä, oli kyllästynyt elämään parhaassa nuoruuden kukoistuksessaan. Se ylimielisyys ja näennäinen ilo, jota olin pitänyt elämän haluna, ei ollutkaan muuta kuin hetken huumasta, toivottoman väkinäisiä ponnistuksia tyhjyyden ja kaihon karkoittamiseksi, jotka senlaisten ylenmääräisten riemastusten jälkeen tulivat kahta kauheimpina takaisin.

Myötätuntoisuuteni lapsuuden toveria kohtaan vaan kasvoi ja vähän väliä täytyi minun luoda silmäni häneen, viimeistä leninkiä kokoon pannessani. Hervottomana hän taaskin makasi, olisi luullut hänen siihen paikkaan sammuvan. Otsakiharat, kaarevat kulmakarvat ja pitkät, pehmeät silmäripset näyttivät vielä tummemmilta kuin ennen ja hiviön valkeus yhä hohtavammalta. Mutta poskilta oli puna hävinnyt, samoin loiste silmistä. Suloinen hän oli yhtä kaikki, niin miellyttävä tuossa raukeudessaankin, että kun vertailin häntä niihin kuviin, jotka entuudesta olivat hänestä mielessäni, en ollut varma, eikö hän sittenkin ollut sympaathillisempi nyt kuin ennen koskaan. Siinä oli jotain niin kärsivää hänen katseessaan, kun hän vai-

keni ja ikäänkuin vaipui omaan itseensä jälleen, että ehdottomasti teki mieli mennä hänen luokseen, syleillä häntä, lohduttaa, puhua hänelle helliä, lohduttavia sanoja, pyytää häntä avaamaan sydäntään, selvittämään mieltään, että ymmärtäisi paremmin omaa itseään. Sillä hänen olentonsa syvyydessä varmaankin asui kipeä tuska, jonka turhamainen elämä synnytti, ja jota hän suuren maailman humussa luuli voitavansa tukehuttaa, vaan joka päinvastoin siellä vaan yltyi.

Kainous minua kuitenkin esti haluani seuraamasta. Pelkäsin, että hän nauraisi minulle ja pitäisi minua typeränä. Kaikki mikä vähänkin vivahti siveelliseen tarkoitus-suuntaan herätti hänessä ivaa ja halveksimista. Ja samaan arvoon hän melkein laski kaikki lämpimät, sydämmelliset tunteet ylipäänsä. Ne osoittivat muka vaan naivisuutta ja kehittymättömyyttä. Painoin sen vuoksi mieleni liikkeet takaisin, ehkäisin heltymyksen ja lausuin tyyneellä äänellä:

— Nyt, Agnes, on matkalaukkusi täynnä. Ei mahdu tänne enää mitään.

— Sinä kiltti Liisi, joko sait ne kaikki laitetuksi? Hyvä on, loput panemme kantoremiin. Ooh, kun tästä nyt jaksaisi ylös. Tiedätkös, meidän täytyy vähän virkistää itseämme. Sinä jäät tänne syömään päivällistä minun

kanssani — ei, elä ollenkaan väitä vastaan — lähetämme sanan kotiisi. Ja sitten kun olemme syöneet, lähdet sinä saattamaan minua laivaan.

Hän soitti kyyppäriä sisään, antoi hänelle käskyn päivällisistä ja alkoi pukeutua matkaa varten.

— Tuntuupa oikein helpolta nyt, kun kaikki on valmiina ja tietää pääsevänsä pois taas.

— Mihin sinä nyt lähdet, Agnes? Ethän ole sitä vielä sanonutkaan.

— Pietariin, lapsi kulta. Taikka oikeastaan Pietarin kautta Italiaan.

— Yksinäsi?

— Yksinäni? En — en yksinäni.

Hän istui peilin edessä ja poltteli otsakihiroitaan. Peilissä näin hänen omituisesti hymyilevän noita sanoja lausuessaan.

— Miksi naurat?

— Enhän minä naura. — Taikka nauroin minä vainenkin. Nauroin kuin ajattelin, minkä vaikutuksen mahtaisi sinuun tehdä, jos kertoisin sinulle jotakin.

— Mitä sinä kertoisit? Koskeeko se Anttia?

Mieleni jäykistyi sitä kysymystä tehdessä ja sen Agnes huomasi, sillä hän kääntyi äkkiä päin, katsoi minuun ensin kummastuneena, sitten nauroi.

— Ei, mutta Liisi, sinä olet kuin oletkin mustasukkainen. Jopa sitä epäilinkin eilen.

Ah, mitähän ajatuksia tuossa sinun pikku päässäsi kumminkin lienee liikkunut näinä päivinä? Minua huvittaisi tietää. Liisi kulta, kerropas suottakin —

— Pyydän, Agnes, elä laske tuonlaista leikkiä. Sinä erehdyt —

— Ahaa — joko meillä taaskin on tuo tekopyhä pohjoismaiden nainen esillä? Sinä et mahda tunnustaa totuutta itsellesikään? No, sama se. En tahdo nyt olla ilkeä, koska teit minulle niin suuren palveluksen äsken ikään. Päättämme siis, ettet sinä lainkaan ole mustasukkainen, ettei semmoinen voisi tulla kysymykseenkään, koska sinä täydellisesti luotat Anttiin ja koska olisi suorastaan mahdotonta, että semmoinen mies kuin Antti milloinkaan maailmassa unhottaisi velvollisuutensa —. Mitä nyt?

— Hyvästi! Minä lähden pois.

— Ei, Liisi, sinä et lähde. Näes, minä jo vaikenen. En puhu niistä enää mitään. Istu pois, elä ole vihainen. Se, johon äsken viittasin, ei koskenut Anttia lainkaan, voit olla aivan huoletta. Sinun täytyy jäädä, Liisi. Kuinka — vihassako me nyt eroisimme? Ajattele, me luultavasti emme tämän jälkeen näe toisiamme milloinkaan. Jääthän sinä? Minä sinulle lupaan jotain.

— Mitähän tuo olisi?

Vihani oli taaskin jo ohitse. Hän oli niin viehättävä, osasi niin erinomaisen suloisesti mielistellä.

— Minä kerron sinulle sen asian.

— Olen tosiaan utelias.

— Pöydässä vasta, kun olemme ensin saaneet lasin viiniä.

Kyyppäri ilmoitti, että päivällinen odotti meitä toisessa huoneessa. Läksimme sinne.

Istuin äänettömänä Agnesia vastapäätä ja odotin, mitä saisin kuulla. Mutta hän pysyi sanassaan. Kertoili kaikenmoista Pietarin oloista ensimmäisiä ruokalajia syödessä, vasta sitten, kun olimme tyhjentäneet lasin viiniä kumpikin ja hän uudelleen oli täyttänyt lasit, heitti hän pitkän katseen kyyppäriin, joka ymmärsi tarkoituksen ja poistui salvettineen ja talrikkineen.

Agnes nojautui taaksepäin tuolissaan.

— Muista nyt ensiksikin, Liisi hyvä, että ihmiset eivät ole kaikki samanlaisia.

— Kyllä koetan muistaa, minä hymyillen vastasin, sillä minusta tuo oli jotenkin tarpeeton esipuhe.

— Ja myöskin, hän jatkoi, ettei heillä siis voi olla samanlaisia ajatuksia, samanlaisia tunteita, samanlaisia käsityksiä, samanlaisia katsantokantoja, samanlaisia elämäntapoja.

— Muistan senkin.

— Josta taas on luonnollisena seurauksena, ettei heiltä voi niitä vaatiakaan.

— Ei tietystikään. Sehän olisi hulluutta. Hottentotti ei voi missään suhteessa olla eurooppalaisen kannalla. Mutta mihinkä sinä tahdot tulla?

— Siihen vaan, että meidänkin molempain välillä on suuri ero.

— Niin — mutta vähemmässä määrässä kumminkin, Agnes, kuin Hottentotin ja eurooppalaisen. Meillä on sentään sama perustus.

— Mitä perustusta tarkoitat?

— Noo — olemmehan molemmat kristityitä.

— Uh, noita kuluneita fraasseja.

— Meillä on molemmilla samat alku-totutdet elämän ohjeina. Usko Jumalaan ja sielun kuolemattomuuteen.

— Minä en usko kumpaakaan.

— Agnes?

— En kumpaakaan. Lapsen kengät ovat minulta aikoja sitten hajonneet.

Jäin sanattomaksi. En osannut muuta kuin katsoa häneen.

— Kas niin, hän nauroi, sinä jo heti teet suuret silmät.

— Nyt en enää tiedä, mitä meillä olisi yhteistä —

— Elä ole noin juhlallinen, Liisi hyvä. Minä sanon sinulle, mitä meillä on yhteistä.

Näes, — me kävelemme molemmat yön vanhalla jäällä, ja molemmat tulemme ennen pitkää vajoomaan alas syvyyteen. Eroitus on vaan siinä, että minä sen tiedän, sinä et.

— Agnes, kuinka saatat puhua tuolla tavalla, minä vaikertelin.

— Niin, jätetään ne asiat ennemmin. Sinä raukka et kumminkaan sietäisi kuulla totuutta.

— Oletko niin varma totuudestasi? Etkö ollenkaan ajattele, että sinunkin tietosi voi olla vajanainen?

— Lopetetaan, muuten emme ikinä tule asiaan. Meillä on tässä vaan tunti jäljellä siksi kuin laiva lähtee.

— Jatka sitten.

— No niin! Sinä kysyit, josko minä yksinäni lähden Italiaan. Minä vastasin: en yksinäni. Tahdotko nyt tietää, kenen kanssa lähden?

— Tahdon.

— Sitähän sinulle juuri ajattelin kertoa. Näes, minulla on Pietarissa eräs hyvä ystävä, oikein hyvä ystävä, joka rakastaa minua silmittömästi.

— Mies?

— Tietysti mies. Mutta minkätähden sinä näytät noin onnettomalta, Liisi hyvä?

Hän nauroi vakavuudelleni.

— Elä välitä minusta, jatka vaan.

— Tuo ystäväni on äärettömän rikas ja

ylhäinen. Hän on hyyrännyt minua varten kesäviljan Milanoa lähellä erinomaisen ihanalla paikalla.

— Ja hänen kanssaan sinä matkustat? sain minä vielä kysytyksi.

Agnes nyökkäsi myöntäväisesti, käänteli salvettia polvellaan ja katseli minua välinpitämättömästi hymyillen.

Kiusalliset aavistukset painoivat minua. Tuntui kuin olisi raskas taakka ollut hartioillani ja kuin olisin vajonnut kokoon sen alla. Hän oli kuitenkin lapsuuteni toveri, muistin hänet tällä hetkellä niin elävästi semmoisena kuin hän siellä istui luokalla omalla paikallaan, toisen rivin reunassa keskikäytävän luona. Näin nuo viattomat, tummanruskeat silmät, jotka uskollisen tarkkaavaisina aina olivat opettajaan kiinnitetyt. Ja tuoko nyt tuossa edessäni oli sama Agnes?

— Tietysti te menette avioliittoon?

— Avioliitto ei tule kysymykseen, sillä hän on — naimisessa.

— Ja te kumminkin —?

— Ja me kumminkin —! hän hymyili. Muista nyt, Liisi, mitä äsken sanoin. Me olemme erilaisia, sinä ja minä.

— Mutta, Agnes, oletko sinä onnellinen?

— Mikä kysymys! — Sano ensin, oletko sinä onnellinen? — Taikka onko ylipäättäen ku-

kaan ihminen onnellinen? Ei! Minä vakuutan sinulle, ettei kukaan ole. Jos joku luulee joskus olevansa, huomaa pian, että hän siinä surkeasti pettyi.

— Onnettomuutta on kumminkin monenlaista.

— Eikös mitä. Perinpohjin se on aina samaa.

— Agnes hyvä, eroa siitä miehestä. Elä lähde hänen kanssaan mihinkään.

— Tahtoisitko, että jäisin tänne? hän kysyi.

Minun täytyi luoda silmäni alas. Häpesin, sillä hän varmaankin huomasi, etten millään tavalla olisi suonut hänen jäävän.

— Kyllä syntyisi sekamelskaa, hän nauroi. Minä ehdottomasti laittaisin kaikki teidän parhaimmat miehenne päästä pyörälle. Sehän olisi ainoa hauskuus, mikä minulle täällä olisi tarjonna. Ja ennen pitkää siihen leikkiin kumminkin kyllästyisin.

— Etkö voisi ryhtyä johonkin toimeen?

— Totta puhuen, — jotain semmoista lienee pyörinyt mielessäni, kun päätin lähteä käymään täällä Suomessa. Mutta nyt tiedän olevani siihen mahdoton. Ei tarvitse minun enää vaivata päätäni epäilyksillä siinä suhteessa.

Minä jäin sanattomaksi. Agneskin näytti vaipuvan omiin mietteihinsä, ainakin hänen silmissään oli omituinen poissa oleva katse, kun

hän nyt äänettömänä unohtui tuijottamaan eteensä.

Mutta pian hän siitä kiskaisi itsensä ylös, huokasi syvään ja pudisti päätään.

— Sano jotain. Miksi et saarnaa minulle moraalia?

— Kun pelkään, ettei se kumminkaan mitään vaikuttaisi.

— Ei vaikuttaisikaan. Siinä olet vallan oikeassa.

— Minä vaan kysyisin sinulta jotain, Agnes.

— Anna kuulla.

— Minkälaiseksi ajattelet tulevaisuuttasi?

— En minkäänlaiseksi. Minä, näes, en ajattele sitä ollenkaan. Mitä se hyödyttäisi? Eihän tulevaisuudestaan kukaan ihminen tiedä mitään. Ottaa päivä vastaan semmoisena kuin se tulee, nauttii hetkestä silloin kuin voi. Jos tuntuu tukalalta, niin koettaa kestää ja toivoo iloisempaa aikaa.

— Mutta eikö sinusta elämä kaiken tämän ohessa tunnu hirmuisen tyhjältä ja tarpeettomalta?

— Entä sitten? hän naurahti. Minä en missään tapauksessa kadehdi niitä ihmisiä, jotka pitävät itseään välttämättöminä maailman pylväinä.

En osannut taaskaan puhua mitään.

— No, Liisi? hän kysyi hymyillen.

— Mitä niin?

— Minä odotin suurenmoisia vaikutuksia, kun ilmoittaisin sinulle tällaisia asioita. Mutta sinä istut siinä vaan kylmänä ja välinpitämättömänä.

— En kylmänä enkä välinpitämättömänä, Agnes.

— Mutta sinä et pyörry etkä raivostu. Olet kenties pikkuruisen hämmästyksissäsi korkeintaan.

— Agnes, koko juttu on varmaankin perätön. Sinä vaan tahdoit koettaa, millä tavalla sen ottaisin.

Hän naurahti.

— Sekö nyt iski päähäsi?

— Sano, Agnes, eihän se ole totta? Voi, sano, sinä niin helpoittaisit mieltäni.

— Pikku raukka, — vai rasittaa se sinua kumminkin.

— Että saatoitkin narrata minua noin.

— Ei minun tosiaankaan olisi pitänyt sitä sinulle kertoa. Mutta minä arvelin, että jäljestäpäin se sinulle kuitenkin selviäisi. Vai kuinka? Eikö minun kalliit pukuni ja kaikki nämä koristeeni herättäneet sinussa mitään kummastusta? Mistä luulit minun saaneeni kaikki nämä rikkaudet?

— En luullut sinne enkä tänne.

— Voin vakuuttaa sinulle, etten niitä aina-

kaan työllä ole ansainnut, hän lausui kevyesti ja huolettomasti. Pietariin jos tulet joskus, niin saat hämmästyä asuntoani.

Tällä hetkellä häntä inhosin. Nousin ylös pöydästä, ja väistyin hänestä loitommaksi.

Olin katsovinani ikkunasta ulos, että pääsin häntä näkemästä.

— Noo, Liisi, sano vaan suoraan, mitä ajattelet.

— Minä häpeän sinun puolestasi.

Kuulin hänen äkkiä hyppäävän ylös tuoliltaan.

— Sinä?

Hän räjähti nauramaan.

— Vai häpeät *sinä* minun puolestani? Käännypä tänne!

Tein niinkuin hän käski. Seisoimme siinä vastatusten, Agnes suorana, ylpeänä ja komeana. Hän mittaili minua silmillään, ja näki minut arvatenkin ylen mitättömäksi.

— Mikä sinut oikeastaan panee häpeämään? hän kysyi, hieno ivahymy huulillaan.

— Pitäisihän sinun se tietää kysymättäkin.

— Sekö, että minä otan lahjoja siltä mieheltä, joka minua rakastaa? Että sallin hänen pitää huolta toimeentulostani? Teenkö mielestäsi hänelle siinä vääryyttä? Mutta kun hän ei pyydä parempaa. Sehän juuri on hänen onnensa.

— Agnes, eikö sinulla enää ole muistokaan jäljellä entisistä oikeuden käsitteistä?

— Ahaa, siihenkö nyt tullaan?

Hän nauroi, heitti päätään taakse, nojautui kyynäspäillään takana olevan tuolin karmiin ja antoi minulle taaskin ylimielisen, vaativan katseen.

— Sanopas, hyvä moralisti, eroanko suu-restikin niistä naisista, jotka pitävät itseään miltei pyhimyksinä siveellisessä suhteessa? Minä otan vaan niin kauvan kuin minulle vapaasta tahdosta annetaan, he taas valvovat etuaan ja vaativat että mies sitoutuu heitä elättämään koko ikänsä, vaikk'ei hän enää heistä välittäisi rahtuakaan. Sehän minusta taas todenperästä häpeällistä olisikin.

Hänen sanansa hämmästyttivät minua niin, etten osannut vastata mitään.

Agnes katsoi kelloaan.

— Nyt meillä ei ole aikaa enää kiistelemiseen.

Hän soitti, käski kyyppäriä toimittamaan tavarat rantaan ja suoritti hänelle laskunsa.

— Mitä ajattelet siellä, Liisi?

— Ajattelen, missä ja minkälaisena sinua mahtanen ensi kerran nähdä?

— Vaikea tietää. Ehkä laupeuden sisarena.

— Luuletko?

— Taikka et tapaa minua enää milloinkaan.

Kuulet vaan kerrottavan yhtä tai toista, josta sinun pieni, hurskas pääsi joutuu vallan ymmälle.

— Onkohan sinulla yhtään oikeata ystävää, Agnes?

— Mitä minä sillä tekisin? Ei ole enkä kaipaakaan. Lähtään pois, sinä tietysti tulet minua saattamaan laivalle?

— Jos tahdot.

Hän oli saanut ajatukseni niin hämmennetyksi, etten tahtonut päästä tajuntaani ensi aluksi. Ne totuudet, jotka tähän saakka olin pitänyt niin varmana, ettei niiden epäileminen olisi juohtunut mieleenikään, hän huolettomasti joko pyyhki pois taikka asetti ylös alaisin eteeni. Ja vaikka kyllä tiesin, että hän oli väärässä, en kuitenkaan päässyt heti niin selville, että olisin voinut kumota hänen väitteensä. Se minua harmitti ja kiusasi. Päätin kuin päätinkin pitää hänelle vielä ankaran nuhdesaarnan.

Sain rauhassa hautoa mietteitäni, sillä Agnes oli mennyt omaan huoneesensa valmistautumaan lähtöä varten. Mutta kun hän matkapuvussaan, valkoinen harso kasvoilla, ilmestyi kynnykselle, teki hänen ihmeellinen kauneutensa minuun taaskin niin voimakkaan vaikutuksen, että sekä harmini että ristiriitaiset ajatukseni kaikki samassa olivat kuin poispuhalletut.

Hänen poissa ollessaan saattoi kenties kylmällä järjellä punnita ja arvostella hänen elämänsä, hänen läsnäollessaan se oli mahdotonta. Ei tarvinnut muuta, kun hän vaan loi tuon hempeän, puhuvan, maneetillisen katseensa toiseen, silloin sydän ehdottomasti lämpeni, moitteet ja väitteet kuolivat huulille, kummallinen väristys kävi läpi ruumiin, ja puhdas ihailu täytti mielen.

Astuimme rinnan alas rantaan ja puheimme iloisesti — kauniista ilmasta muistaakseni, tai jostain semmoisesta. Äskeisestä raukeudesta ei ollut hänessä enää merkkiäkään jäljellä. Käynti oli kevyt, joustava, liikkeet notkeat ja samalla pehmeän sulavat. En tahtonut voida silmiäni hänestä kääntää, vaikka minua melkein hävetti, kun pelkäsin, että hän ehkä huomaisi alituisen tuijottamiseni.

— Jos olisit vapaa, Liisi, hän sanoi, ettei sinulla olisi miestä eikä lapsia, niin veisin sinut mukanani maailmaa näkemään.

— Minäpä en lähtisi.

— Hupsu, miksi et lähtisi?

— En tulisi siellä toimeen. Minua vaivaisi kauhea koti-ikävä.

Hän istui silloin jo laivan kannella, minä seisoin hänen edessään.

— Koti-ikävä? hän matki hienosti hymyillen. Miksi te sitä ikävää sanotte, joka teitä

vaivaa täällä kotona sitten? Minusta se paremminkin on »koti-ikävää», ja ellen pahasti pety, sitä tautia te täällä sairastatte joka ikinen.

— Sen taudin hyvin kestäimme, minä vastasin ja kiirehdin sanomaan jäähyväisiä, sillä pelkäsin, että hän ympärillämme seisovien kuulleen jatkaisi ivapuhettaan.

Kuinka saattoikin kaiken tuon sulavan hempeyden takana löytyä niin paljon myrkyllistä pilkkaa!

Ranta oli täynnä ihmisiä ja Agnes oli yleisen huomion esineenä. Harrasta ihailua heidän kasvoissaan ilmeni, mutta Agnesin silmät luisuivat välinpitämättöminä joukon ylitse. Kaikki häntä ihailivat, hän kaikkia halveksi.

Laiva erkani rannasta. Hän seiso siellä ylhäällä, kauniina, ylpeänä ja itsetietoisena kuin ruhtinatar, nyökkäili hymyillen päätään ja heilutti etempänä pari kertaa parasolliaan. En irroittanut silmiäni hänestä, ennenkuin laiva oli niin kaukana, etten häntä enää voinut eroittaa. Sillä minä tiesin, etten häntä sen jälkeen tulisi elämässä milloinkaan näkemään.

Seisoin rannalla niin kauvan kuin laiva oli näkyvissä. Muu joukko hälveni ympäriltäni, jäin siihen ypö yksin.

— Ei hän minua enää muistele, ei minua eikä Anttia eikä koko meidän pikku maail-

maamme täällä, ajattelin itsekseni, ja tunsin samalla, että minä en häntä ikinä unhottaisi.

Ja kuitenkin olivat tunteeni häntä kohtaan hyvin sekoitetut. Olin iloinen ja kiitollinen siitä että hän läksi, mutta yhtä kaikki häntä ikävöitsin ja kaipasin. Välistä vihasin häntä ja seuraavassa silmänräpäyksessä olin sulaa ihastuksesta ja hellyydestä. Hänen intelligen-sinsä, hänen taiteellisen hieno esiintymisensä, hänen loistava kauneutensa, hänen stiilinen var-talonsa, aistikas pukunsa, plastilliset liikkeensä ja asentonsa, — ne kaikki yhdessä hurmasivat mieleni, ja kuitenkin asui sydämmeni pohjassa kumoamaton epäily, joka milloin soimasi häntä, milloin tuomitsi ja saattoi joskus melkein inhoa-maankin. Sitten nousi taas toisia tunteita, jotka koettivat selittää häntä, oppia häntä ymmärtä-mään ja silloin kovuus jälleen lieveni.

Tämmöistä sisällistä ristiriitaisuutta en mil-loinkaan ollut ennen tuntenut. Hiljainen elä-mäni tarjosi ylipään vaan mietoja vaikutuksia, jotka eivät syvemmältä mieltä häirinneet, ja tunteeni olivat sen vuoksi olleet yksinkertaiset, eheät ja selvät. Minä joko pidin ihmisistä taikka en pitänyt, hyväksyin heidän mielipiteitään taikka en hyväksynyt, ja arvostelin asioita sekä tyy-neesti että varmasti. Nyt sitä vastoin seuraava hetkenä jo hylkäsin edellisen hetken johto-päätökset ja tulevassa muodostelin taaskin toisia.

Tavallinen tyyni ja seisova mielentilani oli näinä muutamina päivinä vaihdellut rajusti aivan kuin sirkkelin pyörinnässä yhdestä vastakohdasta toiseen. Mutta Agnes olikin tuonut mukanaan niin paljon outoa, hämmästyttävää, johon en entisistä kokemuksistani löytänyt minkäänlaista vertaa. Uudet vaikutukset ajoivat toisiaan takaa yhtä mittaa, yllyttivät mieleni liikkeitä ja kiihoittivat eleille semmoisia tunteita ja vaistoja, joista en ikinä ennen mitään tiennyt.

Olisinko unissanikaan voinut koskaan vainuta, että Antti mahdollisesti rakastuisi johonkuhun toiseen naiseen? Taikka että minä, jos niin tapahtuisikin, muuttuisin intohimoiseksi, mustasukkaiseksi hirviöksi? Pöyristytti, kun sitä ajattelin ja helpoittavalla huokauksella läksin astumaan rannasta ylös. Laivaa ei enää näkynyt, savua ainoastaan pikkuisen tuolla kaukana saaren takana.

Muutamia päiviä olimme hiukan noloja, Antti ja minä. Ei meillä ollut juuri mitään sanomista toisillemme. Tuntui vaikealta kun olimme yhdessä, ikävältä kun emme olleet. Mutta sitten sattui eräänä päivänä, muistaakseni se oli viides tai kuudes Agnesin lähdöstä, että kuljin kiireesti ovelle ja töyttäsin vahingossa Anttiin, joka tuli vastaani.

— Ai, anna anteeksi, sanoin.

Hän silloin tarttui minuun kiinni molemmilla käsivarsillaan, suuteli monet kerrat ja katsoi syvälle silmiini. Katsoin vastaan, hymyilin ja olin hiukan hämilläni. Hän suuteli ja syleili minua vielä hellemmin ja luulenpa melkein, että hänen silmänsä hiukan kostuivat.

Kuopiossa v. 1892.

